

РЕПУБЛИКА
СРБИЈА

ПОВЕРЕНИК ЗА
ЗАШТИТУ
РАВНОПРАВНОСТИ

РЕДОВАН ГОДИШЊИ ИЗВЕШТАЈ ПОВЕРЕНИКА ЗА ЗАШТИТУ РАВНОПРАВНОСТИ ЗА 2016. ГОДИНУ

Београд, март 2017.

Редован годишњи извештај

Повереника за заштиту равноправности за 2016. годину

Београд, март 2017.

Уредница

Бранкица Јанковић, повереница за заштиту равноправности

Издавач

Повереник за заштиту равноправности

За издавача

Бранкица Јанковић

Лектура

Бојана Бабовић

Коректура

Лекторско-коректорско одељење

Дизајн и њрелом

Саша Бешевић

Штампа

ЈП „Службени гласник“

Тираж

100

Сви појмови употребљени у мушком граматичком роду
обухватају мушки и женски род лица на која се односе.

САДРЖАЈ

УВОДНА РЕЧ	9
САЖЕТАК	12
1. О ПОВЕРЕНИКУ ЗА ЗАШТИТУ РАВНОПРАВНОСТИ	22
1.1. Стручна служба Повереника	23
1.2. Стратешки план Повереника за заштиту равноправности 2016–2020. године	25
2. НОРМАТИВНИ ОКВИР ОСТВАРИВАЊА И ЗАШТИТЕ РАВНОПРАВНОСТИ	27
2.1. Преглед важећих прописа	27
2.2. Нормативне измене у току 2016. године	32
3. ОПИС СТАЊА И ПОСТУПАЊЕ ПОВЕРЕНИКА У СУЗБИЈАЊУ ДИСКРИМИНАЦИЈЕ И УНАПРЕЂИВАЊУ РАВНОПРАВНОСТИ	42
3.1. Истраживања Повереника за заштиту равноправности	42
3.1.1. Истраживање јавног мњења „Однос грађана и грађанки према дискриминацији у Србији“	42
3.1.1.1. Изложеност дискриминацији и поверење у државне институције	43
3.1.1.2. Поимање и препознавање дискриминације	44
3.1.1.3. Ставови о најдискриминисанијим друштвеним групама	45
3.1.1.4. Ставови о областима друштвених односа у којима је дискриминација најучесталија	46

3.1.1.5. Перцепција дискриминације	46
3.1.1.6. Етничка и социјална дистанца према припадницима различитих група	46
3.1.1.7. Однос грађана према посебним (афирмативним) мерама	47
3.1.1.8. Упознатост са законодавним оквиром и перцепција о степену примене закона	48
3.1.1.9. Препознавање институције Повереника за заштиту равноправности	48
3.1.1.10. Перцепција одговорности и улоге институција у сузбијању дискриминације	49
3.1.1.11. Информисање грађана о дискриминацији	49
3.1.2. Истраживање „Положај старијих у руралним областима“	50
3.2. Извештаји ЕУ, међународних организација и уговорних тела	52
3.3. Извештаји и истраживања домаћих институција и организација	57
3.4. Пракса Европског суда за људска права	79
3.5. Пракса Повереника за заштиту равноправности	89
3.6. Кључни проблеми у остваривању и заштити од дискриминације	93
3.6.1. Дискриминација на основу инвалидитета	97
3.6.1.1. Мишљења и препоруке	102
3.6.1.2. Препоруке мера за остваривање равноправности	106
3.6.1.3. Упозорења и саопштења	107
3.6.2. Дискриминација на основу пола	108
3.6.2.1. Мишљења и препоруке	116
3.6.2.2. Препоруке мера за остваривање равноправности	124
3.6.2.3. Упозорења и саопштења	126
3.6.3. Дискриминација на основу старосног доба	130
3.6.3.1. Мишљења и препоруке	134
3.6.3.2. Препоруке мера за остваривање равноправности	135
3.6.3.3. Саопштења	137
3.6.4. Дискриминација на основу националне припадности	138
3.6.4.1. Мишљења и препоруке	144
3.6.4.2. Саопштења	148

3.6.5. Дискриминација на основу здравственог стања	149
3.6.5.1. Мишљења и препоруке	154
3.6.5.2. Препоруке мера за остваривање равноправности.	156
3.6.5.3. Саопштења	157
3.6.6. Дискриминација на основу сексуалне оријентације	157
3.6.6.1. Мишљења и препоруке	162
3.6.6.2. Упозорења и саопштења	166
3.6.7. Дискриминација избеглица, интерно расељених лица, миграната и тражилаца азила.	168
3.6.7.1. Мишљења и препоруке	173
3.6.7.2. Саопштења	174
3.6.8. Дискриминација на основу других личних својстава . . .	174
3.6.8.1. Мишљења и препоруке	175
3.6.8.2. Саопштења	177
3.6.9. Вишеструка дискриминација.	177
3.6.9.1. Мишљења и препоруке	178
3.7. Предлози за оцену уставности	180
3.8. Мишљења на нацрте закона и других општих аката	183
3.9. Судски поступци	202
3.9.1. Парнични поступци.	202
3.9.2. Кривичне пријаве	205
3.9.3. Прекршајни поступци.	207
3.10. Остали исходи поступака	208
4. САРАДЊА ПОВЕРЕНИКА.	225
4.1. Сарадња са органима јавне власти	225
4.1.1. Сарадња са Народном скупштином Републике Србије. . .	225
4.1.2. Сарадња са представницима извршне власти.	227
4.1.3. Сарадња са јединицама локалне самоуправе.	230
4.2. Сарадња са организацијама цивилног друштва.	231
4.3. Међународна сарадња.	237
4.3.1. Сарадња са Мисијом ОЕБС-а у Србији.	240
4.3.2. Сарадња са Делегацијом Европске уније у Србији.	241
4.3.3. Сарадња са Фондом Уједињених нација за децу (УНИЦЕФ).	242

4.3.4. Сарадња са ГИЗ-ом.	243
4.3.5. Сарадња са Саветом Европе.	244
4.4. Остали видови сарадње.	246
4.4.1. Сарадња са Европском мрежом тела за равноправност (ЕКВИНЕТ)	248
4.4.2. Регионална сарадња на унапређењу равноправности. . .	251
4.4.2.1. Годишња конференција Повереника поводом Међународног дана толеранције.	251
5. МЕДИЈСКО ИЗВЕШТАВАЊЕ.	255
6. ПУБЛИКАЦИЈЕ ПОВЕРЕНИКА.	258
7. ИЗВРШАВАЊЕ ОБАВЕЗА ПО ЗАКОНУ О СЛОБОДНОМ ПРИСТУПУ ИНФОРМАЦИЈАМА ОД ЈАВНОГ ЗНАЧАЈА.	260
8. ИЗВЕШТАЈ О ИЗВРШЕЊУ ФИНАНСИЈСКОГ ПЛАНА.	262
9. ПРЕПОРУКЕ ЗА СУЗБИЈАЊЕ ДИСКРИМИНАЦИЈЕ И УНАПРЕЂЕЊЕ РАВНОПРАВНОСТИ.	267
ПРИЛОГ: СТАТИСТИЧКИ ПРИКАЗ РАДА ПОВЕРЕНИКА У 2016. ГОДИНИ.	272

УВОДНА РЕЧ

Поштоване народне посланице и посланици,

Уважене читатељке и читаоци,

Пред вама је седми Редовни годишњи извештај Повереника за заштиту равноправности Републике Србије, за 2016, иза којег стоји још једна година континуираног и интензивног рада у складу с мандатом и надлежностима које су нам поверене Законом о забрани дискриминације. У претходном периоду, наша институција наставила је да активно делује на пољу спречавања и заштите од дискриминације, као и да широким спектром различитих активности унапређује поштовање принципа равноправности.

Укупно повећање броја предмета насталих у раду на заштити од дискриминације и унапређењу равноправности, настављено је и у 2016. години. Као најчешћи основ дискриминације, грађани и грађанке су наводили пол, инвалидитет и старосну доб, а када су у питању области друштвеног живота на које се притужбе односе, остају и даље област рада и запошљавања и поступци пред органима јавне власти. Један од кључних разлога за пораст укупног броја наших предмета представља чињеница да смо упутили знатно већи број препорука мера за остваривање равноправности различитим друштвеним актерима у различитим сегментима друштвеног живота. Пракса Повереника је показала да су препоруке мера најефикаснији начин превентивног деловања, а нарочито имајући у виду проценат поступања по овим препорукама. Такође, уочено је да, након упућених препорука мера за остваривање равноправности органима јавне власти и другим лицима, грађани и грађанке веома ретко подносе притужбе Поверенику због ситуација на које се препорука односила.

Нова Стратегија развоја институције, која је креирана у широком кругу консултација, уз учешће експерата и експерткиња, као и организација цивилног друштва, донета је у априлу 2016. и обухвата период до 2020. године. Овај документ представља правац будућег деловања и израђен је на основу свих релевантних података којима располаже институција. Показало се да је Стратегија у корелацији с резултатима истраживања „Однос грађана и грађанки Србије према дискриминацији“, које је Повереник за заштиту равноправности објавио крајем 2016. уз подршку Твининг пројекта Европске уније. Упркос чињеници да је број грађана који би се обратио институцијама много већи него 2013. године, на ефикасност сузбијања дискриминације утиче и даље низак ниво препознавања дискриминације. На основу резултата последњег истраживања, може се закључити да

свега четвртина од укупног броја испитаника разуме дискриминацију као неједнако поступање које је засновано на неком личном својству. Како је препознавање дискриминације предуслов њеног пријављивања, немогућност да се јасно препозна дискриминација значајно ограничава заштиту у овој области, због чега ће Повереник у наредном периоду наставити активности усмерене на подизање нивоа информисаности грађана о појму и облицима дискриминације као негативној друштвеној појави, у складу са стратешким циљевима институције.

У погледу унапређења равноправности Повереник је посебну пажњу у 2016. години посветио регионалној сарадњи, пре свега с институцијама за равноправност у Југоисточној Европи. Унапређење међусобних односа и размена искустава добили су и своју формалну потврду 16. новембра, на Међународни дан толеранције, када је у Београду, на иницијативу Повереника за заштиту равноправности Републике Србије, на Регионалној конференцији тела за равноправност Југоисточне Европе потписана заједничка Изјава о сарадњи институција за равноправност и људска права Албаније, Босне и Херцеговине, Хрватске, Македоније, Црне Горе и Србије. Овај скуп, организован уз подршку Мисије ОЕБС-а и са више од 200 представника државних органа, регионалних тела за равноправност, дипломатских мисија, Еквинета, цивилног сектора, медија, добио је значајан публицитет у јавности и медијима широм региона. На тај начин Република Србија и Повереник за заштиту равноправности као домаћин, окупили су регионална тела за равноправност око заједничке идеје – толеранције као једног од основних принципа сваког друштва.

Међународна сарадња настављена је и у оквиру Европске мреже тела за равноправност (ЕКВИНЕТ), с којима смо, уз Савет Европе и Агенцију за заштиту људских права ЕУ (ФРА), били домаћини трећег састанка Платформе за сарадњу Савета Европе, Агенције за основна права Европске уније, Европске мреже националних институција за људска права и Европске мреже тела за равноправност, о социјалним и економским правима, учествујући активно уз земље чланице Европске уније у креирању будућих јавних политика у области социјалних и економских права.

Повереник за заштиту равноправности организовао је велики број обука и едукација, посебно за полицијске службенике и службенице широм Србије, судије, представнике локалних самоуправа, као и студенте и студенткиње с више факултета.

Објавили смо и више публикација као антидискриминаторних водича за различите професионалне групације, међу којима и Приручник за препознавање случајева дискриминације пред органима јавне власти и Приручник за медије – Борба за равноправност, који представљају својеврсне

путоказе у раду државних службеника и службеница, односно новинара и новинарки.

После више од шест година рада у неодговарајућим пословним просторијама, крајем новембра 2016. године уселили смо се у адекватан пословни простор, тако да сада стручна служба Повереника функционише на једној локацији. Пресељењем су створени бољи услови за рад, као и боља доступност институције грађанима и грађанкама.

Иза нас је година интензивних активности, које настављамо и у наредном периоду. Верујем да ће, уз проактиван приступ, наш рад и у будућности обележити адекватна и ефикасна заштита од дискриминације сваког грађанина и грађанке, као и даље унапређење равноправности које је један од постулата друштва у којем, сигурна сам, сви желимо да живимо. „Потребно је да се међусобно разликујемо, да научимо да видимо другачије људе од себе и да их поштујемо због тога што јесу“ (Херман Хесе).

Повереница за заштиту равноправности
Бранкица Јанковић

САЖЕТАК

Повереник за заштиту равноправности наставио је деловање на сузбијању свих облика и случајева дискриминације и унапређивању равноправности у 2016. години, користећи своја законска овлашћења. *Седми редовни годишњи извештај Повереника за заштиту равноправности* уједно је други извештај о раду у петогодишњем мандату поверенице Бранкице Јанковић, коју је Народна скупштина Републике Србије изабрала 27. маја 2015. године. Стручна служба Повереника започела је рад у новим просторијама, крајем октобра 2016. године, чиме су створени бољи услови за рад Повереника, као и боља доступност институције грађанима.

Број предмета у којима је Повереник за заштиту равноправности поступао у 2016. години износи 1.346, од чега је 626 притужби које су поднели грађани Поверенику и 665 препорука мера за остваривање равноправности. Такође, Повереник је дао 40 мишљења на нацрте закона и других општих аката, поднео три кривичне пријаве, један захтев за покретање прекршајног поступка, један предлог за оцену уставности и законитости, једну иницијативу за измену закона и издао девет упозорења и 25 саопштења за јавност. У поступку по 51 притужби донета су мишљења, од чега у поступку по пет притужби није утврђена дискриминација и издате одговарајуће препоруке, док је у преосталим случајевима утврђена дискриминација. У 14 случајева донето је мишљење којим је утврђена дискриминација групе лица (ЛГБТ, особе са инвалидитетом, Роми и Ромкиње, жене и сл.), док се у осталим случајевима радило о дискриминацији појединаца. По препорукама које се односе на конкретне случајеве дискриминације поступљено је у 76,7% случајева. Највећи број препорука по којима није поступљено односи се на препоруке дате у поступку по притужбама због дискриминације по основу сексуалне оријентације. Што се тиче препорука мера за остваривање равноправности које су упућене органима јавне власти и другим лицима, поступљено је у 93,9% случајева, што укупно с поступањем по препорукама датим у појединачним случајевима у просеку износи 85,3%.

Поверенику за заштиту равноправности притужбе због дискриминације најчешће подносе физичка лица. Као и претходних година, мушкарци се чешће обраћају него жене, па од свих притужби које су поднела физичка лица, мушкарци су поднели око 58%, а жене око 42%. Током 2016. године, правна лица поднела су 34 притужбе, а организације цивилног друштва 83.

Највише притужби ове године поднето је због дискриминације на основу инвалидитета (12,9%), на основу пола (12,9%), затим следе притужбе поднете због дискриминације на основу старосног доба (11,8%) и

дискриминације на основу националне припадности (9,4%). Даљи редослед основа дискриминације према броју притужби, сличан је као и претходних година: због дискриминације на основу здравственог стања поднето је 8,6% притужби, због брачног и породичног статуса 8,2%, затим по основу чланства у политичким, синдикалним и другим организацијама 7,7% притужби, и по основу имовног стања 5,7%. Од осталих основа дискриминације, верска и политичка убеђења назначена су као основ дискриминације у 4,6% притужби, сексуална оријентација у 4,1% притужби, осуђиваност у 2,8%, а држављанство у 1,6%.

Што се тиче области у којима се дискриминација најчешће појављује, највећи број притужби, као и претходних година, поднето је због дискриминације у поступку запошљавања или на послу (33,9%), а следеће по броју су притужбе због дискриминације у поступку пред органима јавне власти (око 23,3%) и због дискриминације приликом пружања јавних услуга или при коришћењу објеката и површина (9,4%). Слично као и претходних година, највећи број притужби поднет је против државних органа, односно органа јавне власти (38,9%), а након тога следе правна лица (30,5%) и физичка лица (20,3%). Област образовања и стручног оспособљавања се налази на четвртном месту, с обзиром на то да се 7,5% притужби односи на ову сферу друштвених односа, а затим следе здравствена заштита (5%), јавно информисање и медији (4,6%), јавна сфера (3,8), социјална заштита (2,9%), док су остале области друштвеног живота заступљене у малом проценту.

Притужбе поднете Поверенику у 2016. години указују да су у Србији дискриминацији највише изложене жене и особе са инвалидитетом, док је дискриминација на основу старосног доба такође присутна у великој мери, што не одступа у значајној мери у односу на 2015, али и претходне године. Притужбе по основу пола, које у највећој мери подnose жене, поднете су у нешто мањем проценту него што је то био случај претходне године. У 2015. години један од кључних разлога који је утицао на број притужби по овом основу била је спорна дискриминаторна одредба у Закону о начину одређивања максималног броја запослених у јавном сектору, која се односила на жене и њихов одлазак у пензију. И ове године је уочљиво да су жене углавном подносиле притужбе, јер им због њиховог пола, али и породичног статуса, није било омогућено да напредују на послу, или због тога што су током одсуства с рада због неге детета добијале отказ уговора о раду или су распоређиване на друга радна места, која су, по правилу, нижег ранга и с мањом зарадом. Особе са инвалидитетом су једна од најугроженијих и најдискриминисанијих друштвених група у свим областима јавног и приватног живота, посебно у области образовања и стручног усавршавања и приликом пружања јавних услуга или при коришћењу објеката и површина, рада и запошљавања. У 2016. години дискриминација на основу старосног доба

налази се одмах иза пола и инвалидитета и указује на неповољан положај како деце у области образовања, тако и посебно грађана животног доба 50–65 година у области рада и запошљавања. Присутна је дискриминација и по основу националне припадности или етничког порекла, посебно ромске популације, али у нешто мањој мери у односу на претходну годину, јер су, између осталог, ромске организације подносиле мањи број притужби. По броју притужби следе притужбе поднете због дискриминације на основу здравственог стања, брачног или породичног статуса, чланства у политичким, синдикалним и другим организацијама, имовног стања, верских или политичких убеђења и сексуалне оријентације.

Резултати истраживања Повереника „Однос грађана и грађанки према дискриминацији у Србији“, спроведеног уз подршку Европске уније кроз Твининг пројекат „Подршка унапређењу људских права и нулта толеранција на дискриминацију“, показују да постоје и друге друштвене групе, али и изазови с којима се наше друштво суочава у погледу достизања пуне равноправности гарантоване Уставом и законом. Истраживање указује на позитивне помаке у области заштите од дискриминације. Најзначајнији показатељи су да је знатно повећан број грађана који би се обратили институцијама државе у случају да доживе дискриминацију. Истовремено, смањен је број грађана који сматрају да дискриминација у Србији расте, што прати и смањење неповерења у државне институције. Исто тако, знатно су повећани видљивост и поверење у Повереника за заштиту равноправности, што је посебно важно у смислу обезбеђивања заштите од дискриминације грађана. Ипак, иако су присутне позитивне тенденције, држава се и даље суочава са значајним изазовима у заштити грађана од дискриминације. Истраживање показује да иако су услови за ефикасну борбу против дискриминације побољшани, то још увек није довело до конкретних резултата. Тако је број грађана који сматрају да је дискриминација распрострањена на истом нивоу као и 2013. године, а непромењен је и број оних који сматрају да је дискриминација прихватљива. Већина грађана сматра да дискриминација у Србији уопште није санкционисана. Осим тога, резултати показују да највећи број грађана нема довољно знања да препозна дискриминацију: трећина не зна да је дискриминација забрањена законом, или сматра да није, а већина верује да нису довољно информисани о проблему дискриминације. Грађани виде Роме, припаднике ЛГБТ популације и сиромашне као групе које су у највећој мери дискриминисане у Републици Србији, а као област живота у којој постоји највише дискриминације истичу област рада и запошљавања. Оваква перцепција грађана у корелацији је с резултатима добијеним мерењем социјалне дистанце, која је најизраженија такође према ЛГБТ особама. Међутим, број поднетих притужби због дискриминације ове мањинске групе није велики. Карактеристично је да је највише притужби поднето због дискриминације ЛГБТ особа у области јавног информисања и медија, а у највећем броју

случајева подносиоци притужби биле су организације цивилног друштва. Сиромашни грађани су перципирани као изузетно дискриминисана друштвена група, али је нажалост број притужби по основу имовног стања занемарљиво мали, што указује на неопходну помоћ и подршку овој друштвеној групи у превазилажењу бројних проблема с којима се сусрећу.

С обзиром на то да пракса Повереника, као и спроведена истраживања, извештаји међународних и домаћих организација, показују да је најприсутнија дискриминација у области рада и запошљавања и у поступку пред органима јавне власти, потребно је у наредној години додатно радити на унапређењу равноправности и заштити од дискриминације, нарочито у наведеним областима друштвеног живота, пре свега повећањем информисаности грађана о дискриминацији као негативној друштвеној појави, могућностима заштите од дискриминације и подизањем свести различитих професионалних група о појму и облицима дискриминације. Практика Повереника показује да путем препорука мера Повереник најефикасније спроводи превентивно деловање, узимајући у обзир проценат поступања по овим препорукама.

Током 2016. године настављен је рад на повећању доступности и видљивости институције и на промовисању принципа равноправности и забране дискриминације кроз бројне обуке, предавања, организовањем и учешћем на конференцијама и стручним скуповима, издавањем публикација и сл. Проширена је сарадња с органима јавне власти, организацијама цивилног друштва, међународним организацијама, другим институцијама и медијима.

Поред тога, настављена је успешна сарадња Повереника за заштиту равноправности са Европском мрежом тела за равноправност, учешћем у раду Извршног одбора и Годишње скупштине Еквинета, као и учешћем на тренинзима и семинарима и чланством у радним групама овог тела.

Вишегодишња сарадња настављена је са Саветом Европе радом са Европском комисијом против расизма и нетолеранције и са канцеларијом у Београду даљим спровођењем пројекта „Не цени књигу по корицама – Жива библиотека у Србији“. У партнерству с Фондацијом за отворено друштво настављено је спровођење пројекта „Симулација суђења“ (Moot court) у области заштите од дискриминације. Даља сарадња са Црвеним крстом Србије настављена је кроз пројекат „Положај старијих на селу“, уз финансијску подршку Популационог фонда Уједињених нација (UNFPA). Једна од кључних пројектних активности било је заједнички реализовано истраживање о положају старијих у руралним областима.

Поводом 16. новембра, Међународног дана толеранције, Повереник за заштиту равноправности организовао је конференцију под називом „Регионална конференција тела за равноправност Југоисточне Европе“, уз подршку

Мисије ОЕБС-а у Србији и Фондације за отворено друштво. Овогодишња, трећа по реду конференција Повереника била је регионалног карактера. Конференцији је присуствовало више од 200 представника институција, дипломатских мисија, цивилног сектора, медија, али и представника Еквинета и регионалних тела за равноправност, која су потписала Изјаву о сарадњи девет тела за равноправност у Југоисточној Европи.

На конференцији су додељене и Годишње медијске награде за толеранцију Повереника за заштиту равноправности и ОЕБС-а, установљене 2015. са циљем промовисања нулте толеранције на дискриминацију. Можемо констатовати да је интересовање медија за теме равноправности, толеранције и заштите људских права повећано у односу на претходну годину, а један број тема новинари су проналазили управо у препорукама, упозорењима или изјавама поверенице. Поводом 10. децембра, Међународног дана људских права, представљен је приручник за медије *Борба за равноправност*, Повереника за заштиту равноправности, чију је израду подржала Мисија ОЕБС-а у Србији.

У оквиру сарадње с Европским центром за права Рома из Будимпеште (ERRC), Повереник за заштиту равноправности организовао је по други пут шестомесечни програм стажирања у стручној служби Повереника за стажисте ромске националности, који су имали прилику да се боље упознају с радом и функционисањем Повереника за заштиту равноправности, стекну знања и примене практична искуства кроз свакодневни рад у институцији, продубе знања о различитим аспектима политика равноправности које су усмерене на инклузију ромске заједнице и подигну свест о неопходности укључивања свих мањинских група у рад органа јавне власти.

Законом о буџету Републике Србије за 2016. годину¹ Поверенику за заштиту равноправности додељена су средства за Програм „Унапређење и заштита људских и мањинских права и слобода“, у износу од 81.255.000 динара, што је нешто више у односу на 2015, када је одобрено 72.904.000. Укључивањем неутрошених средстава донација из претходне године, као и средстава која су као донације пристигла у току 2016. године, расположива средства у буџету за Програм, односно износ који се налазио на текућим апропријацијама, износио је укупно 84.200.412 динара.

У 2016. години спроведене су у целости поједине препоруке које је Повереник дао у свом годишњем извештају за 2015. годину, а неке препоруке су спроведене у само одређеном делу.

У том смислу у извештајном периоду донети су: Закон о спречавању насиља у породици², Закон о изменама и допунама Кривичног закони-

1 „Службени гласник РС“, број 103/15.

2 „Службени гласник РС“, број 94/16.

ка,³ Закон о запосленима у аутономним покрајинама и јединицама локалне самоуправе,⁴ Национална стратегија за родну равноправност за период од 2016. до 2020. године,⁵ Стратегија за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Републици Србији за период од 2016. до 2025. године,⁶ Правилник о мерилима и постојаности за упис ученика – припадника ромске националне мањине у средњу школу под повољнијим условима ради постојања јуне равноправности,⁷ Правилник о мерилима и постојаности за упис полазника који су завршили програм основног образовања одраслих у средњу школу под повољнијим условима ради постојања јуне равноправности,⁸ Правилник о ближим критеријумима за препознавање облика дискриминације од стране запосленог, дејства, ученика или преједних лица у установи образовања и васпитања,⁹ Правилник о начину и постојаности давања стручне оцене и стручној мишљењу о квалитету рукописа уџбеника, приручника и наставног материјала, донетих наставних средстава, наставних помаћала, дидактичких средстава и дидактичких нивоних средстава.¹⁰ Такође, Повереник је спровео едукацију носилаца правосудних функција, полицијских службеника, запослених у државној управи, као и запослених у једном броју радних служби у области образовања и социјалне заштите.

На основу увида стечених у поступку по притужбама током 2016. године, као и на основу других релевантних доступних података о проблемима у остваривању равноправности, Повереник за заштиту равноправности даје следеће препоруке.

1. Успоставити и операционализовати јединствен, централизован и стандардизован систем за прикупљање и анализу релевантних података који служе за праћење појаве дискриминације и ефикасности система заштите од дискриминације.
2. Приступити изради стратешких докумената чије је важење истекло у 2016. или истиче у 2017. години. То се првенствено односи на доношење стратегије унапређења положаја особа са инвалидитетом, особа које живе са ХИВ-ом, стратегије о старењу, стратегије развоја образовања одраслих, као и доношење стратегије која ће унапредити заштиту менталног здравља. Нови стратешки документи би требало

3 „Службени гласник РС“, број 94/16.

4 „Службени гласник РС“, број 21/16.

5 „Службени гласник РС“, број 4/16.

6 „Службени гласник РС“, број 26/16.

7 „Службени гласник РС“, број 12/16.

8 „Службени гласник РС“, број 42/16.

9 „Службени гласник РС“, број 22/16.

10 „Службени гласник РС“, број 75/16.

да буду базирани на евалуацији претходно важећих стратегија и уз уважавање тренутног стања и потреба друштвених група на које се односе. Приликом припреме свих стратешких докумената обезбедити родну перспективу, реално дефинисати циљеве и активности, обезбедити изворе финансирања и спровести широк консултативни процес са свим заинтересованим актерима.

3. Неопходно је донети закон о родној равноправности. Потребно је прописати обавезу „уродњавања“ јавних политика, тј. интегрисање родне перспективе у јавне политике, како би се обезбедило уклањање узрока родне неравноправности, те прописати обавезу свих органа јавне власти и приватних послодаваца да развију интерне механизме за сузбијање и заштиту од дискриминације и вођење родно балансиране кадровске политике.
4. У циљу економског оснаживања жена потребно је континуирано предузимати мере за подстицање запошљавања и женског предузетништва, за заштиту жена од дискриминације на тржишту рада, као и прописивање посебних мера и за унапређење положаја жена које се баве пољопривредом, посебно приликом уписа у регистар пољопривредних газдинстава.
5. Потребно је да надлежни органи предузму мере и обезбеде координисано и ефикасно деловање институција система у пружању заштите од насиља у породици и других облика родно заснованог насиља, с циљем пуне примене закона.
6. Усвојити закон о бесплатној правној помоћи, којим ће се обезбедити делотворан приступ правди, без дискриминације по било ком основу, укључујући и приступ правди за жртве дискриминације.
7. Интензивирати рад на уклањању свих врста баријера које особама са инвалидитетом отежавају приступ јавним објектима и површинама, превозу, комуникацијама, услугама. Обезбедити да информације о раду свих органа јавне власти буду доступне у одговарајућим форматама, укључујући и садржаје интернет презентација. Потребно је обезбедити особама са инвалидитетом услове за пуно остваривање свих загарантованих права (изборног права, права на образовање и сл.).
8. Интензивирати процес деинституционализације и обезбедити адекватну подршку особама са инвалидитетом за самосталан живот у најмање рестриктивном окружењу, уз континуирано развијање разноврсних услуга у локалној заједници намењених деци и одраслима са инвалидитетом.

9. Предузети мере за унапређење/усклађивање правног оквира како би се омогућило особама са инвалидитетом да ефикасно и без дискриминације користе печат који садржи податке о личном идентитету или печат с угравираним потписом приликом остваривања права и коришћења услуга.
10. Предузети мере на стварању услова за оспособљавање за кретање са псом водичем, у складу са Законом о кретању уз помоћ пса водича.
11. Потребно је изменити законске прописе који уређују питање лишења пословне способности и старатељства над пунолетним особама у складу са савременим међународним стандардима и препорукама, што подразумева промену у приступу особама са инвалидитетом од преовлађујућег медицинског модела према социјалном.
12. Потребно је да надлежни државни органи предузму све неопходне радње и мере из своје надлежности којима ће обезбедити ангажовање педагошког асистента за децу и ученике којима је потребна додатна подршка у образовању и васпитању и наставити рад на развоју инклузивног образовања, у складу с принципима једнакости и доступности у образовању на свим нивоима.
13. Унапредити нормативни оквир за заштиту права детета у смислу усаглашавања с Конвенцијом о правима детета, а посебно у погледу дефинисања појмова, забране физичког кажњавања, забране дискриминације и заштите од економске експлоатације.
14. Континуирано радити на обезбеђивању једнаких могућности у приступу високом образовању младима из маргинализованих друштвених група, увођењем посебних мера и допуном стандарда за акредитацију високошколских установа, а нарочито у погледу приступачности простора, обезбеђивања асистивних технологија и одговарајућих сервиса за подршку студентима.
15. Предузети мере како би се у наставне програме и наставне материјале интегрисале теме које развијају културу мира, толеранције, разумевања и уважавања различитости, родне равноправности и недискриминације. Из наставних материјала уклонити дискриминаторне садржаје и садржаје који подржавају стереотипе и предрасуде. У школске програме треба увести здравствено и васпитање о репродуктивном и сексуалном здрављу.
16. Изменити Закон о финансијској подршци породици са децом, посебно у погледу прописивања права очева на родитељски додатак, уколико мајка нема држављанство Републике Србије, бољег обухвата

лица која могу остварити право на накнаду за време породичног одсуства и одсуства с рада ради неге детета, као и унапређења других одредаба овог закона с циљем постизања пуне равноправности.

17. Интензивирати рад на побољшању положаја старијих, нарочито у руралним и неприступачним подручјима, посебно у погледу пружања услуга социјалне и здравствене заштите (мобилни тимови, мобилне апотеке и продавнице и сл.). То подразумева и рано препознавање социјалне искључености и благовремено активирање свих облика подршке и помоћи.
18. Предузимати мере за унапређивање положаја осуђених лица и њихову пуну социјалну укљученост, без стигматизације, посебно у поступку запошљавања. То подразумева и одговарајуће нормативне измене како би се у потпуности обезбедило поштовање одредбе члана 102. Кривичног законика, којом је прописано да нико нема право да тражи од грађана да подносе доказ о својој осуђиваности или неосуђиваности.
19. Унапредити правни положај трансполних особа, доношењем посебног закона или изменама и допунама постојећих прописа, како би се трансполним особама омогућило да нови идентитет у потпуности интегришу у свој приватни и професионални живот, уз пуно поштовање права на приватност.
20. Донети прописе којима се омогућава регистрација истополних парова и регулишу дејства, правне последице и начин престанка регистрованих партнерстава, у складу с препорукама Савета Европе.
21. Предузети све потребне мере како би састав државних органа, органа локалне самоуправе и других органа јавне власти одговарао националном саставу становништва на њиховом подручју, и предузети мере с циљем управљања националном, етничком, верском, језичком и другом разноврсношћу.
22. Континуирано радити на едукацији носилаца правосудних функција, полицијских службеника, запослених у државној управи, запослених у систему образовања, здравствене и социјалне заштите и запослених у инспекцијским службама из области антидискриминационог права, како би се обезбедило правилно и уједначено тумачење и примена антидискриминационих прописа, у складу с међународним стандардима и праксом међународних институција.
23. Предузимати мере и активности на едукацији новинара о забрани говора мржње и других облика дискриминације, као и о важности принципа равноправности и толеранције.

24. Изменити и допунити Закон о забрани дискриминације, у сарадњи с Повереником за заштиту равноправности, с циљем постизања пуне усклађености с правним тековинама Европске уније. Такође, изменама и допунама прописати адекватна решења за превазилажење проблема и тешкоћа који су уочени у примени Закона.

1. О Поверенику за заштиту равноправности

Повереник за заштиту равноправности је самосталан и независан иностран државни орган, установљен Законом о забрани дискриминације¹¹, са широким кругом законских овлашћења која га чине централном националном институцијом специјализованом за спречавање и сузбијање свих облика и видова дискриминације. Надлежност Повереника широко је одређена, у складу с међународним стандардима, како би се омогућило да ефикасно и делотворно спречава и штити од дискриминације и доприноси остваривању и унапређењу равноправности. Народна скупштина Републике Србије избрала је Бранкицу Јанковић за повереницу за заштиту равноправности 27. маја 2015, на период од пет година.

Самосталност и независност институције Повереника представљају основне постулате и кључне претпоставке за успешно остваривање друштвене улоге и мисије. Повереник није овлашћен да дискриминаторе кажњава ако не поштују препоруке, али их може уверити ауторитетом институције коју представља, снагом аргумената и притиском јавности.

Према одредбама Закона о забрани дискриминације, Повереник је надлежан да поступа по притужбама због дискриминације. Притужбу може поднети свако физичко и правно лице, група лица која сматрају да су претрпела дискриминацију, као и организације које се баве заштитом људских права или друго лице у име и уз сагласност лица које сматра да је претрпело дискриминацију. Поступак пред Повереником је бесплатан. У поступку по притужбама Повереник за заштиту равноправности даје мишљење да ли је дошло до повреде Закона о забрани дискриминације, даје препоруке о начину отклањања повреде права и изриче законом утврђене мере за случај да дискриминатор не поступи по препоруци Повереника.

Повереник пружа информације подносиоцу притужбе о његовом праву и могућности покретања судског или другог поступка заштите, односно о начинима заштите права, а овлашћен је да препоручи медијацију уколико оцени да је случај подобан за медијацију.

Повереник је овлашћен да у јавном интересу покреће тзв. стратешке парнице за заштиту од дискриминације. Поред тога, Повереник је овлашћен да подноси и прекршајне и кривичне пријаве, као и предлоге за оцену уставности и законитости.

11 „Службени гласник РС“, број 22/09.

Повереник је овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације, као и да препоручује органима јавне власти и другим лицима предузимање мера за остваривање равноправности.

Повереник Народној скупштини Републике Србије подноси редован годишњи извештај о раду, који садржи и оцену стања у области заштите равноправности, а ако постоје нарочито важни разлози, може самоиницијативно или на захтев Народне скупштине да подноси и посебне извештаје. Сваки извештај садржи препоруке за предузимање мера чији је циљ превазилажење уочених слабости или делотворније спречавање и сузбијање дискриминације.

Повереник прати спровођење закона и других прописа, иницира доношење или измену прописа ради спровођења и унапређивања заштите од дискриминације и даје мишљења о одредбама нацрта закона и других прописа који се тичу забрана дискриминације.

Такође, Повереник успоставља и одржава сарадњу с органима надлежним за остваривање равноправности и заштиту људских права на територији аутономне покрајине и локалне самоуправе.

Повереник остварује сарадњу и с организацијама цивилног друштва, међународним и домаћим организацијама и институцијама које се баве заштитом људских права.

1.1. Стручна служба Повереника

Законом о забрани дискриминације прописано је да Повереник има стручну службу која му помаже у вршењу његових надлежности. Од свог оснивања, стручна служба Повереника се константно развијала и јачала капацитете, у складу с постојећим условима.

Закључком Комисије за стамбена питања и расподелу службених зграда и пословних просторија Владе Републике Србије, 77 број 361-11575/2015, од 30. октобра 2015. године, Поверенику је додељен адекватан пословни простор у Булевару краља Александра бр. 84, укупне површине од 1.008 м². Након реновирања, од октобра 2016. године Повереник за заштиту равноправности се преселио у нови простор, чиме су створени услови да се седишту Повереника припоји пријемна канцеларија, која је до усељења у нове просторије била одвојена од седишта органа и налазила се у пословном простору органа државне управе, што је отежавало организацију рада Повереника за заштиту равноправности.

Поред тога, унапређењем просторних капацитета створени су услови за пријем нових запослених у радни однос на неодређено време. Наиме,

у стручној служби Повереника за заштиту равноправности попуњеност систематизованих радних места износи 50% (31 запослени на неодређено време). Динамика и обим послова који се обављају у стручној служби Повереника указују на неопходност јачања кадровских капацитета, тако да је кадровским планом за 2017. годину планирано да стручна служба Повереника у овој години има укупно 50 запослених (без лица која бира Народна скупштина – повереница), од укупно 60 извршилаца предвиђених *Правилником о унутрашњем уређењу и систематизацији радних места у стручној служби Повереника за заштиту равноправности и Одлуком о максималном броју запослених на неодређено време у стручној служби Повереника за заштиту равноправности*, коју је донела Народна скупштина Републике Србије.

Као и у претходном периоду, Регионална канцеларија Повереника у Новом Пазару је и у овом извештајном периоду имала изузетно мали број обраћања локалног становништва по било ком основу.

Запослени у стручној служби Повереника се континуирано упућују на обуке и семинаре који доприносе унапређењу рада и професионалних компетенција. У протеклој години запослени су похађали велики број радионица, обука и стручних семинара организованих с циљем унапређења знања и размене искустава. Њима су биле обухваћене различите теме и области, као што су: обука из правног енглеског програм „When Citizens Complain“, радионице на тему људских права и међународне сарадње, вођења стратешких парница, семинар на тему дискриминације на основу расе и етничког порекла, стручни семинари из области јавних набавки, приступа информацијама од јавног значаја, семинар на тему етике и интегритета у јавном сектору, превенција корупције и др. У области унапређења међународне сарадње, једна запослена је завршила Основни програм дипломатске обуке, с максималном просечном оценом 10, што је уједно и најбољи остварени успех у историји Дипломатске академије. Запослени у стручној служби су у току 2016. године активно учествовали у раду радних група Европске мреже тела за равноправност (Еквинет).

Постигнут ниво знања, стручност и искуство запослених у стручној служби Повереника омогућавају им да и сами држе обуке и семинаре из области антидискриминационог права за различите професионалне групе и најширу јавност. У току 2016. године запослени су одржали више семинара о заштити од дискриминације за службенике запослене у државној управи, у оквиру програма обуке Службе за управљање кадровима. Поред тога, одржане су обуке за полицијске службенике и службенице о препознавању дискриминације и реаговању на њу, тренинзи за тренере носиоце правосудних функција у области антидискриминационог законодавства, као и низ обука за матичаре и запослене у центрима за социјални

рад и полицијским управама о равноправности у остваривању права у области држављанства и за представнике локалних самоуправа о правима интерно расељених лица у контексту забране дискриминације. Студенти и студенткиње Правног факултета Универзитета у Београду прошли су обуку Повереника о процесноправним аспектима заштите од дискриминације, док су представници медија и организација цивилног друштва стекли нова знања о сузбијању дискриминације и пракси Повереника.

У сарадњи с Америчком агенцијом за међународни развој (USAID) и уз подршку Пројекта за реформу правосуђа и одговорну власт, Повереник је током 2016. године израдио нову интернет презентацију, која је обogaћена новим садржајима и унапређена у погледу доступности садржаја особама са оштећеним слухом и видом. Поред тога, у настојању да буде доступнији грађанима, Повереник је припремио посебан садржај за представљање на друштвеним мрежама / социјалним медијима и подстиче интерактивну комуникацију посредством својих званичних налога на фејсбуку, твитеру и јутјубу (YouTube).

1.2. Стратешки план Повереника за заштиту равноправности 2016–2020. године

Повереник за заштиту равноправности донео је своју прву *Стратегију развоја институције* у мају 2012. године.¹² С обзиром на то да је истекао период за који је донета ова стратегија, благовремено су започете активности на изради новог *Стратешког плана Повереника за заштиту равноправности 2016–2020*. Уз активно учешће свих запослених у стручној служби Повереника, а уз помоћ и подршку Немачке организације за техничку сарадњу (ГИЗ) Србија, извршена је евалуација претходне стратегије. Анализирани су остварени резултати у контексту пројектованих циљева, тешкоћа и изазова с којима се Повереник сусретао у свом раду.

Евалуација претходне стратегије показала је одређени степен извршења постављених стратешких циљева и задатака. Анализа је такође показала да су поједини стратешки задаци били прешироко и преамбициозно постављени. Осим тога, одређене циљеве и задатке није било могуће реализовати у потпуности или у планираним роковима, због недостатка средстава и недовољних капацитета, који се нису развијали планираном брзином, а од неких задатака се потпуно одустало у току реализације *Стратегије*.

Током процеса стратешког планирања за наредни петогодишњи период одређена су три општа циља: 1) заштита од дискриминације; 2) унапређење

12 *Стратегија развоја институције Повереника за заштиту равноправности (2012–2015)*.

равноправности; и 3) унапређење капацитета Повереника за заштиту равноправности. У оквиру сваког циља дефинисани су посебни циљеви и активности.

Постављени општи циљ који се односи на заштиту од дискриминације подразумева обезбеђивање функционисања ефикасног механизма заштите грађана од дискриминације, његово стално унапређење, као и подизање нивоа информисаности грађана о могућностима и начинима заштите од дискриминације. У оквиру овог општег циља постављена су два посебна циља: а) унапређење правног оквира и развој система праћења стања у области заштите равноправности и б) повећање информисаности јавности о видовима заштите од дискриминације које пружа Повереник.

Унапређење равноправности подразумева превентивно деловање Повереника и остваривање ширег утицаја у погледу сузбијања дискриминације и омогућавања уживања и заштите Уставом гарантованог права на равноправност. У наредном петогодишњем периоду планирано је да се остварује достизањем четири оперативна циља: а) стварање предуслова за смањење најчешће заступљених видова дискриминације; б) одржавање и унапређење сарадње с организацијама које се баве остваривањем равноправности и заштитом људских права у земљи и иностранству; в) одржавање и унапређење сарадње с органима јавне власти; и г) подизање свести грађана о дискриминацији као негативној друштвеној појави.

Бољи услови рада стручне службе Повереника и континуирано јачање капацитета запослених допринеће даљем унапређењу рада Повереника и развоју стручне службе као ефективно организованог и ефикасног сервиса грађана.

2. Нормативни оквир остваривања и заштите равноправности

2.1. Преглед важећих прописа

Република Србија је протеклих година изградила ваљан антидискриминациони оквир. Разумевајући важност поштовања људских права и не-дискриминације, ратификовала је најважније универзалне и регионалне споразуме у области људских права и забране дискриминације.

Дискриминација је забрањена Уставом Републике Србије,¹³ који у члану 21. прописује да су пред Уставом и законом сви једнаки, да свако има право на једнаку законску заштиту, без дискриминације, да је забрањена свака дискриминација, непосредна или посредна, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета. Поред тога, Уставом је прописано да се не сматрају дискриминацијом посебне мере које Република Србија може увести ради постизања пуне равноправности лица или групе лица која су суштински у неједнаком положају са осталим грађанима.

Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена Законом о забрани дискриминације,¹⁴ који на детаљан начин уређује општу забрану дискриминације, облике и случајеве дискриминације, као и поступке заштите од дискриминације. Донети су и посебни антидискриминациони закони: Закон о заштити права и слобода националних мањина¹⁵, Закон о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом¹⁶ и Закон о равноправности полова¹⁷. Поред тога, антидискриминационе одредбе су садржане у многим законима којима се уређују поједине области друштвених односа: Закон о раду¹⁸, Закон о професионалној рехабилитацији и запошљавању особа са инвалидитетом,¹⁹ Закон о здравственој заштити,²⁰ Закон о основама система

13 „Службени гласник РС“, број 98/06.

14 „Службени гласник РС“, број 22/09.

15 „Службени лист СРЈ“, број 11/02, „Службени лист СЦГ“, број 1/03 – Уставна повеља и „Службени гласник РС“, бр. 72/09 – др. закон и 97/13 – УС.

16 „Службени гласник РС“, бр. 33/06 и 13/16.

17 „Службени гласник РС“, број 104/09.

18 „Службени гласник РС“, бр. 24/05, 61/05, 54/09, 32/13 и 75/14.

19 „Службени гласник РС“, бр. 36/09 и 32/13.

20 „Службени гласник РС“, бр. 107/05, 72/09 – др. закон, 88/10, 99/10, 57/11, 119/12, 45/13 – др. закон, 93/14, 96/15 и 106/15.

образовања и васпитања,²¹ Закон о основном образовању и васпитању,²² Закон о средњем васпитању и образовању,²³ Закон о црквама и верским заједницама,²⁴ Закон о правима пацијената,²⁵ Закон о заштити лица са менталним сметњама,²⁶ Закон о кретању уз помоћ пса водича,²⁷ Закон о употреби знаковног језика²⁸ и други закони.

Кривичноправна заштита од дискриминације уређена је и Кривичним закоником,²⁹ који је у току 2016. године измењен, а измене су приказане у делу који се односи на нормативне измене у току извештајне године. Наведеним закоником прописано је више кривичних дела у вези са забраном дискриминације. Поред тога, као једина обавезна отежавајућа околност одредбом члана 54а Кривичног законика прописана је мржња због припадности раси и вероисповести, због националне или етничке припадности, пола, сексуалне оријентације или родног идентитета, осим ако није прописана као обележје кривичног дела.

Република Србија има успостављен целовит систем правне заштите од дискриминације, који обухвата механизме грађанскоправне, кривичноправне и прекршајноправне заштите. Важећи прописи пружају добар правни оквир и адекватне инструменте за заштиту од дискриминације, њено спречавање и сузбијање, у складу с међународним и европским стандардима.

Влада је донела више стратешких докумената који су од значаја за ефикаснију примену антидискриминационог законодавства: *Стратегију за смањење сиромаштва*, *Стратегију развоја социјалне заштите*,³⁰ *Националну стратегију о старењу*,³¹ *Стратегију реинтеграције њомашника по основу Сторазума о реадмисији*,³² *Националну стратегију за побољшање положаја жена и унапређивање родне равноправности*,³³ *Стратегију за унапређење положаја Рома у Републици Србији*,³⁴ *Стратегију за унапређење миграци-*

21 „Службени гласник РС”, бр. 72/09, 52/11, 55/13, 35/15, 68/15 и 68/16 – УС.

22 „Службени гласник РС”, број 55/13.

23 „Службени гласник РС”, број 55/13.

24 „Службени гласник РС”, број 36/06.

25 „Службени гласник РС”, број 45/13.

26 „Службени гласник РС”, број 45/13.

27 „Службени гласник РС”, број 29/15.

28 „Службени гласник РС”, број 38/15.

29 „Службени гласник РС”, бр. 85/05, 88/05 – исправка, 107/05 – исправка, 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14 и 94/16.

30 „Службени гласник РС”, број 108/05.

31 „Службени гласник РС”, број 76/06.

32 „Службени гласник РС”, број 15/09.

33 „Службени гласник РС”, број 15/09.

34 „Службени гласник РС”, број 27/09.

јама,³⁵ *Стратегију развоја система бесилајне правне помоћи у Републици Србији*,³⁶ *Стратегију о ХИВ инфекцији и АИДС-у*,³⁷ *Националну стратегију за сиречавање и сузбијање насиља над женама у породици и партнерским односима*,³⁸ *Националну стратегију запошљавања за период 2011–2020*,³⁹ *Стратегију развоја образовања у Србији до 2020*⁴⁰, *Стратегију превенције и заштите од дискриминације*,⁴¹ *Националну стратегију за решавање питања избелица и интерно расељених лица за период 2015–2020*,⁴² *Стратегију развоја спорта у Републици Србији за период 2014–2018*,⁴³ *Националну стратегију за младе за период од 2015. до 2025.*⁴⁴ и друге стратегије. Треба имати у виду да је појединим стратегијама истекао период важења за који су донете, тако да би у наредном периоду требало приступити доношењу нових стратешких докумената, који ће бити засновани и на евалуацији претходних стратегија, уз уважавање тренутног стања и потреба група на које се односе.

Током 2016. године већ су донете неке веома важне стратегије за остварење принципа равноправности. У извештајном периоду Влада је донела *Националну стратегију за родну равноправност за период од 2016. до 2020. године*,⁴⁵ као основни стратешки документ Републике Србије који се односи на унапређивање родне равноправности. Усвајање наведене стратегије представља један од приоритета Националног програма Републике Србије за усвајање правних тековина Европске уније (2014–2018).

У марту 2016. године Влада је донела *Стратегију за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Републици Србији за период од 2016. до 2025. године*⁴⁶ с циљем даљег унапређења и стварање услова за социјалну укљученост – смањење сиромаштва и сузбијање дискриминације Рома и Ромкиња, односно стварање услова за пун приступ остваривању људских права особа ромске националности.

Поред наведеног, важно је поменути и поједине правилнике органа државне управе (министарстава и посебних организација), који, разрађујући

35 „Службени гласник РС“, број 59/09.

36 „Службени гласник РС“, број 74/10.

37 „Службени гласник РС“, број 26/11.

38 „Службени гласник РС“, број 27/11.

39 „Службени гласник РС“, број 37/11.

40 „Службени гласник РС“, број 107/12.

41 „Службени гласник РС“, број 60/13.

42 „Службени гласник РС“, број 62/15.

43 „Службени гласник РС“, број 1/15.

44 „Службени гласник РС“, број 22/15.

45 „Службени гласник РС“, број 4/16.

46 „Службени гласник РС“, број 26/16.

поједине одредбе закона, и у пракси значајно доприносе забрани дискриминације. У том смислу је веома значајан *Правилник о мерилима и њихујуку за уџис ученика – њриџадника ромске националне мањине у средњу школу њод њовољнијим условима ради њосџизања њуне равноџравности*,⁴⁷ који је донео министар просвете, науке и технолошког развоја, на основу члана 99. став 3. Закона о основама система образовања и васпитања. На основу наведеног законског основа, донет је и *Правилник о мерилима и њихујуку за уџис њолазника који су завршили њроџрам основноџ образовања одраслих у средњу школу њод њовољнијим условима ради* постизања пуне равноправности.⁴⁸

*Правилник о ближим криџеријумима за њреџознавање облика дискриминације од сџране заџосленоџ, деџеџџа, ученика или њреџеџ лица у уџџанови образовања и васџџџања*⁴⁹ министар просвете, науке и технолошког развоја донео је у складу са чланом 44. став 4. наведеног закона.

У области образовања, а на основу члана 22. став 14. и члана 24. став 6. Закона о уџбеницима („Службени гласник РС“, број 68/15) донет је и *Правилник о начину и њихујуку давања сџручне оцџне и сџручноџ миџљења о квалиџеџу рукоџиса уџбеника, њриручника и наџавноџ маџеријала, донеџџих наџавних средсџава, наџавних њомаџала, дидаџџичких средсџава и дидаџџичких џровних средсџава*,⁵⁰ који принцип једнаких могућности и забране дискриминације поставља као основни принцип у раду Комисије за оцџну рукописа уџбеника.

У области рада, запошљавања и заштите на раду веома је значајан *Правилник о начину њраџења изврџавања обавџзе заџоџљавања особа са инваџиџџеџом и начину доказивања изврџења џџе обавџзе*⁵¹ који је на основу члана 48. Закона о професионалној рехабилитацији и запошљавању особа са инвалидитетом („Службени гласник РС“, бр. 36/09 и 32/13), донео министар за рад, запошљавање, борачка и социјална питања.

На основу члана 6. став 2. Закона о безбедности и здрављу на раду („Службени гласник РС“, бр. 101/05 и 91/15), министар надлежан за рад и министар надлежан за здравље споразумно су прописали превентивне мере у вџзи с безбедношћу и здрављџм на раду младих, запослене жџне за време трудноџе и запослене која доџи дете. Наведџне мере су утврџџене *Правилником о њревенџџивним мерама за безбџдан и здрав рад младих*,⁵² као и *Правилником*

47 „Службени гласник РС“, број 12/16.

48 „Службени гласник РС“, број 42/16.

49 „Службени гласник РС“, број 22/16.

50 „Службени гласник РС“, број 75/16.

51 „Службени гласник РС“, број 101/16.

52 „Службени гласник РС“, број 102/16.

о мерама за безбедан и здрав рад зайослене жене за време њиховог, њиховог и зайослене која доји деце.⁵³ Наведеним правилницима су утврђене афирмативне мере усмерене на остварење пуне равноправности и безбедности посебно осетљивих група.

Важно је напоменути да су Правилником о изменама и допунима Правилника о висини таксе за њиховање услуга Републичког геодетског завода⁵⁴ прописане минималне висине такси за провођење промена у бази података у катастру непокретности (Тарифни број 9), и то када се ради о упису објекта или посебног дела објекта, с уписом заједничке својине или сусвојине у корист брачних, односно ванбрачних супружника, као и с уписом права у корист особа са инвалидитетом (тачка б), као и промени имаоца права на непокретности – упис заједничке својине или сусвојине у корист брачних, односно ванбрачних супружника, као и упис права у корист особа са инвалидитетом. На овај начин су, такође, предузете конкретне подстицајне мере с циљем остварења пуне родне равноправности и заштите права особа са инвалидитетом.

Важећи антидискриминациони прописи пружају добар правни оквир и адекватне инструменте за заштиту од дискриминације, који су углавном усклађени са законодавством Европске уније. Међутим, у *Годишњем извештају Европске комисије о најрејку Србије за 2016. годину* оцењено је да је Србија достигла изврстан ниво припремљености кад је реч о правним тековинама Европске уније и европским стандардима у овој области. Изврстан напредак остварен је делимичном применом препорука из прошлогодишњег *Извештаја о најрејку*, али потребно је додатно усклађивање и спровођење реформи у области људских права и унапређења заштите од дискриминације.

У том смислу, за даљи развој и унапређевање антидискриминационог законодавства и политика, од важности су директиве Европске уније (нпр. *Директива 2000/43/ЕЦ* о једнаком третману међу особама без обзира на њихово расно или етничко порекло, *Директива Савета 2000/78/ЕК* којом се установљава општи оквир за равноправан третман у запошљавању и професији, *Директива 2006/54/ЕК* Европског парламента и Савета о једнаком третману мушкараца и жена у погледу запошљавања и обављања занимања, *Директива Савета 2004/113/ЕК* о једнаком третману мушкараца и жена у погледу доступности и испоруке добара и услуга и др.), али и стратешки документи Европске уније као што су *Европска стратегија за особе са инвалидитетом (2010–2020)*, *Европска иницијатива за борбу против сиромаштва и социјалне искључености* и друго.

Поред тога, потребно је нагласити да је Комитет министара Савета Европе усвојио *Стратегију Савета Европе о њиховим дејствима (2016–2021)*, која

53 „Службени гласник РС“, број 102/16.

54 „Службени гласник РС“, број 110/16.

се примењује од конференције на високом нивоу која је одржана у Софији, 5. и 6. априла 2016. године. У *Стратегији Савета Европе о људским правима деце* (2016–2021) изричито се наводи да Савет Европе штити и подстиче људска права, у која спадају права детета. Издвојено је и пет приоритетних области за гарантовање права детета, а то су: једнаке могућности за сву децу, партиципација за сву децу, живот без насиља за сву децу, правосуђе по мери детета за сву децу, права детета у дигиталном окружењу.

2.2. Нормативне измене у току 2016. године

У протеклој години су усвојени одређени закони, као и подзаконски акти (о којима је било речи у претходном одељку) који су од значаја за заштиту од дискриминације и унапређивање равноправности у појединим областима.

У јануару 2016. године усвојен је Закон о јавном окупљању,⁵⁵ којим се уређују јавна окупљања у Републици Србији. Одредбама члана 8. наведеног закона уређено је питање ограничења слободе окупљања, а у тачки 2. изричито је прописано да окупљање није дозвољено када су циљеви окупљања усмерени на позивање и подстицање на оружани сукоб или употребу насиља, на кршење људских и мањинских слобода и права других, односно на изазивање или подстицање расне, националне, верске или друге неравноправности, мржње и нетрпељивости.

Одредбе које се односе на забрану дискриминације и забрану подстицања на дискриминацију садржане су и у Закону о оглашавању.⁵⁶ Чланом 8. прописује се да је забрањено да огласна порука, непосредно или посредно, подстиче дискриминацију по било ком основу, а посебно по основу уверења, националне, етничке, верске, родне или расне припадности, политичког, сексуалног или другог опредељења, друштвеног порекла, имовинског стања, културе, језика, старости, или психичког или физичког инвалидитета. Посебно је забрањена дискриминација оглашивача, односно забрањено је неоправдано одбити објављивање, односно емитовање огласне поруке, или на други начин неоправдано правити разлику или неједнако поступати, искључивати, ограничавати или давати првенство различитим оглашивачима у истим или сличним ситуацијама (члан 9).

Обавеза спречавања дискриминације изричито је садржана и у новом Закону о полицији (члан 5)⁵⁷. Наиме, запослени у Министарству унутрашњих послова и Полицији дужни су да једнако поступају према свима, без обзира

⁵⁵ „Службени гласник РС“, број 6/16.

⁵⁶ „Службени гласник РС“, број 6/16.

⁵⁷ „Службени гласник РС“, број 6/16.

на њихову расну, полну или националну припадност, њихове различитости које проистичу из друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења или опредељења, рода и родног идентитета, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета. При обављању полицијских послова, као стандарди полицијског поступања (члан 33) наводе се, поред осталих, остваривање људских и мањинских права и слобода, недискриминација при извршавању полицијских задатака, сразмерност у употреби средстава принуде, забрана мучења и примене нечовечних и понижавајућих поступака, пружање помоћи настрадалим лицима. Закон прописује и обавезу полицијског службеника да у примени полицијских овлашћења поступа непристрасно, пружајући свакоме једнаку законску заштиту, и да поступа без дискриминације лица по било којем основу. Такође, полицијски службеник је дужан да поступа хумано и поштује достојанство, углед и част сваког лица и друга људска и мањинска права и слободе грађана, дајући предност правима угроженог у односу на иста права лица које та права угрожава и водећи рачуна о правима трећих лица.

Поред тога, схватајући значај употребе родно диференцираног језика, законодавац је у члану 7. Закона о полицији прописао да сви изрази у овом закону имају једнако родно значење, без обзира на то да ли се користе у мушком или женском роду, и односе се подједнако на мушки и на женски род.

Закон о спорту⁵⁸ усвојен је у фебруару 2016. године и садржи детаљне одредбе које се односе на забрану дискриминације и поштовање принципа равноправности. У члану 4. став 2. прописано је, поред осталог, да бављење спортом мора бити хумано, слободно и добровољно, здраво и безбедно, у складу с природном средином и друштвеним окружењем, фер, толерантно, етички прихватљиво, одговорно, независно од злоупотреба и циљева који су супротни спортском духу и доступно свим грађанима под једнаким условима, без обзира на узраст, ниво физичких способности, степен евентуалног инвалидитета, пол и друго лично својство.

У ставу 3. наведеног члана даље се прописује да је забрањена свака непосредна и посредна дискриминација, укључујући и говор мржње, по било ком основу, спортиста, спортских стручњака, спортских организација и других лица учесника у систему спорта, на отворен или прикривен начин, а која се заснива на неком стварном или претпостављеном личном својству. Забраном дискриминације обухваћена је и забрана дискриминације професионалних спортиста и спортиста који желе то да постану, у погледу запошљавања, зараде или услова рада, осим када се прављење разлике, односно стављање спортисте у неповољнији положај у односу на друге спортисте

58 „Службени гласник РС“, број 10/16.

у истој или сличној ситуацији, темељи на самој природи или стварним и одлучујућим условима обављања одређене спортске активности, а циљеви који се тиме желе постићи јесу оправдани.

Такође, изричито је прописано да су одредбе уговора између спортисте, односно спортског стручњака и организације у области спорта, које представљају дискриминацију спортисте, односно спортског стручњака – ништаве, а да се одредбе спортских правила и општих аката организација у области спорта које представљају дискриминацију учесника у систему спорта – не примењују.

Посебна пажња је посвећена заштити деце у овој области, па је забрањено свака врста злоупотреба, злостављања, дискриминације и насиља према деци у области спорта. Организације у области спорта и лица која обављају стручно-васпитни рад с децом у тим организацијама, као и сви чланови и запослени у организацијама у области спорта, посебно су обавезани да промовишу равноправност међу децом и активно се супротстављају свим врстама злоупотреба, злостављања, дискриминације и насиља.

Поред тога, установљена је обавеза да Република Србија, аутономна покрајина, јединица локалне самоуправе и организације у области спорта нарочито предузимају активности на повећању учешћа деце, младих, жена и особа са инвалидитетом у спортским активностима, омасовљавању женских спортских организација и давању равноправног значаја женама и особама са инвалидитетом у спорту.

У члану 11. Закона о спорту одређено је да спортиста има право на накнаду штете коју претрпи актима дискриминације организације у области спорта, односно спортске организације из које одлази и спортске организације у коју прелази.

Закон о спорту забрањује деловање спортског удружења уколико је усмерено на насилно рушење уставног поретка и нарушавање територијалне целокупности Републике Србије, кршење зајемчених људских или мањинских права или изазивање и подстицање неједнакости, мржње и нетрпељивости засноване на расној, националној, верској или другој припадности или опредељењу, као и полу, роду, физичким, психичким или другим карактеристикама и способностима. Одлуку о забрани рада спортског удружења у конкретном случају доноси Уставни суд (члан 91).

Законом о допунама Закона о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом⁵⁹ први пут се нормативно уређује питање употребе печата с угравираним потписом за особе са инвалидитетом. Спречавање

⁵⁹ „Службени гласник РС“, број 13/16.

дискриминације и остваривање права у складу с потребама особа са инвалидитетом представља трајну опредељеност Републике Србије, исказану у приоритетима и циљевима предвиђеним *Стратегијом унапређења положаја особа са инвалидитетом у Републици Србији* („Службени гласник РС“, број 1/07), Законом о потврђивању Конвенције о правима особа са инвалидитетом („Службени гласник РС – Међународни уговори“, број 42/09), као и другим бројним документима који се односе на унапређење положаја особа са инвалидитетом и спречавање дискриминације по било ком основу. На основу члана 4. тачка 1(б) Конвенције о правима особа са инвалидитетом држава се обавезала да предузме све одговарајуће мере с циљем мењања или укидања постојећих закона, прописа, обичаја и праксе који представљају дискриминацију према особама са инвалидитетом.

У свакодневном животу, неке особе са инвалидитетом због природе свог инвалидитета – телесних или сензорних оштећења или болести (слепе и слабовиде особе, особе оболеле од различитих мишићних и неуромишићних обољења или квадриплегије, као и особе које немају горње екстремитете) нису у могућности да се својеручно потпишу. Без обзира на то да ли је потпис обавезан елемент неког посла или није, особама са инвалидитетом онемогућава се остваривање права, јер се као посебан захтев поставља и својеручан потпис, који ова лица нису у могућности да дају.

Предлагач наведених измена закона је у образложењу Предлога закона указао и на чињеницу да су особе са инвалидитетом које су се сусретале с оваквим проблемима покретале поступке за заштиту равноправности у складу са Законом о забрани дискриминације и позвао се на мишљење Повереника дато поводом случаја онемогућавања коришћења факсимила пред општинском управом, у којем је указано на одредбе Конвенције о правима особа са инвалидитетом, Устава Републике Србије, Закона о забрани дискриминације и Закона о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом.

Законом о допунама Закона о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом, у члану 34. додати су ст. 2. и 3. и прописано је да су органи јавне власти дужни да у поступцима пред тим органима, поред потписивања исправа на начин уређен посебним прописом, особи са инвалидитетом која има трајне последице телесног или сензорног оштећења или болести омогуће потписивање исправа помоћу печата који садржи податке о личном идентитету или помоћу печата с утврђеним потписом. Исправе које представљају форму уговора или неког другог правног посла не могу се потписивати на описани начин, већ у складу с прописима који уређују оверу потписа и потврђивање исправе. После члана 34. додат је члан 34а,

kojim je uređena obaveza pravnih i fizičkih lica koja pružaju usluge u okviru svoje delatnosti, odnosno trajnog zanimanja, uz naknadu ili bez nje, da osobi sa invaliditetom koja ima trajne posledice telesnog ili senzornog oštećenja ili bolesti omoguće korišćenje usluga potpisivanjem, kada je to potrebno, pomoću печата koji sadrži податке о личном идентитету или помоћу печата с угравираним потписом.

Закон о изменама и допунама Закона о култури⁶⁰ прописује да се остваривање општег интереса у култури постиже, поред осталог, подстицањем културног и уметничког стваралаштва друштвено осетљивих група (члан 6. тачка 216).

У Закону о јавном здрављу⁶¹ такође се препознаје значај остварења принципа равноправности у области коју уређује, односно у области деловања јавног здравља, надлежности, планирања, спровођења активности у вези с очувањем и унапређењем здравља становништва, као и начином његовог финансирања. Стога се, приликом дефинисања појмова који се у наведеном закону користе, издваја и здравље у свим политикама, које представља јавноздравствену политику усмерену на социјално-економске детерминанте здравља и смањивање неједнакости у здрављу. Једно од основних начела јавног здравља јесте и постизање солидарности и једнакости у јавном здрављу за све и наглашена пажња за потребе осетљивих друштвених група.

Закон о општем управном поступку⁶² јесте један од системских прописа који је донет у току 2016, а који ступа на снагу 1. јуна 2017. године, осим појединих одредаба Закона, које ступају раније на снагу. Њиме се уређује управни поступак као скуп правила која државни органи и организације, органи и организације покрајинске аутономије и органи и организације јединица локалне самоуправе, установе, јавна предузећа, посебни органи преко којих се остварује регулаторна функција и правна и физичка лица којима су поверена јавна овлашћења, примењују када поступају у управним стварима. У наведеном закону одредбом члана 31. став 3. прописано је да се јавне услуге пружају тако да обезбеде уредно и квалитетно, под једнаким условима, остваривање права и правних интереса корисника јавних услуга и задовољавање њихових потреба. Поред тога, одредбама члана 55. став 2. овог закона прописано је да особе са инвалидитетом имају право да опште и прате ток поступка преко тумача, или на одговарајући начин, у складу са законом, док је чланом 126. прописано да се сведоци који због старости, болести или инвалидитета не могу да дођу на усмену расправу, саслушавају у стану или другом објекту у коме бораве.

60 „Службени гласник РС“, број 13/06.

61 „Службени гласник РС“, број 15/16.

62 „Службени гласник РС“, број 18/16.

Законом о запосленима у аутономним покрајинама и јединицама локалне самоуправе⁶³ уређују се права и дужности из радног односа запослених у органима аутономних покрајина и јединицама локалне самоуправе. Чланом 19. став 3. прописано је да се при запошљавању води рачуна о томе да национални састав, заступљеност полова и број особа са инвалидитетом у највећој могућој мери одражавају међу запосленима структуру становништва.

Такође, Закон на више места обавезује Владу да при доношењу аката којима ће ближе уредити поједина питања која су Законом само начелно постављена, посебно води рачуна о националном саставу становништва и одговарајућој заступљености припадника националних мањина ради постизања пуне равноправности између припадника националне мањине и грађана који припадају већини (чл. 47, 101. и 185). Важно је истаћи да Закон обавезује Владу да се приликом ближег уређивања поступка спровођења интерног и јавног конкурса за попуњавање радних места, као и одређивања какве се стручне оспособљености, знања и вештине вреднују у изборном поступку, начина њихове провере и мерила за избор на радна места, даје првенство једнако квалификованим кандидатима припадницима националних мањина, с циљем постизања одговарајуће заступљености припадника националних мањина и пуне равноправности између припадника националне мањине и грађана који припадају већини (члан 101. став 5).

Кривични законик, као један од системских закона, значајно је иновиран у новембру 2016. године усвајањем Закона о изменама и допунама Кривичног законика.⁶⁴ У складу са законодавном праксом европских земаља, измене се односе на реформисање кривичних дела против привреде, као и на усклађивање с Конвенцијом Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици (у даљем тексту: Истанбулска конвенција). Значајне су измене којима су прописана нова кривична дела, и то: сакаћење женског полног органа као кривично дело против живота и тела, прогањање као кривично дело против слобода и права човека и грађанина, као и кривична дела против полне слободе – полно узнемиравање и навођење детета на присуствовање полним радњама. Такође, у глави кривичних дела против брака и породице прописано је кривично дело принудно закључење брака, док је кривично дело одузимање малолетног лица измењено.

Важно је истаћи да је наведеним законским изменама први пут изједначена висина запрећене казне за кривично дело силовања из члана 178. и кривичног дела обљубе над немоћним лицем из члана 179. Кривичног законика, за које је раније била запрећена мања казна. Наведена измена је извршена управо на иницијативу Повереника за заштиту равноправности,

63 „Службени гласник РС“, број 21/16.

64 „Службени гласник РС“, број 94/16.

који је указао на неуједначеност казнене политике у односу на ова два кривична дела.

Измене су извршене и у члану 128. Кривичног законика, којим је утврђено кривично дело повреде равноправности. Наиме, проширен је круг личних својстава која могу да доведу до тога да се другоме ускрате или ограниче права човека и грађанина утврђена Уставом, законима или другим прописима или општим актима или потврђеним међународним уговорима, или да му се на основу ове разлике дају повластице или погодности, тако што се изричито наводе, поред других, инвалидитет, сексуална оријентација и родни идентитет.

Примедбе које је Повереник изнео у мишљењу на Нацрт закона о изменама и допунама Кривичног законика, у погледу доследног усклађивања са Истанбулском конвенцијом када се ради о прецизнијем дефинисању појма „сакаћење“ у бићу кривичног дела сакаћење женског полног органа, дефинисању бића кривичног дела прогањање, инкриминисању принудне стерилизације, прописивању немоћи лица као посебне квалификаторне околности код кривичног дела насиље у породици (члан 194), нису, међутим, прихваћене.

Током 2016. године донет је Закон о спречавању насиља у породици.⁶⁵ Примена наведеног закона одложена је за 1. јун 2017. године. Овим законом уређује се спречавање насиља у породици и поступање државних органа и установа у спречавању насиља у породици и пружању заштите и подршке жртвама насиља у породици. Основни циљ закона јесте да на општи и јединствен начин уреди организацију и поступање државних органа и установа и тиме омогући делотворно спречавање насиља у породици и хитну, благовремену и делотворну заштиту и подршку жртвама насиља у породици (члан 2).

Један од најважнијих института Закона јесте изрицање хитних мера које су усмерене на спречавање насиља или могућности да до њега дође. Чланом 17. Закона надлежни полицијски службеник овлашћен је да донесе наређење којим изриче хитну меру учиниоцу који је доведен у надлежну организациону јединицу полиције. Хитне мере су: мера привременог удаљења учиниоца из стана и мера привремене забране учиниоцу да контактира жртву насиља и прилази јој. Важно је истаћи да хитне мере могу бити продужене. Наиме, суд продужава хитну меру ако после вредновања процене ризика надлежног полицијског службеника, вредновања процене ризика које је учинио основни јавни тужилац, оцене приложених доказа и тврдњи из предлога основног јавног тужиоца и оцене изјашњења лица коме је хитна мера изречена, установи непосредну опасност од насиља у породици; иначе одбија предлог као неоснован (члан 19. став 2).

⁶⁵ „Службени гласник РС“, број 94/16.

Поред тога што уређује поступак спречавања насиља у породици, органе (полиција, јавна тужилаштва, судови опште надлежности и прекршајни судови, као надлежни државни органи, и центри за социјални рад, као установе) и њихов делокруг, Закон посебну пажњу посвећује сарадњи органа у спречавању насиља у породици, те је чланом 25. прописано да се на подручју сваког основног јавног тужилаштва образује група за координацију и сарадњу, коју чине представници основних јавних тужилаштава, полицијских управа и центара за социјални рад с подручја за које се група образује. Такође, у полицијској управи, основном и вишем јавном тужилаштву, основном и вишем суду и центру за социјални рад, руководиоци наведених органа именују лица одређена за везу како би се омогућила стална, свакодневна веза и сарадња између надлежних органа.

У односу на поступак заштите и подршке жртвама насиља, чланом 31. уређен је индивидуални план заштите који израђује група за координацију и сарадњу по пријему процене ризика којом је установљена непосредна опасност од насиља у породици. Индивидуални план заштите садржи целовите и делотворне мере заштите и подршке жртви, али и другим члановима породице којима је подршка потребна. Закон пружа могућност да у изради наведеног плана учествује и жртва, ако то жели и ако то дозвољава њено емотивно и физичко стање.

Посебно указујемо на то да Нацрт закона о спречавању насиља у породици у поступку прибављања мишљења државних органа није био достављен на мишљење Поверенику, тако да овај орган није био у могућности да са аспекта делокруга свог рада изнесе примедбе на текст Нацрта закона.

Закон о изменама и допунама Закона о комуналним делатностима,⁶⁶ поред измена које се односе на дефинисање појма комуналних делатности, одређивања комуналних делатности, обавезе јединица локалне самоуправе да извештавају надлежно министарство, прописивања испуњености услова за обављање комуналне делатности, садржи и одредбу која се односи на употребу родно диференцираног језика.

Закон о становању и одржавању зграда⁶⁷ је приликом уређивања питања као што су одрживи развој становања, управљање зградом, коришћење и одржавање зграде, заједничких и посебних делова зграде, поступак исељења и пресељења, стамбена подршка, посебну пажњу посветио положају особа са инвалидитетом, као и лицима из других осетљивих група.

⁶⁶ „Службени гласник РС“, број 104/16.

⁶⁷ „Службени гласник РС“, број 104/16.

Наведени закон у члану 79. став 3. тачка б) прописује да пресељење у одговарајући смештај треба да задовољи, поред осталог, физичку приступачност објекта у складу са прописом који уређује несметано кретање и приступ особама са инвалидитетом, деци и старим особама. Приликом пресељења, обавеза је субјеката да заштите посебно угрожена лица, што значи да се приликом спровођења поступака штите права посебно угрожених лица, нарочито жена, деце, самохраних родитеља, породица с троје и више деце, жртава породичног насиља, лица преко 65 година старости и особа са инвалидитетом (члан 80. тачка 4). Поред тога, стамбена подршка остварује се кроз програме који се дефинишу и на принципу правичности, у смислу доделе помоћи пропорционално социјалној угрожености, односно да обим стамбене подршке буде већи за корисника који је у тежој стамбеној и социјалној ситуацији, а у случају особа са инвалидитетом, пропорционално и степену инвалидитета (члан 88. став 2. тачка 2).

Посебну пажњу лицима из осетљивих друштвених група наведени закон посвећује и приликом уређења питања корисника стамбене подршке и одређује да су категорије корисника стамбене подршке према којима се дефинишу програми стамбене подршке нарочито, поред осталих, бескућник, привремени бескућник, односно лице које је остало без стана или су му значајно нарушени услови становања услед конструктивне нестабилности објекта, односно услед елементарне или друге непогоде, а које нема довољно средстава да самостално реши стамбену потребу, жртва породичног насиља без стана или одговарајућег стана, која нема довољно средстава да самостално реши стамбену потребу, лице без стана, односно без одговарајућег стана, које има својство борца I категорије, као и корисник права из области борачко-инвалидске заштите и заштите цивилних инвалида рата и лице без стана, односно без одговарајућег стана, које је особа са инвалидитетом (члан 89).

Примедбе које је Повереник дао у мишљењу на нацрт наведеног закона, а које су се односиле на особе са инвалидитетом су усвојене.

Закон о изменама и допунама Царинског закона,⁶⁸ поред осталих измена, уређује питање заштите личних података и посебно прописује да се обрада личних података особа са инвалидитетом, у случају подношења захтева за коришћење царинске повластице прописане тим законом, односи искључиво на идентификацију акта надлежног органа, медицинске установе, односно лекара специјалисте, којим је утврђена инвалидност. Наведеним изменама ослобођене су од плаћања увозних дажбина особе са инвалидитетом, односно организације особа са инвалидитетом – на предмете намењене за образовање, запошљавање или побољшање друштвеног положаја особа са

⁶⁸ „Службени гласник РС“, број 108/16.

инвалидитетом, као и на резервне делове, компоненте или додатке који су посебно направљени за те производе.

Повереник је у свом мишљењу на Нацрт наведеног закона изнео примедбе, које су у једном делу прихваћене. Тако је у односу на тачку 11а), којом се мења и допуњује члан 216. Царинског закона, истакнуто да предложена формулација може изазвати проблеме у примени с обзиром на то да није могуће закључити да ли ће особе са инвалидитетом задржати већ постојећа права која имају на основу важећег закона, или им се на овај начин умањују или проширују права, тј. прописане повластице. Повереник је указао на то да је потребно прецизније дефинисати шта се сматра „друштвеним напретком особа са инвалидитетом“, како у пракси не би дошло до различите примене права, односно рестриктивнијег тумачења овог појма на штету особа са инвалидитетом. Наведена примедба је прихваћена и унета у важећи члан 216. тачка 11а).

Повереник је у мишљењу такође указао на то да брисање тачке 13. члана 216. Царинског закона није довољно аргументовано, нити је брисање наведене тачке замењено адекватним законским решењем. У мишљењу је указано на то да би овај вид царинских ослобођења требало да остане регулисан законом на уопштен начин, без обзира на то да ли постоји или не постоји потписани споразум, како би се са сигурношћу обезбедио једнак приступ правима за све особе са инвалидитетом, без обзира на постојање закљученог споразума, његову природу и начин регулисања ових олакшица. Наведену примедбу предлагач није прихватио.

3. Опис стања и поступање Повереника у сузбијању дискриминације и унапређивању равноправности

С циљем пружања квалитетног и свеобухватног увида у стање остваривања и заштите равноправности, у овом делу *Редовној годишњој извештаја Повереника* биће представљени најпре резултати истраживања јавног мњења која су за потребе Повереника спроведена током 2016. године, а потом и извештаји Европске уније, релевантна документа међународних организација, извештаји и истраживања невладиних организација у Србији, као и пракса Европског суда за људска права. Опис стања у погледу остваривања и заштите равноправности употпуњен је кратким приказом кључних проблема у остваривању заштите од дискриминације, на основу сазнања из поступака које је Повереник за заштиту равноправности спровео по притужбама, али и из других извора.

3.1. Истраживања Повереника за заштиту равноправности

У току 2016. године спроведена су два важна истраживања о учешћу дискриминације и остваривању равноправности у Републици Србији – „Однос грађана и грађанки према дискриминацији у Србији“ и „Положај старијих у руралним областима“. Резултати ових истраживања су од значаја за одређивање смерница и постављање приоритета у креирању и вођењу јавних политика у овим друштвеним областима у наредном периоду.

3.1.1. Истраживање јавног мњења „Однос грађана и грађанки према дискриминацији у Србији“

Повереник за заштиту равноправности је у оквиру ИПА 2013 Твининг пројекта „Подршка унапређењу људских права и нулта толеранција за дискриминацију“, реализовао истраживање јавног мњења „Однос грађана и грађанки према дискриминацији у Србији“⁶⁹. Истраживање је спровела агенција Фактор Плус током јуна 2016. године. Како би се осигурала упоредивост добијених података с претходним истраживањима Повереника, спроведеним крајем 2012. и 2013. године, методологија избора узорка уједначена је с претходним истраживањима. Ради се о петом по реду истраживању

⁶⁹ Истраживање је доступно на интернет адреси: <https://drive.google.com/file/d/0B1QaDisvv7K3c19yTVd3Z1ZuQ0U/view>.

овакве врсте, будући да су по истој методологији спроведена већ четири истраживања, што је омогућило да се уоче трендови и промене у ставовима и перцепцији грађана. Велика је потреба за овом врстом истраживања јер она омогућавају да се утврде ставови и перцепције грађана у актуелном социјалном контексту и њихов однос према припадницима одређених друштвених група, што је један од основних предуслова за планирање и успешно спровођење мера и активности намењених спречавању и сузбијању дискриминације. Захваљујући јединственој методологији која је примењена у свим истраживањима, могу се уочити одређене промене и тенденције у односу на резултате ранијих истраживања и идентификовати кључна подручја деловања и приоритети у раду на сузбијању дискриминације.

Спроведено истраживање представља важан извор информација о односу грађана према дискриминацији, о социјалној дистанци која постоји према припадницима различитих група, њиховој упознатости са законодавним оквиром и санкцијама које се могу изрећи, као и о њиховој перцепцији улога разних актера у подстицању и сузбијању дискриминације.

3.1.1.1. Изложеност дискриминацији и поверење у државне институције

Резултати овог истраживања показали су да 13% грађана Србије сматра да је у неком тренутку током свог живота било изложено дискриминацији, што чини благо побољшање у односу на резултате из 2013. године, када је овај број износио 16%. Такође, резултати истраживања указују на то да је највећи број грађана који сматрају да су дискриминисани управо међу припадницима ЛГБТ популације (50%), а затим међу припадницима етничких мањина (36%).

Број грађана који би се обратио државним институцијама је два пута већи у односу на 2013. годину (повећање са 32% на 63%), што указује на то да све више грађана има поверења у институције, односно да се осећа спремно да им се обрати у случају дискриминације. У односу на истраживање из 2013, значајно је повећан број грађана који би се у случају дискриминације обратили Поверенику за заштиту равноправности, на 18%.

Исто тако, 2013, 10% грађана је навело да би пријавило дискриминацију полицији, а 2016. године тај број је удвостручен (21%), што указује на то да је потребно додатно јачати капацитете полиције да адекватно реагује на пријављене случајеве дискриминације. Повереник за заштиту равноправности је у току 2016. године организовао седам једнодневних и једну дводневну обуку за полицијске службенике и службенице, „Препознавање и реаговање на дискриминацију“, као меру оснаживања полиције. У односу на

претходно истраживање, а у складу с повећањем спремности грађана да се обратe институцијама, значајно је смањен и проценат грађана који не знају коме да се обратe и који сматрају да су процедуре сувише компликоване.

Међу грађанима који се не би обратили институцијама, неповерење у државу најређе исказују становници мањих градова (48%), а најчешће становници села (68%). С друге стране, највише становника мањих градова не зна коме може да се обрати у случају дискриминације (23%).

3.1.1.2. Поимање и препознавање дискриминације

Упркос чињеници да је број грађана који би се обратио институцијама дупло већи него 2013. године, на ефикасност сузбијања дискриминације може утицати и даље низак ниво њеног препознавања. На основу анализе одговора добијених у последњем истраживању, може се закључити да свега четвртина од укупног броја испитаника (24%) разуме дискриминацију као неједнако поступање које је засновано на неком личном својству. Појам дискриминације грађани најчешће мешају са насиљем према различитим групама, без обзира на то да ли је оно засновано на личном својству или не (8%), као и с одбацивањем различитих група које није засновано на личном својству (4%). Како је препознавање дискриминације предуслов њеног пријављивања, немогућност да се јасно препозна дискриминација значајно ограничава заштиту у овој области.

Највећи број грађана Србије и даље верује да је дискриминација у Србији распрострањена. Истраживање указује на то да петина грађана сматра да је дискриминација у потпуности присутна (19%), док мање од половине има став да је углавном присутна (44%). Другим речима, две трећине грађана (63%) сматрају да дискриминација у Србији постоји у значајној мери. Ови резултати указују на то да се перцепција грађана о заступљености дискриминације није значајно променила у односу на 2013. годину, када је 65% грађана сматрало да је дискриминација прилично или много присутна.

Уколико се посматра став грађана према томе да ли је дошло до повећања или смањења дискриминације у Србији, већина сматра да се у прошле три године ништа није променило (44%). Сваки четврти испитаник сматра да је дискриминација израженија у односу на период од пре три године (26%), док је сваки дванаести грађанин одговорио да се смањила (8%). Уколико се ови подаци упореде с резултатима из 2013. године, може се закључити да скоро дупло мањи број грађана сматра да се дискриминација повећава, што је позитивна тенденција.

3.1.1.3. *Ставови о најдискриминисанијим друштвеним групама*

Испитаници као прву слободну асоцијацију о најдискриминисанијој групи у Србији наводе припаднике ромске националности (23%), а потом ЛГБТ особе (12%), жене (9%) и сиромашне (6%). Све остале групе наводе у мање од 5% случајева, међу којима посебно треба издвојити националне мањине (4%) и особе с телесним и сензорним инвалидитетом (4%), док се особе с интелектуалним потешкоћама и менталним сметњама наводе као најмање дискриминисане (мање од 1%).

Осим на овај начин, перцепција о заступљености дискриминације испитана је и тако што се од грађана тражило да оцене од 1 до 5 у којој мери су одређене групе дискриминисане, при чему им је приказана листа различитих друштвених група. Као групе које су највише дискриминисане грађани виде Роме (3,6%) и сиромашне (3,6%), а затим следе припадници ЛГБТ популације (3,4%), особе с интелектуалним потешкоћама и менталним сметњама (3,4%), особе оболеле од ХИВ/АИДС-а (3,4%) и особе с телесним и сензорним инвалидитетом (3,3%). Трећу групу по изложености дискриминацији чине жене (3,2%) и старије особе (3,1%), четврту припадници верских мањина (2,7%), мигранти (2,7%) и грађани албанске националне припадности (2,7%), а на петом месту налазе се избеглице (2,5%), грађани српске националне припадности (2,4%), хрватске националне припадности (2,4%) и грађани који се изјашњавају као Бошњаци/муслимани (2,4%). Као најмање изложене дискриминацији грађани виде странце (2,1%) и грађане мађарске националне припадности (2,1%).

Уколико се посматра релативан положај наведених група у односу на истраживање из 2013. године, може се закључити да је перцепција грађана о степену њихове изложености дискриминацији слична. Разлика се јавља у томе што грађани Роме и ЛГБТ особе виде као чешће изложене дискриминацији него пре три године, док истовремено старије особе и жене виде као мање дискриминисане у односу на претходно истраживање.

Међу испитаницима постоји блага разлика у перцепцији које су групе изложене највећој дискриминацији, па грађани јужне и источне Србије чешће од осталих наводе Роме као најугроженију групу (27%), а значајно ређе особе са инвалидитетом (8%). С друге стране, становници Београда (19%), Шумадије и западне Србије (17%) чешће перципирају особе са инвалидитетом као најдискриминисанију групу.

3.1.1.4. Ставови о областима друштвених односа у којима је дискриминација најучесталија

Према мишљењу грађана, рад и запошљавање су области у којима се најчешће јавља дискриминација. Такав је став више од две трећине испитаних (72%). Овај податак се поклапа и с подацима из праксе Повереника за заштиту равноправности – највећи број притужби поднетих у 2015. години односио се управо на дискриминацију у поступку запошљавања или на послу (36%).

Након рада и запошљавања, грађани препознају област социјалне заштите (31%), а потом здравство (25%) и образовање (23%) као области у којима је дискриминација најзаступљенија.

3.1.1.5. Перцепција дискриминације

У односу на резултате из 2013. године, наставља се већ присутна тенденција да све мањи број грађана дискриминацију перципира као приоритет државе (четвртина испитаника – 24%) и пораста броја оних који сматрају да је дискриминација важан проблем (две трећине испитаних), али да постоје већи проблеми с којима се друштво суочава (59%).

Три четвртине анкетираних (73%) сматра да дискриминација није прихватљива, без обзира о којој групи грађана се ради, док 16% сматра да је прихватљива према неким групама. Због ублажавања форме питања, добијени одговори нису директно упоредиви с резултатима истраживања из 2013. године, али указују на исти проценат оних који сматрају да је дискриминација у неким случајевима оправдана, при чему је повећан број грађана који нису сигурни да ли је дискриминација оправдана или није.

Становници мањих градова (31%) у већој мери виде дискриминацију као прихватљиву, у односу на становнике осталих градова.

3.1.1.6. Етничка и социјална дистанца према припадницима различитих група

Резултати истраживања показују да четвртина испитаника (27%) не жели да им припадници ЛГБТ популације буду колеге, трећина (34%) не жели да се с њима дружи, половина (47%) не жели да ЛГБТ особе буду васпитачи њихове деце, док би 63% испитаника имало нешто против да они сами или њихова деца буду у браку са ЛГБТ особом. Иако је социјална дистанца најизраженија према припадницима ЛГБТ популације, ипак у већини

испитиваних категорија долази до пада социјалне дистанце у односу на резултате добијене 2013. године. Смањење социјалне дистанце је највеће у односу на прихватање брака и блиског дружења са ЛГБТ особама. Тако је у односу на 2013. годину неприхватање брака смањено за 19%, а неприхватање ЛГБТ особе за пријатеља за 12%.

Док истраживање бележи пад социјалне дистанце према ЛГБТ грађанима у свим испитиваним областима, према мигрантима (тражиоцима азила) благо расте у појединим областима, док у другима опада. Пре три године, 20% испитаника није прихватало да мигранти буду грађани Србије, а сада такав став има 31% испитаника. Исто тако, долази и до повећања броја оних који не желе да им мигранти буду комшије (са 23% на 30%), као и до благог повећања броја оних који не желе да им мигранти буду колеге (са 20% на 23%). С друге стране, забележен је пад социјалне дистанце у неким другим областима, иако је она и даље висока. Тако се смањио број оних који би имали нешто против да мигранти буду чланови њихове породице (са 50% на 38%), као и да мигрант буде на руководећем положају у држави (са 47% на 41%).

Значајно је и да је, иако испитаници сматрају да су сиромашни често изложени дискриминацији, ова група, заједно са женама и припадницима српске националности, група према којој постоји најнижа социјална дистанца.

3.1.1.7. Однос грађана према посебним (афирмативним) мерама

У којој мери грађани разумеју положај група које су најчешће дискриминисане показује и то колико су спремни да подрже посебне (афирмативне) мере с циљем унапређивања положаја мањина. У овогодишњем истраживању посебан фокус стављен је на право припадника етничких мањина да користе свој језик приликом комуникације с институцијама, у процесу образовања и приликом информисања. Резултати истраживања су показали да увођење мера које би обавезале послодавце да запосле одређени број припадника група које су у суштински неједнаком положају у односу на остале грађане, у потпуности подржава 40% грађана, а делимично још 33% њих. Против таквог подстицаја запошљавања је 17% испитаника.

Нешто мањи број испитаника подржава увођење посебних мера у оквиру образовања. Око трећине грађана подржава овакве мере, док нешто мање од трећине делимично подржава посебне мере у образовању. Уколико се упореди укупан број грађана који подржавају или делимично подржавају повољнији положај припадника група које се налазе у повећаном ризику од

дискриминације, може се закључити да 64% испитаника подржава посебне мере за упис у средњу школу, а 62% упис на факултете. Овај резултат указује на то да је подршка посебним мерама у образовању нешто нижа него 2013. године, када је износила 73%.

Око трећине грађана подржава издвајање буџетских средстава за остваривање права етничких мањина на комуникацију с институцијама, информисање и школовање на матерњем језику, трећина делимично подржава, док између трећине и четвртине грађана не подржавају овакво издвајање из буџета. У односу на 2013. годину, ово представља благо смањење броја испитаника који подржавају наведене мере, али је дошло и до већег пада броја грађана који их изричито не подржавају.

Скоро сви испитаници (96%) сматрају да јавне установе морају да буду приступачне за све особе са инвалидитетом.

3.1.1.8. Упознатост са законодавним оквиром и институција о степену примене закона

Већина грађана сматра да је дискриминација у Србији забрањена законом (67%), док тек 12% верује да није. Истраживање је показало да постоји веза између степена образовања испитаника и познавања антидискриминационих прописа. Најмањи број грађана са незавршеном и завршеном основном школом зна да је дискриминација забрањена (53%). Овакав став дели 66% грађана са средњим образовањем и 72% грађана са вишим или високим образовањем. Важно је нагласити и да знатно мање испитаника других националности (осим српске) сматра да је дискриминација забрањена законом (54%). Такође, нижи ниво знања о антидискриминационом законодавству имају становници Војводине (57%) и јужне и источне Србије (59%) у односу на испитанике из Београда (64%), Шумадије и западне Србије (83%).

Да је дискриминација у Србији потпуно санкционисана верује 4% грађана, а да је делимично санкционисана – 37%. Највећи број испитаника сматра да дискриминација уопште није санкционисана и да се санкције не примењују (43%).

3.1.1.9. Препознавање институције Повереника за заштиту равноправности

Половина испитаника (51%) зна да у Србији постоји државни орган који штити равноправност свих грађана, док 41% њих није сигурно да таква институција постоји. Охрабрује чињеница да је у односу на истраживање из

2013. године значајно повећан број грађана који знају да постоји институција која штити од дискриминације.

Резултати истраживања из 2016. године показују да је тачан назив ове институције знало 41% грађана, 35% испитаника није знало да наведе назив, а 21% је одбило да одговори на ово питање. Када се посматрају само они испитаници који су знали да постоји државни орган који штити равноправност грађана, 77% њих је знало да је то Повереник за заштиту равноправности.

Препознатљивост Повереника за заштиту равноправности најнижа је међу грађанима старости 15–19 година (37%), а највиша међу испитаницима старости 50–59 година (62%). С постојањем и радом институције у већој мери су упознати испитаници са завршеном вишом школом и факултетом (59%), као и грађани српске националности (54%), у поређењу с грађанима других националности (40%).

3.1.1.10. Перцепција одговорности и улоге институција у сузбијању дискриминације

Према мишљењу испитаника, актери који су у највећој мери одговорни за дискриминацију јесу медији (19% испитаних у односу на 8% у 2013. години), али и сами грађани, док као актере који у најмањој мери доводе до дискриминације препознају војску и Повереника за заштиту равноправности.

Према мишљењу анкетираних, актери који у значајној мери дискриминишу грађане јесу и политичке странке, школе и правосудје. Влада се сматра мање одговорном за појаву дискриминације у односу на претходно истраживање (23% мање у односу на истраживање из 2013. године).

Као институције које највише могу да допринесу сузбијању дискриминације испитаници виде медије, а затим породицу, школу и саме грађане. Потом следе различите државне институције, међу којима и Повереник за заштиту равноправности, док најмањи утицај на смањење дискриминације према мишљењу испитаника има војска. Нешто другачији резултати добијају се на директно питање о томе који актер би највише могао да утиче на то да се смањи дискриминација у друштву. Као одговор на ово питање грађани најчешће наводе Владу Републике Србије (16%) и медије (15%), а затим породицу (12%).

3.1.1.11. Информисање грађана о дискриминацији

Највећи број испитаника сматра да медији мало пажње посвећују проблему дискриминације (45%), док 12% мисли да уопште не посвећују пажњу.

Део оних који сматрају да тема дискриминације није уопште заступљена у медијима или је у малој мери заступљена (57%) сличан је као и 2013. године, када је такав став делило 63% грађана.

Грађани сматрају да медији тренутно највише пажње посвећују равноправности припадника ЛГБТ популације (27%), а да скоро уопште не посвећују пажњу сиромашнима (3%) и старијим особама (3%). Иако и даље највећи број испитаника сматра да медији највише пажње посвећују ЛГБТ популацији, овај проценат је нижи него 2013. године, када је овако мислило 39% грађана.

У складу с претходним налазом, грађани сматрају да друштво у предстојећем периоду много пажње треба да посвети равноправности особа са инвалидитетом (66%), сиромашних људи (67%), као и старијих (56%).

Највећи број испитаника сматра да институције у малој мери информишу грађане о проблему дискриминације и активностима које у овом домену предузима држава (44%), што је мање него 2013. године, када је исти став делило 55% грађана. Ипак, значајно је приметити да нешто већи број испитаника (17%) сматра да институције уопште не информишу грађане, што представља важан сигнал за државу да прилагоди своје сервисе за информисање, како би информације биле доступније, а услуге приступачније потребама грађана.

Иако нешто више од половине испитаника сматра да институције не информишу грађане довољно о дискриминацији, тек је петина грађана (20%) заинтересована да буде боље информисана о проблемима дискриминације у Србији.

3.1.2. Истраживање „Положај старијих у руралним областима“

Истраживање „Положај старијих у руралним областима“ реализовали су Црвени крст Србије и Повереник за заштиту равноправности, уз подршку Популационог фонда Уједињених нација (УНФПА), у периоду август–новембар 2016. године.

Истраживање је омогућило да се сагледају изазови с којима се сусрећу старији у руралним подручјима, њихове породице, али и локалне заједнице због смањене густине становника на селу. Подаци из истраживања и утврђени изазови омогућили су да се креирају препоруке које треба да допринесу унапређењу равноправности, побољшању квалитета живота у старости и обезбеде достојанство старијим особама које живе на селу.

Као кључни изазови у остваривању равноправног третмана ове категорије становништва препознати су смањен приступ услугама здравствене и социјалне заштите, потом смањено интересовање професионалних пружалаца услуга за рад у руралним областима, смањење неформалних мрежа подршке – честе миграције у урбане области, недовољна информисаност о услугама и правима, као и често непрепознавање менталних болести (депресија, деменција). Осим тога, као изазов се намеће и неекономичност пружања транспортних услуга у областима с малом густином становништва, као и лимитиран приступ транспортним капацитетима прилагођених потребама старијих. Као не мање важно, присутно је и питање старења у својој кући, које у таквим условима води социјалној изолацији, мали је број и лош је приступ социјалним и културним активностима, као и могућностима за учење, а недостаје и опрема која олакшава самосталан живот старијих у руралним подручјима.

Резултати истраживања показали су да је социјални профил старијег становништва на селу хетероген, слојевит и разноврстан. Промене у структури породице и домаћинства мењају традиционалне функције породице. „Бела куга“ и честе миграције у урбане области умањују капацитете за породичну подршку у старости. Међу учесницима истраживања 34% припада самачким домаћинствима, а у 63% домаћинстава нема млађих од 65 година.

Старији на селу су нарушеног здравља и суочавају се с бројним препрекама у остваривању здравствене заштите. Резултати истраживања су показали да се она остварује само делимично, да је 43% старијих требало лекара али га није посетило. Потешкоће у кретању има скоро половина старијих људи на селу (44%), а 3% је стално у постељи или у колицима.

Субјективни осећај живота старијих на селу је суморан. Сваки четврти сматра да живи лоше или веома лоше, а већина (54%) живи ни добро ни лоше. Стари на селу су у већем ризику од социјалне искључености него од губитка функционалних капацитета за бригу о себи. Већим делом су изван институционалног система услуга за помоћ и подршку старијој популацији, а њихов ослонац су неформалне услуге, помоћ и подршка. Очекивања старијих на селу од државе нису нереална и базирају се на њиховом положају и условима живота.

Највећи број испитаних оцењују да никада нису били изложени дискриминацији (56,4%), петина понекад (19,6%), 11% веома ретко, а свега 7,3% испитаника наводе да су често изложени дискриминацији. Позитиван став о родној равноправности исказало је 86% испитаних, 8,9% је неодлучно, а 3,8% има негативан став.

3.2. Извештаји ЕУ, међународних организација и уговорних тела

Иако су евидентни помаци на плану спречавања и сузбијања дискриминације, потребу за даљим и активнијим деловањем у овој области потврђују извештаји Европске уније, међународних организација и уговорних тела.

У Извештају Европске комисије о најређику Србије у процесу европских интеграција за 2016. годину⁷⁰ наводи се да законодавни оквир за заштиту људских права постоји, али се не спроводи доследно. Уочен је недостатак политичке подршке у заштити права највише дискриминисаних група, укључујући и припаднике ЛГБТИ популације, особа са инвалидитетом, особа које живе са ХИВ/АИДС-ом и осталих рањивих група. Европска комисија упозорава да је потребно интензивирати рад на спровођењу истрага, гоњењу и кажњавању за кривична дела мотивисана мржњом, и свеобухватно приступити интеграцији националних мањина пуним спровођењем акционог плана о националним мањинама широм земље. Комисија посебно истиче неопходност што бржег усвајања акционог плана за пуно спровођење нове стратегије за инклузију Рома.

У извештају Европске комисије истакнуто је да је постигнут известен напредак у областима политике запошљавања, инклузије Рома, забране дискриминације и родне равноправности, али да и поред тога положај жена на тржишту рада није промењен и одликује се знатно смањеном стопом активности и запослености у односу на мушкарце. У извештају је посебно наглашено да треба делотворно спроводити активности на промоцији равноправности и обезбеђивања интеграције припадника највише дискриминисаних група (Роми, ЛГБТИ особе, особе са инвалидитетом, особе са ХИВ/АИДС-ом и друге рањиве групе).

Законодавни оквир у области забране дискриминације генерално је у складу с европским стандардима, али је оцењено да додатне измене, које би га потпуно ускладиле с правним тековинама Европске уније, нису извршене.

Похваљене су активности Србије на увођењу Индекса родне равноправности ЕУ, буџетска реформа и Закон о буџетском систему, који је увео родно одговорно буџетирање као обавезно за све буџетске кориснике на националном, покрајинском и локалном нивоу. Међутим, указано је на то да је потребно успоставити одрживу институционалну мрежу која би имала капацитет и средства за промовисање родне равноправности. Посебна забринутост истакнута је због бројних случајева убистава жена у партнерском насиљу. Наглашена је неопходност правилног спровођења Конвенције

70 Извештај је доступан на интернет адреси: www.seio.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/godisnji_izvestaji_ek_o_napretku/izvestaj_ek_srbija_2016.pdf.

Савета Европе у спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици (Истанбулска конвенција), као и усклађивање националног законодавства с овом конвенцијом. Такође, потребно је појачати заштиту жена од свих облика насиља и унапредити механизме за координацију прикупљања и размене података између свих релевантних актера у систему.

Посебно је указано да је потребно уложити додатни напор да се повећа учешће особа с инвалидитетом у образовању и да се спроведе свеобухватан план о приступу објектима за особе с инвалидитетом, старије особе и социјално угрожена лица. У извештају се упозорава на то да смештај и лечење особа с психосоцијалним и интелектуалним сметњама у социјалним установама још увек нису уређени у складу с међународним стандардима. Од Србије се захтева да поступак лишавања лица пословне способности и поступак за доделу старатељства усклади с међународним стандардима.

Позитивно су оцењене активности Србије на промовисању права ЛГБТИ популације, нарочито избор министарке која се отворено изјашњава као припадница ЛГБТ заједнице, обезбеђење просторија за прво свратиште за ЛГБТИ особе које траже подршку, као и одржавање Параде поноса без инцидената. Међутим, Европска комисија упозорава да се ЛГБТИ особе и активисти и даље суочавају с говором мржње, претњама, а понекад чак и са физичким насиљем, као и да не постоји централизована евиденција званичних података о броју кривичних дела мотивисаних хомофобијом и трансфобијом. У извештају је наведено да је потребна већа политичка посвећеност унапређењу културе поштовања права ЛГБТИ особа и обезбеђивању забране дискриминације на послу, у сектору здравства и у систему образовања. Ниво предрасуда о ЛГБТИ особама и даље је релативно висок и треба се бавити овим питањем. Такође, потребно је изменити школске уџбенике који садрже дискриминаторне садржаје и уредити поступке за правно признавање последица промене пола.

На 15. заседању Комитета УН за права особа са инвалидитетом, у априлу 2016. године, усвојена су *Закључна изјажвања са препорукама Републици Србији за заштити и унапређење положаја особа са инвалидитетом* (CRPD/C/SRB/CO/1).⁷¹ Комитет је похвалио Републику Србију за низ достигнућа и

71 Република Србија је 2012. године поднела *Иницијални извештај о спровођењу Конвенције о правима особа са инвалидитетом у Републици Србији*, а 2015. и *Алтернативни извештај*, након чега је Комитет упутио Влади Републике Србије листу питања. Влада је у току 2016. године доставила одговоре на ова питања, чиме су се стекли услови за усвајање Закључних изјажвања са препорукама Републици Србији за заштиту и унапређење положаја особа са инвалидитетом. Република Србија као држава чланица, у обавези је да у наредном периоду усмери пажњу на спровођење ових закључних изјажвања и конкретних препорука Комитета за права особа са инвалидитетом. Доступно на интернет адреси: www.ljudskaprava.gov.rs/sites/default/files/dokument_file/zakljucna_zapazanja_komiteta_za_prava_osoba_sa_invaliditetom_srb.pdf.

активности у погледу унапређења равноправности, при чему су посебно истакнута законска решења и стратешки документи усвојени у разматраном временском периоду. Међутим, у закључним запажањима изнета је забринутост да су поједини прописи у супротности с одредбама Конвенције о правима особа са инвалидитетом. Такође, оцењено је да се законски прописи против дискриминације не примењују систематски, да у њима недостаје јасно одређење дискриминације по основу инвалидитета и да не обухватају све облике дискриминације. Комитет је забринут због одсуства посебних активности које би држава чланица спроводила с циљем спречавања и борбе против вишеструке и унакрсне дискриминације с којом се жене и девојке са инвалидитетом суочавају. Комитет препоручује Републици Србији да преиспита свој законски оквир и уврсти одређење дискриминације по основу инвалидитета које би се експлицитно односило на све облике дискриминације, као и укључивање концепта разумног прилагођавања и обезбеђивања да се одговарајућим законима и прописима утврди да је одбијање разумног прилагођавања облик дискриминације по основу инвалидитета.

Комитет је изразио дубоку забринутост због броја деце са инвалидитетом која живе у институцијама, посебно деце с менталним сметњама, и подстиче Србију да појача напоре у деинституционализацији деце и да осигура ефикасније пребацивање дечака и девојчица из институција у породице. Комитет је забринут због тога што не постоји утврђена пракса подизања свести о особама са инвалидитетом, посебно у редовним школама, и што нема механизма за борбу против вишеструко штетних стереотипа и широко распрострањене дискриминације. Комитет охрабрује Србију да спроводи кампање подизања свести, у које би се укључиле особе са инвалидитетом и организације које их представљају, те да активно промовише позитивну слику о особама са инвалидитетом.

У закључним запажањима Комитета изражена је забринутост због непостојања националне стратегије за обезбеђивање приступачности и законских решења која би садржавала делотворне санкције за непоштовање прописа, затим због ниског степена могућности приступа јавним објектима, институцијама и услугама, као и услугама електронских медија у Србији. Комитет препоручује да Србија развије свеобухватан план за обезбеђивање приступачности уз ефикасан надзор и мапу пута која ће поставити полазне тачке за уклањање постојећих препрека. Комитет препоручује Србији да одреди довољно средстава за надзирање спровођења стандарда приступачности, утврди делотворне санкције, повећа титловање и превођење на знаковни језик у медијима и укључи организације особа са инвалидитетом у овај процес.

Комитет је упозорио да жене са инвалидитетом нису заштићене од сексуалног насиља на једнакој основи као други и препоручио Србији да

предузме наредне кораке у циљу осигурања несметаног и недискриминаторног приступа правди тако што ће обезбедити процедурална и старосном добу особе примерена прилагођавања на основу слободног избора и опредељења особа са инвалидитетом. Република Србија треба да забрани све облике присилног поступања са одраслим особама и децом са инвалидитетом, укључујући физичко и хемијско спутавање, као и прекомерну антипсихотичку терапију и изолацију, и да отпочне административне и кривичне истраге о пријављеним случајевима да би се утврдила одговарајућа одговорност. Комитет препоручује Србији да забрани медицинску меру без претходне сагласности особе са инвалидитетом и да обезбеди одговарајући правни лек и обештећење за оне коју су подвргнути таквим поступцима. Србији је препоручено да предузме хитне кораке како би се обезбедило да све особе са инвалидитетом имају приступ квалитетном инклузивном основном, средњем и терцијерном образовању, и да се разумна прилагођавања, у складу с утврђеним плановима индивидуалног образовања, обезбеде у редовном образовању.

У септембру 2016. године, Комитет УН за права особа са инвалидитетом усвојио је и *Ойшйи коменйар бр. 3 на члан 6. Конвенције о йравима особа са инвалидйиетйом*,⁷² који се тиче девојчица и жена са инвалидитетом. Општи коментар представља тумачење члана 6, који је повезан са свим осталим члановима Конвенције. Констатовано је да постоје три главна проблема, а то су насиље, сексуално и репродуктивно здравље и дискриминација. Комитет упозорава да су жене са инвалидитетом изложене вишеструкој дискриминацији и захтева да државе чланице предузму посебне мере како би женама и девојчицама са инвалидитетом гарантовале уживање људских права и основних слобода садржаних у овој конвенцији. Комитет захтева да државе чланице узму активну улогу на усвајању мера које за циљ имају потпун развој, напредак и оспособљавање жена и девојчица са инвалидитетом.

Комитет УН за укидање расне дискриминације узео је у разматрање *Друйи и Трейи йериодични извешйај Рейублике Србије о йримени Међународне конвенције о укидању свих облика расне дискриминације*,⁷³ који је Влада Републике Србије усвојила на седници 30. децембра 2015. године. *Извешйај* садржи преглед законодавних, судских, административних и других мера које је држава предузела ради примене одредаба Конвенције и остваривања пуне и ефективне равноправности и заштите од расне дискриминације. *Извешйај* садржи информације о имплементацији препорука Комитета садржаних у Закључним разматрањима (CERD/C/SRB/CO/1), које су Србији

72 Доступно на интернет адреси: www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRPD/Pages/CRPDIndex.aspx.

73 Доступно на интернет адреси: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CERD%2fC%2fSRB%2f2-5&Lang=en.

упућене након разматрања иницијалног извештаја из марта 2011. године и запажања Комитета приликом разматрања *Извештаја Републике Србије о примени прейорука садржаних у стл. 11, 15, 19. и 22, од 30. августа 2013. године. Извештајем* су обухваћени сви актуелни механизми и мере које је држава успоставила и спроводи у циљу заштите становништва од расне дискриминације.

Комитет УН за права детета упутио је Републици Србији додатна питања у вези са *Друћим и Трећим периодичним извештајем о примени Конвенције о правима деететта у Републици Србији*.⁷⁴ Питања су се односила на јасно дефинисање појма детета, координацију међусекторске сарадње и тренутни статус Савета за права детета Владе Републике Србије. Од Србије је тражено да достави информације у вези с даљим плановима на формулисању политике државе према деци, будући да је Национални акциони план истекао 2015. године. Комитет је захтевао да Србија проследи информације о мерама које предузима с циљем забране телесног кажњавања у свим срединама, као и да одговори да ли Нацрт грађанског законика и Нацрт закона о изменама и допунама Породичног закона садрже одредбе којима се експлицитно забрањује телесно кажњавање у свим срединама, укључујући и породицу. Комитет је тражио информацију да ли је Србија предузела мере по препоруци Комитета о измени Кривичног законика у правцу разликовања продаје деце од трговине децом. Србија је на ова питања доставила писане одговоре⁷⁵ крајем 2016. године. У истом периоду, невладине организације у Србији поднеле су Комитету за права детета пет извештаја о стању права детета.⁷⁶

Комитет УН против тортуре објавио је *Додатак на Закључна зајажања о Друћом периодичном извештају Србије*.⁷⁷ *Извештају* је претходио одговор Србије на *Закључна зајажања Комитетта* (CAT/C/SRB/CO/2) која се односе на обавезу државе чланице да до 15. маја 2016. године достави у писаној форми информације о предузетим корацима у имплементацији препорука број 9(а) и 19. Република Србија је известила Комитет о примени ове две препоруке. Препорука број 9(а) се односи на обавезу Републике Србије да обезбеди независне лекарске прегледе притворених лица од почетка лишавања слободе. Препорука број 19 обухвата низ обавеза Републике Србије у вези са јавном осудом претњи и напада на борце за људска права, новинаре,

74 Доступно на интернет адреси: http://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CRC/Shared%20Documents/SRB/INT_CRC_LIT_SRB_24382_E.pdf.

75 Доступно на интернет адреси: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2fC%2fSRB%2fQ%2f2-3%2fAdd.1&Lang=en.

76 Извештаји доступни на интернет адреси: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/TreatyBodyExternal/Countries.aspx?CountryCode=SRB&Lang=EN.

77 Доступно на интернет адреси: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CAT%2fC%2fSRB%2fCO%2f2%2fAdd.1&Lang=en.

ЛГБТ особе и припаднике ромске заједнице и њихову истрагу. *Додатнак на Закључна заједњања* садржи опис стања, информације и мере које је Србија предузела на имплементацији препорука број 9(а) и 19 Комитета.

Међународна организација Human Rights Watch (HRW) објавила је извештај под називом *Мој сан је да нађу своје место: Деца са инвалидитетом у српским институцијама*.⁷⁸ У извештају је истакнуто да породице често трпе притисак да децу са инвалидитетом шаљу у велике резиденцијалне установе, које су често далеко од њихових домова и у којима су деца са инвалидитетом одвојена од својих породица. Извештај показује да су у таквим установама деца често занемарена, имају неадекватан приступ лечењу, недостатак приватности и ограничен приступ образовању.

У извештају који је објавила међународна организација Amnesty International, *Стање људских права у свету*,⁷⁹ приказани су резултати анализе стања људских права у 160 земаља и територија током 2015/16. године. У делу који се односи на Републику Србију говори се о избеглицама, азилантима и мигрантима, присилним нестанцима, дискриминацији Рома, ЛГБТ правима и злочинима који подлежу међународном праву, а који су последица етничких сукоба у региону. Извештај у позитивном контексту говори о Паради поноса која је и 2016. године одржана без инцидената. Међутим, злочини из мржње и напади на припаднике и припаднице ЛГБТ заједнице још увек су присутни. У извештају је указано на то да се закони који треба да спрече злочине из мржње не примењују у довољној мери. Роми, Ашкалије и Египћани на Косову и даље трпе институционалну дискриминацију, укључујући и приступ социјалним и економским правима. Велики број њих је напустио Косово и тражи азил у ЕУ. Осим тога, у извештају је наведено да привремене власти на Косову нису успеле да истраже злочине из мржње, укључујући и физичке нападе на припаднике и припаднице ЛГБТ заједнице.

3.3. Извештаји и истраживања домаћих институција и организација

Четврти по реду *Извештај о спровођењу Акционог плана за појављивање 23 у правним процедурама за чланство у Европској унији*,⁸⁰ Министарство правде објавило је на крају 2016. године. У *Извештају* је наведено да

78 Доступно на интернет адреси: www.hrw.org/report/2016/06/08/it-my-dream-leave-place/children-disabilities-serbian-institutions.

79 Доступно на интернет адреси: www.amnesty.org/en/documents/pol10/2552/2016/en/.

80 Доступно на интернет адреси: www.mpravde.gov.rs/files/Izve%C5%A1taj%20br.%204-2016%20o%20sprovo%C4%91enju%20Akcionog%20plana%20za%20Poglavlje%202023.pdf.

је у претходном периоду донет *Правилник о мерилима и њиховој употреби за упис ученика – припадника ромске националне мањине у средњу школу под њиховљивим условима ради њиховизања њуне равноправности*,⁸¹ што је дало завидне резултате у пракси. У школској 2016/2017. години уписано је 1.512 ученика, у односу на претходну годину, када је уписано 420 ромских ђака. Поред повећања обухвата, овај правилник је унапредио афирмативни критеријум уписа, тако што је искомбиновао етички и социјални принцип и ускладио га са успехом ученика у основној школи и на завршном испиту.⁸² Такође, усвојен је и *Правилник о мерилима и њиховој употреби за упис ђака који су завршили програм основног образовања одраслих у средњу школу под њиховљивим условима ради њиховизања њуне равноправности*.⁸³

С циљем потпуне хармонизације законодавног оквира с прописима Европске уније у области забране дискриминације, настављено је са израдом Нацрта закона о изменама и допунама Закона о забрани дискриминације. Поред активности које је предузело Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања на изради текста Нацрта закона, и Повереник за заштиту равноправности је, на основу своје досадашње праксе у примени Закона и извршене анализе Закона, сачинио предлоге за његову измену и допуну.⁸⁴

Министарство просвете, науке и технолошког развоја припремило је и усвојило *Правилник о ближим критеријумима за препознавање облика дискриминације од стране запосленог, дејетца, ученика или трећег лица у установи образовања и васпитања*,⁸⁵ у фебруару 2016. године, чиме је поступљено по препоруци Повереника датој у *Редовном годишњем извештају о раду Повереника за 2015. годину. У Извештају о спровођењу Акционог плана за њиховље 23* наведено је да се, у сарадњи с Уницефом, припрема сет обука за запослене у области образовања за адекватну примену *Правилника*.

Народна скупштина Републике Србије је 23. новембра 2016. године донела Закон о изменама и допунама Кривичног законика у смислу допуне кривичног дела повреда равноправности (члан 128), на начин да се ово дело може извршити ако се због сексуалне оријентације или родног идентитета неком лицу ограниче или ускрате права човека и грађанина.⁸⁶

81 „Службени гласник РС“, број 12/16.

82 *Извештај о спровођењу Акционог плана за њиховље 23 у њиховљивим њиховљивим за чланство у Европској унији*, стр. 164.

83 „Службени гласник РС“, број 42/16.

84 *Извештај о спровођењу Акционог плана за њиховље 23 у њиховљивим њиховљивим за чланство у Европској унији*, стр. 259.

85 „Службени гласник РС“, број 22/16.

86 *Извештај о спровођењу Акционог плана за њиховље 23 у њиховљивим њиховљивим за чланство у Европској унији*, стр. 410.

У августу 2016. године Канцеларија за људска и мањинска права је објавила *Извештај о праћењу имплементације Акционог плана за примену Стратегије превенције и заштите од дискриминације за период од 2014. до 2018. године – за други, трећи и четврти квартал 2015. године.*⁸⁷ У Извештају је оцењено да је делимично спроведена мера која се односи на припрему Нацрта о изменама и допунама постојећих закона, утврђивање других посебних мера у области државне управе и забране дискриминације, као и усаглашавање различитих механизма судске заштите утврђене општим и посебним антидискриминационим законима ради унапређења њене делотворности. У извештајном периоду формирана је посебна радна група за припрему текста Нацрта закона о изменама и допунама Закона о националним саветима националних мањина.⁸⁸

У оквиру мере која се тиче хармонизације прописа у области забране дискриминације који нису у потпуности усклађени с релевантним прописима Европске уније, једна од предвиђених активности била је да се обезбеде приступ и учешће деце у поступку пред Повереником за заштиту равноправности по притужбама по мери детета. Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, које је задужено за реализацију ове мере, није дало податке о спроведеним активностима за наведени извештајни период.

Оцењено је да је делимично спроведена мера, односно активност која се тиче практичне примене препоруке Повереника за заштиту равноправности за уклањање дискриминаторних садржаја из уџбеника и наставних материјала ради спречавања дискриминације, промовисања толеранције, уважавања различитости и поштовања људских права. Завод за унапређивање образовања и васпитања је прегледао девет уџбеника за средње школе који према оцени НВО Лабрис и Повереника за заштиту равноправности садрже дискриминаторне садржаје. По спроведеном поступку, Министарству просвете, науке и технолошког развоја упућено је мишљење Завода да осам уџбеника садржи дискриминаторне садржаје и да не могу бити даље у употреби.

У току извештајног периода, Служба за управљање кадровима је организовала стручне обуке државних службеника о примени антидискриминаторних прописа у односу на осетљиве друштвене групе, а била је предвиђена и израда приручника о заштити од дискриминације за потребе едукације у образовању. Оцењено је да је ова активност делимично реализована.

87 Документ доступан на интернет адреси: www.ljudskaprava.gov.rs/sites/default/files/dokument_file/drugi_izvestaj_ap_final_16082016.pdf.

88 *Извештај о праћењу имплементације Акционог плана за примену Стратегије превенције и заштите од дискриминације за период од 2014. до 2018. године – за други, трећи и четврти квартал 2015. године*, стр. 67.

Једна од кључних тема у 2016. години било је питање миграната и избеглица, као посебно рањивих група. С тим у вези, креиране су *Стандардне оперативне процедуре за заштити деце избеглица/миграната* (СОП)⁸⁹, које представљају основ за координисано деловање свих учесника у подршци и идентификацији посебно угрожене деце избеглица/миграната. Ове процедуре, као производ стратешке сарадње између Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Уницефа и организације ИДЕАС, дефинишу организациони модел реаговања, улоге и одговорности свих актера, јединствене критеријуме и процедуре. Сврха СОП јесте да се успостави заједничко разумевање свих актера укључених у заштиту деце о ризицима којима су деца изложена у околностима ванредних ситуација и осигура да у свакој ситуацији када им је потребна, деца добију адекватну подршку. СОП су намењене свим организацијама које су оперативне дуж руте кретања миграната и избеглица у Србији.⁹⁰

У приручнику *Дигитално насиље – њивенија и реаовање*,⁹¹ које су објавили Министарство просвете, науке и технолошког развоја и Педагошко друштво Србије, истиче се да је 62% основаца и 84% средњошколаца изложило себе неком од ризика на интернету, а да је дигитално насиље доживело 37% основаца и 66% средњошколаца. Уз то, укупно 22% основаца и 30% средњошколаца видело је или чуло да њихови вршњаци трпе дигитално насиље.⁹² Као једна од могућности за пријаву дигиталног насиља наведена је тзв. нет-патрола – електронски механизам за анонимну пријаву нелегалних садржаја на интернету, задужена да пријаве прослеђује МУП-у и да уклања и спречава даље ширење материјала који се тичу сексуалне злоупотребе деце, физичких и психичких напада на децу, говора мржње, као и садржаје расистичке и ксенофобичне природе и друге непримерене садржаје и облике понашања на интернету.⁹³

Осипање ученика из система образовања јесте проблем с којим се данас суочавају многе државе света, међу којима је и Република Србија. Тим за

89 Документ доступан на интернет адреси: <http://ideje.rs/wp-content/uploads/2016/09/Standardne-operativne-procedure-za-zastitu-dece-izbeglica-i-migranata.pdf>.

90 А то су: локалне полицијске станице, локални домови здравља, локални центри за социјални рад, институције социјалне заштите које обезбеђују услуге смештаја (прихватни центри за стране малолетнике без пратње у Нишу и Београду, Центар за заштиту одојчади, деце и омладине у Београду, домови за децу без родитељског старања и децу са сметњама у развоју), центри за породични смештај и усвојење, Центар за заштиту жртава трговине људима, Српски комесаријат за избеглице и мигранте (СЦРМ) у свим прихватним, транзиционим и регистрационим центрима, Црвени крст, УНХЦР и УНИЦЕФ и међународне и домаће НВО оријентисане на заштиту деце и младих у ванредним ситуацијама.

91 Доступно на интернет адреси: www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2015/08/priru%C4%8Dnik-interaktivni.pdf.

92 Приручник *Дигитално насиље – њивенија и реаовање*, стр. 23.

93 Извор: www.netpatrola.rs/sr/prijavite-nelegalni-sadrzaj.1.89.html.

социјално укључивање и смањење сиромаштва је објавио публикацију⁹⁴ у којој се истиче да у процесу спречавања осипања ученика из система образовања и раног напуштања кључну улогу има школа, која треба да идентификује ученике у ризику и да им разноврсним мерама помогне, да их подржи и заустави у намери да напусте школу и образовање. Оцењено је да је у том процесу неопходна подршка родитеља и различитих служби на нивоу локалне самоуправе.⁹⁵

Анализа њримене афирмативних мера у области образовања Рома и Ромкиња и њрејорукe за унајређење мера из јуна 2016. године⁹⁶ показала је да је дискриминација ромских ученика још увек присутна у школама у Србији и да је то и даље први проблем који треба решити како би се потом полако и спонтано прешло на већу индивидуализацију наставе, као и да би се напустила пракса задржавања истих критеријума оцењивања или дискриминишућег смањења критеријума.⁹⁷ Прикупљање података о Ромима у образовању још увек није унапређено у довољној мери, те је нужно постићи консензус у оквиру званичних институција и организација цивилног друштва око тога које категорије података имају приоритет у прикупљању, односно које су то дефиниције које се користе приликом обраде. Тиме би се обезбедила неопходна доза униформности података и створила би се адекватна основа за формирање базе података о Ромима у образовању, чиме би се лакше процењивала успешност реализованих мера и једноставније планирали наредни кораци и мере.⁹⁸

*Ујутсјиво за израду настјавној матерјјјала у складу са њринцијом универзалној дизајна*⁹⁹ налаже да у инклузивном окружењу треба настојати да наставни материјал буде приступачан и користан за све ученике, узимајући у обзир њихове међусобне разлике, могућности примања и обраде информација, као и стилове учења. Деци са оштећењем вида (слепој и веома

94 *Сјјой најушјтању школе!*, Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва, Београд 2016. Доступно на интернет адреси: http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/wp-content/uploads/2016/06/stop_napustanju_skole.pdf.

95 *Сјјой најушјтању школе!*, стр. 39.

96 *Анализа њримене афирмативних мера у области образовања Рома и Ромкиња и њрејорукe за унајређење мера*, Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва, Београд 2016. Доступно на интернет адреси: <http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/wp-content/uploads/2016/07/Analiza-primene-afirmativnih-mera-u-oblasti-obrazovanja-Roma-i-Romkinja-i-preporuke-za-unapredjenje-mera.pdf>.

97 *Анализа њримене афирмативних мера у области образовања Рома и Ромкиња и њрејорукe за унајређење мера*, стр. 49.

98 *Исјјо*, стр. 57–58.

99 Лазор, М., Малицан-Винкић, Д., *Ујутсјиво за израду настјавној матерјјјала у складу са њринцијом универзалној дизајна*, Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва, Београд, 2016. Доступно на интернет адреси: http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/wp-content/uploads/2016/02/uputstvo_za_izradu_nastavnog_materijala_univerzalni_dizajn.pdf.

слабовидој деци) ништа неће значити само визуелне информације, као што ни деци/ученицима са оштећењем слуха неће бити од користи само аудитивне или звучне информације. За децу са оштећењем вида звучне информације ће бити много корисније од писаних, док ће деци са оштећењем слуха свакако више одговарати комбинација визуелних и текстуалних. За децу са интелектуалним тешкоћама наставне садржаје треба припремити тако да буду што лакши за разумевање.¹⁰⁰

Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва је у октобру 2016. године објавио *Смернице за процену утицаја на друштво*,¹⁰¹ које могу бити од користи у процесима доношења одлука, утврђивању могућих стратешких опција јавних политика, али и праћења ефеката јавних политика на друштво. Четврту кључну област јавне политике за процену утицаја на друштво представља једнакост третмана и могућности, превенција и забрана дискриминације. За процену утицаја у оквиру ове области потребно је одговорити на питања да ли опција утиче на једнак третман и једнаке могућности за све, затим да ли опција подразумева било какав различит третман група или појединаца директно на основу нпр. расе, националности или друштвеног статуса, религије или уверења, инвалидитета, старости или сексуалне оријентације, да ли може да доведе до посредне дискриминације, затим да ли опција различито утиче на жене и мушкарце, односно да ли опција унапређује равноправност жена и мушкараца. Као извори података предвиђени су родно разврстани подаци из различитих области јавних политика (Републички завод за статистику и други произвођачи статистичких података).¹⁰²

Како се наводи у публикацији Тима за социјално укључивање и смањење сиромаштва, *Майирање услуга социјалне заштите у надлежностима јединица локалних самоуправа у Републици Србији*,¹⁰³ услуге социјалне заштите у надлежности јединица локалних самоуправа у Србији нису развијене у довољном обиму и неравномерно су доступне. Међу услугама су најраспрострањеније дневне услуге у заједници, и то помоћ у кући за одрасла и старија лица и дневни боравак за децу са сметњама у развоју и инвалидитетом. Помоћ у кући за одрасла и старија лица пружа се у 122 локалне самоуправе, а дневни боравак за децу са сметњама у развоју и инвалидитетом у 68 општина

100 *Упутство за израду наставног материјала у складу са принципом универзалног дизајна*, стр. 4.

101 *Смернице за процену утицаја на друштво*, Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва, Београд, 2016. Доступно на интернет адреси: <http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/wp-content/uploads/2016/11/Smernice-za-procenu-uticaja-na-drustvo-SRP.pdf>.

102 *Смернице за процену утицаја на друштво*, стр. 12.

103 *Майирање услуга социјалне заштите у надлежностима јединица локалних самоуправа у Републици Србији*, Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва, Београд, 2016. Доступно на интернет адреси: <http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/wp-content/uploads/2016/12/Mapiranje-usluga-socijalne-zastite.pdf>.

и градова. Све остале услуге присутне су у малом броју општина/градова и нису довољно развијене. Посебно је наглашено да су услуге подршке за самостални живот особа са инвалидитетом изразито неразвијене. Услуга персоналне асистенције успостављена је у 17 јединица локалне самоуправе за 160 корисника, а становање уз подршку за ОСИ у 13 општина и градова за 145 корисника. У односу на 2012. годину повећао се број јединица локалних самоуправа које пружају услугу становања уз подршку, имајући у виду законске промене које су омогућиле да се ова услуга финансира с националног нивоа у свим, осим у најразвијенијим општинама и градовима.¹⁰⁴

У току 2016. године Заштитник грађана је објавио *Посебан извештај о информисању на језицима националних мањина након приватизације медија*,¹⁰⁵ с циљем да на основу прикупљених података и утврђених чињеница, правремено скрене пажњу надлежним органима на неправилности и проблеме у пракси након приватизације, како би се постигло да се информисање на мањинском језику остварује на начин који задовољава потребе припадника националних мањина.¹⁰⁶ У извештају је наведено да је само ромској заједници омогућено да прати програмске целине на свом језику. Иако је према сазнањима Заштитника Радио-телевизија Србије (РТС) планирала увођење више медијских садржаја на језицима националних мањина, тачније, емисије на албанском, бугарском и румунском језику, које би се емитовале сваког радног дана у јутарњем и вечерњем термину у октобру 2016. године, емитовање нових садржаја на мањинским језицима још није започето.¹⁰⁷ С друге стране, Радио телевизија Војводина (РТВ) је, и поред свих познатих проблема у раду јавних сервиса, успела да у протеклих годину дана чак значајно повећа удео програма на језицима националних мањина – увођењем нових емисија, повећањем броја реприза, куповином програма, па и куповином емисија независне продукције. Заштитник грађана наводи да се одлагањем испуњавања обавезе јавног медијског сервиса не само крши закон већ се и додатно продубљују постојеће разлике у информисању националних мањина у зависности од тога да ли живе на територији Војводине или централне Србије. У извештају се наводи и то да је приликом свих досадашњих реформи пропуштено да се системски и свеобухватно реши питање медија које оснивају национални савети.¹⁰⁸

104 *Майирање услуга социјалне заштитије у надлежностима јединица локалних самоуправа у Републици Србији*, стр. 84.

105 *Посебан извештај о информисању на језицима националних мањина*, Заштитник грађана, Београд, 2016. Доступно на: www.ombudsman.rs/attachments/article/5018/Izvestaj%20o%20informisanju%20na%20jezicima%20nacionalnih%20manjina%20nakon%20privatizacije%20medija.pdf.

106 *Посебан извештај о информисању на језицима националних мањина*, стр. 4.

107 *Исто*, стр. 11.

108 *Исто*, стр. 15.

У публикацији Заштитника грађана, *Заштитић жена од насиља у породици и партнерским односима (изабране препоруке)*, истакнуто је да ни 11 година након доношења Општег и посебних протокола за заштиту деце од злостављања и занемаривања, систем заштите деце не функционише у пуној мери.¹⁰⁹ Испитујући 60 случајева, од којих 14 случајева убистава жена, Заштитник грађана је утврдио бројне пропусте органа у заштити жена од насиља у породици и партнерским односима и заштити деце од злостављања и занемаривања и органима упутио више десетина препорука. Између осталог, у поступцима контроле Заштитник грађана је утврдио да је само у једном од поменутих случајева полиција обавестила Центар за социјални рад о примљеној пријави насиља, предузетим мерама и процени полицијских службеника. У већем броју случајевима, полицијски службеници давали су оцене пријављених инцидената, не квалификујући их као насиље, већ као „породичне несугласице“, „вербални сукоб“, „нарушене породичне односе“, „лоше брачне односе“, иако овим оценама нису претходили активности на утврђивању свих чињеница – изузев узимања изјава од пријавитељке и пријављеног.¹¹⁰ Најчешће, како се наводи, против полицијских службеника који нису поступали у складу са Општим и посебним протоколима за заштиту жена од насиља у породици и партнерским односима и Општим и посебним протоколима за заштиту деце од злостављања и занемаривања нису покренути дисциплински поступци, а тамо где су покренути, изречене су само новчане казне у износу од 20% од месечне плате у трајању од једног месеца.¹¹¹

Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва је у фебруару 2016. године објавио први *Индекс родне равноправности за Србију*,¹¹² истичући да је Република Србија прва земља ван Европске уније која је увела овај мерни инструмент родне равноправности.¹¹³ Он мери родну равноправност

109 *Заштитић жена од насиља у породици и партнерским односима*, Заштитник грађана, Београд, 2016. Доступно на интернет адреси: www.ombudsman.rs/attachments/article/5031/Zbirna%20preporuka%20ZG%20Zastita%20zena%20od%20nasilja%20u%20porodici%20i%20partnerskim%20odnosima%20SRPSKI.pdf.

110 *Заштитић жена од насиља у породици и партнерским односима*, стр. 23.

111 *Истио*, стр. 28.

112 Иницијативу за израчунавање индекса родне равноправности за Републику Србију покренули су Координационо тело за родну равноправност Владе Републике Србије, Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва Владе Републике Србије и Републички завод за статистику, уз велику подршку Европског института за родну равноправност у Виљнусу. За потребе израде индекса родне равноправности формирана је Радна група Владе Републике Србије, која је укључила представнике свих релевантних јавних институција, организација цивилног друштва, као и стручне и академске заједнице.

113 *Индекс родне равноправности за Србију*. – У овој публикацији објављен је по први пут индекс родне равноправности за Србију, израчунат за 2014, док се индекс родне равноправности за ЕУ односи на 2012. годину. Доступно на интернет адреси:

(родни јаз) на скали од 1 (потпуна неравноправност) до 100 (потпуна равноправност) кроз шест домена релевантних за оквир политика ЕУ: знање, рад, новац, здравље, време и моћ, као и два поддомена: насиље и унакрсне неједнакости. Индекс родне равноправности за Србију износи 40,6%, у односу на резултат Индекса за земље чланице Европске уније, који износи 52,9%. Србија заостаје за просеком у ЕУ-28 за 12 процентних поена, односно чак 30%. Највећи успех у остваривању родне равноправности постигнут је у домену моћи на националном нивоу, а највећи заостатак у односу на земље Европске уније забележен је у домену рада и новца.¹¹⁴

Како се даље наводи, најхитније деловање је неопходно у доменима рада, новца, знања и времена. Домен моћи показује донекле боље резултате услед квота у скупштинама и веће заступљености жена у Народној банци. Међутим, додатно повећање политичке и економске моћи жена је и даље неопходно, пошто су вредности Индекса далеко од циљева пуне равноправности. Најбољи учинак је примећен у домену здравља у поређењу са осталим доменима Индекса родне равноправности у Србији. Разлике међу регионима су присутне у свим доменима (осим знања и моћи, за које подаци нису обрађивани на регионалном нивоу) – Београд је регион с најбољим учинком, јужна и источна Србија су региони с најнижим резултатом у доменима рада, новца и времена, а Војводина регион с најнижим резултатом у домену здравља.¹¹⁵

За домен унакрсних неједнакости и насиља Индекс би требало додатно развијати, имајући у виду озбиљне проблеме у вези с позицијом жена из различитих рањивих група (Ромкиње, жене из руралних области, мигранткиње, припаднице националних мањина, жене са инвалидитетом, самохране мајке, сиромашне, незапослене жене и жене без радних вештина, жене мањинске сексуалне оријентације и остале). Компаративне вредности за Србију и појединачне државе чланице Европске уније показују да се Србија у већини случајева налази у групи држава с ниским резултатом, осим у домену моћи. Чак и у домену здравља, где је јаз између Србије и ЕУ-28 најмањи, Србија се налази међу четири државе с најнижим резултатом. Закључак је да би Србија требало да креира амбициозну политику родне равноправности, која би поставила високе али остварљиве циљеве, угледајући се на родно најравноправније државе Европе и учећи из њихових искустава.¹¹⁶

http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/wp-content/uploads/2016/02/Izvestaj_Indeks_rodne_ravnopravnosti_2016_SRP.pdf.

114 *Индекс родне равноправности за Србију*, стр. 5.

115 *Истио*, стр. 83.

116 *Истио*, стр. 84.

У истраживању „Могућност приступа економским шансама у Србији за жене“¹¹⁷, које је спроведено у сарадњи са Светском банком, оцењено је да је велики јаз у платама између мушкараца и жена посебно изражен на високим нивоима зараде, указујући на то да постоји горња граница за зараде жена. Жене у Србији су несразмерно више оптерећене активностима и обавезама које се односе на бригу о члановима породице и рад у домаћинству. Слабијег су здравственог стања у поређењу с мушкарцима и чешће него мушкарци себи не могу да обезбеде здравствене услуге. Ово је нешто што заслужује већу пажњу креатора политике, будући да подаци истраживања указују на то да унапређење здравља жена доприноси њиховом економском оснаживању.¹¹⁸ Још једна кључна област на коју би мере политике морале да се усредсреде јесте улагање у објекте за бригу о деци, што би запосленим мајкама омогућило да лакше помире обавезе у породици и на послу, а оним женама које су тренутно неактивне или незапослене отворило нове шансе да остваре доходак.

Покрајински омбудсман је у јулу 2016. године објавио ново истраживање¹¹⁹ о примени принципа родне равноправности¹²⁰ у јединицама локалне самоуправе на територији АП Војводине¹²¹. Истраживање је показало да је у свим сферама јавне локалне политике и власти присутна неједнакост и неравноправност полова и да и даље мушкарцима припадају места и позиције

117 *Могућности приступа економским шансама у Србији за жене*, Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва, Београд, 2016. Доступно на интернет адреси: http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/wp-content/uploads/2016/11/Mogucnost_pristupa_ekonomskim_sansama_u_Srbiji_za_zene.pdf.

118 *Могућности приступа економским шансама у Србији за жене*, стр. 6.

119 *Примена принципа родне равноправности у јединицама локалне самоуправе у АП Војводини*, Покрајински омбудсман, Нови Сад, 2016. Подаци су прикупљени упитником од 29. јануара до 3. марта 2016. године, а на њега је одговорило 27 од 45 јединица локалне самоуправе. Извештај је доступан на интернет адреси: www.ombudsmanapv.org/riv/attachments/article/1827/Primena_principa_rodne_ravnopravnosti_2015.pdf.

120 Закон о равноправности полова („Службени гласник РС“, број 104/09) установио је и обавезу успостављања локалних механизма за остваривање равноправности полова, односно организовања сталног радног тела у оквиру постојеће организације или одређивање запосленог за обављање послова родне равноправности и остваривања једнаких могућности.

121 Покрајински омбудсман је претходно спровео овакво истраживање 2012, а пошто се након локалних избора 2012. године променио састав скупштина општина, истраживање је поновљено. На основу анализе достављених података закључено је да „локалне самоуправе или нису испуниле законску обавезу, или су то учиниле само формално, што је последица недовољног разумевања њихове улоге у постизању родне равноправности, односно занемаривања ове улоге и одговорности“. Исто истраживање поновљено је 2015. године. Резултати су показали да локалне самоуправе принципу родне равноправности не придају значај који заслужује, не само у смислу остваривања законских одредби него и стварног унапређења равноправности жена и мушкараца.

одлучивања и моћи, док су жене у власти присутне само у оној мери у којој то обезбеђују афирмативне мере у виду квота. Жене су формално у могућности да доносе одлуке јер заузимају позиције, међутим, руководе секторима који се традиционално додељују женама, као што су друштвена питања, образовање и социјална заштита.¹²²

Резултати истраживања показали су и да је у постојећој организацији и актима о унутрашњем уређењу и систематизацији у 81% локалних самоуправа (у односу на број јединица које су учествовале у истраживању) организовано стално радно тело, већином комисије за родну равноправност (14) и савети за родну равноправност (7). У 52% општина/градова, осим сталног радног тела, одређен/одређена је и запослени/запослена за родну равноправност, док је у четири јединице локалне самоуправе за ову област искључиво задужена особа за родну равноправност.¹²³

Тело за родну равноправност предвиђено је статутом у 17 јединица локалне самоуправе (63% од броја јединица које су одговориле на упитник). Родно осетљив буџет израдиле су само неке општине. Одлуку о равноправности полова усвојило је 14, односно половина јединица локалне самоуправе које су одговориле на упитник (трећина укупног броја јединица локалне самоуправе), а шест планира њено усвајање.¹²⁴ Свега неколико јединица локалне самоуправе исказује по полу евидентиране статистичке податке.¹²⁵ Мушкарци су у 85% јединица локалне самоуправе председници скупштине општине, а у 92% су на местима председника општина/градоначелника.

Истраживање је показало да жене заузимају нешто више од трећине одборничких места у скупштинама јединица локалне самоуправе,¹²⁶ а чине и трећину укупног броја потпредседника скупштине општине/града, као и 20% чланства општинског/градског већа. Чланице општинског/градског већа најчешће су задужене за области здравства, образовања, социјална питања, културе, родну равноправност и слично. Однос мушкараца и жена међу начелницима општинских/градских управа је приближно исти. Жене су на местима директорки јавних предузећа и установа у трећини укупног

122 Истраживање Покрајинског омбудсмана „Примена принципа родне равноправности у јединицама локалне самоуправе у АП Војводини“, стр. 14.

123 Бечеј, Стара Пазова, Темерин, Кула.

124 Слично су показали и резултати претходне анализе, према којој скоро две трећине јединица локалне самоуправе (72%) није усвојило одлуку о равноправности полова.

125 Пландиште, Бечеј, Зрењанин, Апатин, Инђија, Темерин, Врбас и Панчево, при чему су ови подаци за Врбас, Зрењанин, Апатин, Темерин и Пландиште доступни на интернет страницама јединице локалне самоуправе.

126 Наводи се да је у општинама Кула и Пландиште међу одборницима око 60% жена и 40% мушкараца, а у осталим јединицама локалне самоуправе мушкарци чине већину (52% до 77%).

броја јединица локалне самоуправе, а најчешће у установама као што су библиотеке, предшколске установе, центри за социјални рад, галерије, музеји и слично. У надзорним одборима јавних предузећа жене чине 27% укупног броја чланова, а у извршним одборима (тамо где они постоје) њих и нема. Истовремено, у управним одборима установа жене чине нешто више од половине чланства, док се у телима за равноправност полова налази 77%, а у кризним штабовима / штабовима за ванредне ситуације – 21% жена.¹²⁷

Покрајински секретаријат за социјалну политику, демографију и равноправност полова објавио је *Збирку конференција случаја насиља над женама у породици и партнерским односима*,¹²⁸ у којој приказани случајеви илуструју одређене тешкоће у раду, начине њиховог превазилажења и утицај на професионално поступање. Осим тога, представљају и примере добре праксе – како разумевање феномена насиља према женама у партнерском односу и разумевање положаја деце, доследном применом расположивих овлашћења свих релевантних институција у дефинисању конкретних планова заштите и координираном акцијом, може да заустави насиље и обезбеди заштиту свим жртвама насиља. На основу сарадње с институцијама и праћења њиховог рада у последњих тринаест година, стиче се утисак да су конференције случаја прихватљиве као техника рада на заустављању насиља у породици, као и то да је њихов циљ – заустављање насиља координираном акцијом различитих институција – општеприхваћен у оквиру институција које их примењују или институција које у њима учествују.¹²⁹

У *Анализи ефеката примене измена и допуне Закона о раду*, коју је сачинила Фондација Центар за демократију,¹³⁰ наводи се да је однос Закона о забрани дискриминације (ЗЗД) и Закона о раду (ЗОР) један од кључних проблема који се јављају у пракси. Закон о раду нема упућујућу одредбу ка Закону о забрани дискриминације, већ као систем заштите од дискриминације уводи сопствени квазиантидискриминациони поступак, који има одређених додирних тачака с поступком који је нормиран Законом о

127 Истраживање Покрајинског омбудсмана „Примена принципа родне равноправности у јединицама локалне самоуправе у АП Војводини“, стр. 11.

128 Недељков, Ј., Банаух Брусин, М., *Збирка конференција случаја насиља над женама у породици и партнерским односима*, Покрајински секретаријат за социјалну политику, демографију и равноправност полова, Нови Сад, 2016. Доступно на интернет адреси: www.womenngo.org.rs/images/publikacije-dp/2016/Zbirka_konferencija_slucaja_nasilja_nad_zenama_u_porodici_i_partnerskim_odnosima.pdf.

129 *Збирка конференција случаја насиља над женама у породици и партнерским односима*, стр. 4.

130 Рељановић, М., Ружић, Б., Петровић, А., *Анализа ефеката примене измена и допуне Закона о раду*, Фондација центар за демократију, Београд 2016. Доступна на интернет адреси: www.centaronline.org/userfiles/files/publikacije/fcd-analiza-efekata-primene-izmena-i-dopuna-zakona-o-radu.pdf.

забрани дискриминације. Успостављена пракса показује да се ови случајеви додељују већима за радне спорове, које она процесуирају према правилима о радним споровима. Једна од најлошијих последица овакве праксе свакако јесте примена правила о преклузивном року за покретање радног спора од 60 дана, што значи да дискриминисана особа на раду има толико времена да покрене спор, иако је Законом о забрани дискриминације одређено да право на заштиту од дискриминације не застарева. У анализи је оцењено да би све наведено могло да се нормативно премости једноставном упућујућом одредбом да се спорови поводом дискриминације у области рада воде према правилима из Закона о забрани дискриминације.¹³¹

Комитет правника за људска права YUCOM је у новембру 2016. године објавио аналитички извештај¹³² који указује на одређене трендове злочина из мржње и говора мржње према ЛГБТ особама. У извештају је наведено да постоји диспропорција између броја званично пријављених случајева дискриминације и злочина из мржње према ЛГБТ особама и броја лица која се тим поводом обраћају активистима из невладиног сектора.¹³³ Оцењено је да је то последица неповерења грађана у институције, а као посебан проблем у сагледавању обима насиља над ЛГБТ особама указано је и на недостатак државне статистике по овом питању.¹³⁴ Похваљена је и нарочито истакнута добра сарадња с официром за везу у полицији, уз напомену да добри контакти остварени с полицијом ипак нису допринели идентификацији и привођењу одговорних у једном конкретном случају напада на припаднице ЛГБТ заједнице.¹³⁵

Поред тога, у извештају је оцењено да упркос позитивним помацима још увек постоје случајеви злочина из мржње у којима полиција с припадницима ЛГБТ поступа без основног поштовања према њиховом људском достојанству,

131 *Анализа ефеката примене измена и допуна Закона о раду*, стр. 76.

132 *Аналитички извештај о недостацима и правним празнинама у имплементацији постојећих политика анти-дискриминације, превенције насиља, злочина и говора из мржње према ЛГБТ особама*, Комитет правника за људска права YUCOM, Београд, 2016. Доступно на интернет адреси: www.yucom.org.rs/wp-content/uploads/2016/11/Analiticki-izvestaj-i-preporuke-LGBT-prava.pdf.

133 Подаци из извештаја показују да свега 10% случајева бива пријављено надлежним органима.

134 *Аналитички извештај о недостацима и правним празнинама у имплементацији постојећих политика антидискриминације, превенције насиља, злочина и говора из мржње према ЛГБТ особама*, Комитет правника за људска права YUCOM, стр. 5.

135 У извештају је оцењено да у случају напада на четири лезбејке у кафићу „СФРЈ“ истрага није успела да открије извршиоце кривичног дела, упркос чињеници да је злочин извршен наочиглед великог броја људи, у центру града, који је покривен видео-надзором многобројних камера. Невољност сведока да иступе додатно је оснажена сензационалистичким извештавањем медија, којим се у први план истицала претпоставка да су напад извршили навијачи ФК Рад.

те да део пријављених случајева због различитих разлога није заведен у полицијској евиденцији. С друге стране, ЛГБТ особе немају поверења у рад тужилаштва.¹³⁶

Саставни део овог извештаја чини анализа медијског извештавања о ЛГБТ особама, одабраних прилога штампаних и електронских медија, која је спроведена током периода мај–октобар 2016. године, при чему је посебна пажња дата речнику и терминологији које су користили новинари/медији. Један од закључака медијске анализе јесте да је, иако медији редовно извештавају о ЛГБТ темама, интензитет тих извештавања био повећан током одређених догађаја. Нарочито се издвајају избор прве министарке која припада ЛГБТ заједници у Владу Републике Србије, током августа, као и одржавање Прајд манифестације у Београду, 18. септембра 2016. године. Афирмативни текстови о ЛГБТ особама чинили су 23,4% анализираних прилога, негативни 4,7%, док су неутрални извештаји преовладавали са 71,9% од укупно 64 анализирана прилога.¹³⁷ Негативни текстови су били заступљени у медијима који имају изузетно велику читаност или гледаност и користе терминологију која је увредљива за ЛГБТ особе. За афирмативне прилоге су биле карактеристичне позитивне поруке које ЛГБТ заједница жели да пренесе, међу којима се издвајају поштовање основних принципа демократије и људских слобода, као и спречавање насиља према свим угроженим групама. Анализа медијских прилога показала је да је тренд извештавања о ЛГБТ заједници позитиван, да се креће у добром правцу, да је све мање негативних приказа и коришћења неадекватног речника. Ипак, да би се истински повећала толеранција и смањила дискриминација према тој заједници, потребно је повећати број афирмативних текстова и прилога који промовишу културу поштовања људских права и нулте толеранције према насиљу, оцењено је у извештају.

У Извештају о резултатима рада Комисије за жалбе Савета за штампу у периоду од 1. маја до 31. августа 2016. године, наводи се да су у овом периоду у штампаним и онлајн медијима најчешће кршене одредбе Кодекса новинара Србије које се односе на истинитост извештавања, а затим на обавезу поштовања приватности и забрану дискриминације и говора мржње. При томе је број жалби у сталном порасту, а и даље је у 90% случајева

136 У другом случају физичког напада на припадника ЛГБТ, како се наводи, извршиоци су убрзо након извршеног кривичног дела откривени истрагом, али су успели да избегну кривичну одговорност склапањем споразума о опортунитету с тужилашвом (институт одлагања кривичног гоњења). Пракса је показала да се институт опортунитета често примењује у случајевима насилних кривичних дела усмерених против рањивих група.

137 Аналитички извештај о недоследности и правним празнинама у имплементацији postoјећих политика антидискриминације, превенције насиља, злочина и говора из мржње према ЛГБТ особама, Комитет правника за људска права YUCOM, стр. 13.

истим текстом прекршено више одредаба Кодекса новинара. Ово је показала *Анализа одлука Комисије за жалбе Савета за штампу у периоду од 1. маја до 31. августа 2016. године*. Чешће него раније, утврђено је и кршење правила о забрани дискриминације и говора мржње, што је, претпоставља се, резултат повећане активности невладиних организација, које су чешће подносиле жалбе по овом основу, наводи се у анализи.¹³⁸

Извештај о мониторингу поштовања Кодекса новинара Србије у дневним штампаним медијима у периоду од 1. фебруара до 24. априла 2016. такође показује да је у овом периоду забележен повећан број кршења тачке 1. Поглавља IV Кодекса, која се односи на дискриминацију и говор мржње. У извештају за период од 1. марта до 31. августа¹³⁹ наводи се да један домаћи дневни лист објављује без икаквих ограда дубоко дискриминаторне садржаје, попут вести на насловној страни о томе да су геј људи одговорни за епидемију ХИВ-а.

У *Водичу за новинар(к)е – насиље у породици*, који је објавио Аутономни женски центар,¹⁴⁰ истиче се да је за новинаре који извештавају (или истражују) насиље у породици и насиље према женама од пресудне важности познавање и разумевање кључних карактеристика ових феномена. То омогућава да описи догађаја, контекста, жртве, учиниоца насиља и друштвене одговорности буду коректни. Нужно је, како се наводи, и постојање одговарајућег става у односу на феномен(е), како би из извештаја било искључено свако стереотипизирање, поједностављено, погрешно или дискриминишуће описивање и коментарисање догађаја и феномена.¹⁴¹ У приручнику је наведено да би приликом извештавања требало избегавати коментаре или описе који садрже дискриминаторне ставове према одређеним групама, односно који упућују на закључке да је насиље према женама и насиље у породици „уобичајено“ или „учестало“ понашање, карактеристично за одређене етничке, културне или социјалне групе грађана. Поред тога, описи ситуације који наводе „провокацију“ жене или речи и коментари којима се имплицира да је жртва својим понашањем „изазвала“, или да „ништа није чинила да се заштити“, доприносе утиску да је контрола насилног понашања у моћи и одговорности жртве.

138 Доступно на интернет адреси: www.savetzastampu.rs/cirilica/izvestaji/110/2016/09/20/1251/rezultati-rada-komisije-za-zalbe-saveta-za-stampu-u-periodu-od-1-maja-do-31-avgusta.html.

139 Доступно на интернет адреси: www.savetzastampu.rs/doc/monitoring-2016/izvestaj-o-monitoringu-postovanja-kodeksa-novinar-srbije-u-dnevnim-stampanim-medijima-mart-avgust-2016.pdf.

140 *Водич за новинар(к)е – насиље у породици*, Тања Игњатовић (ур.), Аутономни женски центар, Београд, 2016. Доступно на интернет адреси: www.womenngo.org.rs/images/publikacije-dp/2016/Vodic_za_novinarke-nasilje_u_porodici-II_izdanje.pdf.

141 *Истио*, стр. 32.

То ствара утисак да се насиље оправдава или умањује, односно да се окривљује жртва. Истовремено, требало би избегавати и конструкције као што су „без икаквог разлога“, јер би могле да сутеришу да постоје „оправдани“ разлози за насиље, као и „дошло је до трагедије“, које упућују на то да се насиље десило (само од себе), а не да је учињено као (свесни) избор насилника.¹⁴²

Положај тражилаца азила и избеглица као уже групе миграната посебно је осетљив, јер они спадају у тзв. рањиве групе миграната, с обзиром на то да напуштају своју земљу порекла услед основног страха за сопствени живот, те су због своје рањивости веома честа мета дискриминације по основу држављанства, наводи се у извештају Београдског центра за људска права, објављеном у јуну 2016. године.¹⁴³ Тражитељке азила, као и жене избеглице, представљају посебно рањиву групу миграната због пола и родних стереотипа, и управо из тог разлога од суштинског значаја за развој и спровођење мера и политика азила морају бити и програми усмерени на заштиту и оснаживање жена избеглица. Државе би требало да препознају њихове потребе и да у своје политике и програме који су намењени оснаживању и заштити права жена укључе и тражитељке азила и жене избеглице.

Београдски центар за људска права је у октобру 2016. године објавио и *Анализу Закона о азилу кроз родну њерсијектйиву*.¹⁴⁴ У анализи је наведено да, иако важећи Закон о азилу, поред начела родне равноправности, не предвиђа друге родно осетљиве мере намењене тражитељкама азила и женама избеглицама, ипак су надлежни органи, пре свега Министарство унутрашњих послова – Канцеларија за азил, у неколико случајева у досадашњој пракси препознавали елементе родно заснованих захтева за азил и додељивали међународну заштиту женама избеглицама и ЛБГТ особама. Ипак, до сада Канцеларија за азил није ни у једном предмету доделила заштиту искључиво због прогона на основу пола или рода.¹⁴⁵ Један од разлога за рањивост тражитељки азила и жена избеглица везан је за потешкоће с којима се често суочавају у доказивању својих основа за признавање избегличког статуса, јер жене често не желе да се изјасне да су биле жртве сексуалног насиља или родно заснованог прогона, или немају свест о томе да су биле жртве у

142 *Истѡ*, стр. 32–33.

143 *Србија од земље транзитѡа до земље дестйинације*, Београдски центар за људска права, Београд, 2016. Доступно на интернет адреси: www.bgcentar.org.rs/bgcentar/wp-content/uploads/2016/06/Srbija-od-zemlje-tranzita-do-zemlje-destinacije-3.pdf.

144 Публикација под називом *Родна анализа Закона о азилу – Примена начела родне равнојравности у сисѡему азила у Рѡјублици Србији*, настала је као резултат пројекта „Избегличка и мигрантска криза на Западном Балкану“, који Београдски центар за људска права спроводи у сарадњи са организацијом Oxfam и UN Women. Доступно на интернет адреси: www.scribd.com/document/327315703/Rodna-analiza-Zakona-o-azilu-Asylum-Act-Gender-Analysis.

145 *Истѡ*, стр. 82.

својој земљи порекла. Родно засновано насиље често је последица неједнаких родних односа у земљи порекла и често се од мушких чланова породице с којима жене путују користи као механизам за претњу, или може бити последица присилних расељавања услед сукоба у земљи порекла.

У анализи је посебно истакнуто да је положај тражитељки азила и жена избеглица посебно осетљив, с обзиром на то да оне напуштају своју земљу порекла услед основаног страха за сопствени живот, прогона по основу пола и родних улога у друштвима из којих долазе, а да су због своје рањивости веома честа мета дискриминације по различитим основама. Оно што евидентно недостаје јесу правила поступања и упућивања у случају идентификовања рањивих група, а посебно рањивих жена и девојчица, која би надлежни органи требало да следе.

Потребно је водити рачуна о томе да се у сваком сегменту процедуре азила узима у обзир родна усаглашеност преводилаца, имајући у виду културолошке разлике и чињеницу да многим тражитељкама азила неће бити пријатно да пред мушкарцима причају о својим искуствима, нарочито када је у питању сексуално и родно засновано насиље. Такође, потребно је обезбедити да се поступак азила, а нарочито интервјуисање, обавља у атмосфери која подстиче поверење и промовише осећање сигурности, уз могућност да тражиоци азила одаберу пол службеника и преводилаца који учествују у службеним радњама. Поред тога, неопходно је установити правила и механизме за благовремено откривање жртава сексуалног и родно заснованог насиља и за њихово збрињавање и заштиту, али треба избегавати ограничавање кретања женама и девојчицама и промовисати друге алтернативе овој мери. Потребно је и обезбедити и сталне смештајне објекте за жене без пратње породице, као и за жене с малолетном децом, нарочито када су у питању жене које су преживеле сексуално и родно засновано насиље, имајући у виду да нема довољно сигурних кућа у којима би ове жене могле да нађу склониште. Такође, оцењено је да је неопходно креирати посебне програме за интеграцију жена и девојчица избеглица, који треба да воде рачуна о рањивости и специфичном положају ове групе избеглица. Политике интеграције треба да имају за циљ њихово оснаживање и независност, креирање социјалних и друштвених услуга и мера интеграције које ће одговарати њиховим специфичним потребама.¹⁴⁶

У публикацији *Заштити мањинских људских права Рома*, коју је почетком године издао Ромски информативни центар из Крагујевца,¹⁴⁷ наводи се да

¹⁴⁶ Исто, стр. 84.

¹⁴⁷ *Заштити мањинских људских права Рома*, Ромски информативни центар, Крагујевац 2016. Доступно на интернет адреси: http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/wp-content/uploads/2016/01/Zastita_manjinskih_prava_Roma.pdf.

су подаци о социјално-економском положају Рома и Ромкиња штурџи, застарели, несистематизовани, као и да се прикупљају парцијално, углавном на основу нестандардизованих и неверификованих методологија. С обзиром на то да подаци о сиромаштву у Србији не садрже информације о етничкој структури сиромашних грађана, тешко је процењивати реалне димензије сиромаштва Рома и Ромкиња, а невођење статистике о томе представља још један вид њихове социјалне искључености. У овом документу је истакнуто и то да подела надлежности између националних служби и локалних самоуправа у вези са спровођењем инклузије Рома и Ромкиња подразумева и дефинисање задужења за Национални савет ромске националне мањине, који би, поред законом утврђене надлежности у вези с културном аутономијом Рома и Ромкиња (образовање, службена употреба језика, култура и информисање), требало да развије капацитете за осмишљавање и спровођење инклузивне културне политике којом се обезбеђује очување етно-културног идентитета Рома.¹⁴⁸ Поред тога, оцењено је да се мерама и активностима којима се остварују стратешки циљеви не сме утицати на промене етничког и културног идентитета Рома и Ромкиња. Потенцијал те културе треба у постојећим правним и институционалним условима искористити као средство за превазилажење предрасуда према њима, али и као замајак у културним индустријама у (интер)културалном окружењу.¹⁴⁹

Даље је оцењено да је, с обзиром на то да су циљеви веома уопштено постављени и не постоје јасни критеријуми на основу којих би се процењивала ефикасност мера, потребно размотрити увођење индикатора на основу којих би се процењивало да ли је нека мера ефикасна и у ком обиму. У процесу креирања индикатора на основу којих би се пратио напредак у области образовања Рома, важно је водити рачуна о томе да индикатори који ће бити десегрегисани буду јасно дефинисани по циљним групама.¹⁵⁰ Као саставни део мера афирмативне акције треба предвидети професионалну оријентацију, менторство, стипендирање, могућност запослења по завршетку школе кроз склапање уговора са послодавцима, итд. Потребно је ширити знање о мерама афирмативне акције ван самих корисничких група, тј. самих ромских ученика и њихових родитеља. Интерсекторска сарадња је још увек слаба, а при креирању различитих мера потребна је економска подршка у већој мери, и то на свим нивоима. У недостатку капацитета предшколских установа, алтернативу у пракси могу представљати програми подршке раном развоју, организовани у насељима или у непосредној близини.¹⁵¹

148 *Защити́тия ма́ншинских пра́ва Рома*, стр. 25.

149 *Истџо*, стр. 27.

150 *Истџо*, стр. 27.

151 *Истџо*, стр. 51.

Последњих година ромски ученици на завршним испитима показују бољи успех на тестовима из математике него из српског језика, те и даље треба обезбеђивати додатну подршку у учењу и савладавању језичких потешкоћа. Анализирани подаци о средњошколском нивоу образовања показују напредак у броју уписаних ученика у средњу школу на основу мера афирмативне акције. Додатно, подаци указују и на повећан укупни обухват ромских ученика средњим образовањем. Роми су и даље веома слабо заступљена група у високом образовању. Индивидуалне образовне планове (ИОП) више примењују у основној него у средњој школи, а израда ИОП-а није увек праћена израдом педагошких профила. Треба инсистирати на развоју педагошких профила пре израде индивидуалних образовних планова.¹⁵² Радни статус 175 педагошких асистената који су завршили акредитоване модуле обука треба да буде правно утемељен (доношењем релевантног правилника) и трајно решен на финансијски одржив начин. Подаци представљени у овој студији указују на то да је број ученика из депривираних средина који се уписују и завршавају специјалне школе приметно мањи, као и да је повећан број ученика који завршавају разред. Ипак, у будућности треба обратити пажњу на чињеницу да велики број ученика из ове групе и даље одустаје од школовања, а разлог томе не мора неминовно да буде у образовном систему.¹⁵³

Европски центар за права Рома (ERRC) и НВО Праксис су у децембру 2016. поднели писане коментаре Комитету за права детета, како би их ово тело размотрило када буде доносило закључна запажања у фебруару 2017. године.¹⁵⁴ У овом документу се наводи, у контексту обавезе државе да разврстава статистичке податке о Ромима, да и поред одредби Закона о основном образовању, које налажу школама да раздвајају и прате податке о ученицима, многе школе не прикупљају податке о националној припадности / етничком пореклу. С обзиром на мањкавости одредаба поменутог закона, како се наводи, прикупљање података није регулисано, нити се спроводи на униформисан и систематичан начин, што отвара могућност за потенцијалне злоупотребе и арбитрерност.¹⁵⁵ Ово онемогућује праћење остваривања права на образовање припадника националних мањина и отежава њихово социјално укључивање у школски систем.¹⁵⁶ Велики број ромске деце и даље не похађа школу и бива пребачено из редовних у „специјалне школе“. Налази извештаја ERRC показују да је систем географске поделе области на основу

152 *Истѿо*, стр. 53.

153 *Истѿо*, стр. 54.

154 Документ доступан на енглеском језику на адреси: www.praxis.org.rs/images/praxis_downloads/Serbia-crc-submission-december-2016.pdf.

155 Као највећи проблем се истиче то да прикупљање података о етничкој/националној припадности није интегрални део тзв. Јединственог информационог система у просвети Републике Србије.

156 *Извештај Европског центра за ѿправа Рома (ERRC) и НВО Праксис*, стр. 4.

којих деца стичу могућност похађања школе застарео и да не прати демографске промене, што води сегрегацији ромске деце близу неформалних насеља. Поред тога, у одељењима у којима су интегрисани, ромски ученици су углавном предодређени да похађају наставу по индивидуалном плану образовања, што школама даје могућност да смање величине одељења.¹⁵⁷

Такође, у извештају је наведено да расте тренд прихватања ромске деце у старатељским породицама, што поспешује процес деинституционализације ове деце, али да је процес врло спор. На основу доступних података оцењује се да је између 30% и 50% процената деце ромског порекла у институцијама.¹⁵⁸ У извештају је истакнуто да не постоје тачни подаци, али да има индиција да поједини матичари одбијају да упишу чињенице рођења ромске деце у матичне књиге, углавном због тога што недостају подаци о родитељима. С тим у вези, у фебруару 2016. Праксис и ERRC поднели су иницијативу за оцену уставности одредаба Закона о матичним књигама које омогућавају одлагање уписа чињенице рођења.¹⁵⁹

У Републици Србији особе са инвалидитетом чине 8% од укупног броја становника. Посматрано по полу, међу особама са инвалидитетом веће је учешће жена (58,2%) него мушкараца (41,8%). Највеће учешће особа са инвалидитетом забележено је у Региону јужне и источне Србије (9,4%), док је њихово најмање учешће забележено у Београдском региону (5,9%).¹⁶⁰ Истраживање које је спровела организација ИДЕАС из Београда¹⁶¹ показало је да је највећем броју особа са инвалидитетом потребна помоћ у кући (78%) и подршка приликом кретања у заједници и општења са јавним службама (80%). У мањој мери, али још увек, великом броју особа потребне су услуге персоналне асистенције (40%), при чему је за 19% особа потребна свакодневна подршка у комуникацији и социјализацији. Услуге надзора и саветовања су потребне за око укупно 7% особа са инвалидитетом, од тога у највећој мери деци са инвалидитетом.¹⁶²

157 *Исјео*, стр. 5.

158 *Исјео*, стр. 5.

159 Позивајући се на члан 7(1) Конвенције о правима детета, који налаже да упис рођења мора бити одмах по рођењу, Уставни суд је у септембру одбио ову иницијативу.

160 *Сјатајисјички јодисњак*, Републички завод за статистику, Београд, 2016, стр. 32. Извештај је доступан на интернет адреси: <http://pod2.stat.gov.rs/ObjavljenePublikacije/G2016/pdf/G20162019.pdf>.

161 *За животи у заједници*, ИДЕАС, Београд, 2016. Сажетак истраживања доступан је на интернет адреси: <http://ideje.rs/wp-content/uploads/2016/06/Saz%CC%8Cetak-istras%CC%8Civanja-Za-z%CC%8Civot-u-zajednici.pdf>.

162 Подршка у свим доменима, као и услуге надзора и саветовања, потребне су пре свега за особе с менталним и интелектуалним сметњама и особама с комбинованим сметњама. Интензивна подршка осим у домену комуникације и социјализације потребна је пре свега особама с телесним инвалидитетом, наводи се у истраживању (стр. 7).

У истраживању је оцењено да особама са инвалидитетом, осим тога што нису доступне услуге у заједници, нису приступачне ни институције. Тако за две трећине особа са инвалидитетом (66%) већина институција није приступачна (здравство, култура, образовање, правосуђе, запошљавање, центри за социјални рад). Особама са инвалидитетом подршку најчешће пружа породица (85%), а за тек 5% особа са инвалидитетом доминантан облик подршке представљају службе подршке; 5% особа са инвалидитетом има подршку комшија, док 5% немају никакву подршку. Налази истраживања показују да како би се обезбедила подршка особама са инвалидитетом које живе у Београду и којима је она најпотребнија, локална самоуправа треба да обезбеди услуге за око 70.000 особа, при чему је за око 59.000 особа потребна помоћ у кући, персонална асистенција, као и превоз, и додатно за 11.000 особа услуге које подразумевају стално присуство особе са корисником, али у смислу надзора, као и саветодавно-терапијске услуге.¹⁶³

У децембру 2016. године Центар за самостални живот особа са инва-
лидитетом (ЦСЖ) објавио је *Предлоје за унапређење изборних љрава особа
са инвалидитетом*,¹⁶⁴ у којима се, између осталог, наводи да је неопходно
питање обавезне приступачности бирачких места регулисати законом, а не
Уиуиством за спровођење избора, које се међа уочи сваких нових избора и
служи за њихово успешно техничко спровођење.¹⁶⁵ Наиме, тренутна фор-
мулација (приступачност бирачког места „по могућности“) не одражава
на задовољавајући начин принцип недискриминације и равноправности
и отвара могућност добровољног испуњења ових принципа, не и њихове
обавезности. Поред тога, наглашено је да гласање према месту боравка, а не
боравишта, у смислу Закона о пребивалишту и боравишту грађана, треба да
се уреди у складу с начелом недискриминације. Потребно је да Републичка
изборна комисија својим упутством одреди бирачка места унутар residen-
цијалних установа у којима бораве ОСИ.¹⁶⁶

У Водичу за људискојачну изборну кампању,¹⁶⁷ који је намењен политичким партијама у Републици Србији, као и маркетиншким и рекламним агенцијама које сарађују с политичким партијама, наводи се да често није

163 *Исѣно*, стр. 9.

164 *Предлози за унапређење изборних права особа са инвалидитетом*, Центар за самостални живот особа са инвалидитетом, Београд, 2016. Доступно на интернет адреси: www.cilsrbija.org/ebib/201612231013400.cil-unapredjenje_izbornih_prava_osoba_sa_invaliditetom.pdf.

165 Преплози за унапређење изборних права особа са инвалидитетом, стр. 14.

166 Аутори/ке подсећају да за ово решење већ постоји преседан у заводима за извршење заводских санкција и на бирачким местима у иностранству (стр. 26).

167 *Водич за иприсијууачну изборну кампању*, Центар за самостални живот особа са инвалидитетом, Београд, 2016. Доступно на интернет адреси: [www.cilsrbija.org/ebib/201604062025320.vodic za pristupacnu izbornu kampanju.pdf](http://www.cilsrbija.org/ebib/201604062025320.vodic%20za%20pristupacnu%20izbornu%20kampanju.pdf).

могуће да грађани са инвалидитетом учествују равноправно у изборном процесу, јер су изборне кампање, њихове поруке и активности неприступачни за особе са инвалидитетом, те да те препреке морамо сви заједно да уклањамо. У *Водичу* је оцењено да политичке партије немају свест, нити улажу напоре да привуку гласове мушкараца и жена са правом гласа који чине знатан удео у укупном броју од око 800.000 особа са инвалидитетом, а као најчешћи разлози због којих особе са инвалидитетом не гласају наводе се неприступачна бирачка места и недостатак информација о могућностима гласања ван бирачког места. Осим тога, као разлози наведени су и недостатак приступачних информација о политичким партијама, њиховим програмима и главним порукама, незаступљеност особа са инвалидитетом у политичким партијама, поистовећивање особа са инвалидитетом са искључивим корисницима социјалне и здравствене помоћи, потом осећај особа са инвалидитетом да њихове потребе нису препознате, а њихови гласови нису важни, као и уверење гласача са инвалидитетом да они ништа не могу да промене.

У *Приручнику за успостављање и развој центара за заштитиу менталној здравља у заједници* оцењено је да је постојећи психијатријски систем у Србији неадекватан и не може да одговори на потребе оболелих и заједнице.¹⁶⁸ Превазиђен модел лечења и збрињавања доводи до велике патње и понављања криза, што неминовно води ка осиромашењу капацитета личности, породице и читавог друштва. Овај систем се заснива на застарелим претпоставкама, које се постепено напуштају и у земљама у развоју, док су економски и институционално развијене државе у великом обиму већ развиле службе за заштиту менталног здравља у заједници. Приступ окренут потребама пацијента и психосоцијална рехабилитација јесу концепти које подржава Светска здравствена организација, институције Европске уније и све релевантне стручне организације, и зато не постоје никакви научни, стручни, економски, правни или политички разлози да се реформа психијатрије у Србији не спроведе одмах и систематски.¹⁶⁹

И поред погодјућих одредби међународног и националног законодавства, особе које болују од ретких болести често не могу да реализују основна права у области здравства, као што је право на дијагнозу, а самим тим и право на третман одређене болести, као и на добијање одговарајуће медикаментне терапије или ортопедских помагала, наводи се у публикацији

168 Јовић, В. и др., *Приручник за успостављање и развој центара за заштитиу менталној здравља у заједници*, Хелсиншки одбор за људска права у Србији, Београд, 2016. Доступно на интернет адреси: <http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/wp-content/uploads/2016/03/Prirucnik-za-uspostavljanje-i-razvoj-centara-za-zastitu-mentalnog-zdravlja-u-zajednici.pdf>.

169 *Приручник за успостављање и развој центара за заштитиу менталној здравља у заједници*, стр. 46.

*Друштвени и правни положај особа са ретким болестима и њихових породица у Србији.*¹⁷⁰ Поред здравствених изазова који произлазе из специфичне клиничке слике сваког појединачног пацијента, оболели и чланови њихових породица се суочавају са читавим низом друштвених и институционалних изазова унутар различитих друштвених и институционалних контекста кроз које покушавају да остваре различита права и задовоље одређене потребе.¹⁷¹ Без дијагнозе, ове особе не могу да остваре права из социјалне заштите, као ни права у области запошљавања, образовања и у другим сферама живота. Како велики број оболелих од ретких болести чине деца, она су двоструко осетљива категорија становништва. Недостатак финансијских предуслова, недостатак довољне едукације запослених у здравству и недостатак информација о могућности коришћења права у здравственој и социјалној заштити особа са ретким болестима и њихових породица, доводе до њиховог неадекватног збрињавања, наводи се у публикацији.¹⁷²

Извештај Београдског центра за људска права, *Људска права у Србији 2016*, садржи анализу свих расположивих извора који указују на стање људских права у Србији. Осим систематског праћења законодавне активности и усклађености домаћег законодавства с међународним стандардима, овај извештај прати информације и извештаје домаћих и међународних невладиних организација које се баве заштитом и унапређењем људских права, као и анализом друштвенополитичког амбијента за остваривање људских права у Србији 2016. године.¹⁷³

3.4. Пракса Европског суда за људска права

У 2016. години Европски суд за људска права разматрао је постојање дискриминације у неколико занимљивих случајева.

У предмету *Новрук и групи њихових против Русије (Novruk and Others v. Russia)*, представка бр. 31039/11, 48511/11, 76810/12, 14618/13 и 13817/14, пресуда од 15. марта 2016. године), Европски суд је нашао да ова земља има „системски проблем“ у погледу начина на који својим законодавством регулише улазак

170 Сјеничић, М., Миленковић, М., *Друштвени и правни положај особа са ретким болестима и њихових породица у Србији*, Удружење правника за медицинско и здравствено право Србије – СУПРАМ, Институт друштвених наука, Београд, 2016. Доступно на интернет адреси: www.supram.org.rs/wp-content/uploads/2016/09/Polozaj-osoba-sa-retkim-bolestima-FINAL.pdf.

171 *Друштвени и правни положај особа са ретким болестима и њихових породица у Србији*, стр. 191.

172 *Исто*, стр. 16.

173 Истраживање је објављено 13. 3. 2017. године; www.bgcentar.org.rs/bgcentar/wp-content/uploads/2013/04/Ljudska-prava-u-Srbiji-2016.pdf.

на своју територију странаца који живе са ХИВ-ом и њихов боравак на њој. У време подношења представке Европском суду, важеће законодавство Руске Федерације забрањивало је странцима који болују од ХИВ вируса да живе и раде у овој земљи. Европски суд је утврдио да је поменути закон, чији је један од циљева спречавање преношења ХИВ-а, заснован на неоправданој претпоставци да ће лица код којих је утврђено присуство овог вируса ступати у небезбедне односе, као и да притом не врши индивидуалну процену у сваком појединачном случају. У светлу европских и међународних споразума, чији је циљ укидање значајнијих ограничења на улазак, боравак и пребивалиште особа које живе са ХИВ-ом, Русија није пружила уверљиве доказе нити било који разлог за различит третман ових лица с обзиром на њихово здравствено стање. Према томе, подносиоци представке у овом предмету, пет страних држављана којима није одобрен привремени боравак у Русији, били су према мишљењу Европског суда жртве дискриминације по основу здравственог стања. Констатујући, међутим, да је законодавна реформа тренутно у току у Русији, Европски суд је одлучио да у овој фази не формулише било какве опште мере с циљем правилног спровођења ове пресуде.

Предмет *Пилав њрошив Босне и Херцеговине (Pilav v. Bosnia and Herzegovina)*, представка бр. 41939/07, пресуда од 9. јуна 2016. године) представља трећи случај у досадашњој пракси Европског суда за људска права у којем је установљено да су одредбе Устава БиХ које предвиђају да се у Председништво ове земље могу кандидовати само припадници конститутивних народа (хрватског, бошњачког и српског) дискриминаторне.¹⁷⁴ Спорне одредбе одређују да се „Председништво БиХ састоји од три члана: једног Бошњака и једног Хрвата, који се сваки бирају непосредно са територије Федерације, и једног Србина, који се бира непосредно са територије Републике Српске“.¹⁷⁵ За разлику од претходних случајева, у којима су подносиоци представке били припадници националних мањина или се пак нису изјаснили као припадници једног од конститутивних народа, и као такви били у потпуности онемогућени у кандидатури, подносилац представке у овом предмету јесте припадник конститутивног народа, те је у том смислу имао ово уставно право. Међутим, у конкретном случају подносилац представке није могао да оствари своје право на кандидатуру јер није задовољио Уставом утврђени услов пребивања на одређеној територији. Наиме, подносилац представке је припадник бошњачког народа, док Устав БиХ предвиђа да кандидат који се бира са територије Републике Српске буде припадник српског народа. Европски суд је закључио да је онемогућавање подносиоцу представке да

174 Претходно установљено у случајевима *Sejdić and Finci v. Bosnia and Herzegovina*, представка бр. 27996/06 и 34836/06, пресуда од 22. децембра 2009. године, и *Zornić v. Bosnia and Herzegovina*, представка бр. 3681/06, пресуда од 15. јула 2014. године.

175 Члан V Устава Босне и Херцеговине.

учествује на изборима за Председништво БиХ засновано на комбинацији етничког порекла и места становања, што указује на дискриминаторно понашање и кршење Опште забране дискриминације предвиђене чланом 1. Протокола 12. уз Конвенцију.

Дискриминација због одбијања захтева за ослобођење од плаћања пореза утврђена је у предмету *Губерина против Хрватске* (*Guberina v. Croatia*, представка бр. 23682/13, пресуда од 22. марта 2016. године). Подносилац представке је отац детета са инвалидитетом, који је ради обезбеђивања бољег и погоднијег смештаја за своје дете, продао породични стан који се налазио на трећем спрату зграде без лифта и купио кућу. Затражио је пореске олакшице за ту куповину, будући да их домаћи закон предвиђа у случају да је реч о куповини прве некретнине ради решавања својих стамбених потреба. Пореске власти су, међутим, одбиле његов захтев, оценивши да је претходни стан који је подносилац захтева имао у свом власништву био довољне величине, као и да је имао сву потребну инфраструктуру, попут воде, струје и других комуналија. Европски суд је у свом досадашњем раду већ пресудио да здравствени статус особе, укључујући и особе са инвалидитетом, потпада под израз „други статус“, који није изричито наведен у члану 14. Европске конвенције (видети *Glor v. Switzerland*, представка бр. 13444/04, пресуда од 6. новембра 2009. године). У овом предмету, након што је признао могућност да подносилац представке буде дискриминисан по основу инвалидитета свог детета, Европски суд је нашао да је до дискриминације заиста и дошло, будући да домаћи надлежни органи нису препознали специфичност ситуације подносиоца представке у вези с питањем основне инфраструктуре и техничких стамбених услова који задовољавају стамбене потребе његове породице. Домаће власти су предузеле претерано рестриктиван приступ у примени пореских прописа, према којима је подносилац захтева био неосновано изједначен с било којом другом особом која је мењала стан или кућу куповином друге некретнине. Због свега наведеног, Европски суд је утврдио да је дошло до кршења члана 14. Европске конвенције у вези са чланом 1. Протокола 1 (заштита имовине) уз Конвенцију у овом предмету.

У предмету против Немачке (*Partei Die Friesen v. Germany*, представка бр. 65480/10, пресуда од 28. јануара 2016. године), политичка странка фризијске националне мањине захтевала је од Европског суда да утврди повреду права на слободне изборе. Ова политичка странка заступа интересе фризијске националне мањине у Немачкој, али своје политичке активности ограничава само на територију Доње Саксоније. Према наводима из представке, дискриминисана је применом изборног цензуса од 5%, који је предвиђен изборним системом Доње Саксоније. На парламентарним изборима 2008. године није успела да пређе цензус, освојивши свега 0,3% гласова. Међутим, према тврдњама ове странке, број Фризијаца у Доњој Саксонији је толико

мали да није ни било могуће прећи минимални изборни праг предвиђен изборним законодавством. Током поступка политичка странка је тврдила да је њен положај упоредив с положајем других мањинских странака у Бранденбургу и Шлезвиг-Холштајну, за које је утврђена могућност ослобођења од примене изборног цензуса у овим савезним државама. Међутим, Европски суд је констатовао да, иако федерални изборни закон предвиђа да све мањинске политичке странке уживају исте привилегије у савезним изборима, став Уставног суда Доње Саксоније јесте да не постоји уставна обавеза Доње Саксоније да ослободи странке националних мањина примене изборног цензуса на регионалним изборима. Дакле, како је Европски суд приметио, у немачком федералном систему савезне државе имају суверенитет да независно уређују одређена питања. Анализирајући да ли се положај подносиоца представке значајно разликовао од положаја других политичких странака у Доњој Саксонији, Европски суд је констатовао да је неспорно да разлике у третману није било. Прихватио је да је положај подносиоца представке у основи сличан положају других политичких странака, које заступају интересе мањих интересних група. Неповољност с којом се ова политичка странка суочила у изборном процесу стога је заснована на изабраном концепту заступања интереса малог дела популације, упркос чињеници да број Фризијаца у Доњој Саксонији није довољан да би се достигао цензус, чак ни у случају да су сви фризијски бирачи гласали за подносиоца представке. Према ставу Европског суда, Немачка се не може сматрати одговорном због таквог избора.

Слобода вероисповести и дискриминација верске мањине у Турској била је у фокусу предмета *Изеттин Доџан и други против Турске* (*İzzettin Doğan and Others v. Turkey*, представка бр. 2649/10, пресуда Великог већа од 26. априла 2016. године). Подносиоци представке жалили су се у поступку пред Европским судом да турске власти одбијају да признају јавни статус исламској алевитској верској заједници (по броју следбеника, алевити су друга по величини верска заједница у Турској), те да се јавни статус признаје искључиво следбеницима сунитског тумачења ислама. Одлуком да не признају алевизам као религијски идентитет, турске власти су, према ставу Европског суда, ускратиле овој заједници право на правну заштиту, што је за собом повукло бројне последице у погледу организације и финансирања њених активности. Будући да се алевизам по својим обележјима знатно разликује од начина на који турско министарство за верска питања тумачи ислам, Европски суд је закључио да је одлука турских власти представљала мешање у слободу вероисповести подносилаца представке. Европски суд је даље приметио да постоји очигледна разлика у погледу статуса на основу тумачења ислама од стране турског министарства за верска питања и бенефиција које следеју по основу јавног статуса и статуса подносилаца представке, с обзиром на то да је алевитска заједница била скоро у потпуности искључена из јавне

сфере и за њу је важио режим суфијских редова, који су били изложени разним забранама. Стога је закључено да су подносиоци представке, као алевити, били третирани другачије, а за то није постојало објективно и разумно оправдање.

Дискриминација у области образовања била је тема предмета *Чам њро-иив Турске (Çam v. Turkey)*, представка бр. 51500/08, пресуда од 23. фебруара 2016. године). Подносиатеља представке је слепа особа која, упркос положе-ном пријемном испиту, није успела да упише Музичку академију у Истанбулу. Њен захтев за упис одбила је Музичка академија на основу правилника који је предвиђао лекарско уверење о здравственој способности као услов за похађање наставе. Лекарским уверењем које је подносиатеља представке приложила током процеса уписа, констатована је њена способност за праћење наставе која не захтева коришћење вида. Музичка академија није прихватила овакво уверење, тврдећи да се таква настава не одржава, и одбила је захтев за упис. Европски суд је у овом поступку утврдио повреду права на образовање и у свом образложењу навео да, иако правилник академије није искључивао слепе особе и да су сви кандидати приликом подношења захтева за упис били дужни да доставе лекарско уверење, учинак таквог услова на особе са инвалидитетом, попут подносиатељке представке, није смео бити занемарен. Став је Европског суда да домаћа тела нису образложила на који начин оштећење вида подносиатељки представке онемогућава похађање наставе, нити је Музичка академија предузела било какве напоре како би наставу прилагодила слепим студентима. Због свега тога, Европски суд је утврдио да је подносиатељки представке без објективног и разумног разлога ускраћено право на музичко образовање.

Посредна дискриминација грађана по основу етничког порекла била је тема предмета *Биао њројив Данске (Biao v. Denmark)*, представка бр. 38590/10, пресуда Великог већа од 24. маја 2016. године). Први подносилац представке је дански држављанин рођен у Тоголешкој Републици, а други је његова супруга, држављанка Гане. Подносиатеља представке поднела је захтев за издавање боравишне дозволе по основу спајања породице, које су дански надлежни органи одбили на бази одредбе домаћег Закона о странцима, која за издавање дозволе предвиђа испуњење услова познатог под називом „захтев повезаности“. Овај услов подразумева да брачни пар има јачу повезаност с Данском него с неком другом државом да би издавање боравишне дозволе било одобрено. Захтев повезаности се не примењује на све данске држављане, па тако није применљив на особе које су најмање 28 година биле дански држављани (тзв. правило о 28 година). Будући да је подносилац представке у предметном периоду данско држављанство имао тек нешто краће од две године, дански надлежни органи су се упустили у испитивање испуњености наведеног захтева повезаности, закључили су да

он није испуњен и одбили захтев за издавање боравишне дозволе по основу спајања породице. Европски суд је установио да се „правилном од 28 година“ на посредан начин врши дискриминација, будући да његова примена ставља у неравноправан положај, односно има несразмерно штетан утицај на лица која су данско држављанство стекла касније током живота и која нису данског порекла. Суд је сматрао да је разумно претпоставити да лица која су данско држављанство стекла касније вероватно нису данског порекла, и обрнуто, лица рођена у Данској најчешће припадају данској етничкој групи. Према мишљењу Европског суда, данска влада није успела да докаже да је разлика у утицају „правила о 28“ година имала легитиман циљ, нити је успела да докаже да су постојали довољно убедљиви разлози који нису повезани с етничким пореклом како би се оправдао ефекат посредне дискриминације који ово правило производи.

У предмету *М. Ц. и А. Ц. Ђрођив Румуније* (*M. C. and A. C. v. Romania*, представка бр. 12060/12, пресуда од 12. априла 2016. године) Европски суд је разматрао пропуст румунских власти да узму у обзир могуће дискриминаторне мотиве у истрази хомофобичног напада на учеснике ЛГБТ скупа у Букурешту. Наиме, надлежни органи нису предузели никакве значајне кораке у решавању овог случаја, идентификација нападача није извршена ни пет година након подношења кривичне пријаве, нити су узети у обзир могући хомофобични мотиви ових напада у поступку квалификације кривичног дела извршеног према подносиоцима представке. Према ставу Европског суда, ово је било неопходно имајући у виду нетрпељивост која у Румунији влада према ЛГБТ заједници, као и у светлу хомофобичног говора нападача током инцидента. Европски суд је истакао да би без тако ригорозног приступа органа за спровођење закона, злочини мотивисани предрасудама неминовно били третирани равноправно са случајевима које не карактеришу овакви мотиви, а настала равнодушност би могла да представља прећутно одобравање злочина из мржње.

У предмету *Килиџ Ђрођив Турске* (*Halime Kılıç v. Turkey*, представка бр. 63034/11, пресуда од 28. јуна 2016. године) Европски суд је разматрао поступак турских надлежних органа у пружању заштите жени изложеној породичном насиљу. Жртва се ради заштите свог и живота своје деце више пута обраћала локалним властима, захтевајући да према њеном мужу буду предузете адекватне мере. Иако је одредио више мера заштите и забрану приласка, Породични суд у Турској није успео да обезбеди адекватну заштиту жртви, што је на крају резултирало њеном смрћу. Како је Европски суд навео, упркос потреби хитног реаговања у случајевима породичног насиља, мере заштите у овом случају нису спровођене на време, а учиниоцу насиља Кривични суд није одредио притвор иако су за то били испуњени услови. Европски суд је закључио да поред кршења члана 2. (право на живот),

поступци турских надлежних органа представљају и кршење члана 14. у вези са чланом 2. Европске конвенције, будући да су неуспех у обезбеђивању заштите и контекст некажњивости мужа жртве створили климу за насиље у породици, које је, како наводи суд, у овој земљи у великој мери присутно.

Право на поштовање приватног и породичног живота из угла социјалних давања разматрано је у предмету *Ди Тризио против Швајцарске* (*Di Trizio v. Switzerland*, представка бр. 7186/09, пресуда од 2. фебруара 2016. године). Случај се односио на одбијање швајцарске Канцеларије за инвалидско осигурање да настави плаћање 50% накнаде по основу инвалидности подносиоци представке након рађања близанаца. Подносиоци представке је изгубила право на ову накнаду када се након рођења деце вратила на посао, на непуно радно време. Посебан метод коришћен за процену права на накнаду по основу инвалидности подносиоци, који се примењује само у случајевима рада на непуно радно време, резултирао је одлуком надлежних органа да се подносиоци представке одбије ово право будући да степен њеног инвалидитета не достиже 40%. Током поступка, Европски суд је најпре утврдио да се околности овог случаја могу подвести под појам „приватни и породични живот“. С обзиром на то да овакав метод обрачуна ставља лица која желе да раде непуним радним временом у неповољан положај, не може се искључити могућност да их његова примена ограничава у избору начина на који ће ускладити свој приватни живот с послом, обавезама у домаћинству и одгајањем деце. Европски суд је такође утврдио да овакав метод обрачуна на посредан начин дискриминише жене, будући да је готово искључиво на њих примењиван (у 97% случајева), а швајцарске власти нису успеле да пружи било какво разумно оправдање за ову разлику у третману.

Одбијање кривичног гоњења због увреде и клевете био је разлог доношења представке Европском суду у предмету *Соса Гоуча против Португалије* (*Sousa Goucha v. Portugal*, представка бр. 70434/12, пресуда од 22. марта 2016. године). Португалски телевизијски водитељ, јавно декларисани припадник ЛГБТ популације, у шали је био укључен у листу „најбољих телевизијских водитељки“ током једне телевизијске сатиричне емисије. Сматрајући да везивање женског пола за његову личност услед сексуалне оријентације представља клевету и повреду угледа, поднео је кривичну пријаву против продукцијске ТВ куће. Португалски судови одбили су пријаву, са закључком да, узимајући у обзир сатирични карактер емисије, аутори нису имали намеру да критикују сексуалну оријентацију водитеља. У поступку пред Европским судом, подносилац представке је навео да је био дискриминисан због свог сексуалног опредељења. Уз напомену да је сатира облик уметничког израза који има за циљ да уздрма и испровоцира, Европски суд је указао да се иста односила на понашање водитеља и његов женствени начин израза личности, а не на њега лично. Такође је констатовао да сексуална

оријентација подносиоца представке није била узрочни фактор у одбијању домаћих судова да покрену кривични поступак, те да није било ничега што би указивало на то да би португалске власти донеле другачију одлуку да подносилац представке није био хомосексуалне оријентације.

Дискриминација истополног пара у остваривању права на поштовање приватног и породичног живота разматрана је у предмету *Tadeucci и Мекал иројив Италије (Tadeucci and McCall v. Italy)*, представка бр. 51362/09, пресуда од 30. јуна 2016. године). Случај се односио на истополни пар италијанске и новозеландске националности, чији су захтев за добијање боравишне дозволе одбиле италијанске власти. Партнер новозеландске националности затражио је издавање боравишне дозволе из породичних разлога, која му је ускраћена уз образложење да су новозеландске власти овом пару дале статус „ванбрачних партнера“, а не „чланова исте породице“. Разматрајући случај, Европски суд је утврдио да статус „члана породице“ италијанско право додељује само „супружнику“, а не и ванбрачном партнеру. У том смислу, право на добијање боравишне дозволе ускраћено је свим ванбрачним партнерима, без обзира на њихову сексуалну оријентацију. Међутим, како је Европски суд даље навео, треба имати у виду да се хомосексуални пар не може упоређивати с ванбрачним хетеросексуалним паром, јер хомосексуалне особе не могу склопити брак, нити могу добити неку другу врсту законског признања свог статуса у Италији. Рестриктивно тумачење концепта појма „члана породице“ за истополне парове представља непремостиву препреку за добијање боравишне дозволе на породичним основама. Према мишљењу Европског суда, без икаквог објективног или разумног оправдања, италијанска држава је пропустила да третира истополне парове различито у односу на хетеросексуалне, иако је њихов положај по питању законског признања статуса и задовољења захтева за издавање боравишних дозвола очигледно неравноправан. У складу с наведеним, Европски суд је нашао да је у овом предмету дошло до кршења члана 14, заједно са чланом 8. Европске конвенције.

Питање остваривања права на поштовање приватног и породичног живота истополних парова разматрано је и у предмету *Рајић иројив Хрватске (Rajić v. Croatia)*, представка бр. 68453/13, пресуда од 23. фебруара 2016. године). И у овом случају, захтев за одобрење привременог боравка по основу спајања породице држављанке БиХ одбијен је уз образложење да њена заједница с држављанком Хрватске не представља породицу према важећем хрватском законодавству. Будући да институти брака и ванбрачне заједнице имају у виду заједницу мушкарца и жене, заједница две особе истог пола не може се подвести под законске појмове брака, односно ванбрачне заједнице, а тиме ни представљати основ за одобрење боравка странцу у сврху спајања породице. У ситуацији када је могућност подношења захтева

за одобрење привременог боравка по основу спајања породице резервисана искључиво за хетеросексуалне парове, хрватски закон врши дискриминацију истополних парова у остваривању права на поштовање приватног и породичног живота, што је Европски суд својом пресудом и утврдио.

Пресудом у предмету *Чайин и Чарпентијер њројив Француске* (*Charin and Charpentier v. France*, представка бр. 40183/07, пресуда од 9. јуна 2016. године), Европски суд је утврдио да државна политика очувања брака као заједнице мушкарца и жене не представља дискриминацију. Подносиоци представке, господин Чапин и господин Чарпентијер, склопили су 2004. године брак у Француској. Церемонију венчања обавио је градоначелник Бордоа и о тој чињеници извршио одговарајући упис у матичне књиге. Након што је јавни тужилац покренуо поступак за поништај овог брака, Окружни суд у Бордоу је исти поништио. У поступку пред Европским судом, подносиоци представке тврдили су да су дискриминисани у остваривању права на склапање брака гарантованог чланом 12. Европске конвенције, будући да је закључење брака у Француској резервисано искључиво за парове супротног пола.¹⁷⁶ Европски суд је утврдио да Европска конвенција не гарантује право на брак истополних парова, ни у оквиру остваривања права на приватни и породични живот, нити у оквиру остваривања права на склапање брака. Ова одлука Европског суда потврдила је низ других пресуда донетих у његовом раду. Позивајући се на пресуду у предмету *Шалк и Којф њројив Аустрије*, Европски суд је напоменуо да је питање истополних бракова „предмет националних закона држава уговорница“.¹⁷⁷ Како је даље навео, члан 12. Европске конвенције потврђује традиционалан концепт брака који представља заједницу мушкарца и жене, те „не намеће обавезу владама држава уговорница да истополним паровима обезбеде приступ браку“.¹⁷⁸ Када је у питању принцип недискриминације и право на поштовање приватног живота гарантовано чланом 8. Европске конвенције, Европски суд је поновио да су „државе још увек слободне да приступ склапању брака резервишу за хетеросексуалне парове“.¹⁷⁹

И предмет *Алдегјуер Томас њројив Шпаније* (*Aldeguer Tomás v. Spain*, представка бр. 35214/09, пресуда од 14. јуна 2016. године) односио се на питање дискриминације по основу сексуалне оријентације у остваривању права на поштовање приватног и породичног живота. Подносиоцу представке ускраћено је право на породичну пензију након смрти његовог партнера с којим је живео у *de facto* брачној вези. Будући да је партнер подносиоца

176 Ситуација у погледу признања истополних бракова у Француској је промењена јер су исти легализовани у мају 2013. године.

177 *Schalk and Kopf v. Austria*, представка бр. 30141/04, пресуда од 24. јуна 2010. године.

178 *Gas and Dubois v. France*, представка бр. 25951/07, пресуда од 15. марта 2012. године.

179 *Schalk and Kopf v. Austria*, представка бр. 30141/04, пресуда од 24. јуна 2010. године.

представке преминуо три године пре ступања на снагу шпанског Закона о истополним браковима, за ова два партнера није постојала правна могућност за склапање брака у Шпанији. Како није био у брачној вези с преминулим партнером, према Закону о општем социјалном осигурању није се могао сматрати супружником, те је Национални завод за социјално осигурање одбио његов захтев за остваривање права на породичну пензију. У поступку пред Европским судом, подносилац представке је тврдио да је Европска конвенција прекршена због чињенице да Шпанија није дозвољавала склапање истополних бракова све до 2005. године. Европски суд је заузео становиште да државе уживају широко поље процене у погледу датума примене нових закона и у овом предмету поновио да Европска конвенција не обавезује државе уговорнице да истополним паровима обезбеде приступ браку (видети *Schalk and Kopf v. Austria*, представка бр. 30141/04, пресуда од 24. јуна 2010. године).

Дискриминација Гурки у области пензионог система била је тема предмета против Велике Британије (*British Gurkha Welfare Society and Others v. the United Kingdom*, представка бр. 44818/11, пресуда од 15. септембра 2016. године). Према прописима Велике Британије, свим Гуркама које су оствариле право на војну пензију након 1. јула 1997. године понуђено је да се право на пензију од тог датума пренесе из пензијске шеме Гурки у пензијски систем оружаних снага који важи за остале војнике британске круне, по принципу година за годину. Позивајући се на члан 14. Европске конвенције у вези са чланом 1. Протокола 1. уз Конвенцију, подносиоци представке су се жалили да су Гурке који су се пензионисали или су већи део радног века провели у служби британске војске пре 1. јула 1997. године дискриминисани по основу националне припадности. Разматрајући овај случај, Европски суд је прихватио да су услови службе за Гурке били релативно слични условима који су важили за остале војнике оружаних снага Велике Британије, те да су Гурке могли сматрати да имају неповољнији третман у погледу висине пензије на коју имају право. Европски суд је подсетио да је неопходно да постоје веома јаки разлози да би разлика у третману која је заснована искључиво на националној припадности била у складу с одредбама Европске конвенције (видети *Gaygusuz v. Austria*, представка бр. 17371/90, пресуда од 16. септембра 1996. године). Ипак, Европски суд примећује да државе уживају широко поље слободне процене приликом формулисања и примене општих мера економске и социјалне политике. Није прихватио тврдњу да је 1. јул 1997. године произвољно одабран као тачка пресека, већ је оценио да је то датум када је матична евиденција Гурки пренета у Велику Британију, односно да су од тада Гурке почели да остварују везу с том земљом. Када су у питању лица која су пензионисана пре тог датума, веза са Великом Британијом није постојала, а пензиона шема која је важила за Гурке је и даље била адекватна, јер је могла да задовољи њихове потребе с обзиром на то

да је висина исплата по овој шеми више него довољна за живот у пензији у Непалу, у који су се обично враћали након престанка војне службе. Из свих наведених разлога, Европски суд је закључио да су све разлике у третману објективно и разумно оправдане.

3.5. Пракса Повереника за заштиту равноправности

У овом делу извештаја биће представљена пракса Повереника за заштиту равноправности у 2016. години. У току 2016. године Повереник је поступио у 1.346 предмета. Примљено је 626 притужби, а поред поступања по притужбама грађана, Повереник је, у складу с овлашћењима и инструментима за борбу против дискриминације, донео 665 препорука мера за остваривање равноправности. Број притужби у 2016. приближно је исти као и у 2015. години (имајући у виду да је у току прошле године због дискриминаторне законске одредбе у свега неколико дана поднето 97 притужби Поверенику и да су организације цивилног друштва организовале ситуационо тестирање које је резултирало подношењем 52 притужбе), док је број препорука мера за остваривање равноправности које је Повереник упутио органима јавне власти и другим лицима знатно повећан. Током 2016. године дато је и 40 мишљења на нацрте закона и других општих аката, поднете су три кривичне пријаве, један захтев за покретање прекршајног поступка, иницијатива за измену закона, као и предлог Уставном суду за оцену уставности и законитости. Такође, издато је девет упозорења јавности и 25 саопштења за јавност. У поступку по 51 притужби донета су мишљења, од чега у поступку по пет притужби није утврђена дискриминација и издате одговарајуће препоруке, док је у преосталим случајевима утврђена дискриминација. У 14 случајева донето је мишљење којим је утврђена дискриминација групе лица (ЛГБТ, особе са инвалидитетом, припадници ромске националне мањине, жене и сл.), док се у осталим случајевима радило о дискриминацији појединаца. По препорукама које се односе на конкретне случајеве дискриминације поступљено је у 76,7% случајева. Највећи број препорука по којима није поступљено односи се на препоруке дате у поступку по притужбама због дискриминације на основу сексуалне оријентације. Што се тиче препорука мера за остваривање равноправности које су упућене органима јавне власти и другим лицима, поступљено је у 93,9% случајева, што укупно с поступањем по препорукама датим у појединачним случајевима у просеку износи 85,3%.

Највећи број притужби због дискриминације Поверенику за заштиту равноправности поднела су физичка лица. Као и претходних година, мушкарци се обраћају чешће него жене, па од свих притужби које су поднела физичка лица, мушкарци су поднели 58%, а жене око 42%. Током 2016. године,

правна лица поднела су 34 притужбе, а организације цивилног друштва 83. То је нешто мањи број притужби које су поднеле организације цивилног друштва у односу на 2015. годину.

Највише притужби ове године поднето је због дискриминације на основу инвалидитета и пола, по 82 притужбе, што заједно представља око 25,8% од укупног броја притужби, односно 12,9% по сваком од ова два основа дискриминације. Бележи се благи пораст броја притужби на основу инвалидитета у односу на претходну годину, али он и даље не пружа увид у реалан положај особа са инвалидитетом у друштву.

Учешће поднетих притужби по овом основу дискриминације приближно је исто као и претходних година. У току 2015. године поднете су 73 притужбе по овом основу (11,3%). У претходним годинама овај основ дискриминације је био међу прва четири основа по броју поднетих притужби. Истраживања међународних организација и домаћих организација цивилног друштва и институција и пракса Повереника показују да су особе са инвалидитетом најчешће дискриминисане у областима остваривања права на образовање, рад и приступачност јавних објеката и површина, као и услуга. У истраживању Повереника „Однос грађана и грађанки према дискриминацији у Србији“, особе с телесним и сензорним инвалидитетом су препознате као најчешће дискриминисана група, у оквиру које су особе с интелектуалним потешкоћама и менталним сметњама наведене као најдискриминисаније. Скоро сви испитаници (96%) изразили су став да јавне установе морају да буду приступачне за све особе са инвалидитетом. Такође, 66% грађана сматра да друштво у предстојећем периоду много пажње треба да посвети равноправности особа са инвалидитетом.

Пол као основ дискриминације и ове године заузима прво место по броју притужби, иако су притужбе по овом основу поднете у нешто мањем проценту него што је то био случај претходне године. Током 2015. године, разлог за повећање броја притужби у којима је као основ дискриминације наведен пол, налазио се у чињеници да је Закон о начину одређивања максималног броја запослених у јавном сектору¹⁸⁰ садржао дискриминаторне одредбе (члан 20) које су се односиле на пензионисање запослених у јавном сектору. Подсећања ради, Повереник за заштиту равноправности је заједно са Заштитником грађана у 2015. години поднео предлог за оцену уставности ове одредбе. Тим поводом Уставни суд Србије је донео Одлуку УЗ 255/2015, од 30. јуна 2016. године, којом је утврдио да одредбе члана 20. Закона о начину одређивања максималног броја запослених у јавном сектору нису у сагласности са Уставом Републике Србије.

180 „Службени гласник РС“, број 68/15.

У погледу овог основа дискриминације, уочљиво је да неупоредиво већи број притужби подносе жене у односу на мушкарце, и то нарочито у области рада и запошљавања. Жене су углавном подносиле притужбе јер им због пола, али и породичног статуса, није било омогућено да напредују на послу, или због тога што су током одсуства с рада због неге детета добијале отказ уговора о раду или су распоређиване на друга радна места, која су, по правилу, нижег ранга и с мањом зарадом. Такође, у истраживању јавног мњења „Однос грађана и грађанки према дискриминацији у Србији“, 16% испитаника као прву асоцијацију о томе које су групе највише изложене дискриминацији навело је управо жене. Као једну од првих асоцијација на појам дискриминације грађани су наводили дискриминацију приликом запошљавања на основу пола и ниже зараде жена за исти посао исте вредности. Из наведеног се може закључити да се жене и даље суочавају с бројним тешкоћама и препрекама у остваривању права на равноправност.

На другом месту по бројности притужби је старосно доба, са уделом од 11,8% од укупног броја притужби. Анализа показује да се највећи број притужби по овом основу односи на децу и лица која су старосног доба од 50 до 65 година. Када се та чињеница има у виду, онда не изненађује податак да је по овом основу највише притужби поднето у области рада и запошљавања. Што се тиче деце, уочено је да су посебно рањиве категорије деца са инвалидитетом, и то нарочито деца са интелектуалним сметњама и ромска деца, а да је област у којој су највише дискриминисани област образовања и стручног усавршавања и област пружања услуга.

Дискриминација на основу националне припадности налази се на трећем месту по броју притужби, и четврти је основ дискриминације, иза пола, инвалидитета и старосног доба. Приметан је пад броја притужби које су поднете због дискриминације на основу националне припадности и етничког порекла у односу на претходне године. Током 2015. године, овај основ дискриминације заузимао је друго место по броју поднетих притужби, са учешћем од 18,4% од укупног броја притужби, док је у 2016. години учешће притужби по овом основу 9,4%. У 2014. години, овај основ дискриминације био је на првом месту. И ове године, највећи број притужби по овом основу поднето је због дискриминације Рома (38,3%), с тим што је приметан пад у броју притужби које су поднели припадници ромске националне мањине. У 2016. лица која су припадници хрватске националне мањине налазе се по броју притужби иза лица која су припадници ромске националне мањине. Као и прошле године, најмањи број притужби поднели су припадници словачке националне мањине. Такође, у односу на прошлу годину приметан је пад броја притужби које су поднели припадници бошњачке националне мањине. Ове године највећи број притужби по основу националне припадности поднето је у области рада и запошљавања, за разлику од 2015, када је то било у области поступања органа јавне власти.

Даљи редослед основа дискриминације према броју притужби сличан је као и претходних година. Због здравственог стања поднето је 8,6% притужби, због породичног и брачног статуса 8,2%, затим због чланства у политичким, синдикалним и другим организацијама 7,7% притужби, и имовног стања 5,7%.

Од осталих основа дискриминације, верска и политичка убеђења назначена су као основ дискриминације у 4,6% притужби, сексуална оријентација у 4,1% притужби, осуђиваност у 2,8%, а држављанство у 1,6%. Број притужби појединачно по другим основама био је мањи од 3% током 2016. године. Нешто је смањен број притужби на основу неког од личних својстава која нису експлицитно наведена у Закону о забрани дискриминације (4,9% у односу на 8,8% у 2015. години).

У погледу области друштвених односа у којима се најчешће подносе притужбе, тренд се наставља, и област рада и запошљавања је опет убедљиво на првом месту, с уделом од 33,9%.

Као и претходних година, поступак пред органима јавне власти јесте област дискриминације која се налази у самом врху према броју притужби, и са 23,3% на истом је нивоу као и претходне године (23,2%). Следећа област у којој грађани најчешће подносе притужбе због дискриминације јесте пружање јавних услуга и коришћење објеката и површина. Имајући у виду положај особа са инвалидитетом у нашем друштву и неприступачност јавних и других објеката који служе најразличитијим наменама и задовољавању разноврсних потреба, очекивано би било да проценат притужби у овој области буде и већи од 9,4%, колико сада износи. С тим у вези потребно је у наредном периоду додатно радити на подизању свести о праву на слободан приступ објектима и услугама, без дискриминације.

Област образовања и стручног оспособљавања налази се на четвртом месту, с обзиром на то да се 7,5% притужби односи на ову сферу друштвених односа, а затим следе здравствена заштита (5%), јавно информисање и медији (4,6%), док је број притужби појединачно у осталим областима друштвених односа заступљен у нешто мањем проценту, углавном испод 3%.

Као и претходних година, највећи број притужби поднет је против државних органа, односно органа јавне власти – 38,9%, што је нешто мање у односу на претходну годину, када је половина укупног броја притужби била поднета против државних органа. Након тога следе правна лица (30,5%) и физичка лица (20,3%). Остало чине групе лица, организације и институције, у значајно мањем проценту.

Највећи број притужби, као и у претходној години, примљен је из Београдског региона (29,7%), затим следи регион Војводине (12,8%), из којег је поднето нешто више притужби у односу на 2015. годину, регион Шумадије и западне Србије (12,3%), регион јужне и источне Србије (11,7%) и регион Косова и Метохије (3%), у којем је забележен пораст.

Разноврсне активности Повереника на приближавању ове институције грађанима дају добре резултате. Ипак, и даље има случајева обраћања грађана поводом догађаја, понашања и аката који не представљају дискриминацију. У оваквим случајевима, подносилац притужбе се обавештава о разлозима због којих се даље не поступа по притужби, али му се истовремено пружају информације о томе коме се може обратити и на који начин може заштитити своја права.

3.6. Кључни проблеми у остваривању и заштити од дискриминације

За успешно сузбијање дискриминације и остваривање равноправности неопходно је ефикасно функционисање свих механизма за заштиту од дискриминације, пре свега институције Повереника за заштиту равноправности и судова, али и пуна примена антидискриминаторног правног оквира од свих органа јавне власти, вођење квалитетне и јединствене евиденције о случајевима дискриминације у свим областима друштвеног живота, увид у сва релевантна истраживања, информације о распрострањености ове појаве, као и праћење међународне и домаће антидискриминационе праксе и политика. Од изузетног значаја је и висок ниво информисаности и свести грађана о забрани дискриминације, али и о значају остваривања принципа равноправности за друштвени и економски развој и побољшање квалитета живота свих грађана.

Иако се још увек не може говорити о систематском и стандардизованом систему праћења, односно прикупљања и анализи података о распрострањености дискриминације, обележјима и облицима испољавања, најчешћим жртвама дискриминације, областима у којима се најчешће дешава, ко најчешће врши дискриминацију, у којој мери се користе и каква је ефикасност инструмената правне заштите од дискриминације, сазнања и закључивања о овом феномену ипак су подигнута на виши ниво, а на основу више извора података који пружају сазнања о стању у остваривању и заштити од дискриминације у Србији. Ради даљег побољшања стања у овој области Повереник је, између осталог, у овом али и претходном годишњем извештају дао препоруку да је неопходно успоставити и операционализовати јединствен, централизован и стандардизован систем за прикупљање, бележење и

анализу релевантних података за праћење појаве дискриминације и начине функционисања система правне заштите од дискриминације.

Иако су присутне позитивне тенденције, држава се и даље суочава са значајним изазовима у заштити грађана од дискриминације. Резултати поменутог истраживања јавног мишљења спроведеног у току 2016. године показују да највећи број грађана и даље нема довољно знања да препозна дискриминацију, трећина не зна да је дискриминација забрањена законом или сматра да није, а већина испитаних верује да их државне институције и медији не информишу у довољној мери о проблему дискриминације. Најзначајнији позитивни показатељ јесте да је знатно повећан број грађана који би се обратили институцијама државе, пре свега полицији и Поверенику, у случају да доживе дискриминацију.

Постојећим антидискриминационим законодавством у Србији постављен је чврст темељ за унапређење равноправности и сузбијање дискриминације, али је тај правни оквир потребно унапређивати и усклађивати с правним тековинама Европске уније и међународним стандардима. С тим у вези треба нагласити да је Република Србија у преговарачком процесу приступања Европској унији отворила и одређена преговарачка поглавља. С обзиром на то да је последњих година направљен помак у реформисању одређених делова правног система и усвојен читав низ стратешких докумената, укључујући и у области антидискриминације, *Акционим планом за Поглавље 23* детаљније су разрађени стратешки циљеви и активности које је неопходно спровести. У том смислу у 2016. години Повереник је у складу с *Акционим планом за Поглавље 23* изradio и анализу досадашње примене Закона о забрани дискриминације и његове усаглашености с антидискриминационим законодавством Европске уније.

Такође, како би се унапредио правни оквир за повећање ефикасности заштите од дискриминације и усагласио с прописима Европске уније, потребно је донети или унапредити и друге прописе који могу бити од утицаја на остваривање равноправности и унапређење положаја појединих маргинализованих група (примера ради, Закон о бесплатној правној помоћи, измена Закона о финансијској подршци породици с децом, Закона о ванпарничном поступку и др.).

На основу притужби које су поднете Поверенику у 2016. години може се констатовати да су Србији дискриминацији највише изложене жене и особе са инвалидитетом, док је дискриминација на основу старосног доба такође присутна у великој мери. Области образовања, стручног оспособљавања и пружања услуга представљају сфере у којима се особе са инвалидитетом најчешће сусрећу с дискриминацијом. Жене су изложене дискриминацији посебно на тржишту рада, а велики проблем и даље представља родно

засновано насиље. Положај ромске националне мањине је и даље лош, без обзира на мањи број притужби који је ове године поднет, а дискриминацији су изложени у готово свим областима друштвеног живота, а пре свега у области образовања, рада и запошљавања и приликом остваривања права пред органима јавне власти.

Пракса Повереника за заштиту равноправности такође показује да је присутна и дискриминација на основу здравственог стања, брачног или породичног статуса, чланства у политичким, синдикалним и другим организацијама, имовног стања, верских или политичких убеђења и сексуалне оријентације.

Према спроведеним истраживањима, особе са инвалидитетом су једна од најугроженијих и најдискриминисанијих друштвених група у свим областима јавног и приватног живота. Сметње за равноправно укључивање особа са инвалидитетом, као и отежан приступ објектима и услугама, значајно погоршавају њихов положај у друштву. Иако и истраживања јавног мњења показују да испитаници готово једногласно (96%) сматрају да јавне установе морају да буду приступачне за све особе са инвалидитетом, релативно мали број притужби поднет је Поверенику због физичких баријера и неприступачности објеката.

Што се тиче пола као основа дискриминације, уочљиво је да су углавном жене подносиле притужбе, јер им због пола, али и породичног статуса, није било омогућено да напредују на послу, или због тога што су током одсуства с рада због неге детета добијале отказ уговора о раду или су распоређиване на друга радна места, која су, по правилу, нижег ранга и с мањом зарадом.

Важно је уочити да је већи број притужби поднет због дискриминације на основу старосног доба, која погађа децу, највише у области образовања, стручног усавршавања и пружања услуга, као и, у области запошљавања и рада, грађане старосног доба од 50 до 65 година, који представљају и теже запосливу групу лица.

Према поменутом истраживању, грађани виде Роме, припаднике ЛГБТ популације и сиромашне као групе које су у највећој мери дискриминисане у Републици Србији. Поред тога, ЛГБТ популација је у неповољнијем положају, јер су перципирани и као група према којој је изражена и највећа социјална дистанца. Међутим, број поднетих притужби због дискриминације ове мањинске групе није велики. Карактеристично је да је највише притужби поднето због дискриминације ЛГБТ особа у области јавног информисања и медија, а у највећем броју случајева подносиоци притужби биле су организације цивилног друштва. Притужбе ромске националне мањине заузимају највеће учешће у броју поднетих притужби на основу националне

припадности или етничког порекла, а налазе се управо и у истраживању на првом месту, као најдискриминисанија друштвена група. Подносиоци ових притужби су претежно организације цивилног друштва. Сиромашни грађани су такође перципирани као једна од три највише дискриминисане друштвене групе, међутим, број притужби по основу имовног стања је занемарљиво мали, и подносе их углавном физичка лица.

Према броју поднетих притужби, у току 2016. године највише притужби је поднето у области рада и запошљавања и у поступку пред органима јавне власти. Имајући у виду спроведена истраживања, извештаје међународних и домаћих организација, као и праксу Повереника, потребно је у наредној години додатно радити на унапређењу равноправности и заштити од дискриминације, нарочито у наведеним областима друштвеног живота, пре свега повећањем информисаности грађана о дискриминацији као негативној друштвеној појави, могућностима заштите од дискриминације и подизањем свести различитих професионалних група о појму и облицима дискриминације. Досадашња пракса Повереника је показала да су препоруке мера један од најефикаснијих превентивних механизма у сузбијању дискриминације.

Важно је нагласити да образовни систем утиче на формирање ставова деце и има важну улогу у изградњи, али и разградњи стереотипа који су чест узрок дискриминације. Охрабрује чињеница да је у току 2016. године поступљено по препоруци Повереника из *Редовној годишњој извештаја* усвајањем *Правилника о ближим критеријумима за препознавање облика дискриминације од стране запосленог, деце, ученика или трећег лица у установи образовања и васпитања*. Неопходно је даље континуирано радити на отклањању препрека за остваривање једнаког права на образовање, а нарочито по питању доступности за сву децу без дискриминације.

Улога медија у савременом друштву у формирању ставова и вредности је велика, тако да медији неминовно утичу и на формирање односа појединца према равноправности и дискриминацији. Према истраживању, грађани препознају медије као једног од актера који има највећи утицај на степен дискриминације у друштву. Док, с једне стране, грађани виде медије као актера који тренутно у великој мери доводи до дискриминације, исто тако сматрају да медији могу да имају веома значајну улогу у сузбијању дискриминације.

У оквиру прегледа по основима дискриминације биће приказан опис стања кроз истраживања, извештаје релевантних организација и институција и праксу и поступање Повереника у сузбијању дискриминације и унапређењу равноправности. Поред тога, ради приближавања проблема дискриминације грађанима, дати су примери појединих мишљења, препорука мера, издатих упозорења и саопштења датих у 2016. години.

Након тога, у извештају ће посебно бити речи о активностима Повереника које су се односиле на подношење предлога за оцену уставности; иницијативе за измену закона; мишљења на нацрте закона и других општих аката; о судским поступцима (парнични, прекршајни, кривични), као и о исходима поступака које је Повереник водио.

Детаљнији статистички подаци о раду Повереника за заштиту равноправности дати су на крају овог извештаја, под насловом „Статистички приказ рада Повереника у 2016. години“. Осим у овом делу извештаја, у којем су представљени случајеви у којима је Повереник поступао, сва мишљења и препоруке, као и сви други акти које је Повереник донео, објављени су на интернет презентацији Повереника за заштиту равноправности.

3.6.1. Дискриминација на основу инвалидитета

У Републици Србији се већ дуги низ година спроводи процес опсежних реформи у свим областима друштвеног живота, уз истовремено усклађивање националног законодавства са стандардима Европске уније. Тако су и у области унапређења положаја особа са инвалидитетом, у најширем смислу, до сада извршени помаци, али имајући у виду да бројни ризици социјалне искључености особа са инвалидитетом имају тенденцију умножавања, потребно је, применом мултидисциплинарног и мултисекторског приступа, константно деловати и предузимати различите активности како би се ови ризици свели на најмању меру.¹⁸¹

Као што је већ поменуто, према истраживању које је спровео ИДЕАС, особе са инвалидитетом чине 8% од укупног броја становника у Републици Србији. Просечна старост особа са инвалидитетом је око 67 година, тако да је чак 71% ових лица у старосном контингенту 65 и више година.¹⁸² Економски и социјални статус особа са инвалидитетом, положај на тржишту рада и у образовном систему, ограничен приступ остваривању права из области здравства, као и друштвена средина богата баријерама и предрасудама, без адекватне подршке, чине окружење које овој групи не пружа једнаке могућности за остваривање права.

У истраживању Повереника за заштиту равноправности „Однос грађана и грађанки према дискриминацији у Србији“, особе с телесним и сензорним

181 *Предлог стратегије унапређења положаја особа са инвалидитетом у Републици Србији за период до 2020. године*. Доступно на интернет адреси: www.noois.rs/pdf/zakoni/Predlog_Strategija_OSI_2020.pdf.

182 *Статистички годишњак*, Републички завод за статистику, Београд, 2016, стр. 32. Извештај је доступан на интернет адреси: <http://pod2.stat.gov.rs/ObjavljenePublikacije/G2016/pdf/G20162019.pdf>.

инвалидитетом су препознате као најчешће дискриминисана група, у оквиру које су особе са интелектуалним потешкоћама и менталним сметњама наведене као најдискриминисаније. Скоро сви испитаници (96%) изразили су став да јавне установе морају да буду приступачне за све особе са инвалидитетом. Такође, 66% грађана сматра да друштво у предстојећем периоду много пажње треба да посвети равноправности особа са инвалидитетом.

Према спроведеном истраживању, највећем броју особа са инвалидитетом потребна је помоћ у кући (78%) и подршка приликом кретања у заједници и општења са јавним службама (80%), услуге персоналне асистенције (40%), при чему је највећем броју потребна свакодневна подршка у комуникацији и социјализацији. Око 7% особа са инвалидитетом има потребу за услугама надзора и саветовања, која је у највећој мери потребна деци са сметњама у развоју.¹⁸³ У истом истраживању организације ИДЕАС оцењено је да особама са инвалидитетом, осим тога што нису доступне услуге у заједници, нису приступачне ни институције. Тако за две трећине особа са инвалидитетом (66%) већина институција није приступачна (здравство, култура, образовање, правосуђе, запошљавање, центри за социјални рад). Без обзира на постојање низа прописа којима је створен правни оквир за отклањање физичких баријера, особе са инвалидитетом су свакодневно суочене са препрекама приликом кретања, коришћења превоза, уласка и кретања кроз разне јавне објекте и површине, као и са неприступачношћу објеката за становање. Веома је изражен и отежан приступ информацијама и комуникацијама, док медији углавном нису приступачни особама са сензорним инвалидитетом.

И према анализама Тима за социјално укључивање и смањење сиромаштва, услуге социјалне заштите у надлежности јединица локалне самоуправе нису развијене у довољном обиму и неравномерно су заступљене. Поједине услуге, као предах, свратиште и породични сарадник, успостављане су углавном у већим градовима, док су услуге подршке за самосталан живот особа са инвалидитетом изразито неразвијене.¹⁸⁴

Истраживање „Образовање и живот у заједници као предуслов равноправности деце са сметњама у развоју“,¹⁸⁵ које је спровела Иницијатива

183 *За живиој у заједници*, ИДЕАС, Београд, 2016. Сажетак истраживања доступан је на интернет адреси: <http://ideje.rs/wp-content/uploads/2016/06/Saz%CC%8Cetak-istrasz%CC%8Civanja-Za-z%CC%8Civot-u-zajednici.pdf>.

184 Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва, Београд, 2016. Доступно на интернет адреси: <http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/wp-content/uploads/2016/12/Mapiranje-usluga-socijalne-zastite.pdf>.

185 Искључивање и сегрегација деце са сметњама у развоју на резиденцијалном смештају из образовног система; резултати истраживања Биљане Јањић и Косане Бекер, „Образовање и живот у заједници као предуслов равноправности деце са сметњама у развоју“, март 2016. Доступно на интернет адреси: www.mdri-s.org/wp-content/uploads/2016/04/Publikacija-SRB-1.pdf.

за права особа са менталним инвалидитетом (МДРИ-С), показало је да деца са сметњама у развоју на институционалном смештају не остварују право на образовање на једнакој основи са другима. Истраживање је показало да је више од половине деце са сметњама у развоју на резиденцијалном смештају искључено из образовног система, да постоји ограничен број школа са којима домови сарађују, ограничен број места у школи за децу из домова, архитектонска неприлагођеност, недостатак додатне подршке, као и да сва деца која су обухваћена истраживањем похађају школе за образовање деце са сметњама у развоју, тачније, ниједно дете није у редовној школи. Истраживање је показало да врло озбиљну баријеру представљају и негативни ставови запослених у домовима и школама према образовању деце са сметњама у развоју, као и преовлађујући медицински модел у сагледавању потреба детета.

Отпор руководства образовних установа и наставног особља инклузивном образовању и даље постоји, а одређене подршке неопходне за адекватно укључивање деце са сметњама у развоју и са инвалидитетом (нпр. превоз деце до школе, ангажовање личних пратилаца) финансирају се из средстава локалних самоуправа, што доводи до велике регионалне неуједначености у приступу овим правима и образовању. Педагошки асистенти се не обезбеђују за децу са сметњама и инвалидитетом. У *Извештају Евројске комисије о напретку Србије у процесу евројских интеграција* за 2016. годину,¹⁸⁶ указано је да је потребно уложити напор да се повећа учешће особа с инвалидитетом у образовању и да се спроведе свеобухватан план о приступу објектима за особе с инвалидитетом, старије особе и социјално угрожена лица.

Као што је већ поменуто, Комитет УН за права особа са инвалидитетом усвојио је *Закључна зајажанја са препорукама Републици Србији за заштити и унапређење положаја особа са инвалидитетом* (CRPD/C/SRB/SO/1).¹⁸⁷ Комитет је похвалио Србију за низ достигнућа и активности у погледу унапређења равноправности. Међутим, изразио је забринутост да су поједини прописи у супротности с Конвенцијом о правима особа са инвалидитетом, као и да постоји недостатак посебних активности државе у циљу спречавања и борбе против вишеструке и унакрсне дискриминације жена и девојчица са инвалидитетом. Комитет је упозорио да жене са инвалидитетом нису заштићене од сексуалног насиља на једнакој основи као и други и препоручио да Србија предузме хитне кораке како би обезбедила да све особе са инвалидитетом имају приступ квалитетном образовању на свим нивоима и да се разумна прилагођавања обезбеде у редовном

186 Извештај је доступан на интернет адреси: www.seio.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/godisnji_izvestaji_ek_o_napretku/izvestaj_ek_srbija_2016.pdf.

187 Доступно на интернет адреси: www.ljudskaprava.gov.rs/sites/default/files/dokument_file/zakljucna_zapazanja_komiteta_za_prava_osoba_sa_invaliditetom_srb.pdf.

образовању. Девојчице и жене са инвалидитетом сусрећу се са вишеструком и укрштеном дискриминацијом. Оне су жртве дискриминације и на основу пола, као жене, као и на основу инвалидитета, али и веома често и као жене са инвалидитетом. То су ситуације тзв. укрштене дискриминације, када се жене са инвалидитетом стављају у неједнак положај у односу на жене без инвалидитета и мушкарце са инвалидитетом. Ови облици дискриминације су најчешћи у образовању, здравственој заштити и запошљавању. У *Општем коментару број 3*, Комитет за права особа са инвалидитетом¹⁸⁸ констатује да постоје три кључна проблема са којим се сусрећу девојчице и жене са инвалидитетом – насиље, заштита сексуалног и репродуктивног здравља и дискриминација. Учестале су предрасуде да жене са инвалидитетом не могу бити мајке, добре домаћице, неко ко брине о породици, да не могу бити сексуално пожељне, као и да немају право на љубав и рађање. У већем ризику од насиља се налазе девојчице и жене са инвалидитетом у резиденцијалним установама. Оне су вишеструко дискриминисане – због пола, инвалидитета и чињенице да живе у институцији.

Особе са инвалидитетом у Србији налазе на значајне баријере и приликом остваривања бирачког права. За унапређење физичке приступачности бирачких места потребно је да ово питање буде регулисано прописима тако да подржава принципе недискриминације и равноправности. Слепим особама углавном није омогућено остваривање бирачког права по принципу тајности гласања. Често није могуће да грађани са инвалидитетом учествују равноправно у изборном процесу, јер су изборне кампање, њихове поруке и активности, неприступачни за особе са инвалидитетом, бирачка места су неприступачна, недостају информације о могућностима гласања ван бирачког места, као и приступачне информације о политичким партијама, њиховим програмима и кандидатима.¹⁸⁹

Особе са инвалидитетом, посебно са интелектуалним и психосоцијалним тешкоћама, и даље су изложене ризику да буду лишене пословне способности. Као што је Повереник и раније указивао, потребно је у што краћем року реформисати застареле прописе којима је ова област регулисана и извршити њихово усаглашавање с међународним стандардима по питању лишавања пословне способности.

Ради унапређења положаја особа са инвалидитетом у Србији потребно је убрзати процес деинституционализације, посебно деце са интелектуалним

188 Доступно на интернет адреси: www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRPD/Pages/CRPDIndex.aspx.

189 Публикације Центра за самостални живот особа са инвалидитетом, Београд 2016. Доступно на интернет адресама: www.cilsrbiya.org/ebib/201604062025320.vodic_zapristupacnu_izbornu_kampanju.pdf; www.cilsrbiya.org/ebib/201612231013400.cil-unapredjenje_izbornih_prava_osoba_sa_invaliditetom.pdf.

сметњама, као и појачати активности које би омогућиле пуну инклузију особа са инвалидитетом. Осим тога, потребно је обезбедити већи број услуга подршке у заједници особама са инвалидитетом, њихову равномерну заступљеност на целој територији земље, обезбедити стабилност финансирања ових услуга, њихово повезивање са остваривањем других права (нпр. права на додатак за помоћ и негу другог лица, увећани додатак за помоћ и негу другог лица и друга права из социјалне заштите), као и уложити додатни напор да се уклоне физичке, комуникационе и друге баријере.

Током 2016. године поднете су 82 притужбе због дискриминације на основу инвалидитета, што чини 12,9% укупног броја поднетих притужби. Исти број притужби у 2016. години поднет је и због дискриминације на основу пола, тако да су ова два основа најчешћи основи дискриминације по броју поднетих притужби у 2016. години.

Учешће поднетих притужби по овом основу дискриминације приближно је исто као и претходних година. У току 2015. године поднете су 73 притужбе по овом основу (11,3%), док је у 2014. години по овом основу поднето 10,1% притужби. У претходним годинама овај основ дискриминације је увек био међу прва четири основа по броју поднетих притужби у току године.

Од укупног броја поднетих притужби у 2016. години по овом основу физичка лица су поднела 61 притужбу (36 мушкарци, 25 жене), док су различите организације поднеле 14 притужби. Остале притужбе су поднели државни органи, групе лица и правна лица.

Област образовања и стручног оспособљавања јесте сфера у којој се особе са инвалидитетом најчешће сусрећу с дискриминацијом – примљене су 24 притужбе. Следећа област по броју пристиглих притужби по овом основу јесте пружање јавних услуга или коришћење објеката и површина (18 притужби), и у поступку запошљавања или на послу (14 притужби), а девет притужби је поднето због дискриминације у поступку пред органима јавне власти, док је у другим областима друштвеног живота поднет мањи број притужби.

Као и пракса Повереника, и истраживања међународних организација и домаћих организација цивилног друштва и институција показују да су особе са инвалидитетом најчешће дискриминисане у областима остваривања права на образовање, рад и запошљавање, приступачност јавних објеката и површина, као и услуга.

3.6.1.1. Мишљења и претјужбе

Прогноза општине да обезбеди подршку личној пратиоца ученику са сметњама у развоју

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе коју је у име малолетног ученика са сметњама у развоју поднела његова мајка против једне локалне самоуправе. У притужби је наведено да ученику није обезбеђена подршка личног пратиоца, иако је Комисија за процену потребе за пружањем додатне образовне, здравствене и социјалне подршке детету/ученику донела мишљење у којем је навела да је овом ученику подршка личног пратиоца потребна за време боравка у школи, јер не може у довољној мери да самостално води бригу о себи.

У изјашњењу општине наведено је да је буџетом за 2016. годину општина планирала финансијска средства за финансирање личних пратилаца за личну помоћ детету и ученику у систему основног образовања, али да се чекају мишљење и упутство Министарства просвете, науке и технолошког развоја у вези с ангажовањем и финансирањем личних пратилаца.

У току поступка је утврђено да општина у овом случају није обезбедила ангажовање личног пратиоца, иако је обезбеђивање овог вида додатне подршке детету и ученику у надлежности локалне самоуправе. Повереница за заштиту равноправности указала је да нејасноће у вези с ангажовањем и финансирањем личних пратилаца не умањују одговорност општине због пропуста да обезбеди овај вид додатне подршке деци којој је подршка личног пратиоца потребна.

Повереница је дала мишљење да је пропуштањем да обезбеди додатну подршку личних пратилаца, општина онемогућила да ученик са сметњама у развоју добије потребну додатну подршку за образовање, чиме је прекршила одредбе Закона о забрани дискриминације. Због тога је овој општини препоручено да предузме све неопходне радње и мере којима ће обезбедити ангажовање личног пратиоца за овог ученика, као и да убудуће, у оквиру обављања послова из своје надлежности, не крши антидискриминационе прописе. По препоруци је поступљено.

Министарство просвете, науке и технолошког развоја онемогућило потребну додатну подршку за образовање деци са сметњама у развоју

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе удружења родитеља поднете у име законских заступника шесторо деце са сметњама у развоју,

која похађају предшколску установу и основну школу у једном граду против Министарства просвете, науке и технолошког развоја. Притужба је поднета због дискриминације на основу инвалидитета, с обзиром на то да је Комисија за процену потреба за пружањем додатне образовне, здравствене или социјалне подршке детету/ученику у мишљењима предложила да им се обезбеди педагошки асистент. Међутим, ниједном од шесторо деце није обезбеђен овакав вид подршке.

Министарство просвете, науке и технолошког развоја је у изјашњењу навело да су у протеклом периоду педагошки асистенти ангажовани за пружање подршке деци ромске националности, да је до сада у образовним установама у Републици Србији ангажовано 175 педагошких асистената, као и да је у плану израда новог правилника о педагошкој асистенцији, којим ће прецизније бити регулисани услови и критеријуми за њихово ангажовање.

У току поступка је утврђено да је интерресорна комисија у индивидуалном плану подршке проценила да је деци у чијем интересу је притужба поднета потребно обезбеђивање педагошког асистента, док образовне установе на територији града, које они похађају, немају ангажованог педагошког асистента.

Повереница за заштиту равноправности дала је мишљење да је пропуштањем да обезбеди услове за ангажовање педагошких асистената за децу са сметњама у развоју, Министарство просвете, науке и технолошког развоја онемогућило да деца у чијем је интересу притужба поднета добију потребну додатну подршку за образовање, чиме је прекршило одредбе Закона о забрани дискриминације. Због тога је Министарству просвете, науке и технолошког развоја препоручено да предузме све неопходне радње и мере из своје надлежности којима ће обезбедити да две основне школе и предшколска установа у Новом Саду ангажују педагошког асистента, да предузме, без одлагања, све неопходне мере којима ће обезбедити ангажовање педагошких асистената за децу и ученике којима је потребна додатна подршка у образовању и васпитању, те да убудуће води рачуна о томе да у оквиру својих редовних послова и активности не крши прописе о забрани дискриминације. Министарство је обавестило Повереника да су предузете активности на изради правилника. Правилник још увек није донет и нису ангажовани педагошки асистенти.

Ученици који се образују по индивидуалном образовном плану не могу се уписивати у оне образовне профиле

Дискриминација ученика са сметњама у развоју разлог је подношења притужбе против Министарства просвете, науке и технолошког развоја

Републике Србије. У притужби је наведено да је Министарство просвете, науке и технолошког развоја у свом допису дискриминисало децу са сметњама у развоју својим ставом: „Ученици који се образују по индивидуалном образовном плану (ИОП) не могу се уписивати у образовне профиле који су у процесу огледа јер се огледом испробава наставни план и програм који је нов и за наставнике и за ученике. За ученике са ИОП-ом је потребна индивидуализација. Оглед се прати и вреднују се његови ефекти како би се увео у систем, а тек по увођењу у систем ученици са сметњама у развоју би се могли уписивати у те образовне профиле јер се тек тада за њих може извршити индивидуализација, што подразумева прилагођавање наставног плана и програма.“

У току поступка је утврђено да не постоје оправдани разлози који спречавају да се наставни план и програм образовног профила који је у процесу огледа прилагоде ученику којем је потребна додатна подршка.

Повереница за заштиту равноправности дала је мишљење да је Министарство просвете, науке и технолошког развоја ставом изнетим у поменутом допису извршило дискриминацију ученика са сметњама у развоју и инвалидитетом и препоручила да се Министарство просвете, науке и технолошког развоја убудуће суздржи од неоправданог прављења разлике или неједнаког поступања, односно пропуштања (искључивања, ограничавања или давања првенства) у односу на ученике са сметњама у развоју и инвалидитетом, односно да води рачуна да у оквиру обављања послова из своје надлежности поштује принципе социјалног модела инвалидитета и инклузивног образовања и не крши антидискриминационе прописе. По овој препоруци је поступљено.

Општина није обезбедила бесплатан превоз до школе ученику са инвалидитетом

Притужбу је поднео отац чијем детету општина Рашка није омогућила бесплатан превоз до школе. У притужби је наведено да се ради о ученику средње школе са инвалидитетом, који је у више наврата поднео захтев за остваривање права на бесплатан превоз.

Анализом навода из изјашњења представника општине утврђено је да ученик није добио бесплатну карту за превоз јер није испунио услове прописане Правилником о додели бесплатних месечних карата на шереј средстава буџета општине, односно да Правилником нису прописане посебне мере за ученике из осетљивих друштвених група. Будући да је ученицима и ученицама са сметњама у развоју и инвалидитетом право на бесплатан

превоз до школе законом загарантован без обзира на услове које поставља јединица локалне самоуправе за остале ученике, повереница за заштиту равноправности је дала мишљење да је општина неоправдано ускратила право на бесплатан превоз до школе и на тај начин извршила дискриминацију овог ученика на основу инвалидитета. Пропуштајући да обезбеди превоз до школе ученику са инвалидитетом, општина је отежала остваривање његовог права на образовање и пуно укључивање у образовни систем, чиме је прекршила одредбе Закона о забрани дискриминације. Општини је препоручено да предузме све неопходне радње и мере из своје надлежности како би омогућила овом и свим другим ученицима и ученицама са сметњама у развоју несметано остваривање права на бесплатан превоз до школе, затим све неопходне радње из своје надлежности ради отклањања последица дискриминације у овом случају, да упути писано извињење овом ученику, као и да убудуће води рачуна о томе да у оквиру обављања послова из своје надлежности не крши прописе о забрани дискриминације. По овој препоруци је поступљено.

Средња сјџручна школа није омоћућила индивидуализован начин рада ученику са инвалидитетом

Притужбу је поднео отац детета са инвалидитетом које је ученик једне школе у Београду. У притужби је наведено да ученику у току школске 2015/2016. године у школи није пружена педагошко-психолошка подршка, да је у више наврата врећан тако што му је пред целим одељењем говорено да није за ту школу и да се испише. Даље је наведено да је ученик искључен из школе одлуком Наставничког већа у априлу 2016. године и да није спроведен индивидуални образовни план. У току поступка је утврђено да школа није понудила доказе који показују да је ученику пружила или планирала да пружи потребну подршку кроз индивидуализован начин рада. Повереница за заштиту равноправности дала је мишљење да је школа пропуштањем да пружи потребну подршку у учењу кроз индивидуализован начина рада извршила дискриминацију ученика на основу инвалидитета, односно да су прекршене одредбе Закона о забрани дискриминације, и препоручила да школа организује обуке и едукације за запослене у школи на тему дискриминације у образовању, посебно у односу на ученике којима је услед социјалне ускраћености, сметњи у развоју, инвалидитета, тешкоћа у учењу и других разлога потребна додатна подршка у образовању, као и да убудуће води рачуна о томе да у оквиру својих редовних послова и активности не крши законске прописе о забрани дискриминације. Поступање по овој препоруци је у току.

3.6.1.2. Прейоруке мера за остваривање равноправности

Прейорука мера у вези с применом чл. 34. и 34а Закона о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом

Повереници за заштиту равноправности обратили су се Удружењу банака Србије и Банци Поштанска штедионица а. д. Београд, истичући да су Законом о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом, тачније његовим допунама, уведена одређена решења која су недоречена и која изазивају недоумице у погледу правилности свакодневног рада банака са особама са инвалидитетом као њиховим клијентима. Недоумицу у поступању изазива примена чл. 34. и 34а Закона о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом, а у вези са чланом 103. Закона о меници и чл. 164–210. Закона о ванпарничном поступку, којих су банке дужне да се придржавају. Наиме, чланом 103. Закона о меници прописано је да потпис слепих лица на меници, као и на пуномоћју издатом ради меничног задужења, вреди само онда када га суд овери на начин прописан чланом 102. Закона о меници. Наводи се, такође, да слепа лица, као и друга лица која због степена и врсте инвалидитета не могу лично потписати меницу или пуномоћје ради меничног задужења, односно какво друго писмено којим преузимају обавезе на терет своје имовине, предузимају ову радњу према одредбама чл. 164–210. Закона о ванпарничном поступку.

Повереник за заштиту равноправности сматра да је изменама Закона о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом којима је омогућена употреба печата који садржи податке о личном идентитету или печата с угравираним потписом, остварен помак у остваривању права особа са инвалидитетом које због трајних последица телесног или сензорног оштећења или болести нису у могућности да се својеручно потпишу. Међутим, Повереник је такође мишљења да одредбе које се односе на употребу печата особа са инвалидитетом које имају трајне последице телесног или сензорног оштећења или болести, приликом коришћења услуга које пружају правна и физичка лица нису довољно јасне, као и да постоји неусаглашеност ових одредаба са другим прописима (Закон о меници, Закон о ванпарничном поступку), што доводи до проблема у примени.

Међутим, одредбама члана 34. Закона о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом прописано је да су органи јавне власти (државни органи, органи територијалне аутономије, органи локалне самоуправе, организација којој је поверено вршење јавних овлашћења, као и правно лице које оснивају или финансирају у целини или претежном делу Република Србија, територијална аутономија или локална самоуправа) дужни да у поступци-

ма пред тим органима омогуће потписивање исправа помоћу печата који садржи податке о личном идентитету или помоћу печата с угравираним потписом (став 2) особама са инвалидитетом. Ставом 3. истог члана прописано је да се исправе које представљају форму уговора или неког другог правног посла не могу потписивати у складу са ставом 2. овог члана, већ у складу са прописима који уређују оверу потписа и потврђивање исправа. Одредбом члана 34а прописана је обавеза за сва правна и физичка лица из члана 13. Закона о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом да особи која има трајне последице телесног или сензорног оштећења или болести омогући коришћење услуга потписивањем, када је то потребно, помоћу печата који садржи податке о личном идентитету или помоћу печата с угравираним потписом, без прописивања изузетка који је прописан чланом 34. став 3. Закона.

Имајући у виду наведено, повереница за заштиту равноправности препоручила је Министарству за рад, запошљавање, борачка и социјална питања да предузме све потребне мере и радње како би се превазишле недоумице у примени Закона о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом и проблеми које имају особе са инвалидитетом у остваривању пуне равноправности, а нарочито у домену приступачности пружања услуга, као и да покрене иницијативу у погледу усаглашавања свих прописа с овим антидискриминационим прописом.

3.6.1.3. Уједноарења и саопшћења

Саопшћење поводом Међународног дана особа са инвалидитетом, 3. децембар 2016.

Поводом 3. децембра, Међународног дана особа са инвалидитетом, повереница за заштиту равноправности указала је на положај особа са инвалидитетом. Жене са инвалидитетом изложене су дискриминацији у свим областима јавног и приватног живота, наилазе на препреке у образовању, здравственој и социјалној заштити, сиромашније су и мањи број жена има запослење у односу на број мушкараца са инвалидитетом. С обзиром на то да је кроз притужбе, релевантна истраживања и разговоре са организацијама цивилног друштва уочено да се о овој теми не говори довољно, у сарадњи са Агенцијом УН за родну равноправност и оснаживање жена (UN WOMEN) и Високим комесаријатом УН за људска права у Србији, Повереник за заштиту равноправности је организовао скуп посвећен управо сузбијању дискриминације жена и девојчица са инвалидитетом и унапређењу њиховог положаја у свим областима друштвеног живота. У саопштењу је истакнуто да је дискриминација на основу инвалидитета трећи најчешћи основ по

којем се подносе притужбе Поверенику за заштиту равноправности. Уочено је да се мушкарци са инвалидитетом знатно чешће обраћају Поверенику, због чега је неопходно охрабрити жене са инвалидитетом да траже заштиту од дискриминације. Повереница је такође нагласила да је законски оквир задовољавајући, али да је потребно додатно оснажити и унапредити положај жена и девојлица са инвалидитетом.

Упозорење за јавност поводом напада на паратеквондисту, 14. септембар 2016.

Поводом физичког напада на паратеквондисту Душана Марисављевића, повереница за заштиту равноправности упутила је упозорење јавности у којем је најоштрије осудила дивљачко понашање и повређивање спортисте само зато што је носио обележја једног спортског клуба. Повереница је упозорила и на чињеницу да се насилничко понашање према симпатизерима различитих спортских клубова учестало догађа и да представља велики друштвени проблем, који је овог пута добио тежак облик, с обзиром на то да је мета напада била особа са инвалидитетом. Апел је упућен и надлежним органима да учине све на проналажењу починилаца овог напада, као и да сви одговорни актери наставе рад на превенцији и сузбијању насилничког понашања.

3.6.2. Дискриминација на основу пола

И током 2016. године дискриминација на основу пола представљала је један од два најчешћа основа дискриминације због којег су грађани подносили притужбе Поверенику за заштиту равноправности. Положај жена у Републици Србији и даље је неповољнији у односу на положај мушкараца у свим областима друштвеног живота, нарочито у области рада и запошљавања, економској сфери, учешћу у политичком животу, а такође жене у великој мери трпе родно засновано насиље. У истраживању јавног мњења „Однос грађана и грађанки према дискриминацији у Србији“, 16% испитаника као прву асоцијацију о томе које су групе највише изложене дискриминацији навело је управо жене. Такође, као једну од првих асоцијација на појам дискриминације грађани су наводили дискриминацију приликом запошљавања на основу пола и ниже зараде жена за исти посао исте вредности. Очигледно је да се жене и даље суочавају с бројним тешкоћама и препрекама у остваривању права на равноправност.

О положају жена у Србији говори и први *Индекс родне равноправности за Србију*¹⁹⁰, који је објавио Тим за социјално укључивање и смањење сиро-

190 Иницијативу за израчунавање Индекса родне равноправности за Републику Србију покренули су Координационо тело за родну равноправност Владе Републике Србије, Тим

маштва Владе Републике Србије. Индекс родне равноправности мери родну равноправност (родни јаз) на скали од 1 (потпуна неравноправност) до 100 (потпуна равноправност) кроз шест домена релевантних за оквир политика ЕУ: знање, рад, новац, здравље, време и моћ, као и два поддомена: насиље и унакрсне неједнакости. Индекс родне равноправности за Србију, како је наведено, износи 40,6%, у односу на резултат индекса за земље чланице Европске уније који износи 52,9%. Србија заостаје за просеком у ЕУ-28 за 12 процентних поена, нарочито имајући у виду озбиљне проблеме у вези с позицијом жена различитих рањивих група, које су често изложене вишеструкој дискриминацији (Ромкиње, жене из руралних области, мигранткиње, припаднице националних мањина, жене са инвалидитетом, самохране мајке, сиромашне, незапослене жене и жене без радних вештина, жене мањинске сексуалне оријентације итд.). С обзиром на то да се Србија у највећем броју домена у којима се мери родна равноправност налази у групи држава с ниским резултатом, закључак Тима за социјално укључивање и смањење сиромаштва јесте да би Србија требало да креира амбициозну политику родне равноправности, која би поставила високе, али остварљиве циљеве, угледајући се на родно најравноправније државе Европе и учећи из њихових искустава.¹⁹¹

Друго значајно истраживање у вези с положајем жена спровео је Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва Владе Републике Србије у сарадњи са Светском банком. Ово истраживање односи се на могућности приступа економским шансама у Србији за жене¹⁹² и показује да у Србији и даље постоји велики јаз у платама између мушкараца и жена, посебно на високим нивоима зараде, што указује на то да постоји горња граница за зараде жена. Затим, истраживање је показало да су жене у Србији слабијег здравственог стања у поређењу с мушкарцима и да чешће него мушкарци себи не могу да обезбеде здравствене услуге. Овај показатељ неспорно заслужује већу пажњу креатора политике, имајући у виду да унапређење здравља жена доприноси њиховом економском оснаживању. Још једна кључна област на коју би мере политике морале да се усредсреде јесте улагање у објекте за бригу о деци, што би запосленим мајкама омогућило да лакше помире

за социјално укључивање и смањење сиромаштва Владе Републике Србије и Републички завод за статистику, уз велику подршку Европског института за родну равноправност у Виљнусу. За потребе израде Индекса родне равноправности формирана је Радна група Владе Републике Србије, која је укључила представнике свих релевантних јавних институција, организација цивилног друштва, као и стручне и академске заједнице.

191 *Индекс родне равноправности за Србију*, стр. 84.

192 *Могућности приступа економским шансама у Србији за жене*, Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва, Београд, 2016. Доступно на интернет адреси: http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/wp-content/uploads/2016/11/Mogucnost_pristupa_ekonomskim_sansama_u_Srbiji_za_zene.pdf.

обавезе у породици и на послу, а оним женама које су тренутно неактивне или незапослене отворило нове шансе да остваре доходак. Према Индексу родне равноправности, коришћење времена јесте она област у којој владају ниска постигнућа и значајне родне разлике. Жене су несразмерно више оптерећене активностима и обавезама које се односе на бригу о члановима породице и рад у домаћинству.¹⁹³

Пракса Повереника за заштиту равноправности такође показује да се жене стављају у неједнак положај у области рада и запошљавања, а нарочито због материнства, што им често отежава налажење запослења и касније напредовање на послу у односу на мушкарце. У посебно тешком положају налазе се запослене самохране мајке, имајући у виду да неки послодавци када одлучују о радном статусу запослених своје одлуке базирају на предрасудама и стереотипима да жене због својих породичних обавеза нису ефикасне и продуктивне као њихове мушке колеге.

Што се тиче учешћа жена у јавном и политичком животу, значајан показатељ јесте и истраживање¹⁹⁴ које је објавио Покрајински омбудсман у јулу 2016. године, о примени принципа родне равноправности у јединицама локалне самоуправе на територији АП Војводине. Истраживање је показало да су у свим сферама јавне локалне политике и власти присутне неједнакост и неравноправност полова и да и даље мушкарцима припадају места и позиције одлучивања и моћи, док су жене у власти присутне само у оној мери у којој то обезбеђују афирмативне мере у виду квота. Наиме, жене су формално у могућности да доносе одлуке, јер се неке од њих налазе на важним позицијама, међутим, важно је истаћи да жене и када се налазе на одређеној позицији, најчешће руководе секторима који се традиционално додељују женама, као што су друштвена питања, образовање и социјална заштита.¹⁹⁵ Затим, резултати овог истраживања показали су да је у постојећој организацији и актима о унутрашњем уређењу и систематизацији у 81% локалних самоуправа (у односу на број локалних самоуправа које су учествовале у истраживању) организовано стално радно тело за родну равноправност, најчешће у форми комисије за родну равноправност или савета за родну равноправност. С друге стране, у 52% општина/градова, осим сталног радног

193 *Исфо*, стр. 6.

194 *Примена принципа родне равноправности у јединицама локалне самоуправе у АП Војводини*, Покрајински омбудсман, Нови Сад, 2016. Подаци су прикупљени упитником од 29. јануара до 3. марта 2016. године, а на њега је одговорило 27 од 45 јединица локалне самоуправе. Извештај је доступан на интернет адреси: www.ombudsmanapv.org/riv/attachments/article/1827/Primena_principa_rodne_ravnopravnosti_2015.pdf.

195 Истраживање Покрајинског омбудсмана „Примена принципа родне равноправности у јединицама локалне самоуправе у АП Војводини“, стр. 14.

тела, одређен/одређена је и запослени/запослена за родну равноправност, док је у четири јединице локалне самоуправе за ову област искључиво задужена особа за родну равноправност. Родно осетљив буџет израдиле су само неке општине, док је одлуку о равноправности полова усвојила половина јединица локалне самоуправе које су одговориле на упитник, односно трећина укупног броја јединица локалне самоуправе, док шест локалних самоуправа планира усвајање ове одлуке. Ово истраживање показало је да мушкарци у несразмерно већем броју у односу на жене руководе градовима и општинама, односно, мушкарци су у 85% јединица локалне самоуправе председници скупштине града/општине, док се у чак 92% локалних самоуправа налазе на позицијама председника општина/градоначелника.

Према наведеном истраживању Покрајинског омбудсмана, жене заузимају нешто више од трећине одборничких места у скупштинама јединица локалне самоуправе, а чине и трећину укупног броја потпредседника скупштине општине / града, као и 20% чланства општинског/градског већа (чланице општинског / градског већа најчешће су задужене за области здравства, образовања, социјална питања, културу, родну равноправност и слично). Однос мушкараца и жена међу начелницима општинских/градских управа је приближно исти. Жене су на местима директорки јавних предузећа и установа у трећини укупног броја јединица локалне самоуправе, и то најчешће у установама као што су библиотеке, предшколске установе, центри за социјални рад, галерије, музеји и слично. У надзорним одборима јавних предузећа жене чине 27% укупног броја чланова, а у извршним одборима (тамо где они постоје) њих и нема. Истовремено, у управним одборима установа жене чине нешто више од половине чланства, док се у телима за равноправност полова налази 77%, а у кризним штабовима / штабовима за ванредне ситуације – 21% жена.¹⁹⁶ Резултати овог истраживања показују да жена и даље нема довољно на местима на којима су концентрисане моћ и власт, а веома је присутна и феминизација одређених професија, које се сматрају „типично женским“ због постојања стереотипних родних образаца. Овим проблемом током претходне године бавио се и Повереник за заштиту равноправности у поступку по притужбама грађана и грађанки, те је у једном од својих мишљења указао на то да непоштовање родне равноправности приликом избора чланова извршних органа локалне самоуправе представља дискриминацију жена на основу пола.

Иако су у претходном периоду усвојени значајни правни акти у вези са сузбијањем родно заснованог насиља над женама, у Србији још увек постоји проблем у пружању делотворне заштите од насиља у породици и других облика родно заснованог насиља над женама. О томе сведочи и публикација

196 *Исто*, стр. 11.

Заштитника грађана *Заштити́та жена од насиља у породици и партнёрским односима* – *изабране њрејорукe*,¹⁹⁷ у којој је истакнуто да су у 60 случајева које је Заштитник грађана испитивао, а од којих се 14 односило на убиства жена жртава породичног насиља, утврђени бројни пропусти надлежних органа у заштити жена од насиља у породици и партнёрским односима. Тако је, примера ради, Заштитник грађана утврдио да је само у једном од помених случајева полиција обавестила центар за социјални рад о примљеној пријави насиља, предузетим мерама и процени полицијских службеника. У већем броју случајева, полицијски службеници давали су оцене пријављених инцидената, не квалификујући их као насиље, већ као „породичне несугласице“, „вербални сукоб“, „нарушене породичне односе“, „лоше брачне односе“, иако овим оценама нису претходили активности на утврђивању свих чињеница – изузев узимања изјава од пријавитељке и пријављеног.¹⁹⁸

Такође, Покрајински секретаријат за социјалну политику, демографију и равноправност полова објавио је *Збирку конференција случаја насиља над женама у породици и партнёрским односима*,¹⁹⁹ у којој приказани случајеви приказују одређене тешкоће у раду с којима се суочавају професионалци који су задужени за сузбијање родно заснованог насиља, али и најефикаснији начини за превазилажење ових тешкоћа у раду са женама у ситуацији насиља у породици или партнёрском односу. Као закључак, у публикацији је истакнуто да је конференција случаја прихватљива као техника рада на заустављању насиља у породици и партнёрским односима, као и то да је главни циљ конференције случаја да се насиље заустави координисаном акцијом различитих институција.²⁰⁰

Имајући у виду да насиље над женама представља један од најдрастичнијих видова кршења женских људских права, Република Србија је у новембру ове године усвојила Закон о спречавању насиља у породици и Закон о изменама и допунама Кривичног законика. Циљ Закона о спречавању насиља у породици јесте да на општи и јединствен начин уреди организацију и поступање државних органа и установа, те да тако обезбеди делотворно спречавање насиља у породици и хитну, благовремену и делотворну

197 *Заштити́та жена од насиља у породици и партнёрским односима* – *изабране њрејорукe Заштити́тника грађана*, Београд, 2013.

198 *Истио*, стр. 23.

199 Недељков, Ј., Банаух Брусин, М., *Збирка конференција случаја насиља над женама у породици и партнёрским односима*, Покрајински секретаријат за социјалну политику, демографију и равноправност полова, Нови Сад, 2016. Доступно на интернет адреси: www.womenngo.org.rs/images/publikacije-dp/2016/Zbirka_konferencija_slucaja_nasilja_nad_zenama_u_porodici_i_partnerskim_odnosima.pdf.

200 *Збирка конференција случаја насиља над женама у породици и партнёрским односима*, стр. 4.

заштиту и подршку особама у ситуацији насиља у породици. Значајне новине уведене су по питању хитних мера које изричу полицијски службеници и прописивањем увођења централне евиденције о случајевима насиља у породици коју ће водити Републичко јавно тужилаштво. Наиме, овим законом прописано је да надлежни полицијски службеник у случајевима када утврди да постоји непосредна опасност од насиља у породици доноси наређење којим изриче хитну меру учиниоцу који је доведен у надлежну организациону јединицу полиције. Хитне мере које изричу полицијски службеници односе се на привремено удаљење учиниоца из стана и меру привремене забране учиниоцу да контактира жртву насиља и прилази јој, а могу се изрећи и обе мере. Ове хитне мере трају 48 часова од уручења наређења, али суд може хитну меру да продужи за још 30 дана. Повереник за заштиту равноправности је још током 2015. године, приликом давања мишљења на Нацрт закона о полицији, указивао на потребу да се пропише овлашћење полицијских службеника да у случајевима насиља у породици изричу хитне мере привременог удаљавања с адресе становања, из куће односно стана, лица које врши насиље према члановима породице, на минимум 14 дана, као и привремене забране контактирања с чланом породице и слично, а с циљем спречавања даљег вршења насиља. Значај прописивања овлашћења полицијских службеника да самостално одлучују о изрицању хитне мере у случајевима насиља у породици Повереник је образложио примарним циљем хитних мера, а то је неодложно, тј. на лицу места, гарантовање безбедности жртви насиља у породици у ситуацијама непосредне опасности. Што се тиче Закона о изменама и допунама Кривичног законика, инкриминисано је неколико дела чије су жртве најчешће жене и која заправо представљају манифестације родно заснованог насиља. Наиме, прописана су кривична дела сакаћење женског полног органа, прогањање, полно узнемиравање и принудно закључење брака. Имајући у виду да ће ови нови, односно измењени закони, ступити на снагу током 2017. године, њихови ефекти на сузбијање родно заснованог насиља моћи ће да се анализирају у периоду који је пред нама.

Још један од проблема с којим се суочавају жене у Србији јесте начин на који су представљене у једном броју медија, где су приказане као некомпетентне и инфериорне, на омаловажавајући начин и посредством свог физичког изгледа, а не стручношћу и резултатима свога рада. Повереник за заштиту равноправности у *Приручнику за новинаре и новинарке – Борба за равнојравносћ*²⁰¹ указао је на постојање овог проблема. Овакав однос једног

201 Јанковић, Б., Крстић, И., Андонов, А. и Јакоби, Т., *Приручник за новинаре и новинарке – Борба за равнојравносћ*, Повереник за заштиту равноправности, Београд 2016. Доступно на интернет адреси: <http://poverenik.symbolgames.netdna-cdn.com/wp-content/uploads/2017/01/Prirucnik-za-novinarke-i-novinare-Borba-za-ravnopravnost.pdf>.

броја медија представља изазов у раду Повереника за заштиту равноправности, јер иако у неким сегментима постоји помак у извештавању, још увек је један број медија недовољно заинтересован за проблем дискриминације. Нажалост, један број текстова и прилога подстиче даље ширење стереотипа, предрасуда и дискриминаторних ставова.

Такође, посебно забрињава извештавање о насиљу над женама у медијима на сензационалистички начин, који је повереница за заштиту равноправности више пута осуђивала и скретала пажњу да се извештавањем о насиљу у породици директно обликују ставови грађана и грађанки у Србији. На овај проблем указивано је у другом издању *Водича за новинар(к)е – насиље у породици*, који је објавио Аутономни женски центар,²⁰² у којем је истакнуто да је за новинаре који извештавају (или истражују) насиље у породици и насиље према женама од пресудне важности познавање и разумевање кључних карактеристика ових феномена. То омогућава да описи догађаја, контекста, жртве, учиниоца насиља и друштвене одговорности буду коректни. Нужно је, како се наводи, и постојање одговарајућег става у односу на феномен(е), како би из извештаја било искључено свако стереотипизовано, поједностављено, погрешно или дискриминишуће описивање и коментарисање догађаја и феномена.²⁰³ У приручнику је посебно наведено да описи ситуације који наводе „провокацију“ жене или речи и коментари којима се указује да је жртва својим понашањем „изазвала“ насилника, или да „ништа није чинила да се заштити“, доприносе утиску да је контрола насилног понашања у моћи и одговорности жртве. То ствара утисак да се насиље оправдава или умањује, односно да се окривљује жртва. Такође, у приручнику је указано на то да би требало да новинари избегавају и конструкције којима се имплицира да се насиље према женама догодило „без икаквог разлога“, јер се на тај начин сутерише да постоје „оправдани“ разлози за насиље, а и недопустиво је да се уместо указивања на то да је извршено насиље према женама, говори да је „дошло до трагедије“, имајући у виду да се на тај начин јавности шаље порука да се насиље десило (само од себе), а не да је учињено као (свесни) избор насилника.²⁰⁴ На штетност оваквог сензационалистичког извештавања упозоравала је повереница за заштиту равноправности неколико пута током ове године и указивала на то да управо зато што медији имају пресудну улогу у формирању јавног мњења, на њима су и одговорност и задатак да својим извештавањем заштите жртву и недвосмислено поруче да је насиље кривично дело и да мора бити кажњиво.

202 *Водич за новинар(к)е – насиље у породици*, Тања Игњатовић (ур.), Аутономни женски центар, Београд 2016. Доступно на интернет адреси: www.womenngo.org.rs/images/publicacije-dp/2016/Vodic_za_novinarke-nasilje_u_porodici-II_izdanje.pdf.

203 *Истио*, стр. 32.

204 *Истио*, стр. 32–33.

У 2016. години Поверенику је због дискриминације на основу пола поднето 12,9% од укупног броја свих притужби, чиме је пол заједно с инвалидитетом најчешћи основ дискриминације због којег су се грађани обраћали Поверенику за заштиту равноправности. Највећи број притужби поднела су физичка лица (75), од чега 57 жена и 18 мушкараца. Као и претходне године, приметно је да жене чешће подносе притужбе због дискриминације на основу пола, док мушкарци чешће подносе притужбе уопште.

Као и претходне године, у односу на области у којима су ове притужбе поднете, највећи број је поднет у области рада и запошљавања. У овој области се већ неколико година уназад подноси највећи број притужби, а ове године их је било укупно 212, односно 33,9%. Од тог броја притужби, пол као лично својство наведен је у 15,4% притужби, од чега су неупоредиво већи број поднеле жене него мушкарци (29 жена и пет мушкараца). Из наведеног се може закључити да су жене и даље највише дискриминисане у области рада и запошљавања, те да се у овом погледу ситуација није значајно променила у односу на претходну годину, када је 36,3% притужби поднето у овој области, од чега су највећи број поднеле жене. Сагледавајући друге области у којима су поднете притужбе због дискриминације на основу пола, може се истаћи да је друга област у којој су поднете притужбе на основу пола притужба због поступака пред органима јавне власти (11,5%), скоро двоструко више у односу на претходну годину, у којој је овај проценат износио 6,3. Такође, уочљив је пораст у броју притужби које се подносе због дискриминације на основу пола у медијима и јавном информисању, који је раније износио 4,3%, а сада је 9,7%. Поред тога, бележи се и пораст притужби због дискриминације на основу пола у области образовања и стручног усавршавања, који сада износи 4,6%, у односу на прошлогодишњих 2%. Такође, уочљиво је да су све притужбе због дискриминације на основу пола у области образовања и стручног усавршавања поднеле жене.

Из наведеног се може закључити да је пол и ове године најчешћи основ дискриминације, иако су притужбе по овом основу поднете у нешто мањем проценту него што је то био случај претходне године. У 2015. години један од кључних разлога који је утицао на број притужби била је спорна дискриминаторна одредба у Закону о начину одређивања максималног броја запослених у јавном сектору, која се односила на жене и њихов одлазак у пензију.

Уочљиво је да су жене углавном подносиле притужбе јер им због њиховог пола, али и породичног статуса, није било омогућено да напредују на послу, или због тога што су током одсуства с рада због неге детета добијале отказ уговора о раду, или су распоређиване на друга радна места, која су, по правилу, нижег ранга и с мањом зарадом.

3.6.2.1. Мишљења и препоруке

Посредна дискриминација по основу пола и породичног статуса у области рада и запошљавања

Подноситељка притужбе је мајка двоје малолетне деце, запослена у Министарству унутрашњих послова, Команда Жандармерије, на пословима здравствене заштите, на радном месту лекара а предложена је за премештај у будући Сектор за људске ресурсе, где би исте послове радила за дупло мању плату, изгубивши посебан статус и бенефицирани радни стаж. Сматрајући да је овим предлогом за неповољнији премештај дискриминисана на основу брачног и породичног статуса и пола, подносиатељка је поднела притужбу против Команде Жандармерије.

Из изјашњења јасно произлази да је подносиатељка притужбе предложена за премештај на друго радно место искључиво због тога што није учествовала у извршавању посебних задатака ван седишта одреда, што је у директној вези с чињеницом да је подносиатељка притужбе жена и мајка деце млађе од три године, која је користила своје право да због бриге о деци не обавља задатке у теренским условима рада. У току поступка је такође утврђено да ће се у Министарству унутрашњих послова, у складу с реформским процесом, формирати нови Сектор за људске ресурсе, те да је у том смислу сачињен предлог за распоређивање запослених у будући сектор, а на списку је 12 жена од укупно 14 предложених запослених, међу којима је и подносиатељка притужбе. Ова чињеница несумњиво показује да је извршена посредна дискриминација на основу пола запослених, заснована на предрасудама и стереотипима да жене због својих породичних обавеза нису ефикасне и продуктивне у оперативном раду као њихове мушке колеге.

Како током поступка није пружено објективно и разумно оправдање за предлог да подносиатељка притужбе буде премештена у будући Сектор за људске ресурсе, дато је мишљење да је овим предлогом извршена посредна дискриминација на основу пола и породичног статуса, а Команди је препоручено да предузме све потребне мере ради отклањања последица дискриминаторног поступања према подносиатељки притужбе. По овој препоруци је поступљено.

Коришћење породичког одсуства и одсуства са рада ради неге деце не сме бити разлог да државне службенице не напредују

Две особе запослене у Основном суду у Крагујевцу поднеле су притужбу против овог суда јер им, услед коришћења породичког одсуства, односно одсуства са рада ради неге детета, није омогућено напредовање под једнаким условима као осталим запосленима. У притужбама су навеле да су током 2012. и 2013. године оцењене највишом оценом, али да у 2014. години нису оцењене због коришћења породичког одсуства, односно одсуства са рада ради неге детета, услед чега, према њиховим наводима, нису напредовале у 2015. години.

У изјашњењу суда наведено је да подносиоци притужби не испуњавају законске услове за напредовање, имајући у виду да је одредбом члана 16. Закона о платама државних службеника и намештеника прописан услов да државни службеник мора да буде оцењен оценом „нарочито се истиче“ две године узастопно, а подносиоци притужби нису оцењени у 2014. години.

У току поступка анализирани су прописи којима је регулисано напредовање државних службеника, те се циљним и систематским тумачењем прописа, нарочито у контексту антидискриминационог законодавства, зајемчене једнакости полова и уставне заштите мајке и детета, недвосмислено може констатовати да породичко и одсуство са рада ради неге детета не смеју бити сметња за напредовање државних службеница, нити смеју да се на било који други начин негативно одражавају на њихов положај и радноправни статус. Наиме, суд је у конкретном случају применио правну норму из члана 16. Закона о платама државних службеника, којом је прописано да *државни службеник коме је две године узастопно одређена оцена „нарочито се истиче“ напредује за два нивоа разреда*. Основни суд је очигледно кренуо од језичког тумачења наведеног прописа, заузимајући став да је неопходно да државни службеник буде оцењен највишом оценом две године заредом, односно у непрекинутом низу у односу на годину у којој се одлучује о напредовању.

Да би се утврдило право значење ове норме, односно њени истински смисао и циљ, Повереник за заштиту равноправности анализирао је најпре Закон о државним службеницима, који регулише положај и радноправни статус државних службеника. Одредбама члана 88. Закона о државним службеницима, којим се уређује питање напредовања државних службеника, прописано је да је услов за напредовање да државном службенику буде два пута узастопно одређена оцена „нарочито се истиче“. Дакле, овом одредбом се као услов прописују две узастопне оцене „нарочито се истиче“, а не две узастопне године, те право да напредује има сваки државни службеник који има две узастопне оцене „нарочито се истиче“, посматрајући оне године у којима је оцењиван, а не узастопне године. На тај начин треба тумачити одредбу Закона о платама

државних службеника и намештеника, у складу с правилом да значење нижих правних норми треба тражити у значењима виших правних норми, на којима се ниже норме морају темељити. Због тога је повереница за заштиту равноправности дала препоруку суду да правилно примени прописе о напредовању државних службеника, тако да оне не буду стављене у неравноправан положај због свог личног својства, односно, да испуњеност услова за напредовање сагледа узимајући у обзир оцене које имају, односно, не узимајући у обзир годину у којој нису оцењене због коришћења породичког, односно одсуства са рада ради неге детета. По овој препоруци је поступљено.

Укидање радног места током одсуства са рада

Према наводима из притужбе, послодавац је након четири године рада укинуо радно место подносиољке притужбе током трајања њеног одсуства са рада ради неге детета и посебне неге детета.

У току поступка је утврђено да је, у складу са изменама *Правилника о организацији и систематизацији послова*, и другим запосленима, мушкарцима и женама, као и двома запосленима које су радиле на истом радном месту као и подносиољка притужбе, престао радни однос. Утврђено је да је подносиољки притужбе, као и осталим запосленима, понуђен споразум о престанку радног односа, на који она није пристала. Стога је, након повратка с одсуства са рада ради посебне неге детета, а услед укидања радног места на којем је претходно радила, подносиољки притужбе отказан уговор о раду.

Повереница за заштиту равноправности дала је мишљење да утврђивањем за вишак запослених и доношењем решења о отказу уговора о раду, послодавац није дискриминисао подносиољку притужбе на основу њених личних својстава – пола и породичног статуса, те није било кршења одредаба Закона о забрани дискриминације.

Јавно ошашавање послова и подаци о личним својствима кандидата

Електронски формулар за запослење постављен на сајту једног привредног друштва био је разлог за подношење притужбе против тог друштва. Према наводима из притужбе, формулар за запослење, између осталих, садржао је и питања: година рођења и брачно стање.

Утврђено је да постављање питања о брачном стању у формулару за запослење представља повреду императивних прописа о забрани дискриминације и да лична својства лица која подносе пријаву за запослење овом

послодавцу никако не представљају стварни и одлучујући услов за обављање посла, имајући у виду природу и особеност посла и делатност коју обавља ово привредно друштво. Утврђено је, такође, да је у међувремену, у периоду након достављања изјашњења на притужбу, измењен формулар за запослење који је био постављен на сајту овог привредног друштва, и то тако што су питања: година рођења и брачно стање уклоњена из формулара.

Повереница за заштиту равноправности дала је мишљење да је постављањем електронског формулара за запослење на свом сајту, у којем се од лица која конкуришу за посао захтева да се изјасне о подацима који се тичу њихових личних својстава, ово привредно друштво извршило акт дискриминације у области запошљавања и рада на основу брачног и породичног статуса. Будући да је формулар садржао и питања која се односе на годину рођења, повереница је указала да ови подаци такође не представљају стварни и одлучујући услов за обављање посла, имајући у виду природу и особеност посла и делатност коју обавља ово привредно друштво, али да само постављање ових питања у формулару за запослење није изричито забрањено антидискриминационим прописима. Имајући у виду да је питање брачног стања током поступка уклоњено из формулара за запослење, повереница за заштиту равноправности препоручила је привредном друштву да убудуће поштује прописе о забрани дискриминације и не поставља недопуштена питања која се тичу њихових личних својстава, а која нису стварни и одлучујући услов за обављање посла. По овој препоруци је поступљено.

Немоћућности особа мушкој пола да испуне услове за издавање лека на њиховој обавезној здравственој осигурања

Притужбу против Републичког фонда за здравствено осигурање поднео је отац чији се син лечи од тешког облика остеопорозе, а дијагностиковани су му Вестов синдром, церебрална парализа и епилепсија. Према наводима из притужбе, за његово даље лечење неопходан је лек који се налази на листи лекова Републичког фонда за здравствено осигурање (листа А1). Међутим, како је даље наведено у притужби, овај лек се даје само „женама, а не и мушкарцима, иако болују од исте болести“.

У изјашњењу на притужбу наведено је да не постоје разлике у условима за прописивање и издавање овог лека у погледу година живота или пола, већ су ограничења заснована на медицинским параметрима.

У току поступка је утврђено да је овом лицу дијагностикована остеопороза, да је 2015. године имао прелом бутне кости, те да његов лекар сматра да треба да отпочне са применом овог лека. Међутим, како није у постменопаузи, ово лице овај лек не може да прибави на терет обавезног

здравственог осигурања. Повереница за заштиту равноправности констатовала је да је анализа овог предмета показала да, иако Републички фонд за здравствено осигурање у свом правилнику није изричито навео да само жене могу да прибаве овај лек на терет обавезног здравственог осигурања, услов за прописивање и издавање овог лека везан за постменопаузу јасно указује да ниједан мушкарац, иако испуњава све остале услове, због својих биолошких и физиолошких карактеристика не може да прибави овај лек. Наиме, иако постменопауза свакако представља и медицински параметар, она такође указује и на пол особе која пролази кроз овај процес, те она, као услов за издавање и прописивање овог лека, у потпуности онемогућава особе мушког пола да прибаве овај лек на терет средстава обавезног здравственог осигурања.

Повереница за заштиту равноправности дала је мишљење да је ускраћивањем права овом лицу да прибави прописан лек на терет средстава обавезног здравственог осигурања Републички фонд за здравствено осигурање извршио посредну дискриминацију на основу пола, забрањену чланом 7. Закона о забрани дискриминације. Због тога је Републичком фонду за здравствено осигурање препоручено да предузме све неопходне радње и мере из своје надлежности којима ће обезбедити да овај лек, уз испуњење услова заснованих на медицинским параметрима за прописивање и издавање лека, буде доступан и мушкарцима на терет средстава обавезног здравственог осигурања, те да убудуће води рачуна да у оквиру својих редовних послова и активности не крши прописе о забрани дискриминације. По овој препоруци је поступљено.

Разлика у висини месечне и годишње премије добровољног здравственог осигурања за мушкарце и жене истог старосног доба

Повереница за заштиту равноправности разматрала је притужбу поднету против једне осигуравајуће куће са седиштем у Београду. У притужби је наведено да је годишњи износ премије за добровољно здравствено осигурање за жене у овој осигуравајућој кући 276,84 евра, док је годишња премија осигурања за мушкарце 168,72 евра, иако имају исте личне карактеристике (здраве особе, од 26 до 30 година живота).

У току поступка утврђено је да је месечна премија осигурања за мушкарце 14,06 евра, а за жене 23,07 евра, односно годишња „мушка“ премија осигурања износи 152 евра, а „женска“ 250 евра. Утврђивањем разлике у висини месечне и годишње премије за добровољно здравствено осигурање за мушкарце и жене истог старосног доба, осигуравајућа кућа непосредно дискриминише жене, јер им само због њиховог личног својства (пола) одређује

плаћање већег износа премије добровољног здравственог осигурања. Такође, анализом табеле осигуравајућих покрића (основних и допунских), који заправо представљају медицинске услуге на које корисник осигурања има право, утврђено је да се ове услуге ни по чему не разликују за мушкарце и жене, односно да жене уплатом премије добровољног здравственог осигурања не добијају ниједну медицинску услугу више од мушкараца, која би евентуално оправдавала чињеницу да им је одређена премија осигурања у већем износу.

Осигуравајућој кући је, због свега наведеног, препоручено да усклади правила о добровољном здравственом осигурању у свом друштву за осигурање, тако што ће изједначити висину премија осигурања за мушкарце и жене, као и да убудуће, у оквиру обављања послова из своје надлежности, не крши антидискриминационе прописе. По овој препоруци је поступљено.

Распоређивање запослене на друго радно место за време њене спречености за рад због одржавања трудноће

Мишљење је донето у поступку по притужби поднетој против Управе за имовину Аутономне покрајине Војводине због дискриминације по основу пола у области рада. У притужби је наведено да је подносиатеља притужбе била распоређена на радно место виша стручна сарадница за опште правне послове и послове јавних набавки – руководитеља групе, а да је за време привремене спречености за рад због одржавања трудноће распоређена на друго, извршилачко радно место, са смањеним коефицијентом за исплату и обрачун плате.

У току поступка утврђено је да су код послодавца у априлу 2016. године, када је донето решење о распоређивању подносиатељке притужбе, распоређени и остали запослени, да је радно место на којем је подносиатеља притужбе радила пре доношења решења о распоређивању систематизовано у оквиру нове групе, где је распоређена друга запослена, док је подносиатеља притужбе, за време привремене спречености за рад због одржавања трудноће, распоређена на радно место виша стручна сарадница, због чега јој је смањен коефицијент за обрачун плате.

Након спроведеног поступка и утврђеног чињеничног стања, Повереница за заштиту равноправности дала је мишљење да је распоређивањем подносиатељке притужбе на радно место виша стручна сарадница за опште правне послове и послове јавних набавки, са нижим коефицијентом за обрачун плате, за време привремене спречености за рад због одржавања трудноће, ова управа извршила посредну дискриминацију на основу пола. Због тога је препоручено да Управа без одлагања предузме све неопходне

мере како би се отклониле последице дискриминаторног поступања према подносиоцима притужбе, као и да убудуће, у оквиру обављања послова из своје надлежности, поступа у складу с антидискриминационим прописима. По овој препоруци је поступљено.

Није утврђена дискриминација пореске службенице по основу пола и породичног статуса

Због дискриминације на основу пола и породичног статуса, повереници за заштиту равноправности поднела је притужба против Министарства финансија – Пореске управе. Подносиоцима притужбе је 2009. године са послодавцем засновала радни однос на одређено време. Како је у притужби навела, током 2012. и 2013. године оцењена је највишом оценом, а у 2014. години, када је по други пут остала у другом стању, оцењена је нижом оценом – „истиче се“, због чега није напредовала у непосредно више звање, док за 2015. годину није оцењена због једногодишњег одсуства због породичног, односно одсуства са рада ради неге детета, због чега јој се прекида континуитет у погледу испуњености услова за напредовање, јер се у обзир узимају само оцене у последњим годинама које претходе години напредовања.

У изјашњењу на притужбу наведено је да у Пореској управи има запослених жена чији је породични статус исти или сличан породичном статусу подносиоцима притужбе, а које су напредовале у непосредно више звање, као и да има запослених жена које испуњавају законске услове, али које нису напредовале, односно да је одредбом члана 169^л став 1. Закона о пореском поступку и пореској администрацији прописано да уз испуњење законских услова напредовање представља могућност, а не утврђено право. Према даљим наводима у изјашњењу, подносиоцима притужбе је за 2009. и 2010. годину оцењена оценама „истиче се“, што представља високу оцену рада пореског службеника. У изјашњењу је такође наведено да се узастопним оценама сматрају, у случајевима неоцењености због коришћења породичног одсуства, односно одсуства са рада ради неге детета, последње две односно четири оцене, за године у којима је службеник био оцењен.

У току поступка анализирани су прописи којима је регулисано напредовање државних / пореских службеника. Након спроведеног поступка и утврђеног чињеничног стања, повереница за заштиту равноправности дала је мишљење да није утврђено да је Министарство финансија – Пореска управа извршило акт дискриминације према подносиоцима притужбе на основу њених личних својстава – пола и породичног статуса.

Нарушено начело равноправности полова при избору чланова извршних органа општине

Против Скупштине општине Сента поднета је притужба којом је наведено да је скупштина изабрала председника општине, заменика председника општине и чланове општинског већа, те да у састав извршног органа власти није изабрана ниједна особа женског пола.

У току поступка утврђено је да је одредбама члана 37. став 2. Закона о равноправности полова прописано да се равноправност полова обезбеђује приликом кандидовања за изборе на све функције и именовања у органе јавне власти, финансијске и друге институције. Скупштина општине није доказала да је у поступку избора чланова извршних органа општине (председник и заменик општине и чланови извршног већа) поштовала начело равноправности полова и омогућила кандидатима оба пола да учествују у избору за носиоце функције извршне власти.

Повереница за заштиту равноправности дала је мишљење да је Скупштина општине Сента извршила дискриминацију жена на основу пола и прекршила одредбе Закона о равноправности полова и Закона о забрани дискриминације. Скупштини општине Сента је препоручено да отклони последице дискриминаторног поступања у поступку избора чланова извршних органа општине и обезбеди равноправност полова и остваривање једнаких могућности, да у оквиру својих надлежности и послова подстиче равноправност полова, као и да убудуће води рачуна да у оквиру обављања послова из своје надлежности не крши антидискриминационе прописе. По овој препоруци није поступљено.

Радно место резервисано за особе женског пола

Мишљење је донето у поступку по притужби која је поднета против једног предузећа из Београда. У притужби је наведено да се подносилац притужбе пријавио на конкурс овог предузећа, расписаног на сајту Националне службе за запошљавање, за радно место „административни радник/радница“. Како је у притужби даље наведено, истог је дана добио одговор да „фирма тражи кандидата искључиво женског пола“, те да из тог разлога пријава коју је поднео неће бити разматрана.

У току поступка утврђено је да је оглас за радно место „административни радник/ца“ у том предузећу постављен на сајту Националне службе за запошљавање, да се подносилац притужбе пријавио на оглас, али да му је у електронској преписци два пута одговорено да траже „искључиво

особу женског пола“, „женског секретара“, те да се извињавају што не могу да одговоре на његову пријаву.

Повереница за заштиту равноправности дала је мишљење да је ово предузеће одговором да неће разматрати пријаву подносиоца притужбе на оглас за радно место „административни радник/ца“ јер „траже искључиво особу женског пола“ прекршило одредбе Закона о забрани дискриминације и извршило непосредну дискриминацију на основу пола, у области рада и запошљавања. Предузећу је препоручено да убудуће у поступку запошљавања обезбеди равноправан третман особа које се пријављују на конкурс, без обзира на пол или било које друго лично својство лица, да мишљење и препоруку поверенице за заштиту равноправности објави на огласној табли, или другом видном месту у својим просторијама, као и да у оквиру обављања послова из своје надлежности не крши антидискриминационе прописе. По овој препоруци је поступљено.

3.6.2.2. Препоруке мера за остваривање равноправности

Препоруке мера центрима за социјални рад да своје одлуке и мишљења не заснивају на стереотипним уложама родитеља

У току поступка по притужбама грађана и грађанки, Повереник за заштиту равноправности дошао је до сазнања да поједини центри за социјални рад у Србији, решавајући у поступцима надзора над вршењем родитељског права, доносе одлуке засноване на стереотипима и предрасудама који се одnose на улоге оца и мајке у животу детета. Повереник је имао увид у решење центра за социјални рад којим је детету, рођеном у ванбрачној заједници родитеља, промењено презиме које му је уписано у матичну књигу рођених (презиме мајке) и одлучено да ће дете преузети очево презиме, с образложењем да је „уобичајено да дете носи презиме оца, када је већ познат и да је орган старатељства заузео мишљење да би преузимање презимена оца детету донело више користи него што би нанело штете и да стога процењује да је у интересу малолетног детета да преузме очево презиме“. У описаном случају, Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања поништило је у другостепеном поступку ово решење центра за социјални рад и предмет вратило на поновни поступак. У свом решењу Министарство је детаљно указало првостепеном органу на који начин да отклони учињене недостатке и након потпуно утврђеног чињеничног стања, а уз правилну примену материјалног права и одредаба поступка, донесе одговарајућу на закону засновану одлуку.

Повереница за заштиту равноправности указала је да у одлукама које се односе на вршење родитељског права и процену родитељских компетенција сваки стручњак у социјалној заштити мора бити у стању да наведе суштинске и јасне разлоге за доношење одлуке, поткрепљене довољним чињеницама и доказима, који би сваког стручњака који би процењивао такву одлуку увериле да је она законита и целисходна, односно да би и он, у истој ситуацији и под истим околностима, донео одлуку исте садржине. Стога одлуке које доносе стручњаци у центрима за социјални рад не смеју бити засноване на предрасудама и стереотипима у вези са очекиваним родним и родитељским улогама у одрастању детета. Због тога је упућена препорука мера за остваривање равноправности центрима за социјални рад у Србији. У препоруци је указано да своје одлуке и мишљења у поступцима надзора над вршењем родитељског права, као и приликом процене родитељских компетенција, центри за социјални рад не заснивају на стереотипним улогама родитеља, односно да своје одлуке не заснивају на предрасудама, обичајима и другим друштвеним обрасцима понашања који су засновани на идеји подређености или надређености полова, односно стереотипних улога полова.

Препорука мера Националној служби за запошљавање ради обезбеђивања ефикасног система контроле огласа и правилне употребе родно осетљивих назива занимања

У току поступка по притужби, Повереник за заштиту равноправности дошао је до сазнања да се на сајту Националне службе за запошљавање, и поред контроле коју Национална служба спроводи, догађа да се објави оглас који је у супротности с ранијом препоруком Повереника. Примера ради, објављен је оглас за радно место „помоћник јавног извршитеља“, док је у тексту огласа, у условима, наведено да се ради о „кандидаткињи“. Подносилац притужбе који је указао на овај оглас за запослење обратио се и Националној служби, која је оглас одмах кориговала.

Повереница за заштиту равноправности указала је да са аспекта Закона о забрани дискриминације, могућност за заснивање радног односа не сме бити нарушена, како би сва лица која траже посао имала једнаке услове, без икакве дискриминације по основу пола, старосног доба, физичког изгледа, или било ког другог личног својства. Такође, одредбама члана 9. Закона о запошљавању и осигурању за случај незапослености предвиђена је дужност Националне службе за запошљавање да послодавцу и лицу које тражи посао пружи обавештење о законима, подзаконским прописима, колективним уговорима и другим општим актима који су на снази, правима, обавезама и одговорностима послодаваца и запослених, као и њихових удружења, који се односе на запошљавање и осигурање за време незапослености, као и савете

о начину и поступку остваривања права и извршавања обавеза и помоћ о начину попуњавања и достављања Националној служби за запошљавање образаца и докумената. Ова законска одредба обавезује Националну службу за запошљавање да послодавце упозори на одредбе Закона о забрани дискриминације и других антидискриминационих прописа који забрањују дискриминацију на основу било ког личног својства у области запошљавања.

Повереник је указао и на одредбе Закона о оглашавању које прописују начело забране подстицања дискриминације, односно, забрањено је да огласна порука, непосредно или посредно, подстиче дискриминацију по било ком основу. Одредбе овог закона прописују и да је преносилац огласне поруке чија је огласна порука противна одредбама овог или другог закона или подзаконског акта којим се уређује садржај оглашавања одговоран за оглашавање ако је знао или је на основу редовне провере околности конкретного случаја (нпр. увидом у садржај) морао знати да је огласна порука противна наведеним прописима.

Имајући у виду наведене законске одредбе, препоручено је Националној служби да предузме мере из своје надлежности како би обезбедила ефикасан систем контроле огласа које послодавци достављају Националној служби, као и огласа које послодавци сами постављају на њен сајт. Такође, Националној служби је препоручено да приликом оглашавања води рачуна и о правилној и доследној употреби родно осетљивих назива и занимања, или коришћењем једног рода уз примену општих правила да сви појмови употребљени у једном граматичком роду обухватају мушки и женски род лица на које се односе.

3.6.2.3. Ујозорења и саопшћења

Ујозорење за јавности њоводом најаве оснивања Државној саветја за борбу за смањење абортуса, 23. децембар 2016.

Поводом најаве оснивања Државног савета за борбу за смањење абортуса, повереница за заштиту равноправности указала је јавности на чл. 44. и 63. Устава Републике Србије. Према Уставу, свако има право да слободно одлучи о рађању деце. Иако Република Србија подстиче родитеље да се одлуче на рађање, и не оспоравајући чињеницу да је наталитет у нашој држави годинама у опадању, формирање оваквог тела под оваквим називом, у најављеном саставу, не сме довести до оспоравања права жена на абортус.

Држава треба да брине о репродуктивном здрављу жена и да едукацијом деце и младих подиже свест о превенцији и планирању породице,

а то је задатак и здравствених установа у оквиру постојећих саветовалишта у домовима здравља широм Србије.

Репродуктивна права и слободе спадају у корпус људских права која ни у ком случају не смеју бити доведена у питање, а креирање популационе политике је једна од значајних политика, која треба да обухвата и жене и мушкарце равноправно, упозорила је повереница.

Упозорење јавности поводом мизогених и сексистичких изјава у недељнику Афера, 8. децембар 2016.

Због сексистичких и мизогених изјава и ставова Душана Марића, потписника колумне објављене у недељнику *Афера* у броју који је изашао 7. децембра 2016. године, повереница за заштиту равноправности реаговала је упозорењем за јавност.

У поменутој колумни не само да се вређају и понижавају жене него се минимализује и релативизује проблем насиља. Изјавама да жене „лажно пријављују“ насиље послата је недопустива порука јавности, и то када из године у годину расте број случајева родно заснованог насиља са смртним исходима. Повереница је зато истакла да сви учесници у јавном и политичком животу морају да буду додатно одговорни за сваку реч коју износе у јавност и покажу највиши степен одговорности како би се смањило и спречило сваки облик партнерског насиља и насиља у породици.

Упозорење поводом Међународног дана борбе против насиља над женама, 25. новембар 2016.

Поводом Међународног дана борбе против насиља над женама повереница за заштиту равноправности упозорила је јавност на све чешће случајеве родно заснованог насиља која се неретко завршавају трагично – убиствима. Случај жене запослене у МУП-у, коју је, након дугог и континуираног насиља, ватреним оружјем ранио супруг, такође припадник МУП-а, још један је показатељ да приступ борби против насиља није био ефикасан. Поменутом случају додатну тежину даје околност да је починилац био део, карика која је кључна у ланцу сузбијања насиља. Повереница је изразила очекивање да ће усвојени Закон о спречавању насиља у породици, доследном применом, пружити делотворне механизме заштите жртава. Сви чиниоци, од центара за социјални рад до полиције, здравствених установа, тужилаштава и судова, утврђивањем индивидуалне одговорности морају да спрече досадашње пропусте у раду. Повереница је упозорила и да медији морају да покажу

највиши степен одговорности, те да извештавајући о партнерском насиљу и насиљу у породици поштују Кодекс новинара Србије, посебно одредбе које налажу заштиту приватности и идентитета, забрану злоупотребе незнања саговорника и саговорница о последицама изношења личних података јавности, као и поштовање и заштиту права и достојанства жртава насиља и њихових породица.

Уйозорење йоводом насиља у йородици и йартнерској насиља, 2. јул 2016.

Масакр у Житишту код Зрењанина и убиство жене у селу Дреновцу код Књажевца за мање од 24 сата последњи су стравични догађаји који подсећају да је ово један од горућих проблема у нашем друштву и да борба против насиља над женама мора да обухвата ефикасно спречавање трагичних исхода. Сви актери у друштву и сви надлежни органи – од центара за социјални рад до полиције, тужилаштва, судова, али и сви грађани и грађанке, морају да покажу највиши степен одговорности како би се хитно зауставило насиље над женама у породици и у партнерским односима, упозорила је повереница после најновијих трагичних догађаја у Србији. Такође, и овом приликом истакла је да медији имају одговорност у сузбијању родно заснованог насиља, због чега је неопходно да се престане са извештавањем и емитовањем програма где се жене омаловажавају, дискриминишу и стављају у подређен положај, као и са извештавањем с места трагедија на сензационалистички и неадекватан начин.

Уйозорење йоводом случајева убиства у йартнерском насиљу, 10. март 2016.

Насиље над женама један је од највећих проблема у нашем друштву. Борба против насиља над женама мора да буде енергична и недвосмислена и подразумева консензус целог друштва у два правца: ефикасну заштиту која ће спречити трагичне исходе и искорењивање патријархалног система вредности, у којем жене треба да ћуте и трпе уколико желе да сачувају живот, упозорила је повереница за заштиту равноправности све надлежне службе и државне органе, поводом два убиства у партнерском насиљу која су се догодила између 9. и 10. марта 2016. године. Ови трагични догађаји повод су за све надлежне службе и органе власти да предузму хитне мере и унапреде систем заштите од насиља.

Саопшћење йоводом Међународној дана жена, 7. март 2016.

Повереница за заштиту равноправности овим саопштењем честитала је свим грађанкама Србије Међународни дан жена. Осми март слави жене и њихову вековну борбу за људска права, равноправност и разбијање стереотипног понашања и родних предрасуда. У тој борби, жене су добиле право гласа и учествовања у јавном и политичком животу, право на плаћено породилско одсуство, већу економску независност, боље образовање и др. У Србији су у појединим сегментима видљиви битни помаци. Данас све више жена активно партиципира у јавном и политичком животу. Наше друштво се полако привикава на све већи број жена у неким професијама које су до јуче означаване као „мушке“. Међутим и даље се суочавамо с дискриминаторним ставовима о женама. Прошлогодишња статистика Повереника за заштиту равноправности показала је да се највећи број притужби односио управо на дискриминацију жена у области рада и запошљавања. Жене се често теже запошљавају, раде слабије плаћене послове, друштво не вреднује довољно рад који оне обављају у својим домаћинствима. Посебно осетљиве категорије јесу труднице и породиље, особе са инвалидитетом, старије жене, жене из руралних подручја. Женама је потребна подршка да остваре исте могућности као и мушкарци; стварна једнакост не значи да жене треба да замене улоге с мушкарцима. Међународни дан жена треба и да подсети на економска, научна и сва остала достигнућа жена, али и да буде опомена да се жене у појединим деловима света још увек боре за нека од основних људских права.

*Саопштење поводом непримерених изјава о политичаркама,
22. фебруар 2016.*

Поводом непримерених изјава према политичаркама које су присутне у јавном говору, нарочито код појединих јавних личности, повереница је у оквиру својих законских овлашћења указала на то да сви, без обзира на то који начин и врсту комуникације користе, имају обавезу да поштују Устав и законе Србије, који важе за све грађане и грађанке. Уједно је указала да је Законом о забрани дискриминације забрањено узнемиравајуће и понижавајуће поступање које вређа достојанство лица или групе лица на основу било којег личног својства, које ствара непријатељско, понижавајуће и увредљиво окружење. У саопштењу је наведено да нам предстоји још много посла на изградњи толерантног и равноправног друштва, у којем се жене неће гледати искључиво кроз стереотипне и традиционалне родне улоге и призму пола, већ и кроз призму стручности, способности и знања, и не због жеље да се на тај начин буде присутан у медијима и јавном животу.

Повереница за заштиту равноправности је у свом саопштењу осудила насилничко понашање функционера ЖФК Војводине Драгана Чапеља над осамнаестогодишњом играчицом ЖФК Црвена звезда, Невеном Миладиновић, и изразила наду да ће насилник бити адекватно санкциониран. Уједно је подсетила јавност да је насиље један од горућих проблема у нашем друштву и да борба против насиља над женама обухвата како механизме превенције, тако и правовремени и синхронизовани рад свих надлежних органа када до насилничког понашања дође.

3.6.3. Дискриминација на основу сјаросној доба

Старије особе спадају међу најчешће дискриминисане групе у Србији, а неки од узрока за то јесу и негативна слика, стереотипи и предрасуде о овој групи. Дубоко су укорењени стереотипи о непродуктивности старијих, ставови да су они искључиво примаоци помоћи и да углавном представљају терет за околину.

Подаци из последњег Пописа становништва из 2011. године²⁰⁵ показују да је 17,25% становника Србије старије од 65 година. Резултати пројекција за период 2011–2041. указују да ће у наредних тридесет година становништво Републике Србије и даље бити изложено деловању процеса демографског старења. Удео младих је низак и с тенденцијом даљег пада, док је удео старијих висок и стално расте.

Индекс старења је знатно виши у руралном него у урбаном делу Србије. Истраживање Повереника за заштиту равноправности и Црвеног крста Србије, „Положај старијих у руралним областима“,²⁰⁶ о којем је било више речи у тачки 3.1. овог извештаја, показало је да су старији на селу нарушеног здравља и да тек делимично остварују право на здравствену заштиту. Скоро половина старијих људи у руралним областима (44%) тешко се креће, а 3% је везано за постељу или је у колицима. Већина старијих на селу (51%) не учествује у активностима у заједници, с обзиром на то да само 45% то може да чини без потешкоћа. Када је реч о односу према старијим особама на селу,

205 *Попис сјановништва, домаћинсјава и сјанова 2011. у Републици Србији – Сјаросј и јол, јодаји по насељима*. Доступно на интернет адреси: <http://pod2.stat.gov.rs/Objavljene-Publikacije/Popis2011/Starost%20i%20pol-Age%20and%20sex.pdf>.

206 Истраживање доступно на интернет адреси: <https://drive.google.com/file/d/0B1Qa-Disvv7K3c19yTVd3Z1ZuQ0U/view>.

результати истраживања су показали да је 12,6% испитаника незадовољно односом у општинским службама, 12,1% незадовољно односом у здравственим институцијама, а 10,8% у осталим институцијама, што наводи на закључак да је неопходно спроводити едукације на тему старења и старости намењене свим службеницима у институцијама и јавним службама.

Велики број корисника домова за старе смештен је у домове по одлуци њихове деце и најближих сродника, мимо сопствене воље. Управе домова закључују уговоре о смештају с децом или другим сродницима, чак и уколико старија особа има пословну способност. Такво поступање представља најгрубље кршење људских права старијих особа на слободу кретања, партиципацију и аутономно одлучивање о свом животу. Посебно је забрињавајућа појава нелегалних домова за старе, који не испуњавају услове прописане Законом о социјалној заштити и *Правилником о лиценцирању организација социјалне заштите*.²⁰⁷

Резултати истраживања јавног мњења „Однос грађана и грађанки према дискриминацији у Србији“, из 2016. године, показали су да испитаници перципирају старије особе и жене као мање дискриминисане у односу на претходна истраживања Повереника. Перцепција о заступљености дискриминације испитана је и тако што се од грађана тражило да оцене од 1 до 5 у којој мери су различите групе дискриминисане, при чему им је приказана листа различитих група грађана. Трећу групу по изложености дискриминацији чине жене (3.2) и старије особе (3.1). Занимљив је податак да, иако је оцењено да су у значајној мери изложене дискриминацији, према овим групама није присутна велика социјална дистанца.

Када је реч о медијском извештавању, испитаници сматрају да медији тренутно највише пажње посвећују равноправности припадника ЛГБТ популације (27%), а да скоро уопште не посвећују пажњу равноправности старијих (3%). У складу с претходним налазом, 56% грађана сматра да друштво у наредном периоду много пажње треба да посвети равноправности старијих лица.

Иако узорак истраживања није велики да би омогућио анализу на нивоу група које су под повећаним ризиком од дискриминације, оно показује смањено поверење становника сеоских подручја и међу старијима у институције. Социјална изолација свакако доприноси смањењу поверења ових група и указује на неопходност усмеравања мера на њихово оснаживање и успостављање сервиса за информисање и помоћ грађанима на подручју

207 *Правилник о лиценцирању организација социјалне заштите*. Доступно на интернет адреси: www.minrzs.gov.rs/lat/o-ministarstvu/pomocnici-ministra/itemlist/category/15-briga-o-porodici.

читаве Републике Србије. Неопходно је на свим нивоима континуирано реализовати кампање сензибилизације јавности о проблему старијих, али и ширити позитивну слику о старењу, старијим особама и њиховом доприносу друштву.

Поред дискриминације старијих, дискриминација деце је још увек распрострањена у Србији. Посебно рањиве категорије деце јесу деца с инвалидитетом, која живе у институцијама, нарочито деца с интелектуалним сметњама, ромска деца и деца без родитељског старања, која су најчешће дискриминисана у области образовања.

У фебруару 2016. године Министарство просвете, научног и технолошког развоја усвојило је *Правилник о ближим критеријумима за препознавање облика дискриминације од стране зајосленог, дејетца, ученика или трећега лица у усјанови образовања и васијтања*.²⁰⁸ У наредном периоду, после усвајања *Ујујсјива за јримену Правилника*, у сарадњи Повереника за заштиту равноправности и УНИЦЕФ-а биће израђена још три водича за препознавање и реаговање на дискриминацију у образовању и васпитању – за наставни кадар, за родитеље и за ученике. Планира се обука за наставнике, просветне инспекторе, саветнике, директоре школа и школске управе за примену мера које пропише овај документ.

Упркос континуираним напорима, остају проблеми у остваривању једнаког права на образовање и његове доступности за сву децу без дискриминације, односно било каквог издвајања. Ромска деца и даље су жртве предрасуда и различитих облика дискриминације, укључујући и сегрегацију (нпр. школе са већинским ромским ученицима, тзв. ромске школе и презаступљеност ромске деце у школама за образовање ученика са сметњама у развоју), као један од најтежих облика кршења права деце на образовање. Повереник за заштиту равноправности препознавајући овај проблем премио је публикацију *Превенција сегрегације, развој инклузивних ујисниох јолијтика и десејрејација школа и одељења (међународна искујства и јредлози за унајређење јпраксе у Србији*. Деца са сметњама у развоју најчешће су искључена из образовања или су упућена у специјалне школе. Многобројне предрасуде у вези са њиховим могућностима, као и учестала пракса ограничавања деце са сметњама у развоју на активности које су само њима намењене и интерсекторски проблеми утичу на повећавање њиховог осећаја изолованости, маргинализацију и гори положај ове деце у друштву. Деца са сметњама у развоју која иду у редовне школе суочавају се са бројним потешкоћама, од приступачности школе, до адекватно обученог наставног особља.

208 „Службени гласник РС“, број 22/16.

У *Стратегији развоја образовања у Србији до 2020. године* констатовано је да постоје бројни проблеми у спровођењу инклузивног образовања. Констатовано је да се локалне самоуправе ретко баве планирањем и укључивањем деце са сметњама у развоју и са инвалидитетом у основне школе. Сами капацитети за препознавање унутрашњих препрека и прављења инклузивног школског развојног плана су слаби, а приметан је и велики отпор инклузији.

Још један од проблема јесу и даље присутни наставни материјали који садрже дискриминаторне садржаје и садржаје који подржавају стереотипе и предрасуде. На основу раније дате препоруке Повереника за заштиту равноправности и анализе средњошколских уџбеника које је институција спровела у сарадњи са НВО Лабрис, Завод за унапређивање образовања и васпитања је спровео поступак и упутио мишљење Министарству просвете, науке и технолошког развоја да осам уџбеника за средње школе садржи дискриминаторне садржаје и да не могу бити даље у употреби.

Што се тиче поступања Повереника у току 2016. године, број поднетих притужби на основу старосног доба повећао се у односу на број притужби по истом основу у претходној години. Поднето је 75 притужби због дискриминације на основу старосног доба, што чини 11,8% од укупног броја поднетих притужби. Статистика сведочи да старосно доба представља трећи основ по броју поднетих притужби у 2016. години.

Пракса Повереника показује да су подносиоци притужби у највећем броју физичка лица (60), од чега 27 жена и 33 мушкарца, док су на другом месту организације цивилног друштва (11). Анализа притужби показује да је највише притужби поднето због дискриминације деце и особа старијих од 18 а млађих од 65 година, затим старијих од 65 година.

Највећи број притужби поднет је у области рада и запошљавања (23), што чини 10,1% од укупног броја поднетих притужби у овој области. Знатан број притужби по овом основу поднет је у области образовања (20), што представља 30,8% поднетих притужби у овој области, у поступку пред органима јавне власти (12), што представља 9,2% поднетих притужби у овој области. После ових области следе област пружања услуга и/или коришћења јавних површина и објеката (5), као и у области образовања и у области здравствене заштите (4).

Треба посебно нагласити да је у току 2016. године Повереник за заштиту равноправности упутио препоруке мера здравственим установама у Републици Србији за отклањање дискриминације на основу старосног доба приликом упућивања на специјализацију. Поред тога, повереница за заштиту равноправности је упутила препоруке мера домовима за смештај

одраслих и старијих лица у Републици Србији да своје одлуке и поступања приликом пружања услуга корисницима дома не заснивају на стереотипима и предрасудама о могућностима и способностима старијих особа да доносе одлуке о свом животу, поготово с обзиром на њихово старосно доба и здравствено стање.

3.6.3.1. Мишљења и препоруке

Старосно доба као критеријум за упућивање на специјализацију

Мишљење је донето у поступку по притужби поднетој против једне болнице, а поводом конкурса за упис на специјализацију. У притужби је наведено да је болница објавила интерни оглас за специјализације и да је избор кандидата обављен на основу *Правилника о стручном усавршавању запослених* и *Правилника о изменама и дојунама Правилника о стручном усавршавању запослених* ове болнице.

Током поступка утврђено је да су *Правилником о стручном усавршавању запослених* прописани критеријуми за упућивање на специјализацију, и то: просечна оцена, оцена из предмета – области – гране медицине, дужина студирања, радни стаж и радна карактеристика у установи. Такође, утврђено је да је *Правилником о изменама и дојунама Правилника о стручном усавршавању запослених* критеријум „радна карактеристика у установи“ замењен критеријумом „године живота“. Анализа прописаних критеријума показала је да су године живота кандидата једини критеријум који се не односи на професионалне способности и остварења кандидата, а током поступка је утврђено, с обзиром на начин бодовања, да су очигледно стављене у неједнак положај особе старије од 36 година у односу на млађе кандидате и кандидаткиње. Повереница за заштиту равноправности сматра да постављање критеријума који се односе на године живота кандидата није оправдано, јер године живота нису ни стварни ни одлучујући услов за упућивање на специјализацију, сагледавајући како природу и особености под којима се стиче специјалистички стаж, тако и услове под којима се он обавља.

Повереница за заштиту равноправности дала је мишљење да су применом критеријума који се односи на године живота на конкурс који је ова болница расписала, подносиоца притужбе и сви други кандидати и кандидаткиње старији од 36 година дискриминисани на основу личног својства – старосног доба. Због тога је болници препоручено да из *Правилника о изменама и дојунама Правилника о стручном усавршавању запослених* уклони критеријум за упућивање на специјализацију који се односи на године

живота кандидата и кандидаткиња, да мишљење и препоруку поверенице за заштиту равноправности објави на огласној табли или другом видном месту у просторијама ове болнице, као и да убудуће води рачуна да приликом одређивања критеријума за усавршавање не крши одредбе Закона о забрани дискриминације. Поступање по овој притужби је у току.

3.6.3.2. Прейоруке мера за остваривање равноправности

Прейорука мера за остваривање равноправности домовима за смештај одраслих и старијих лица

У току поступка по притужбама грађана, повереница за заштиту равноправности дошла је до сазнања да су поједини корисници и кориснице домова за смештај старих лица који су основани средствима у приватној својини смештени у дом против своје воље и нису потписници уговора о коришћењу услуга са управом дома, иако имају пуну пословну способност, већ су њихови сродници (углавном деца) закључили уговор са управом дома. Примера ради, поступајући по притужби организације цивилног друштва, повереница за заштиту равноправности затражила је изјашњење једног дома за смештај старих лица и из изјашњења је утврђено да се корисница налази у дому против своје воље, на основу уговора који су закључили син кориснице и управа дома. Поред тога, у изјашњењу је наведено и да је „корисница изразила жељу да напусти дом [...] Међутим, иста је неспособна за самосталан живот у било којем облику и њени лекарски налази“

Повереница за заштиту равноправности упутила је домовима за смештај одраслих и старијих лица у Републици Србији препоруку да своје одлуке и поступања приликом пружања услуга корисницима дома не заснивају на стереотипима и предрасудама о могућностима и способностима старијих особа да доносе одлуке о свом животу, поготово с обзиром на њихово старосно доба и здравствено стање. Препоруком је указано да понашање које је условљено стереотипом да је старија особа немоћна и није у могућности да се самостално стара о себи и самостално живи доводи до кршења основних људских права старијих особа на слободу кретања, партиципацију и аутономно одлучивање о свом животу. Старије особе су изложене дискриминаторним ставовима да су немоћне, неспособне да доприносе друштву и да доносе рационалне одлуке. Још већем ризику од дискриминације изложене су старије особе које имају нарушено физичко и ментално здравље. У екстремним ситуацијама, то доводи до задржавања старије особе у установама без њихове сагласности и воље, без пружања могућности старијој особи да доноси одлуке о свом животу. Домови за смештај старијих особа су веома

важни пружаоци услуга у систему социјалне заштите у погледу пружања подршке и помоћи појединцу и породици, а посебно узимајући актуелну демографску структуру у нашем друштву.

Повереница за заштиту равноправности указала је на обавезу пуног поштовања антидискриминационих међународних и домаћих прописа свих пружалаца услуга у систему социјалне заштите, како у поступку смештаја, тако и током боравка корисника на смештају у установама социјалне заштите. Пружаоци услуга су у обавези да корисницима обезбеде услугу смештаја без дискриминације у складу са начелима прописаним Законом о социјалној заштити.

Прейорука мера здравственим установама за ошклањање дискриминације на основу старосног доба приликом упућивања на специјализације

На основу притужби грађана пред Повереником за заштиту равноправности вођени су поступци на основу којих је утврђено да поједине здравствене установе у Републици Србији у својим правилницима о стручном усавршавању као критеријуме за одабир кандидата прописују, између осталог, године живота кандидата и кандидаткиња и то тако да се број бодова смањује пропорционално годинама живота кандидата. На пример, у току поступка утврђено је да је *Правилником о изменама и дојунама Правилника о стручном усавршавању запослених* једне опште болнице прописано да кандидати до 30 година живота добијају 15 бодова, кандидати од 30 до 33 године живота 10 бодова, кандидати од 33 до 36 година живота пет бодова и кандидати који имају преко 36 година живота добијају један бод.

Због тога је повереница за заштиту равноправности у децембру 2016. године здравственим установама у Републици Србији препоручила да у својим правилницима о стручном усавршавању не прописују критеријум за упућивање на специјализацију који се односи на године живота кандидата и кандидаткиње, као и да тај критеријум уклоне уколико је већ прописан. У препоруци је указано да за стицање специјалистичког стажа из медицине или стоматологије, као и за друге видове стручног усавршавања, није од одлучујућег значаја старосно доба кандидата, јер специјалистички стаж једнако стручно и адекватно могу да започну и заврше особе било ког старосног доба, уколико испуњавају остале услове који се односе на образовање и радно искуство. Здравствене установе имају пуну слободу да самостално, у складу с важећим прописима и на основу објективних критеријума, одлучују о избору лица која ће упутити на специјализацију, процењујући њихова стручна знања, компетенције и способности. Оно што здравствене установе

не смеју да чине јесте да постављају услове за упућивање на специјализацију који се тичу личних својстава кандидата и кандидаткиња, а који нису стварни и одлучујући услов за обављање посла, с обзиром на природу и особеност посла и услове у којима се он обавља. Такво понашање је противзаконито и представља повреду императивних прописа о забрани дискриминације, који су обавезујући за све правне субјекте.

3.6.3.3. Саопштења

Саопштење поводом Међународног дана старијих особа, 1. октобар 2016.

Повереница за заштиту равноправности честитала је свим нашим старијим грађанима и грађанкама 1. октобар – Међународни дан старијих особа.

Повереница је подсетила да се скоро 10 одсто притужби које су прошле године стигле Повернику за заштиту равноправности односе на дискриминацију на основу година старости, и то највише у области рада и запошљавања, у поступцима пред органима јавне власти, затим у области образовања и стручног усавршавања, као и пружања здравствених услуга.

Статистика, наравно, не одражава реално стање ствари, јер је дискриминација старијих још увек табу тема у нашем друштву, те је ова друштвена појава најчешће последица незнања или пропуста у васпитању.

Скоро 1.300.000 људи у Србији старије је од 65 година. У саопштењу је наведено да нас ова чињеница чини додатно одговорним да стварамо толерантно друштво, које ће старијима обезбедити достојанствен живот, као и да ефикасна борба против дискриминације и насиља, као и међугенерациска солидарност, нису само обавезе него морални императив у сваком одговорном друштву.

Саопштење поводом Међународног дана борбе против насиља над старијима, 14. јун 2016.

У нашем друштву постоје укорениени ставови о непродуктивности старијих, да су они пасивни примаоци помоћи и да углавном представљају терет за околину. Због оваквих ставова, старији спадају у једну од најчешће дискриминисаних група грађана. Борба против дискриминације и злостављања старијих, који су често у узрочно-последичној вези, подразумева и ширење позитивне слике о старењу, односу према старијим особама,

њиховом огромном доприносу друштву и улози коју су имали, а коју и данас имају, истакла је повереница у овом саопштењу поводом Међународног дана борбе против насиља над старијима. Према истраживању које је спровео Повереник за заштиту равноправности у сарадњи са Црвеним крстом Србије, око 20% старијих доживело је неки облик злостављања или занемаривања, које не мора бити искључиво физичко, сексуално или психолошко, него и финансијско, а оно је нажалост у нашој земљи веома распрострањено. Да би се случајеви насиља над старијима брже и лакше решавали, поред боље координације надлежних служби, жртвама насиља би требало обезбедити и бесплатну правну и социјалну помоћ. Неопходно је такође изменити и допунити законе који регулишу правну заштиту од насиља, пре свега Породични закон и Кривични законик, и дефинисати посебно кривично дело занемаривања и злостављања старијих, закључила је повереница.

3.6.4. Дискриминација на основу националне припадности

У Републици Србији постоји добар законодавни и институционални оквир за заштиту права националних мањина. Ипак, на основу истраживања међународних и домаћих организација, али и на основу сазнања које Повереник има из поступака по притужбама, у одређеним областима друштвеног живота уочава се извесна етничка дистанца према припадницима националних мањина.

Упитани за прву слободну асоцијацију о најдискриминисаној групи у Србији, учесници истраживања „Однос грађана и грађанки према дискриминацији у Србији“²⁰⁹ навели су припаднике ромске националне мањине (23%). Ови подаци јасно одсликавају положај Рома у друштву, а одговарају и броју притужби које су, због дискриминације по овом основу, поднете Поверенику. У укупном броју притужби због дискриминације на основу националне припадности и етничког порекла, више од 40% се односи на дискриминацију Рома.

Етничка дистанца је и даље најизраженија према грађанима албанске националности. Тако, према подацима из истраживања Повереника које је спроведено током 2016. године, 45% испитаника не жели да у породици има особу албанске етничке припадности. Према истраживању које је спроведено 2013. године, такав став имао је већи број испитаника, односно њих 57%, што указује на помак ка смањивању етничке дистанце. Етничка и социјална дистанца према Албанцима највише су изражене у јужној и

209 Истраживање јавног мњења „Однос грађана и грађанки према дискриминацији у Србији“. Доступно на интернет адреси: <https://drive.google.com/file/d/0B1QaDisvv7K-3c19yTVd3Z1ZuQ0U/view>.

источној Србији, а најмање у Војводини. Још је интензивнија повезаност величине града и социјалне дистанце, при чему становници мањих градова (5.000–25.000 становника) имају значајно израженију социјалну дистанцу према овој заједници него становници осталих градова. Када је у питању висок степен друштвене интеракције као што је брак, осим према Албанцима, велика је дистанца и према Ромима (33%), Бошњацима/муслиманима (26%) и Хрватима (23%). Резултати истраживања показују да 26% испитаника не би желело Албанце за комшије, 16% не би желело Роме, 10% Хрвате и 9% не жели да им комшије буду Бошњаци/муслимани. Чак 23% испитаника не жели да им колеге на послу буду Албанци. Тај проценат испитаника је нешто нижи када су у питању Роми (9%), Хрвати (9%) и Бошњаци/муслимани (7%).

Такође, припадници националних мањина неретко имају осећај да су дискриминисани у многим друштвеним областима, при чему је положај Рома најтежи. У поменутом истраживању, од испитаника је захтевано да оцене од 1 до 5 у којој мери су одређене друштвене групе дискриминисане. Према перцепцији испитаника, управо Роми долазе на прво место (3,6) као група која је највише дискриминисана. На четвртм месту се налазе Албанци (2,7) а на петом месту Хрвати (2,4) и Бошњаци/муслимани (2,4). Као најмање дискриминисане грађани виде странце (2,1) и Мађаре (2,1).

Извештаји Европске уније, међународних организација и уговорних тела указују на потребу за даљим деловањем на пољу заштите од дискриминације националних мањина, упркос помацима који постоје у овој области. Иако Кривични законик препознаје као посебно отежавајућу околност извршење кривичних дела из мржње због припадности раси, вероисповести, етничком пореклу, полу, сексуалној оријентацији и родном идентитету, пракса не бележи значајнију примену ове законске одредбе. У *Извештају Европске комисије о најрејку Србије у процесу европских интеграција* за 2016. годину,²¹⁰ наводи се да је потребно интензивирати рад на спровођењу истрага, гоњењу и кажњавању за кривична дела мотивисана мржњом, као и свеобухватно приступити интеграцији националних мањина кроз пуно спровођење акционог плана о националним мањинама широм земље. Комисија посебно истиче неопходност што брже усвајања акционог плана за пуно спровођење нове стратегије за инклузију Рома. Поред тога, у *Извештају* је истакнуто да је постигнут изванредан напредак у областима политике запошљавања, инклузије Рома, забране дискриминације и родне равноправности, али је додатно наглашено да треба делотворно спроводити активности на промоцији равноправности и обезбеђивања интеграције припадника највише дискриминисаних група, међу којима су свакако Роми.

210 Извештај доступан на интернет адреси: www.seio.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/godisnji_izvestaji_ek_o_napretku/izvestaj_ek_srbija_2016.pdf.

Комитет УН за укидање расне дискриминације узео је у разматрање *Други и Трећи периодични извештај Републике Србије о примени Међународне конвенције о укидању свих облика расне дискриминације*,²¹¹ који је Влада Републике Србије усвојила на седници 30. децембра 2015. године. *Извештај* садржи преглед законодавних, судских, административних и других мера које је држава предузела ради примене одредаба Конвенције и остваривања пуне и ефективне равноправности и заштите од расне дискриминације.

Пример покушаја присилног исељавања Рома из насеља Грмеч у Београду ушао је у извештај који је објавила међународна организација Amnesty International – *Стање људских права у свету*.²¹² Како се наводи у извештају, исељавање Рома је заустављено након подношења захтева за привременим мерама Европском суду за људска права. Важно је напоменути да је Повереник за заштиту равноправности у овом случају благовремено реаговао и упутио Препоруку мера за остваривање равноправности Градској општини Земун.²¹³ По препоруци је поступљено и обустављен је поступак принудног исељавања становника и становница ромског насеља Грмеч. У извештају је даље оцењено да Предлог закона о становању, који би требало да спречи принудна исељења, у великој мери задовољава међународне стандарде. Указано је и на то да се закони који треба да спрече злочине из мржње не примењују у довољној мери. Роми, Ашкалије и Египћани на Косову и даље трпе институционалну дискриминацију, укључујући и приступ социјалним и економским правима. Велики број њих је напустио Косово и тражи азил у ЕУ.

Извештаји и истраживања домаћих институција и организација такође препознају ромску националну мањину као највише дискриминисану, али бележе и одређене помаке у постизању равноправности.

У *Извештају Министарства правде о спровођењу Акционог плана за појавље 23 уписаних деце уговорима за чланство у Европској унији*,²¹⁴ наведено је да је у претходном периоду донет *Правилник о мерилима и појаву за упис ученика – припадника ромске националне мањине у средњу школу под повољнијим условима ради појављивања њихове равноправности*,²¹⁵ што је дало завидне резултате. У школској 2016/1207. години уписано је 1.512 ученика, у односу на претходну годину, када је уписано 420 ромских ђака. Такође, усвојен

211 Доступно на интернет адреси: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CERD%2fC%2fSRB%2f2-5&Lang=en.

212 Доступно на интернет адреси: www.amnesty.org/en/documents/pol10/2552/2016/en/.

213 Доступно на интернет адреси: <http://ravnopravnost.gov.rs/rs/preporuka-mera-gradskoj-opstini-zemun-zbog-prinudnog-iseljavanja-stanovnika-romskog-naselja/>.

214 Доступно на интернет адреси: www.mpravde.gov.rs/files/Izve%C5%A1taj%20br.%204-2016%20o%20sprovo%C4%91enju%20Akcionog%20plana%20za%20Poglavlje%2023.pdf.

215 „Службени гласник РС“, број 12/16.

је и Правилник о мерилима и њиховој улози за уџбеник ђака који су завршили програм основног образовања одраслих у средњу школу под њиховим условима ради њиховог учења и њихове равноправности.²¹⁶ Међутим, Анализа примене афирмативних мера у области образовања Рома и Ромкиња и препоруке за унапређење мера из јуна 2016. године²¹⁷ показале су да је дискриминација ромских ученика још увек присутна у школама у Србији и да је то и даље први проблем који треба решити како би се потом полако и спонтано прешло на већу индивидуализацију наставе, као и да би се напустила пракса задржавања истих критеријума оцењивања или дискриминишућег смањења критеријума.²¹⁸

У Посебном извештају Заштитника грађана о информисању на језицима националних мањина²¹⁹ оцењено је да је након приватизације медија само ромској заједници омогућено да прати програмске целине на свом језику. Иако је према сазнањима Заштитника Радио телевизија Србије (РТС) планирала увођење више медијских садржаја на језицима националних мањина, емитовање нових садржаја на мањинским језицима још није започето.²²⁰ С друге стране, Радио телевизија Војводина (РТВ) је, и поред свих познатих проблема у раду јавних сервиса, успела да у протеклих годину дана чак значајно повећа удео програма на језицима националних мањина – увођењем нових емисија, повећањем броја реприза, куповином програма, па и куповином емисија независне продукције. Заштитник грађана наводи да РТС одлагањем испуњавања обавезе јавног медијског сервиса не само крши закон већ се тако и додатно продубљују постојеће разлике у информисању националних мањина у зависности од тога да ли живе на територији Војводине или централне Србије. У извештају се наводи и то да је приликом свих досадашњих реформи пропуштено да се системски и свеобухватно реши питање медија које оснивају национални савети. Важећим нормативним решењима, како је наведено, пропуштена је и прилика да се реши питање одрживости мањинских новина које ће у будућности оснивати национални савети, ради отклањања постојећих разлика, тј. ради информисања на језицима који сада нису заступљени у штампаним медијима.²²¹

216 „Службени гласник РС“, број 42/16.

217 Анализа примене афирмативних мера у области образовања Рома и Ромкиња и препоруке за унапређење мера, Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва, Београд, 2016. Доступно на интернет адреси: <http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/wp-content/uploads/2016/07/Analiza-primene-afirmativnih-mera-u-oblasti-obrazovanja-Roma-i-Romkinja-i-preporuke-za-unapredjenje-mera.pdf>.

218 Исто, стр. 49.

219 Доступно на интернет адреси: www.ombudsman.rs/attachments/article/5018/Izvestaj%20o%20informisanju%20na%20jezicima%20nacionalnih%20manjina%20nakon%20privatizacije%20medija.pdf.

220 Исто, стр. 11.

221 Исто, стр. 15.

У писаним коментарима Комитету за права детета, Европски центар за права Рома (ERRC) и НВО Праксис навели су да и поред одредби Закона о основном образовању које налажу школама да раздвајају и прате податке о ученицима, многе школе не прикупљају податке о националној припадности / етничком пореклу. С обзиром на мањкавости одредби поменутог закона, прикупљање података није регулисано, нити се спроводи на униформисан и систематичан начин, што отвара могућност за потенцијалне злоупотребе и арбитрерност.²²² Ово онемогућује праћење остваривања права на образовање припадника националних мањина и отежава њихово социјално укључивање у школски систем.²²³ Велики број ромске деце и даље не похађа редовне школе и бива пребачен из редовних у „специјалне школе“. Налази извештаја ERRC показују да је систем географске поделе области на основу којег деца стичу могућност похађања школе застарео и да не прати демографске промене, што води сегрегацији ромске деце близу неформалних насеља. Поред тога, у одељењима у којима су интегрисани, ромски ученици су углавном предодређени да похађају наставу по индивидуалном плану образовања, што школама даје могућност да смање величину одељења.²²⁴

Такође, у извештају је наведено да расте тренд прихватања ромске деце у старатељским породицама, што поспешује процес деинституционализације ове деце, али да је процес врло спор. На основу доступних података, оцењује се да је између 30% и 50% деце ромског порекла у институцијама.²²⁵ У извештају је истакнуто да не постоје тачни подаци, али да има индиција да поједини матичари одбијају да упишу чињенице рођења ромске деце у матичне књиге, углавном због тога што недостају подаци о родитељима. С тим у вези, у фебруару 2016. године Праксис и ERRC поднели су иницијативу за оцену уставности одредаба Закона о матичним књигама које омогућавају одлагање уписа чињенице рођења.²²⁶

Због дискриминације на основу националне припадности и етничког порекла, Поверенику је поднето 60 притужби, што чини 9,4% од укупног броја притужби које су поднете у 2016. години. Овај основ дискриминације долази на четврто место по броју притужби, иза инвалидитета, пола и старосног доба као основа дискриминације. Приметан је пад броја притужби које су поднете због дискриминације на основу националне припадности и

222 Као највећи проблем се истиче то да прикупљање података о етничкој/националној припадности није интегрални део тзв. Јединственог информационог система у просвети Републике Србије.

223 *Извештај Европског центра за права Рома (ERRC) и НВО Праксис*, стр. 4.

224 *Истио*, стр. 5.

225 *Истио*.

226 Позивајући се на члан 7(1) Конвенције о правима детета, који налаже да упис рођења мора бити одмах по рођењу. Уставни суд је у септембру одбио ову иницијативу.

етничког порекла, у односу на претходне године. Током 2015. године, овај основ дискриминације заузимао је друго место по броју поднетих притужби, са учешћем од 18,4% од укупног броја притужби. У 2014. години, овај основ дискриминације био је на првом месту.

Највећи број притужби поднет је због дискриминације Рома (23), што чини 38,3% од свих притужби које су поднете због дискриминације на основу националне припадности и етничког порекла. Знатно је мање притужби поднето због припадности другим националним мањинама – хрватској (7), албанској (6), румунској (4), влашкој (4), мађарској (3), бошњачкој (2), грчкој (1), македонској (1), словачкој (1) и другим националним мањинама (8).

Од укупног броја притужби по овом основу, највећи број притужби односио се на област рада и запошљавања (22). У поступцима пред органима јавне власти, због дискриминације на основу националне припадности поднето је 14 притужби. Када је у питању област пружања услуга током 2016. године, поднето је шест притужби због дискриминације по овом основу, а у области јавног информисања и медија пет притужби. Највећи број притужби због дискриминације на основу националне припадности у области медија и јавног информисања односи се на припадност ромској националној мањини. У два спроведена поступка утврђена је дискриминација у области медија и јавног информисања по основу припадности ромској националној мањини и дате су препоруке да се не емитују прилози којима се вређа достојанство припадника и припадница ове националне мањине, већ да се емисијама и прилозима допринесе промени образаца, обичаја и праксе који условљавају стереотипе, предрасуде и дискриминацију у односу на припаднике и припаднице ове националне мањине. Посебно је забрињавајуће истицање националне припадности осумњичених за кривична дела у ситуацијама када националност тих лица није ни у каквој вези с учињеним делом, нити објављивање ове информације доприноси бољем разумевању догађаја. На тај начин се пажња усмерава на припаднике те националне мањине (углавном ромске), они се етикетирају као особе склоне вршењу кривичних дела, што за последицу има учвршћивање негативних стереотипа и дискриминаторног односа.

Највећи број притужби због дискриминације на основу националне припадности и етничког порекла поднела су физичка лица (38), а од тога 23 мушкарца и 15 жена. Различите организације поднеле су 15 притужби по овом основу, док су правна лица поднела шест притужби, а једну притужбу је поднела група лица.

Као и претходних година, највећи број притужби на основу националне припадности поднет је због дискриминације припадника ромске националне мањине. Такав податак у складу је и с резултатима истраживања „Однос

грађана и грађанки према дискриминацији у Србији“,²²⁷ које је спроведено током 2016. године. Према добијеним резултатима, чак 39% испитаника сматра да су Роми друштвена група која је највише изложена дискриминацији. Дискриминација у поступку запошљавања или на послу јесте друштвена област у којој се у највећем броју појављују притужбе, као и у поступцима пред органима јавне власти.

3.6.4.1. Мишљења и претјорукe

Водитељ телевизијске емисије својим „сислом за хумор“ ширио негативне стереотипне о Ромима и Ромкињама и повредио њихово достојанство

Притужба је поднета поводом изјава водитеља двеју емисија, емитованих 20. и 23. новембра 2015. године. У притужби је наведено да је у емисији емитованој 20. новембра 2015. године водитељ изјавио: „Образовање Рома је кључ у решавању њиховог проблема, рекла је министарка Зорана Михајловић – не занима Роме кључ, него поклопац од шахта!“, те да је у емисији емитованој 23. новембра 2015. године упутио извињење ромској популацији на следећи начин: „... имао сам погрешну информацију да Роми краду поклопце од шахтова и оне поклопчиће од бандера и каблове, оне бакарне... и ја им се сто пута извињавам...“

У изјашњењу телевизијске куће наведено је да су ове емисије хумористичког карактера, жанровски припадају забавном програму и представљају тзв. *stand up comedy show*, као и да телевизији и аутору емисија није била намера да јавно подстичу мржњу и дискриминацију по било ком основу.

У току поступка утврђено је да је водитељ изјавом у емисији од 20. новембра 2015. године алудирао на то да припадницима ромске националне мањине није потребно образовање, јер зарађују за живот бавећи се криминалним активностима. Што се тиче „извињења“ водитеља у емисији емитованој 23. новембра 2015. године, утврђено је да се водитељ није извинио припадницима ромске националне мањине, већ је заправо показао да не схвата тежину ширења предрасуда и последице које овакве изјаве остављају на животе особа које су већ маргинализоване у друштву.

Повереница за заштиту равноправности дала је мишљење да је изјавом водитеља да Ромима није потребно образовање, већ поклопац од шахта, као и његовим „извињењем“ због спорне изјаве, повређено достојанство

227 Доступно на: <https://drive.google.com/file/d/0B1QaDisvv7K3c19yTVd3Z1ZuQ0U/view>.

припадника и припадница ромске националне мањине, чиме су прекршене одредбе Закона о забрани дискриминације. Због тога је водитељу и Првој српској телевизији, против које је притужба поднета, препоручено да у следећој емисији упуте јавно извињење свим припадницима и припадницама ромске националне мањине, да убудуће не емитују прилоге којима се вређа достојанство припадника и припадница ромске националне мањине, као и да емисијама и прилозима доприносе измени образаца, обичаја и праксе који условљавају стереотипе, предрасуде и дискриминацију у односу на припаднике и припаднице ове националне мањине. По овој препоруци није поступљено.

Национална припадност је сављена у контексту догађаја

Дискриминација по основу националне припадности у области информисања била је тема поступка по притужби организације цивилног друштва против ауторке и водитељке једне телевизијске емисије. У притужби је наведено да је водитељка током емисије емитоване у два дела, 28. октобра и 4. новембра 2015. године, наводећи „националност малолетног лица, класификујући га као малог насилника јер је био у групи деце која су показала насилно понашање, а чија се националност не наводи, дозволила генерализацију којом се ромској заједници приписује дивљачко понашање, својствено њима“.

У изјашњењу телевизије која је емитовала предметну емисију наведено је да једини контекст у коме се у оквиру емисије спомиње придев „ромско“ није национална припадност већ описивање одређеног догађаја који се десио у ромском насељу, где је придев наведен искључиво са аспекта описивања чињеница и хронологије догађаја.

У току поступка утврђено је да национална припадност извршилаца насиља над малолетним дететом није директно наведена, већ да се национална припадност једног од малолетника могла наслутити када су поменути његова мајка, баба и рођаци који живе у ромском насељу, те да је водитељка својим питањима, коментарима и изјавама истицала свој негативан став о насилничком понашању уопште, као и да национална припадност учесника у насиљу није била релевантна.

На основу анализе притужбе и изјашњења, као и увидом у предметну емисију, утврђено је да ауторка и водитељка емисије није извршила акт дискриминације, односно, својим коментарима и изјавама није приписала „дивљачко понашање“ припадницима ромске националности и тиме изазвала повреду достојанства на основу њиховог личног својства. Повереница за

заштиту равноправности дала је мишљење да водитељка својим изјавама и коментарима није прекршила одредбе Закона о забрани дискриминације.

Није утврђена дискриминација радника ромске националне припадности и исламске вероисповести у јавном комуналном предузећу

Притужба је поднета у име радника једног јавног предузећа због околности да с њим од 2009. године није закључен уговор о раду, већ се његов ангажман заснива на неком од уговора ван радног односа. Разлог због којег од почетка његовог ангажмана до момента подношења притужбе није дошло до закључења уговора о раду, према подносиоцу притужбе, лежи у чињеници да је ово лице ромске националности и исламске вероисповести.

У изјашњењу јавног комуналног предузећа наведено је да с овим лицем није закључен уговор о раду, међутим, та чињеница је, према наводима из изјашњења, повезана с процесом рационализације у овом предузећу. Наведено је да ово лице није једини радник с таквим статусом, те да је у 2014. години било ангажовано 60 извршилаца на привременим и повременим пословима, а током 2015. године је било 82 извршиоца. Такође, како се даље наводи, од тренутка његовог ангажовања на пословима аутомеханичара, само једно лице је примљено у радни однос, које је имало дужи стаж ангажовања код послодавца и остваривало је боље резултате рада, што представља једини критеријум за пријем у радни однос.

Из сагласних писаних исказа утврђено је да сведоци немају сазнања о другачијем третману овог лица у односу на друге раднике у истој или сличној ситуацији. Из свега наведеног произлази да изјашњење јавног комуналног предузећа није у супротности са исказима сведока, као ни са законским регулативама које се односе на оптимизацију броја запослених у јавним предузећима, а које су на снази у релевантном периоду за одлучивање о правима из радног односа овог лица.

С обзиром на то да не постоје докази који би оспорили наводе из изјашњења јавног комуналног предузећа у погледу разлога због којих у овом случају није закључен уговор о раду, не може се у конкретном случају утврдити да је разлог због којег с овим лицем није закључен уговор о раду у вези с његовом националном припадношћу и вероисповешћу. Имајући све ово у виду, повереница сматра да у конкретном случају није утврђено да ово лице није примљено у радни однос због своје националне припадности и/или вероисповести.

Удружење грађана својим саопштењем изразило је узнемирујуће ставове којима се вређа достојанство припадника хрватске националности

Повереница за заштиту равноправности разматрала је притужбу поднету против удружења грађана Еколошки покрет Новог Сада и заступника овог удружења, а поводом дискриминације на основу националне припадности. Притужба је поднета због *Саопштења за јавност о новом напад у ово удружење и личности заступника овог удружења*, објављеног на интернет страници удружења на друштвеној мрежи фејсбук. Према наводима из притужбе, саопштење представља реакцију удружења на пресуду Вишег суда у Новом Саду којом је утврђено да су удружење грађана и заступник овог удружења дискриминисали подносиоца притужбе по основу његове припадности хрватској националној мањини. У притужби је даље наведено да се подносилац притужбе у саопштењу назива „тровачем“, „окупатором“, „бахатим хрватским привредником“, лицем које је одговорно за настанак малигних обољења код грађана, власником „тровачког погона“, лицем које „трује и убија грађане Новог Сада“, те да се све ове квалификације доводе у везу с његовом припадношћу хрватској националној мањини. Иако му је захтев за изјашњење на наводе из притужбе уредно достављен, заступник удружења грађана се у остављеном року није изјаснио, па су повереници за заштиту равноправности били доступни наводи из притужбе и достављени докази.

У току поступка је утврђено да се ставови изнети у саопштењу за јавност удружења грађана односе на подносиоца притужбе, иако није наведен именом и презименом, с обзиром на то да се из садржине саопштења за јавност несумњиво може утврдити да је у питању ово лице.

Повереница за заштиту равноправности дала је мишљење да су удружење грађана Еколошки покрет Новог Сада и његов заступник саопштењем за јавност у којем су изражене идеје и ставови који су узнемирујући и понижавајући и којима се вређа достојанство подносиоца притужбе на основу националне припадности, прекршили одредбе Закона о забрани дискриминације. Због тога је заступнику удружења препоручено да на интернет страници овог удружења објави писано извињење подносиоцу притужбе поводом ставова изнетих у тексту саопштења за јавност, у року од 15 дана од дана пријема мишљења с препоруком, као и да убудуће не даје саопштења и изјаве којима се вређа достојанство припадника и припадница хрватске или било које друге националне мањине. По овој препоруци није поступљено.

Дневни листи извршио акти дискриминације истицањем националне припадности осумњичене

Мишљење је донето у поступку по притужби против једног дневног листа, поводом дискриминације на основу националне припадности и здравственог стања у тексту објављеном у његовом електронском издању. У притужби је наведено да је у црној хроници овог листа објављен текст са сензационалистичким призвуком, у којем се помиње да је протагонисткиња приче Ромкиња, боја коже деце која су наведена као жртве кривичног дела – „деца беле пути, тамне пути“, те да нема потребе наглашавати националну припадност особе која је под истрагом, с обзиром на то да припадност националној или етничкој групи није од важности за догађај о којем се извештава.

У току поступка утврђено је да национална припадност осумњичене, у конкретном случају, није ни у каквој вези с почињеним делом, нити објављивање ове информације доприноси бољем разумевању догађаја, због чега није било никаквог разлога да се национална припадност наводи. Истицањем националне припадности осумњичене пажња се усмерава на припаднике националне мањине, они се етикетирају као особе склоне вршењу кривичних дела, што за последицу има учвршћивање стереотипа и дискриминаторног односа према Ромима. Повереница за заштиту равноправности дала је мишљење да су истицањем националне припадности осумњичене у тексту који је објављен у електронском издању овог дневног листа изнете идеје и ставови који су узнемирујући и понижавајући и којима се вређа достојанство припадника ромске националне мањине, чиме су прекршене одредбе Закона о забрани дискриминације. Због тога је дневном листу препоручено да убудуће не објављује, односно не преузима текстове којима се подржавају предрасуде према националним мањинама, те да својим текстовима доприноси измени образаца, обичаја и праксе који условљавају стереотипе, предрасуде и дискриминацију у односу на ромску националну мањину, као и да убудуће води рачуна да у оквиру својих редовних послова и активности не крши законске прописе о забрани дискриминације. По овој препоруци је поступљено.

3.6.4.2. Саопштења

Саопштење поводом Светског дана Рома, 8. април 2016.

Поводом 8. априла, Светског дана Рома, повереница за заштиту равноправности изразила је забринутост због чињенице да од укупног броја притужби због дискриминације на основу националне припадности, највише

њих се односи на ромску националну мањину – готово свака друга, и што је алармантно, оваква статистика понавља се из године у годину. Повереница је истакла да је посебно забрињавајући однос појединих представника органа јавне власти према Ромима и Ромкињама и да су честе притужбе где дискриминишу управо они на чију подршку треба да рачунају. Зато је неопходна промена односа друштва и предузимање адекватног низа мера као одговор државе, да би се ромској националној мањини обезбедио равноправан и достојанствен живот. Светски дан Рома не сме да има само симболичан значај, него је добра прилика да се још једном упозори на њихов изузетно тежак друштвени и економски положај.

*Саопштење поводом Међународног дана сећања на Холокауст,
27. јануар 2016.*

Међународни дан сећања на Холокауст мора бити опомена за све о томе колико је дискриминација опасна и до каквих катастрофалних последица може довести. Поштовање људских права и различитости, заштита равноправности и толеранција цивилизацијски су кораци које сви морају да чине ради спречавања свих видова дискриминације и мржње према другима и другачијима. Кључну улогу у томе морају да имају образовање и образовни систем који би требало да гаје културу сећања на све жртве Холокауста и недвосмислену осуду било каквог расизма и антисемитизма, навела је повереница за заштиту равноправности поводом обележавања Међународног дана сећања на Холокауст.

3.6.5. Дискриминација на основу здравственог стања

Неоправдано прављење разлике међу људима с обзиром на њихово физичко и ментално здравствено стање и даље је присутно. На потребу за развијањем програма смањења стигме и дискриминације у овој области упућују и извештаји ЕУ, међународних, невладиних и државних тела.

Стручне анализе актуелног система здравствене заштите у области психијатрије у Србији показале су да систем није адекватан, заснива се на застарелим параметрима, те не пружа одговор на потребе како оболелих, тако и заједнице. Ова ситуација неминовно води ка деградацији капацитета личности и породице, као и друштва у целини. Застарели модел система за заштиту менталног здравља већ напуштају државе у развоју како би достигле моделе које су економски и институционално напредне државе већ развиле. Нови модел заштите менталног здравља, који промовишу Светска здравствена организација, институције Европске уније и релевантне стручне

организације, усмерен је ка потребама пацијената, укључујући и њихову психосоцијалну рехабилитацију. Сагледавањем функционисања новог приступа заштити менталног здравља у напредним државама и потенцијала којима располаже систем здравствене заштите у Србији, може се закључити да нема разлога за одлагањем систематске и ефикасне реформе психијатрије код нас. Крајњи исход реформе била би боља брига за ментално оболеле, поштовање и заштита њихових права, као и помоћ породицама које су погођене болешћу, што би водило бољем и хуманијем друштву у целини.²²⁸

Публикација *Друштвени и људски положај особа са рејким болестима и њихових породица у Србији* наводи низ препрека с којима се ове особе суочавају при покушајима да остваре основна права у области здравства у нашој земљи.²²⁹ Према мултидисциплинарним анализама проблема с којима се суочавају оболели од ретких болести и њихове породице, ове особе често не успевају да добију одговарајућу дијагнозу, па према томе ни одговарајући третман болести, нити медикаментне терапије или ортопедска помагала.²³⁰ Проблеми су проузроковани недовољно развијеном законском регулативом, недостацима у систему организовања здравствене заштите у овој сфери, отежаним стручним оспособљавањем лекарског кадра, недостатком финансијских средстава и другим факторима. Као последица ове ситуације оболели од ретких болести се, поред недостатка одговарајуће лекарске неге, суочавају и с низом друштвених и институционалних изазова при покушају остваривања права у области социјалне заштите, образовања, запошљавања и др.²³¹ Због структуралних недостатка у здравственом систему ова група пацијената остаје невидљива, а та невидљивост се даље протеже на све структуре друштва, те је живот и њима и њиховим породицама веома отежан.

Због озбиљних видова занемаривања, дискриминације, невидљивости, као и озбиљних последица ових пракси, групу оболелих од ретких болести потребно је у третману издвојити од остатка популације, посветити им више пажње у готово свим сферама живота, добро се упознати

228 Јовић, В. и др., *Приручник за успостављање и развој центара за заштиту менталног здравља у заједници*, Хелсиншки одбор за људска права у Србији, Београд, 2016. Доступно на интернет адреси: <http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/wp-content/uploads/2016/03/Prirucnik-za-uspostavljanje-i-razvoj-centara-za-zastitu-mentalnog-zdravlja-u-zajednici.pdf>.

229 Сјеничић, М., Миленковић, М., *Друштвени и људски положај особа са рејким болестима и њихових породица у Србији*, Удружење правника за медицинско и здравствено право Србије – СУПРАМ, Институт друштвених наука, Београд, 2016. Доступно на интернет адреси: www.supram.org.rs/wp-content/uploads/2016/09/Polozaj-osoba-sa-retkim-bolestima-FINAL.pdf.

230 *Друштвени и људски положај особа са рејким болестима и њихових породица у Србији*, стр. 15.

231 *Исто*, стр. 16.

с њиховим потребама и изазовима с којима се суочавају, те предузети све потребне и ефикасне мере с циљем заштите живота и здравља, достојанства и социјалне сигурности, као и опште равноправности с другим групама пацијената. За то нису довољне постојеће мере и приступи, и посебно је важно створити услове како би се спречила дискриминација ове изразито рањиве групе.²³²

У претходних неколико деценија дискриминацији лица с обзиром на њихово здравствено стање нарочито је допринела епидемија ХИВ инфекције, која је отворила бројна осетљива питања усклађивања потребе за ефикасним мерама сузбијања болести и заштите јавног здравља, те једнако важне потребе поштовања људских права, наводи се у *Страјтеији превенције и заштити од дискриминације*.²³³ И последња истраживања Повереника показују да код грађана и грађанки Србије и даље постоји велика социјална дистанца према особама које живе са ХИВ-ом. Примера ради, 61% испитаних особа изјавило је да се противи да оне лично или њихови потомци буду у браку са особом оболелом од ХИВ/АИДС-а.²³⁴

Извештај Добротворне фондације Српске православне цркве „Човекољубље“ на тему *Мониторинг људских права особа које живе са ХИВ/сидом у Републици Србији*, објављен у априлу 2016. године, препознаје кршење права особа које живе са ХИВ-ом због њиховог позитивног ХИВ статуса.²³⁵ Како се у извештају наводи, стигма и дискриминација могу да ометају њихов приступ лечењу, али и да утичу на њихово запошљавање, образовање и друга права. ХИВ стигма и дискриминација обесхрабрују особе које живе са ХИВ/сидом у приступу здравственим и социјалним услугама.²³⁶

Најновија законска решења из 2016. године значајна за област ХИВ-а, Закон о заштити становништва од заразних болести и Закон о јавном здрављу, према оцени Добротворне фондације нису донела очекиване промене које су се односиле на олакшавање превенције ХИВ-а и поштовање људских права особа које живе са ХИВ/сидом, упркос значајном учешћу PLHIV (особе које живе са ХИВ-ом) организација у процесу јавне расправе.²³⁷

232 *Исто*, стр. 139.

233 „Службени гласник РС“, број 60/30.

234 Према критеријуму изложености дискриминацији различитих друштвених група из перспективе грађана, особе које живе са ХИВ-ом спадају у групу која је највише дискриминисана, након Рома, припадника ЛГБТ популације и особа са интелектуалним потешкоћама и менталним сметњама, који чине прву групу. Истраживање је доступно на интернет адреси: <https://drive.google.com/file/d/0B1QaDisvv7K3c19yTVd3Z1ZuQ0U/view>.

235 Извештај доступан на интернет адреси: <http://drpi.research.yorku.ca/wp-content/uploads/2016/06/>.

236 *Мониторинг људских права особа које живе са ХИВ/сидом у Републици Србији*, стр. 5.

237 *Исто*, стр. 52.

У Извештају Европске комисије о најрејку Републике Србије у процесу европских интеграција за 2016. годину²³⁸ наводи се да је потребно уложити даље континуиране напоре како би се побољшао положај лица која припадају највише дискриминисаним групама, укључујући и особе које живе са ХИВ/АИДС-ом.²³⁹

У новембру 2016. године у Народној скупштини Републике Србије одржан је округли сто на тему „Будућност Србије у борби против АИДС-а“. Округли сто је окупио око 60 представника највиших државних органа, институција и независних тела Србије, затим међународних организација, као и организација цивилног друштва и особа које живе са ХИВ/АИДС-ом, а организован је од стране Уније организација Србије које се баве заштитом особа које живе са ХИВ/АИДС-ом. Учесници округлог стола били су сагласни да је ХИВ данас све више општедруштвени проблем, који захтева заједничко озбиљније ангажовање државних институција и организација цивилног друштва на усаглашеним активностима превенције ХИВ-а, рад на повећању квалитета лечења, заштите и пружања помоћи, као и смањење стигме и дискриминације према особама које живе са ХИВ/АИДС-ом.²⁴⁰

Пракса Повереника за заштиту равноправности показује да особе које живе са ХИВ-ом и даље имају потешкоћа у погледу доступности здравствене заштите у Србији. У 2016. години спроведено је ситуационо тестирање у 64 установе здравствене заштите у оквиру пројекта „Мониторинг људских права особа које живе са ХИВ/сидом“, који спроводе „Човекољубље“ и Центар за оријентацију друштва. Ову пројектну активност извело је „Човекољубље“ уз подршку чланова осам PLHIV асоцијација (AID+, AS, Жена+ и USOP из Београда, Нова+ из Панчева, Црвена линија из Новог Сада, Сунце из Ниша и STAV+ из Суботице) како би се непосредно проверило да ли запослени у здравственим установама поштују правила о забрани дискриминације приликом пружања здравствених услуга особама које живе са ХИВ/АИДС-ом.

Поред тога, у 2016. години у области здравствене заштите Поверенику је поднет већи број притужби него што је то био случај ранијих година. Неке од притужби поднете су због дискриминације по једном или више основа дискриминације (пол, старосно доба, здравствено стање и сл.), о чему ће више бити речи у наредном делу овог извештаја.

238 Извештај Европске комисије о најрејку Републике Србије у процесу европских интеграција за 2016. годину. Доступно на интернет адреси: www.seio.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/godisnji_izvestaji_ek_o_napretku/izvestaj_ek_srbija_2016.pdf.

239 Извештај Европске комисије о најрејку Републике Србије у процесу европских интеграција за 2016. годину, стр. 63.

240 Доступно на интернет адреси: www.socijalnainkluzija.rs/2016/11/18/odrzan-je-okrugli-sto-buducnost-srbije-u-borbi-protiv-aids-a/.

У 2016. години поднето је 55 притужби на основу здравственог стања, што чини 8,6% од укупног броја притужби и сврстава их на пето место по бројности. Број притужби по овом основу већи је у односу на 2015, а на тај резултат свакако је утицало ситуационо тестирање спроведено током 2016. године. Наиме, након спровођења поменутог ситуационог тестирања једна организација цивилног друштва поднела је пет притужби Поверенику за заштиту равноправности због одбијања здравствених установа да пружи услугу особама које живе са ХИВ-ом. У четири случаја утврђена је дискриминација, те је здравственим установама упућено мишљење с препоруком да убудуће не одбијају пружање здравствених услуга особама које живе са ХИВ-ом, као и да у оквиру обављања послова из своје надлежности поступају у складу с антидискриминационим прописима. По овим препорукама поверенице је поступљено. У једном случају поступак је обустављен будући да подносилац притужбе није учинио вероватним постојање узрочно-последичне везе између личног својства (здравственог стања) добровољног испитивача дискриминације и поступања здравствене установе. Овим ситуационим тестирањем обухваћене су 64 установе и поднето пет притужби, за разлику од претходних година, када је, примера ради, ситуационим тестирањем било обухваћено 300 зубарских ординација и Поверенику поднете 64 притужбе, од чега је у 63 донето мишљење и утврђена дискриминација. Када се упореди обим овог ситуационог тестирања спроведеног у 2016. години и обим ситуационих тестирања која су вршена претходних година по истом основу, а с циљем испитивања постојања дискриминације у пружању услуга особама које живе са ХИВ-ом, може се закључити да је постигнут извесан помак, што не потврђују и налази истраживања Повереника о ставовима јавног мњења „Однос грађана и грађанки према дискриминацији у Србији“. Наиме, према овом истраживању, и општи преглед добијених налаза указује да постоји највећа социјална дистанца према ЛГБТ и ХИВ позитивним особама. Код ХИВ позитивних особа уочен је пораст дистанце у свим мерним сегментима односа, а највише у сегменту који се односи на брак и породицу, где 85% испитаника показује дистанцу.

Од 55 притужби које су поднете због дискриминације на основу здравственог стања, највише је поднето у области здравствене заштите (19), у поступку пред органима јавне власти (13), затим следе притужбе због дискриминације у области рада и запошљавања (10) и у области образовања и стручног усавршавања (4).

Поред тога, у 2016. години у области здравствене заштите Поверенику је поднет већи број притужби (31 притужба) него што је то био случај ранијих година, што ову област ставља на пето место по броју притужби по областима дискриминације. Неке од притужби поднете су због дискриминације по

једном или више основа дискриминације (пол, старосно доба, здравствено стање, инвалидитет и сл.). С тим у вези, када је једно лице дискриминисано на основу више личних својстава, односно основа дискриминације, то доводи до постојања вишеструке дискриминације, која представља тежак облик дискриминације јер су негативне последице које изазива много веће. У поступању по притужбама уочено је да се здравствено стање, као један од основа дискриминације, најчешће јавља код вишеструке дискриминације, и то најчешће у комбинацији са старосним добом, инвалидитетом или полом као основом дискриминације, а понекад и с другим основима дискриминације.

Тако је, примера ради, током 2016. године, због дискриминације на основу здравственог стања и националне припадности, повереница за заштиту равноправности поднела и кривичну пријаву која ће бити представљена у делу извештаја „Судски поступци“.

У току 2016. године Повереник за заштиту равноправности упутио је препоруку мера Министарству просвете, науке и технолошког развоја, а поводом услова предвиђеног конкурсом за доделу стипендија који се односио на поседовање уверења о здравственом стању кандидата. Министарство није поступило по овој препоруци.

3.6.5.1. Мишљења и препоруке

Здравствене установе одбијају да јруже здравствену услућу особама које живе са ХИВ-ом

Организација која се бави заштитом људских права спровела је ситуационо тестирање у области доступности здравствене заштите и услуга. Тестирање је вршено телефонским путем и обухватило је 12 државних и 42 приватне клинике у четири града у Републици Србији, с циљем да се непосредно провери примена правила о забрани дискриминације приликом пружања здравствених услуга.

Имајући у виду чињеницу да су притужбе поднете на основу ситуационог тестирања дискриминације, потребно је детаљније појаснити смисао ситуационог тестирања дискриминације и прописе којима је тестирање регулисано. Закон о забрани дискриминације уводи у правни систем Републике Србије институт добровољног испитивача дискриминације (тестер). У питању је особа која се свесно изложила дискриминаторном поступању у намери да у конкретном случају непосредно провери примену правила о

забрани дискриминације. С обзиром на то да у судском и у другим поступцима доказивање дискриминације стандардним доказним средствима често не даје задовољавајуће резултате, законом је успостављен посебан метод добровољног испитивања дискриминације (ситуационог тестирања), који олакшава доказивање дискриминације. Ситуационо тестирање користи се с циљем да се дискриминација утврди „на лицу места“, како би се доказало неједнако (неповољније) третирање лица или групе лица засновано на неком личном својству, односно, како би се учиниле видљивим дискриминаторне праксе. Овај метод/механизам омогућава откривање дискриминације која је често „прикривена“ и правда се различитим изговорима. Ситуационо тестирање је посебан механизам, који подразумева креирање одређене ситуације, у којој је особа (потенцијални дискриминатор) доведена у позицију да може да се понаша/поступа дискриминаторно без бојазни да је неко посматра, а тестери су они који се излажу поступању потенцијалног дискриминатора и проверавају да ли се он у датој ситуацији дискриминаторно понаша. Ситуациона тестирања имају велики потенцијал за ојачавање доказа дискриминаторног поступања у појединачним случајевима, а користе се и за подизање свести јавности и развој јавних политика.

У свим овим случајевима на основу којих су против здравствених установа поднете притужбе, тестер је најпре позвао здравствену установу, заказао услугу, па тек након тога обавестио особу запослену у установи о свом ХИВ позитивном статусу. Након обавештавања о ХИВ вирусу, одбијана му је већ заказана здравствена услуга из разлога недостатка услова за пружање исте.

У овим поступцима је утврђено да је према тестеру неједнако поступано на основу његовог здравственог стања, те је повереница за заштиту равноправности дала мишљење да су здравствене установе извршиле акт непосредне дискриминације јер су неоправдано одбиле да пруже здравствену услугу особи која живи са ХИВ-ом. Због тога је здравственим установама препоручено да убудуће не одбијају пружање здравствене услуге особама које живе са ХИВ-ом, као и да им пружају обавештења која су им потребна како би довели одлуку да пристану или не пристану на предложену медицинску меру, односно обавештења која обухватају кратак опис, циљ и корист предложене медицинске мере, време трајања и могуће последице предузимања односно непредузимања предложене медицинске мере, врсту и вероватноћу могућих ризика, болне и друге споредне или трајне последице, алтернативне методе лечења, могуће промене пацијентовог стања после предузимања предложене медицинске мере, као и да убудуће, у оквиру обављања послова из своје надлежности, поступају у складу с антидискриминационим прописима. По овим препорукама је поступљено.

3.6.5.2. Прејоруке мера за остваривање равноправности

Прејорука мера Министарству просвете, науке и технолошког развоја да усклади текст Позива за пријављивање за доделу стипендија с антидискриминационим прописима

У позиву за пријављивање за доделу стипендија за школску 2016/2017. годину, а који је објављен на сајту Министарства просвете, науке и технолошког развоја, прецизирани су и услови за добијање стипендије. Под тачком 2. наведен је следећи услов: „Кандидат мора да поседује лекарско уверење не старије од шест месеци којим се потврђује да кандидат не болује од неке заразне болести (укључујући и ХИВ тест).“

Повереница за заштиту равноправности указала је да овакав начин прописивања услова за остваривање права на стипендију, који захтева лекарско уверење којим се потврђује да кандидат не болује од неке заразне болести, укључујући и ХИВ тест, представља кршење антидискриминационих прописа. На тај начин су особе које живе са ХИВ-ом непосредно дискриминисане на основу њиховог личног својства – здравственог стања, и то у једној од темељних области живота сваког појединца и сваког друштва, у области образовања. Адекватном применом важећих прописа, како у области здравства, тако и у области образовања, истовремено се штите безбедност и здравље становништва, али и достојанство и интегритет особа које живе са ХИВ-ом. Свако другачије понашање, као што је и евентуално ускраћивање права особама које живе са ХИВ-ом на образовање, академско усавршавање и укључивање у редовне животне токове, нема утемељење у важећим правним прописима, нити медицинским сазнањима. Напротив, такво понашање подржава стереотипе и предрасуде који додатно погоршавају положај ове веома осетљиве групе.

Због тога је Министарству просвете, науке и технолошког развоја упућена препорука мера за остваривање равноправности. Препоручено је да Министарство просвете, науке и технолошког развоја предузме све неопходне мере и усклади текст Позива за пријављивање за доделу стипендија за школску 2016/2017. годину с антидискриминационим прописима, изостављањем спорног услова и отклањањем последица дејства тог услова. По овој препоруци није поступљено.

3.6.5.3. Саопштења

*Саопштење поводом Светског дана борбе против ХИВ/АИДС-а,
1. децембар 2016.*

Овим саопштењем поводом Светског дана борбе против АИДС-а, повереница за заштиту равноправности скренула је пажњу јавности да је и даље свакодневни живот особа са ХИВ-ом и АИДС-ом у највећем броју случајева под теретом стигме и суочавања с дискриминацијом у свим областима живота, од образовања и запошљавања, до здравствене и социјалне заштите. Неразумевање и непознавање болести и одбијање контаката неретко их терају да крију своје здравствено стање, а страх од дискриминације и одбацивања средине доводи до самоизолације. Сви доступни резултати истраживања јавног мишљења показују да је према овој маргинализованој групи велика социјална дистанца и да их већина грађана и грађанки неће за пријатеље и не жели на послу. Забрињавајуће је и то што поједини здравствени радници и раднице, због својих предрасуда, дискриминишу особе које живе са ХИВ-ом и АИДС-ом приликом пружања медицинске помоћи. Зато треба радити на едукацији запослених у здравству. Услуге здравствене заштите и лечење морају се пружити свима, без дискриминације и под истим условима.

Повереница је на крају закључила да је потребно информисати и образовати најширу јавност како би се смањиле стигматизација и нетрпељивост према особама које живе са ХИВ-ом, зато што се у корену таквог дискриминаторног односа најчешће налази незнање.

3.6.6. Дискриминација на основу сексуалне оријентације

Учесници у већ поменутом истраживању „Однос грађана и грађанки према дискриминацији у Србији“ наводе припаднике ЛГБТ популације као најдискриминисанију групу (12%), одмах иза припадника ромске националне мањине. Оваква перцепција грађана у корелацији је с резултатима добијеним мерењем социјалне дистанце, која је најизраженија такође према ЛГБТ особама.

Перцепција о заступљености дискриминације испитана је и тако што се од грађана тражило да оценама од 1 до 5 оцене у којој мери су различите друштвене групе дискриминисане, где су припадници ЛГБТ популације, с просечном оценом 3,4, такође на другом месту.

Уколико се посматра релативан положај наведених група у односу на истраживање из 2013. године, може се закључити да је перцепција грађана о степену њихове изложености дискриминацији слична. Разлика се јавља у томе што грађани РOME и ЛГБТ особе виде као чешће изложене дискриминацији него пре три године, док истовремено старије особе и жене виде као мање дискриминисане у односу на претходно истраживање.

Већа социјална дистанца према појединим друштвеним групама показатељ је ниског нивоа социјалне комуникације и интеракције, а самим тим представља потенцијалну опасност за дискриминацију припадника тих група. Четвртина испитаника (27%) не жели да им припадници ЛГБТ популације буду колеге, трећина (34%) не жели да се с њима дружи, половина (47%) не жели да ЛГБТ особе буду васпитачи њихове деце, док би 63% испитаника имало нешто против да они сами или њихова деца буду у браку с ЛГБТ особом. Иако је најизраженија према припадницима ЛГБТ популације, у већини испитиваних категорија долази до пада социјалне дистанце у односу на резултате из 2013. године, нарочито у погледу прихватања брака и блиског дружења с ЛГБТ особама. Тако је у односу на 2013. годину неприхватање брака смањено за 19%, а неприхватање ЛГБТ особе за пријатеље за 12%, што је охрабрујуће и представља помак у погледу социјализације ЛГБТ особа у друштво.

У погледу информисања грађана о дискриминацији ситуација је другачија. Према резултатима истраживања, највећи део медијског простора, према мишљењу грађана, посвећује се равноправности припадника ЛГБТ популације, у односу на друге угрожене друштвене групе.

У истраживању „Како реформа сектора безбедности утиче на људску безбедност у Србији? Поновна процена утицаја реформе сектора безбедности на ЛГБТ популацију“, које је спровео Центар за истраживање јавних политика, наведено је да иако је у последњих пет година забележен извесан помак када је у питању безбедност ЛГБТ особа, према мишљењу испитаника/испитаница, ти помаци су слаби, а безбедност ове популације је и даље веома угрожена. У истраживању је такође наведено да је Србија забележила напредак у изградњи законског оквира за поштовање права ЛГБТ особа (Европска комисија 2016). Томе су пре свега допринели усвајање *Стратегије јеврењеније и заштити од дискриминације 2013–2018*, као и измене Кривичног законика и Закона о полицији. Повлачење Закона о равноправности мушкараца и жена из процедуре 2016. године представља пример добре праксе деловања независних институција, Женске парламентарне мреже и невладиних организација. Када је реч о практичној примени загарантованих права, најчешће обрађиван случај јесте непоштовање права на мирно окупљање припадника ЛГБТ заједнице. Упркос одржавању Параде поноса

протекле три године, перцепција ЛГБТ особа о безбедносним претњама као континуираном извору несигурности није промењена.²⁴¹

У Извештају Европске комисије о најрејку Србије у процесу европских интеграција за 2016. годину²⁴² наводи се да законодавни оквир за заштиту људских права постоји, али се не спроводи доследно. Уочен је недостатак политичке подршке у заштити права највише дискриминисаних група, укључујући и припаднике ЛГБТИ популације. Европска комисија упозорава да је потребно интензивирати рад на спровођењу истрага, гоњењу и кажњавању за кривична дела мотивисана мржњом, те делотворно спроводити активности на промоцији равноправности и обезбеђивања интеграције припадника највише дискриминисаних група (Роми, ЛГБТИ особе, особе са инвалидитетом, особе са ХИВ/АИДС-ом и друге рањиве групе).

Позитивно су оцењене поједине активности Србије на промовисању права ЛГБТИ популације, али се и подсећа да се ЛГБТИ особе и активисти и даље суочавају с говором мржње, претњама, а понекад и с физичким насиљем, као и да не постоји централизована евиденција званичних података о броју кривичних дела мотивисаних хомофобијом и трансфобијом. У извештају је наведено да је потребна већа политичка посвећеност унапређењу културе поштовања права ЛГБТИ особа и обезбеђивању забране дискриминације на послу, у сектору здравства и у систему образовања. Ниво предрасуда о ЛГБТИ особама и даље је релативно висок и треба се бавити овим питањем.

У извештају међународне организације Amnesty International, *Силање људских права у свету*,²⁴³ у позитивном контексту се говори о Паради поноса, која је и 2016. године одржана без инцидената. Међутим, као и у другим извештајима, наводи се да су злочини из мржње и напади на припаднике и припаднице ЛГБТ заједнице још увек присутни. На одређене трендове злочина из мржње и говора мржње према ЛГБТ особама указује и аналитички извештај Комитета правника за људска права YUCOM²⁴⁴. У извештају је оцењено да упркос позитивним помацима, још увек постоје случајеви

241 Истраживање „Како реформа сектора безбедности утиче на људску безбедност у Србији? Поновна процена утицаја реформе сектора безбедности на ЛГБТ популацију“ доступно на интернет адреси: www.publicpolicy.rs/publikacije/1e3805279a1e038df09eb5658bae2186577edddd.pdf.

242 Извештај доступан на интернет адреси: www.seio.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/godisnji_izvestaji_ek_o_napretku/izvestaj_ek_srbija_2016.pdf.

243 Доступно на интернет адреси: www.amnesty.org/en/documents/pol10/2552/2016/en/.

244 *Аналитички извештај о недостицајима и правним изазовима у имплементацији људских политика антидискриминације, превенције насиља, злочина и говора из мржње према ЛГБТ особама*, Комитет правника за људска права YUCOM, Београд, 2016. Доступно на интернет адреси: www.yucom.org.rs/wp-content/uploads/2016/11/Analiticki-izvestaji-preporuke-LGBT-prava.pdf.

злочина из мржње, у којима полиција с припадницима ЛГБТ поступа без основног поштовања према њиховом људском достојанству, те да део пријављених случајева због различитих разлога није заведен у полицијској евиденцији. Подаци наводе на закључак да ЛГБТ особе немају поверење у рад институција и тужилаштва, као и да постоји видна диспропорција између броја пријављених случајева дискриминације и њиховог реалног броја. Томе доприноси и недостатак државне статистике по овом питању.

Анализа медијског извештавања о ЛГБТ особама, која је саставни део YUCOM-овог извештаја, показала је да је тренд извештавања о ЛГБТ заједници позитиван, да се креће у добром правцу, да је све мање негативних приказа и коришћења неадекватног речника. Преовладавају неутрални медијски извештаји са 71,9% од укупно 64 анализирана прилога. Афирмативни текстови чинили су 23,4% анализираних прилога, а негативни 4,7%, који су били заступљени у медијима који имају изузетно велику читаност или гледаност и користе терминологију која је увредљива за ЛГБТ особе.

С посебном пажњом треба указати на чињеницу да је Народна скупштина Републике Србије 23. новембра 2016. године донела Закон о изменама и допунама Кривичног законика, према којима се кривично дело повреда равноправности (члан 128), може извршити ако се неком лицу, због сексуалне оријентације или родног идентитета, ограниче или ускрате права човека и грађанина. С тим у вези Повереник за заштиту равноправности констатује да је учињен корак у правцу заштите ЛГБТ популације, да у том правцу треба даље наставити, а превасходно охрабрити припаднике ЛГБТ популације да случајеве дискриминације пријављују надлежним органима и институцијама.

Нису испуњене раније препоруке Савета Европе, а које се односе на доношење прописа којима се омогућава регистрација истополних парова и регулишу дејства, правне последице и начини престанка регистрованих партнерстава. Важно је истаћи да је Одбор за европске интеграције на петој седници, одржаној 9. септембра, заједно с Одбором за људска и мањинска права и равноправност полова донео Закључак у коме је констатована потреба даљег континуираног рада свих надлежних државних институција и органа и заинтересованих субјеката на унапређењу поштовања основних права и слобода грађана и постизању нулте толеранције на дискриминацију. Одбори су, између осталог, позвали Народну скупштину да усвоји *Декларацију против хомофобије*, а надлежне институције *Националну стратегију против насиља*.²⁴⁵

245 www.parlament.gov.rs/upload/documents/activities/Zakljucak%20odbora%20za%20evropske%20integracije%20i%20za%20ljudska%20i%20amnjinska%20prava%20i%20ravnopravnost%20polova.pdf.

Поред тога, још увек нису донета адекватна законска решења која би штитила права трансродних особа и омогућила јасну и брзу промену личних докумената, о чему је било речи и у ранијим извештајима Повереника.

Иако се трансродне особе суочавају с мноштвом проблема од најранијих фаза свог живота, управо су административно-бирокарске процедуре оно што најчешће пријављују као највећу препреку у остваривању својих права. Досадашња хаотична, неуједначена пракса по овом питању изузетно је исцрпљивала трансродне особе, ускраћујући им право на рад, директно или индиректно, услед дужине трајања, као и услед неадекватног третмана од запослених у надлежним органима управе.²⁴⁶

Од укупног броја притужби које су поднете током 2016. године, 26 је поднето због дискриминације на основу сексуалне оријентације. Имајући у виду да је број притужби по овом основу у 2015. години износио 31, као и податке разних истраживања државних институција и организација цивилног друштва у којима се, на врху или при самом врху, припадници ЛГБТ популације наводе као најугроженија друштвена група, може се констатovati да се случајеви дискриминације због сексуалне оријентације ретко пријављују. Страх од стигматизације и виктимизације, као и неповерење у рад државних институција, и даље су присутни међу ЛГБТ популацијом, због чега је неопходно предузети мере за њихово оснаживање да пријаве случајеве дискриминације.

Највећи број притужби, више од 70%, због дискриминације на основу сексуалне оријентације, поднеле су организације цивилног друштва. У области јавног информисања и медија од свих поднетих притужби по свим основима 48,4% односи се на дискриминацију у овој области. Потом следи област рада и запошљавања, затим област пружања услуга или коришћења јавних површина и објеката.

Анализом садржине притужби могу се уочити социјална дистанца и негативан став јавности према ЛГБТ популацији, због чега је неопходно предузети мере за превазилажење предрасуда, стереотипа и дискриминаторних ставова према сексуалним мањинама у свим областима, а нарочито у области јавног информисања и медија. Медији у сваком тренутку морају бити свесни одговорности за објављени текст/вест, као и обавезе да, под плаштом слободе говоре, не износе дискриминаторне ставове према рањивим групама, у које несумњиво спадају припадници/це ЛГБТ популације.

У 2016. одржани су Парада поноса и Транс пражд без инцидената, а теме посвећене поштовању права ЛГБТ особа присутније су у јавности.

246 Повереник за заштиту равноправности: <http://ravnopravnost.gov.rs/analiza-propisa-od-znacaja-za-pravni-polozaj-transpolnih-osoba/>.

3.6.6.1. Мишљења и њрејоруке

Дискриминаџорни ставови одборника скупштине општине ђрестеник њрипадницима ЛГБТ џопулаџије

Организација која се бави заштитом људских права поднела је притужбу против Драгана Вилимоновића, одборника Скупштине општине Врестеник, поводом изјава које је дао на скупштинском заседању 5. фебруара 2016. године. Том приликом одборник је изјавио: „Ја морам да се џрекрсџим из разлоја заџо шџо имам информацију да је из буџета оџштине финансирана ЛГБТ џопулаџија. Педери. Морам да џиџам ко је нормалан овде дао џедерима џаре из буџета оџштине.“ Како је даље наведено у притужби, одборник се није обазирао на опомене председника скупштине, и наставио: „Госџодо, ја џџџребљавам срџске речи и џоворим срџски. И не џоворим џџурски ни енџлески ни немачки, неџ срџски, и џџо ЛГБТ и шџџа ја знам џџамо, се зову, баџџо мој, џедери. Ако неко хоће да буде џедер и хоће да џџо финансира, нека џџо финансира из свој џеџа, а немој да џџо финансира од мојих џара и од џара џрађана ове оџштине. Ко је бре луд да џџо уради, морам да видим да ли је џџо истина. Ови овде се захваљују. Захваљују се оџштџини на финансирању.“ Одборник је излагање завршио речима: „Госџодо, ако сџџе џџо урадили, џџо је бре луда кућа. Ко бре, финансира бре џедере? Да ли је моџуће да су џаре из буџета даџџе за џџо? Каква бре дискриминаџија?“ Према наводи-ма из притужбе, одборник је на овај начин вређао и дискриминисао ЛГБТ популаџију, при чему је послао јасну поруку да припаднике ове популаџије треба ставити у неравноправан положај у погледу права на учешће у буџету општине.

У поступку је утврђено да је одборник на заседању Скупштине општине изнео више дискриминаторних ставова према припадницима ЛГБТ популаџије. Због тога је повереница за заштиту равноправности дала мишљење да су изјавом коју је одборник Драган Вилимоновић дао на седници Скупштине општине Врестеник, одржаној 5. фебруара 2016. године, а која се односи на ЛГБТ популаџију, прекршене одредбе Закона о забрани дискриминаџије. Драгану Вилимоновићу је препоручено да се састане с представницима једне ЛГБТ организације како би се ближе упознао с проблемима те заједнице, у року од 15 дана од дана пријема овог мишљења с препоруком, као и да се убудуће суздржи од кршења прописа којима се забрањује дискриминаџија. По овој препоруци није поступљено.

Председник политичке странке у изјавама за медије вређао ЛГБТ популацију

Повереница за заштиту равноправности разматрала је притужбу поднету против Јединствене Србије поводом изјава које је њен председник Драган Марковић дао у интервјуу у недељнику *Афера* 13. јануара 2016. године. Притужба је поднета због дискриминације на основу сексуалне оријентације, јер је у интервјуу председник ове политичке странке, говорећи о ЛГБТ популацији, између осталог изјавио: „Каква бре популација? То су групе људи које од својих и њихових здравствених проблема праве бизнис. Како да подржим нешто што је противприродно...”

Повереница је утврдила да изношење оваквог става представља акт дискриминације, јер вређа достојанство особа истополне сексуалне оријентације и у односу на њих ствара понижавајуће и увредљиво окружење, доприноси ширењу стереотипа и предрасуда, као и стигматизацији и нетолеранцији. Истакла је да посебну одговорност и тежину има то што је овакву изјаву изнео носилац јавне власти, чија је уставна и законска дужност да поштује забрану дискриминације и равноправност свих грађана и грађанки.

Због тога је дато мишљење да је председник Јединствене Србије Драган Марковић својим изјавама прекршио одредбе Закона о забрани дискриминације. Препоручено му је да упути извињење припадницима и припадницама ЛГБТ популације, које ће објавити у једном дневном листу с националним тиражом, да убудуће не даје изјаве којима се вређа достојанство ЛГБТ популације и подржавају стереотипи према особама истополне сексуалне оријентације, те да својим поступањем доприноси смањењу хомофобије, насиља и дискриминације и повећању толеранције према овој популацији, као и свим другим мањинским групама. По овој препоруци није поступљено.

Дискриминарно извештавање интернет портала о ЛГБТ популацији

Објављивање текстова којима се дискриминише ЛГБТ популација било је предмет притужбе поднете против издавача интернет портала Србин.инфо. У току поступка утврђено је да је приликом извештавања о ЛГБТ популацији, у текстовима: „Свака част – разбијена геј парада у Молдавији“, „Содома и Гомора у Београду“, „Парада срама завршена“, „Страшно: На геј паради у Београду промовисали педофилију“, „Хомосексуалци стварају геј популацију“, „Хомосексуалност, болест или опредељење“ и „Сатанизација Србије и њен политички естаблишмент“, објављеним на овом порталу у

периоду од маја 2015. до марта 2016. године, уредништво портала повредило достојанства лица другачије сексуалне оријентације и створило страх, непријатељско, понижавајуће и увредљиво окружење према ЛГБТ популацији. Особе хомосексуалне оријентације су у овим текстовима довођене у контекст болести, настраности, педофилије. Утврђено је да је начин извештавања портала о ЛГБТ популацији у наведеним текстовима неприхватљив и супротан антидискриминационим прописима.

Због тога је дато мишљење да су насловима ових текстова изражени идеје и ставови који су узнемирујући и понижавајући и којима се вређа достојанство особа другачије сексуалне оријентације од хетеросексуалне. Уредништву интернет портала је препоручено да због изношења дискриминаторних ставова упуту извињење припадницима и припадницама ЛГБТ популације, које ће објавити на овом порталу, као и да убудуће не објављује текстове којима се вређа достојанство припадника и припадница ЛГБТ популације и подржавају стереотипи према особама истополне сексуалне оријентације, те да својим прилозима доприноси смањењу хомофобије, насиља и дискриминације и повећању толеранције према овој популацији, као и свим другим мањинским групама. По овој препоруци није поступљено.

Дискриминација у пружању услуге издавања јростјора

Удружење грађана поднело је притужбу против једног културног центра због дискриминације по основу сексуалне оријентације и родног идентитета. У притужби је наведено да су подносиоци притужбе организовали више трибина по градовима Републике Србије под називом „Нико није слободан док сви нисмо слободни“, у оквиру пројекта „ЛГБТ караван“. Иако су постојали преговори у вези са закупом простора културног центра ради одржавања трибине, директор ове јавне установе одбио је да пружи такву услугу удружењу грађана. Подносиоци притужбе сматрају да су на наведени начин претрпели дискриминацију због сексуалне оријентације и родног идентитета.

У току поступка, културни центар није пружио доказе да је услугу издавања простора одбио да пружи из било ког објективног разлога удружењу грађана које је поднело притужбу. Имајући у виду да је подносилац притужбе учинио вероватном дискриминацију на основу сексуалне оријентације и родног идентитета, применом правила о прерасподели терета доказивања, утврђена је дискриминација у пружању јавних услуга. Због тога је повереница за заштиту равноправности дала мишљење да је културни центар прекршио прописе који забрањују дискриминацију и дала препоруку овој јавној установи да упуту писмо извињења удружењу грађана, да убудуће не крши антидискриминационе прописе и да својом делатношћу доприноси раз-

вијању толеранције и друштва једнаких, као и да окачи ово мишљење на огласну таблу. По овој препоруци је поступљено.

Насловима у дневним новинама повређено достојанство припадника и популације ЛГБТ

Мишљење је донето у поступку који је покренут притужбама две организације цивилног друштва, а поводом наслова објављених у дневним новинама *Српски телеграф* 16. и 18. априла 2016. године, и то: „Гејеви шире сиду по Србији“ и „*Патријарх за Српски телеграф*: Гејеви су болесни! Тај проблем се мора искоренити“, као и поводом наслова текстова објављених у истом издању ових новина: „Гејеви шире сиду по Србији“ и „Бити геј је тешка болест, морамо је искоренити“. Подносиоци притужби сматрају да је таквим насловима и текстовима *Српски телеграф* дискриминисао грађане и грађанке Србије по основу сексуалне оријентације.

Након спроведеног поступка и утврђеног чињеничног стања, повереница за заштиту равноправности дала је мишљење да су насловима „Алармантно откриће доктора: Гејеви шире сиду по Србији“, текстом под насловом „Гејеви шире ХИВ по Србији“, наднасловом овог текста: „Анални секс и хомосексуални односи кривци за пораст броја заражених“, фотографијом два младића, који се крећу један иза другог, а младић који хода испред наводно „изговара“: „Ти буди возић, а ја ћу локомотива!“ и антрофилом „Пречица до секса“, објављеним у дневним новинама *Српски телеграф* 16. априла 2016. године, као и насловом „*Патријарх за Српски телеграф*: Гејеви су болесни! Тај проблем се мора искоренити“, и насловом текста „Патријарх о ЛГБТ удару на новине – Бити геј је тешка болест, морамо је искоренити“, објављеним у дневним новинама *Српски телеграф* 18. априла 2016. године, изражене идеје и ставови који су узнемирујући и понижавајући и којима се вређа достојанство особа другачије сексуалне оријентације од хетеросексуалне, чиме су прекршене одредбе Закона о забрани дискриминације.

Због тога је главном и одговорном уреднику ових новина препоручено да позове на састанак представнике и представнице организација цивилног друштва које су поднеле притужбу, ради стицања непосредног увида у то с каквим се проблемима ЛГБТ особе суочавају у свакодневном животу и како су на њих утицали насловнице и текстови ове садржине, као и да убудуће не објављује прилоге којима се вређа достојанство припадника и популација ЛГБТ популације и подржавају предрасуде према маргинализованим друштвеним групама, те да својим прилозима доприноси измени образаца, обичаја и праксе који условљавају стереотипе, предрасуде и дискриминацију ЛГБТ особа. По овој препоруци није поступљено.

3.6.6.2. Ујозорења и саопшћења

Саопшћење поводом Међународног дана поноса, 28. јун 2016.

Овим саопштењем повереница је свим припадницима и припадницама ЛГБТ популације у Србији честитала Међународни дан поноса и уједно истакла да су, и поред помака у правцу побољшања њиховог положаја, ЛГБТ особе и даље изложене дискриминацији, нападима и говору мржње. Истовремено, Поверенику за заштиту равноправности притужбе најчешће подносе организације цивилног друштва, што указује на то да ЛГБТ особе још увек живе у атмосфери страха, нетрпељивости и одбацивања од околине. Лична безбедност и достојанствен живот морају бити гарантовани сваком грађанину и грађанки Србије, због чега сви надлежни треба да континуирано предузимају мере и пружају пуну заштиту овој популацији. Повереник за заштиту равноправности и даље ће радити на сузбијању свих облика дискриминације, као и хомофобије и трансфобије, уз афирмисање идеја толеранције и поштовања људских права.

Међународни дан поноса обележава се у знак сећања на догађај познат као Стоунволска револуција у Њујорку, 1969. године, и побуну против хапшења и полицијског угњетавања ЛГБТ особа, што означава почетак савременог ЛГБТ покрета.

Саопшћење поводом Међународног дана борбе против хомофобије и трансфобије, 17. мај 2016.

У овом саопштењу издатом поводом 17. маја, Међународног дана борбе против хомофобије и трансфобије, повереница за заштиту равноправности подсетила је јавност да је свака дискриминација, па и на основу сексуалне оријентације и родног идентитета, забрањена законом и да се не сме толерисати. Чињеница да су две Параде поноса и Транс прајд одржане без инцидента, као и да су теме посвећене поштовању права ЛГБТ особа присутније у јавности, те да постоји извесан напредак у побољшању положаја ове популације, не сме да завара, јер су хомофобија и трансфобија и даље присутне у нашем друштву. Повереница је као и у ранијим приликама апеловала на медије да о трансродним, трансполним и свим особама другачије сексуалне оријентације извештавају без сензационализма и дискриминаторних ставова, да штите њихово достојанство и приватност и не употребљавају понижавајуће и увредљиве изразе. Нажалост, у појединим медијима је такво извештавање и даље пракса, па је и овај Дан прилика да се још једном подсети на одговорност коју имају у обликовању ставова најшире јавности.

*Уйозорење йоводом найада на ЛГБТ акйивисйу Бобана Сйојановића,
24. айрил 2016.*

Повереница за заштиту равноправности најоштрије је осудила напад на ЛГБТ активисту Бобана Стојановића и апеловала на надлежне органе да што пре пронађу и казне починиоце. Сваки вид насиља, претњи и говора мржње према припадницима било које мањинске или угрожене групе, па и ЛГБТ популације, мора да буде адекватно санкционисан, како би особе различите сексуалне оријентације живеле без страха за своју безбедност.

*Уйозорење йоводом хомофобије у новинским йексйовима,
18. айрил 2016.*

Повереница за заштиту равноправности осудила је увредљиве и омаловавајуће текстове према ЛГБТ особама који се објављују у појединим медијима, као и недопустиво сензационалистичко извештавање о насиљу над женама. Повереница је истакла да се приликом извештавања о насиљу над било којом друштвеном групом морају штитити права и достојанство жртава злочина и чланова њихових породица.

Светска здравствена организација скинула је хомосексуалност с листе болести још 1990. године, тако да новински текстови у којима се преношење ХИВ вируса приписује хомосексуалцима вређају достојанство и угрожавају права припадника ЛГБТ популације, а штетни су и за особе које живе са ХИВ-ом, чији се положај додатно отежава сензационалистичким насловима и ширењем нетачних информација о начину преношења вируса. Новинарима, уредницима и власницима медија уједно је упућен и апел да се придржавају кодекса новинара Србије, у коме јасно стоји да је новинарска професија неспојива са ширењем било које врсте стереотипа и дискриминаторних ставова.

*Саойййење йоводом Међународној дана видљивосйи йрансособа,
31. марй 2016.*

Међународни дан видљивости трансособа свакако је још једна прилика да се у Србији укаже на то да трансполне и трансродне особе спадају у изразито маргинализовану групу, која је често изложена различитим видовима дискриминације. Саопштењем на овај дан повереница за заштиту равноправности је истакла да се припадници ове популације не сусрећу само с проблемима физичких и вербалних напада, дискриминације и изолације

него имају и различите тешкоће у вези с признањем родног идентитета, пре свега приликом израде личних докумената. Ипак, позитивни помаци Србије у положају трансособа назначени су у извештају Високог комесара УН за људска права, пре свега због усвајања нових и ревизије постојећих закона који санкционишу злочине из мржње, као и због предузимања других мера којима се спречавају хомофобични и трансфобични напади и насиље. Међутим, нашем друштву и држави предстоји много посла како би се побољшао статус и квалитет живота трансособа.

3.6.7. Дискриминација избејлица, интјерно расељених лица, мијраната и итражилаца азила

На основу извештаја државних органа и организација цивилног друштва, може се закључити да се Србија и даље суочава с мигрантском кризом, али да су учињени одређени помаци на пољу обезбеђивања бољих услова за живот ових људи. Имајући у виду број избеглица, миграната и тражилаца азила који су у току 2016. године боравили у Републици Србији или у њој још увек бораве, и будући да у Закону о забрани дискриминације није изричито наведено ово лично својство, у овом делу извештаја дали смо посебан преглед по овом основу, иако се према броју притужби он не налази у првих пет основа у којима је поднето највише притужби.

Као и претходне године, у извештајима водећих међународних организација за заштиту људских права у 2016. години доста је било говора о избегличкој кризи и међународним обавезама држава у вези с поштовањем права избеглица.

Европска комисија у *Извештају о најрејку Србије за 2016. годину* наводи да се Србија и даље суочава са избегличком и мигрантском кризом, што је довело до значајног оптерећења система азила и миграција. Међутим, иако се суочава с повећаним мешовитим миграционим токовима и великим бројем заточених миграната, Србија је наставила да сарађује са суседним земљама и државама чланицама, обезбедила је делотворан систем регистровања избеглица и миграната и улаже значајне напоре да обезбеди смештај и хуманитарне залихе, уз међународну подршку и подршку Европске уније. Постоји пет сталних прихватних центара и три центра за смештај малолетника без пратње, док је министар унутрашњих послова започео формалну преписку с Европском канцеларијом за подршку азилу (EASO) како би се поставио шири оквир за сарадњу и подршку EASO у Србији. Такође, у извештају се наводи да би Република Србија у наредном периоду требало да усвоји и спроведе нови закон о азилу, с посебним фокусом на рањиве групе и мере интеграције за лица којима је потребна међународна заштита. Поред тога,

када је реч о области азила, наведено је да критеријуми за означавање земље као сигурне земље порекла или као сигурних трећих земаља и поступак за ревидирање тих ознака тек треба да буду у потпуности усклађени са законодавством Европске уније, али и да постоји хитна потреба за краткорочним мерама за унапређење поступка обраде захтева, укључујући и успостављање заштићеног механизма провере у оквиру поступка азила (с циљем да се направи разлика између лица којима је потребна међународна заштита и осталих лица). Такође, наведено је да је број лица која су се вратила у земљу порекла на ниском нивоу, иако је Србија корисница Програма помоћи за добровољни повратак, који води Међународна организација за миграцију, те да би Србија требало да успостави стабилан механизам повратка лица која су добила коначну одлуку о одбијању захтева за азил.²⁴⁷

У извештају *Стање људских права у свету 2015/2016*, који је објавила међународна организација Amnesty International, у делу који се односи на Републику Србију наведено је да је преко 600.000 избеглица и миграната путовало кроз Србију, од којих је већина имала за циљ тражење азила у земљама Европске уније. Такође, наведено је да, упркос напретку у имплементацији Закона о азилу, органи нису успели да обезбеде ефикасан приступ међународној заштити.²⁴⁸

Београдски центар за људска права је у сарадњи с Амбасадом Краљевине Холандије у Београду и Холандским саветом за избеглице у Амстердаму, током 2015. и 2016. године спровео пројекат под називом „Србија од земље транзита до земље дестинације“. У извештају објављеном у јуну 2016. године²⁴⁹ наводи се да се Србија тренутно суочава с великим бројем лица која траже међународну заштиту у земљи и мигрирају кроз њу, а да се у самој земљи тренутно налази мањи број особа које су добиле међународну заштиту и које остају. Ипак, евидентно је да ће све више њих, са изградњом ефикасног система азила и интеграције избеглица, изразити намеру да живи и ради на територији Србије. Захтеви приближавања Европској унији укључују и потребу да се створи транспарентан правни оквир који би био компатибилан с европским стандардима када је реч о интеграцији избеглица, а који обухвата области као што су механизми заштите, гарантовање и остваривање читавог сета права, регулисање приступа тржишту рада, образовном систему, социјалним услугама, натурализацији избеглица и многе друге.

247 *Извештај Европске комисије о најрејку Републике Србије за 2016. годину*, Брисел 2016. Доступно на интернет адреси: www.seio.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/godisnji_izvestaji_ek_o_napretku/godisnji_izvestaj_16_eng.pdf.

248 Доступно на интернет адреси: www.amnesty.org/en/documents/pol10/2552/2016/en/.

249 *Србија од земље транзита до земље дестинације*, Београдски центар за људска права, Београд, 2016. Доступно на интернет адреси: www.bgcentar.org.rs/bgcentar/wp-content/uploads/2016/06/Srbija-od-zemlje-tranzita-do-zemlje-destinacije-3.pdf.

Истраживање Индекса развијености политика интеграције миграната (*MIPEX сџудија*), које је доделило Србији оцену 41 од максималних 100, заправо показује да је наша земља на доњој скали умерено повољних политика за друштвену интеграцију странаца. У извештају се као битан недостатак нашег система наводи непостојање институције која би се бавила свеобухватном интеграцијом лица којима је одобрено право на азил, као и недостатак законских прописа који ће омогућити њихову интеграцију, а што би могло да доведе до великих проблема у функционисању система.²⁵⁰

Такође, Београдски центар за људска права, у сарадњи с организацијом Oxfam и UN Women, спровео је пројекат „Избегличка и мигрантска криза на Западном Балкану“. Као резултат настала је публикација под називом *Родна анализа Закона о азилу – Примена начела родне равноправности у сисџему азила у Републици Србији*, која је објављена у октобру 2016. године. У анализи подсџају да је положај тражитељки азила и жена избеглица посебно осетљив, те да су због тога честа мета дискриминације по различитим основама и да захтевају брзу, координисану и ефикасну заштиту од држава дестинације. Како се наводи, један од разлога за рањивост тражитељки азила и жена избеглица јесу потешкоће с којима се често суочавају у доказивању својих основа за признавање избегличког статуса, јер жене често не желе да се изјасне да су биле жртве сексуалног насиља, или родно заснованог прогона, или немају свест да су биле жртве у својој земљи порекла. Родно засновано насиље често је последица неједнаких родних односа у земљи порекла и неретко га мушки чланови породице с којима жене путују користе као механизам за претњу, или може бити последица присилних расељавања услед сукоба у земљи порекла. Такође, истакнуто је да миграциони трендови указују на то да ће број лица која траже азил наставити да расте, имајући у виду да се Србија граничи са земљама у којима такође велики број људи тражи азил и које за сада немају довољно капацитета да сва лица прихвате на одговарајући начин. Имајући то у виду, Србији предстоји озбиљан изазов да систем азила изгради тако да буде ефикасан и функционалан, да сва лица која траже азил и којима се одобри међународна заштита заиста имају могућност да остваре сва права која им се гарантују Законом о азилу, али и многим другим законима.²⁵¹

С обзиром на то да околности под којима се избеглиштво/миграције одвијају имају изузетан утицај на безбедност и добробит детета, а да се Србија, као једна од земаља на „балканској рути“ сусреће са значајним повећањем прилива избеглица/миграната, указала се потреба да се сачини

250 *Исџо*, стр. 27.

251 Доступно на интернет адреси: www.scribd.com/document/327315703/Rodna-analiza-Zakona-o-azilu-Asylum-Act-Gender-Analysis.

документ којим ће се, пре свега у интересу заштите најугроженије групе – деце избеглица/миграната, уредити поступање свих актера укључених у организовање заштите и подршке деце. Као производ стратешке сарадње између Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Уницефа и организације ИДЕАС, креиране су *Стандардне оперативне процедуре за заштити деце избеглица/миграната (СОП)*,²⁵² које представљају основ за координисано деловање свих учесника у подршци и идентификацији посебно угрожене деце избеглица/миграната. СОП су засноване на усклађивању постојећих прописа и процедура система социјалне заштите Србије с међународним прописима и стандардима о заштити деце, посебно деце у ванредним ситуацијама, и интеграцији добрих пракси УН агенција, међународних и домаћих невладиних организација које су специјализоване за рад с децом. СОП су намењене свим организацијама које су оперативне дуж руте кретања миграната и избеглица у Србији.

Према истраживању јавног мњења „Однос грађана и грађанки према дискриминацији у Србији“,²⁵³ на четвртном месту по изложености дискриминацији налазе се мигранти (2,7), а на петом избеглице (2,5). С обзиром на повећање броја тражилаца азила у нашој земљи, истраживање бележи благи раст социјалне дистанце у појединим областима, док у другима опада. Тако, пре три године 20% испитаника није прихватало да мигранти буду грађани Србије, а сада такав став има 31% испитаника. Исто тако, долази и до повећања броја оних који не желе да им мигранти буду комшије (са 23% на 30%), као и до благог повећања оних који не желе да им мигранти буду колеге (са 20% на 23%). С друге стране, забележен је пад социјалне дистанце у неким другим областима, иако је она и даље висока. Тако се смањио број оних који би имали нешто против да мигранти буду чланови њихове породице (са 50% на 38%), као и да мигрант буде на руководећем положају у држави (са 47% на 41%).

По питању положаја интерно расељених лица УНХЦР је у јулу 2016. године објавио извештај у којем су осветљени изазови с којима се суочавају најсиромашнији међу интерно расељеним лицима, односно они за које још увек нису нађена трајна решења. Такође, дат је и критички осврт у погледу крајње несигурне ситуације расељених Рома, који су често најсиромашнији и најмаргинализованији. У извештају је наведено да би управо ова интерно расељена лица требало да буду приоритет Владе Републике Србије и свих осталих актера у планирању у наредном периоду. Поред тога, у извештају се наводи да у Србији живи 203.140 лица расељених с Косова, при чему је

252 Доступно на интернет адреси: <http://ideje.rs/wp-content/uploads/2016/09/Standardne-operativne-procedure-za-zastitu-dece-izbeglica-i-migranata.pdf>.

253 Истраживање је доступно на интернет адреси: <https://drive.google.com/file/d/0B1Qa-Disvv7K3c19yTVd3Z1ZuQ0U/view>.

приметно да се највећа концентрација налази у великим градовима, нарочито Београду. Међутим, ако се посматра густина популације интерно расељених лица, највећи проценат среће се у сиромашнијим општинама на југу земље, нпр. само у Куршумлији их, према овом извештају, има 6.000. За разлику од тога, готово половина интерно расељених Рома живи на северу земље, углавном у Новом Саду и Суботици. Наводи се и да су интерно расељена лица генерално сиромашнија од већинског становништва, а један од кључних узрока је то што су изгубили имовину на Косову, да је раширена незапосленост, као и да постоје знатно веће шансе да зависе од социјалне помоћи у односу на општу популацију, док је квалитет становања такође знатно испод стандарда већинског становништва. Изнет је и податак да је у јануару 2016. године у формалним колективним центрима живело 913 људи, укључујући 682 интерно расељена лица и 231 избеглицу, као и да се Комесаријат за избеглице обавезао да ће затворити све колективне центре до краја 2016. године.²⁵⁴

Такође, у *Извештају о најрејку Србије за 2016. годину*, од 9. новембра 2016,²⁵⁵ изнети су подаци УНХЦР-а према којима у Србији има око 35.295 избеглица и 203.140 интерно расељених лица. Наводи се да се девет колективних центара постепено затварају (у њима је смештено 185 избеглица и 375 интерно расељених лица), да је настављено с програмом подршке општинама које су усвојиле локалне акционе планове за побољшање њиховог положаја, а стамбена ситуација расељених лица се незнатно побољшала. Успостављени су локални савети за управљање миграцијама и усвојени су локални акциони планови, али су услови живота многих избеглица и интерно расељених лица још увек тешки. Истакнуто је да је потребна већа доследност у спровођењу Закона о пребивалишту и боравишту грађана, који омогућава интерно расељеним лицима да пријаве боравање у центрима за социјални рад. Значајан је број интерно расељених лица ромске националности која живе у неформалним насељима, а не могу да пријаве своје тренутно место борава јер имају регистровану адресу у свом месту порекла (Косово), што ограничава њихов приступ основним правима. Наводи се да Србија учествује у регионалном дијалогу о трајним решењима за расељена лица с Косова („Скопска иницијатива“) с представницима Косова, Црне Горе и Републике Македоније, а да је Влада Републике Србије усвојила *Националну стратегију за решавање питања избеглица и интерно расељених лица до 2020. године*.

У току 2016. године Поверенику за заштиту равноправности поднете су две притужбе због дискриминације миграната, које су се односиле на област

254 www.unhcr.rs/dokumenti/istrazivanja.

255 *Извештај Европске Комисије о најрејку Републике Србије за 2016. годину*, Брисел 2016. Доступно на интернет адреси: www.seio.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/godisnji_izvestaji_ek_o_napretku/godisnji_izvestaj_16_eng.pdf.

јавног информисања и медија и пружање јавних услуга. Када је реч о интерно расељеним лицима, поднето је шест притужби, које су се односиле на област запошљавања и радних односа, као и на поступке пред органима јавне власти.

Као и претходне године, током 2016. притужбе у име миграната поднеле су организације цивилног друштва. Тежак положај, језичка баријера и претходна трауматична искуства из земље порекла и других земаља кроз које су ова лица прошла на путу до Србије доводе до тога да се физичка лица која сматрају да су претрпела дискриминацију не обраћају државним органима по питању заштите од дискриминације. Код интерно расељених лица притужбе у њихово име подносиле су организације цивилног друштва, али и физичка лица која су сматрала да су дискриминисана због свог личног својства.

Крајем 2016. године спроведено је ситуационо тестирање у односу на једно јавно предузеће ради провере информације о могућој дискриминацији према мигрантској популацији приликом пружања јавних услуга. Након спроведеног ситуационог тестирања, поднета је притужба Поверенику за заштиту равноправности. Поступак пред Повереником је у току.

3.6.7.1. Мишљења и препоруке

Захтев за испуњење догађајних услова за тражиоце азила и друга избегла лица ради вршења банкарских услуга

У притужби коју је организација цивилног друштва поднела против банке наведено је да банка приликом пружања услуга трансфера новца *MoneyGram*, од тражилаца азила и других избеглих лица тражи испуњење услова које иначе не тражи од других страних држављана. Одбијањем извршења услуге трансфера овим лицима банка их ставља у неједнак положај у односу на друге нерезиденте. Применом правила о прерасподели терета доказивања, повереница је дала мишљење да је ускраћивањем пружања услуге трансфера новца *MoneyGram* тражиоцу азила, ова банка прекршила одредбе Закона о забрани дискриминације. Због тога је банци препоручено да без разлике пружи свим клијентима услугу под једнаким условима, а да се у случају сумњивих трансакција руководи релевантним чињеницама у сваком конкретном случају, без негативних генерализација о припадницима одређених националности, да обавести све запослене о садржини мишљења и препорука Повереника за заштиту равноправности у року од 15 дана од дана мишљења с препоруком, као и да води рачуна да у оквиру својих редовних послова и активности не крши законске прописе о забрани дискриминације. По овој препоруци је поступљено.

3.6.7.2. Саопштења

Саопштење њоводом Међународној дана борбе њроћив расизма, 21. март 2016.

Повереница за заштиту равноправности указала је да је обележавање 21. марта, Међународног дана борбе против расизма, овог пута од изузетног значаја, пре свега због мигрантских криза, које представљају велики изазов за савремено друштво. Повереник за заштиту равноправности имао је веома мали број притужби због дискриминације избеглица и миграната, а оне су се углавном односиле на медијско извештавање, у којем су се износиле предрасуде и подстицала нетрпељивост. Поштујући слободу говора, али и обавезу да та слобода не угрожава достојанство других, повереница је истакла и неопходност толерантног и хуманог односа према људима који су избегли из ратом захваћених подручја, и српско друштво је дало добар пример поштовања људских права избеглица и миграната. И ове године, као и претходних, Поверенику је стигао велики број притужби које су се односиле на дискриминацију ромске мањине у различитим сегментима живота: од здравствене заштите до услова становања. Забрињавајући су и резултати истраживања УНХЦР-а у Србији, који указују да интерно расељени Роми и Ромкиње имају најгори положај од свих рањивих група у Србији, чак и од припадника ромске мањине који чине домицилно становништво. Због свега што расизам и ксенофобија са собом носе, неопходно је увек бити на опрезу и не треба заборавити да је искорењавање ових појава дуг процес, а да се толеранција и прихватање различитости уче од малих ногу. Изузетно је значајно градити толерантно и модерно друштво с јаким институцијама, а сваки изоловани и појединачни случај расизма мора бити осуђен од свих релевантних актера и јавности у Србији.

3.6.8. Дискриминација на основу друћих личних својстава

Поред личних својстава која су појединачно представљена у овом извештају, у 2016. години поднете су 52 притужбе због дискриминације на основу брачног и породичног статуса, 49 притужби због дискриминације на основу чланства у политичким, синдикалним и другим организацијама и 36 притужби због дискриминације на основу имовног стања. Поднето је 29 притужби због дискриминације на основу верског и политичког убеђења, 18 на основу осуђиваности, 10 на основу држављанства, а девет због дискриминације на основу предака. Повереник је током 2016. године примио шест притужби поднетих због дискриминације на основу родног идентитета,

пет на основу изгледа, четири на основу језика, три на основу генетске особености и по две притужбе због дискриминације на основу расе и рођења.

Поред тога, у 31 притужби је као основ дискриминације наведено неко лично својство које у закону није експлицитно наведено. У ову групу спадају притужбе због основа као што су пребивалиште, припадност групама као што су азиљанти / тражиоци азила, мигранти, избеглице.

3.6.8.1. Мишљења и препоруке

Пребивалиште као услов конкурса за упис полазника стручног осposобљавања у Центру за основну полицијску обуку Министарства унутрашњих послова Републике Србије

Против Министарства унутрашњих послова Републике Србије поднета је притужба због услова конкурса за упис полазника стручног осposобљавања у Центру за основну полицијску обуку. Поменути конкурс расписало је Министарство унутрашњих послова, а као један од услова за кандидате предвиђено је пребивалиште од најмање годину дана на територији полицијске управе за коју се конкурише. Притужбу је поднело лице које се пријавило на конкурс, али које није испуњавало *Правилником о критеријумима за избор кандидата за полазнике стручног осposобљавања* прописани услов пребивалишта. Према наводима подносиоца притужбе, прописивањем овог услова Министарство унутрашњих послова врши дискриминацију кандидата по месту пребивалишта.

У току поступка утврђено је да пребивалиште не представља критеријум који је од значаја за избор најбољих полазника за основну полицијску обуку и да не постоји сразмера између предузете мере и циља који се жели постићи, односно да се жељени циљ може постићи и другом мером. Повереница за заштиту равноправности дала је мишљење да је одредбом члана 3. став 1. тачка 2. *Правилника о критеријумима за избор кандидата за полазнике стручног осposобљавања*, којом је прописано да право учешћа на конкурс за основну полицијску обуку има лице које најмање годину дана има пребивалиште на територији организационе јединице за коју се расписује конкурс до дана закључења конкурса, подносилац притужбе неоправдано стављен у неједнак положај на основу места пребивалишта и препоручила Министарству унутрашњих послова да отклони последице дискриминаторног поступања у року од 30 дана од дана пријема мишљења с препоруком, да усклади одредбе члана 3. став 1. тачка 2. *Правилника о критеријумима за избор кандидата за полазнике стручног осposобљавања*

с антидискриминационим прописима, као и да убудуће, у оквиру обављања послова из своје надлежности, не крши антидискриминационе прописе. По овој препоруци је поступљено.

Држављанство Републике Србије један од услова за доделу средстава за финансирање поступка вантелесне оплодње

Мишљење је донето у поступку по притужби против једне локалне самоуправе због дискриминације на основу личног својства члана породице. Подносиатеља притужбе је навела да је конкурисала за средства која је ова градска општина издвојила за финансирање поступка вантелесне оплодње. Међутим, њен захтев је одбијен због тога што је у браку с држављанином Грчке.

У току поступка је утврђено да се подносиатеља притужбе, држављанка Републике Србије, с пријављеним пребивалиштем на територији градске општине против које је притужба поднета, пријавила на конкурс за доделу средстава за финансирање поступка вантелесне оплодње заједно са својим супругом, држављанином Грчке с одобреним боравком у Републици Србији, на територији исте општине, због спајања породице. Градска општина одбила је захтев подносиатељке притужбе с образложењем да њен супруг нема држављанство Републике Србије, што је један од услова за доделу средстава.

Повереница за заштиту равноправности дала је мишљење да је на овај начин градска општина извршила акт дискриминације према подносиатељки притужбе на основу личног својства члана њене породице. У складу с тим, повереница за заштиту равноправности препоручила је градској општини да без одлагања предузме све неопходне мере како би се отклониле последице дискриминаторног поступања према подносиатељки притужбе, с циљем остваривања права на финансијску помоћ за вантелесну оплодњу, као и да убудуће, у оквиру обављања послова из своје надлежности, не крши антидискриминационе прописе. По овој препоруци је поступљено.

Намећање посебних обавеза за коришћење услуге јавној комуналној предузећа

Против ЈКП ГСП „Београд“ Поверенику за заштиту равноправности поднета је притужба због дискриминације на основу брачног и породичног статуса. Подносиатеља притужбе је навела да је 5. августа 2016. године у Београду ушла у аутобус у власништву овог предузећа, с бебом у колицима. По уласку у возило пришао јој је возач аутобуса, рекавши да је неопходно да склопи колица и дете узме у наручје, јер у супротном неће започети вожњу. Сматрајући да би

такав начин возње био небезбедан за њу и дете, као и да је дете обезбеђено и сигурно у колицима која су закована, подносиатеља притужбе је одбила да поступи по налогу возача, након чега је фактички била приморана да напусти аутобус, с обзиром на то да возач није хтео да започне возњу.

У току поступка утврђено је да је ЈКП ГСП „Београд“ ставило у неједнак положај подносиатељу притужбе, и то наметањем посебних обавеза за коришћење услуге овог предузећа, које нису нужне и оправдане разлозима безбедности, будући да се тај циљ могао постићи и на други начин, чиме је прекршило одредбе Закона о забрани дискриминације. Због тога је повереница за заштиту равноправности дала препоруку предузећу да предузме све неопходне мере како би обезбедило несметан и безбедан приступ пружању услуга овог предузећа особама с децом у колицима, да упозна запослене који врше превоз путника са садржином мишљења с препорукама поверенице, да убудуће води рачуна да својим актима и праксом у пружању услуга не крши антидискриминационе прописе, као и да у личном контакту или писаним путем упути извињење подносиатељки притужбе, због претрпљеног акта дискриминације. По овој препоруци је поступљено.

3.6.8.2. Саопштења

Саопштење њоводом најада на Кућу људских љрава, 22. јануар 2016.

Повереница за заштиту равноправности најоштрије је осудила напад на просторије Куће људских права у центру Београда. Том приликом је позвала надлежне да расветле околности под којима су разбијене просторије Куће људских права, у којој су окупљене значајне невладине организације у Србији. Невладине организације су наши партнери и сарадници, с којима се заједнички ради на унапређењу, заштити и већем поштовању људских права свих у нашој земљи, с циљем изградње функционалног, демократског, равноправнијег и толерантнијег друштва, истакла је повереница поводом овог вандалског напада.

3.6.9. Вишеструка дискриминација

Вишеструка или укрштена дискриминација представља дискриминацију лица по основу два или више личних својстава.²⁵⁶ Због нарочито тешких последица које проузрокује, законом је сврстана у тешке облике дискриминације.

²⁵⁶ На пример, старија жена са инвалидитетом може бити дискриминисана по основу пола, старосног доба и инвалидитета.

Поверенику је током 2016. године поднет значајан број притужби у којима је наведено више личних својстава. Тај податак указује на повећани ниво свести грађана да је у неким ситуацијама дискриминација заснована на више основа. Од 102 притужбе у којима је наведено више личних својстава, у највећем броју назначено је старосно доба, затим следе пол, инвалидитет, брачни и породични статус, здравствено стање, чланство у политичким, синдикалним и другим организацијама и имовно стање.

Овај број притужби ипак не значи да се у свим случајевима заиста радило о вишеструкој дискриминацији, с обзиром на то да се дешава да подносиоци притужби наведу по неколико личних својстава, посебно у ситуацијама када нису сигурни које је њихово лично својство било основ дискриминације.

3.6.9.1. Мишљења и препоруке

Одборник скупштине града вређао градоначелницу због њених личних својстава – пола и старосног доба

Притужба је поднета у име и уз сагласност градоначелнице Смедерева, др Јасне Аврамовић, због изјава које је Перица Ђорђевић, одборник Скупштине града Смедерева, изнео на њеном заседању 24. децембра 2015. године. Према наводима из притужбе, одборник је том приликом изјавио: „Било би добро да градоначелник буде А. П., млад и чистиан, уместио надуване и хистеричне бабе.“

У поступку је утврђено да је на седници Скупштине града Смедерева одборник Перица Ђорђевић, између осталог, изјавио: „[...] То је, јростио, недојустиво. Од која? Од градоначелнице. И сачекајте, још ово да кажем, јоштио сам се све време уздржавао да не будем вулгаран и да јој одговорим истиом мером, онако како она нас вређа. Овај јути ћу да јрекршим јо и јо ћу рећи. Стијално јомиње А. П. који се кандидује за градоначелника и хоће да буде градоначелник, штио је лејитијмна ствар. [...] Па боље он, честитиј, јоштиен, млад, нејо нека хистерична, надувана баба.“

Повереница за заштиту равноправности сматра да је речима „хистерична, надувана баба“ одборник увредио и омаловажио градоначелницу на основу њених личних својстава – пола и старосног доба. Наиме, овим речима одборник је свој став према градоначелници исказао кроз стереотипне и традиционалне родне улоге, призму пола и старосног доба, према којима се жена, без обзира на своју стручност и професионална достигнућа, може коментарисати као „баба“ или као „хистерична“ уколико њен рад и

изјаве нису у складу с вредностима друге особе. Повереница истиче да се управо оваквим изјавама промовишу сексизам, родни стереотипи и предрасуде према женама у јавном и политичком животу, што је недопустиво и представља вређање и кршење људског достојанства жене. С друге стране, изјавом одборника да је боље да градоначелник буде млад човек, него „нека [...] баба“ изражен је његов став да људи који нису млади не треба да обављају значајне политичке и руководеће функције, чиме се стигматизују старије особе. Повереница за заштиту равноправности указује да је недопустиво да се лична својства (као што су пол и старосно доба) доводе у везу с квалификацијама одређене особе да преузме било коју јавну функцију и обавља одређене задатке и послове.

Повереница је дала мишљење да су изјавом коју је одборник Перица Ђорђевић дао на седници Скупштине града Смедерева, одржаној 24. децембра 2015. године, а која се односи на градоначелницу Смедерева, прекршене одредбе Закона о забрани дискриминације. Одборнику је препоручено да упути писано извињење градоначелници у року од 15 дана од дана пријема мишљења с препоруком, те да води рачуна да у оквиру својих редовних послова и активности не крши законске прописе о забрани дискриминације. По овој препоруци није поступљено.

Јавно ошлашавање њослова и њодаци о личним својствима кандигајћа

Електронски формулар за запослење постављен на сајту једног привредног друштва био је разлог за подношење притужбе против тог друштва. Наиме, поједина питања у формулару за запослење односила су се на осетљиве податке и лична својства лица која конкуришу за посао, и то: брачно стање, имовно стање и осуђиваност.

Утврђено је да постављање ових питања у формулару за запослење представља повреду императивних прописа о забрани дискриминације и да лична својства лица која подносе пријаву за запослење овом послодавцу никако не представљају стварни и одлучујући услов за обављање посла, имајући у виду природу и особеност посла и делатност коју обавља ово привредно друштво. Утврђено је, такође, да је привредно друштво након достављања изјашњења на притужбу, са своје интернет презентације уклонило формулар за запослење који је био предмет ове притужбе.

Повереница за заштиту равноправности дала је мишљење да је постављањем електронског формулара за запослење на својој интернет презентацији, у којем се од лица која конкуришу за посао захтева да се изјасне о подацима који се тичу њихових личних својстава, ово привредно друштво

извршило акт дискриминације у области запошљавања и рада на основу брачног и породичног статуса, имовног стања и осуђиваности. Будући да је формулар садржао и питања која се односе на датум и место рођења, повереница је указала да ови подаци такође не представљају стварни и одлучујући услов за обављање посла, имајући у виду природу и особеност посла и делатност коју обавља ово привредно друштво, али да сâмо постављање ових питања у формулару за запослење није изричито забрањено антидискриминационим прописима. Имајући у виду да је наведени формулар током поступка уклоњен с интернет презентације овог привредног друштва, повереница је привредном друштву препоручила да приликом оглашавања радних места и разговора с лицима која конкуришу за посао поштује прописе о забрани дискриминације и не поставља недопуштена питања која се тичу њихових личних својстава, а која нису стварни и одлучујући услов за обављање посла. По овој препоруци је поступљено.

3.7. Предлози за оцену уставности

Предлој за оцену уставности Закона о њлајлама државних службеника и намешћеника

Повереница за заштиту равноправности примила је притужбу грађанке, бивше функционерке у органу јединице локалне самоуправе, која сматра да је чланом 56. Закона о платама државних службеника и намештеника стављена у неједнак положај у односу на мушкарце функционере. Повереница за заштиту равноправности је утврдила, поступајући по притужби подносиоце притужбе, да јој је одбијен захтев за остваривање права на накнаду плате у периоду од три месеца од дана када јој је престала функција, јер је увидом у њен персонални досије утврђено да је на дан престанка функције имала 62 године живота, чиме су се „стекли услови за остваривање права на старосну пензију“. Полазећи од тога да ова одредба утиче дискриминаторно на значајан број функционерки, повереница за заштиту равноправности је поднела предлог за оцену уставности.

Наиме, чланом 56. Закона о платама државних службеника и намештеника прописано је да „до ступања на снагу закона којим ће се уредити плате функционера, лице коме престане функција у органу Републике Србије, аутономне покрајине или јединице локалне самоуправе на коју је изабрано, постављено или именовано, укључујући и лице које према посебним прописима има положај функционера има право на накнаду плате три месеца од дана када му је престала функција, а у висини плате коју је имало на дан престанка функције. Право на накнаду плате престаје пре протека рока од

три месеца ако бивши функционер заснује радни однос или стекне право на пензију, а може бити продужено за још три месеца ако у та три месеца стиче право на пензију“. Повереница за заштиту равноправности сматра да су одредбе члана 56. Закона о платама државних службеника и намештеника несагласне с одредбама Устава Републике Србије о зајемченим људским правима, условима за остваривање зајемчених људских права и условима за ограничење ових права, и да се овим одредбама, супротно забрани дискриминације и одредбама Устава о условима за ограничавање људских и мањинских права, женама одређеног старосног доба којима је престала функција у органу Републике Србије, аутономне покрајине или јединице локалне самоуправе на коју су изабране, постављене или именоване, укључујући и лице које према посебним прописима има положај функционерке, ограничава право из области социјалне заштите. Наиме, одредбама члана 19а Закона о пензијском и инвалидском осигурању прописано је да жене испуњавају услове за остваривање пензије у погледу радног стажа и животног доба раније него мушкарци, чиме стичу право, али не и обавезу да оду у пензију. Међутим, чланом 56. Закона о платама државних службеника и намештеника прописано је да до ступања на снагу закона којим ће се уредити плате функционера, лице коме престане функција у органу Републике Србије, аутономне покрајине или јединице локалне самоуправе на коју је изабрано, постављено или именовано, укључујући и лице које према посебним прописима има положај функционера, има право на накнаду плате три месеца од дана када му је престала функција, а у висини плате коју је имало на дан престанка функције. Право на накнаду плате престаје пре протекла рока од три месеца ако бивши функционер заснује радни однос или стекне право на пензију, а може бити продужено за још три месеца ако у та три месеца стиче право на пензију. То фактички значи да је женама укинута право избора када ће заиста отићи у старосну пензију из Закона о пензијском и инвалидском осигурању, односно бивше функционерке одређеног старосног доба неће остварити право на накнаду плате у периоду од три месеца од дана када им је престала функција, за разлику од мушкараца истог старосног доба или старијих, који још увек нису остварили право на одлазак у старосну пензију и који ће моћи да остваре право на накнаду плате након престанка функције. Због тога је одредба члана 56. став 2. Закона о платама државних службеника и намештеника, према ставу Повереника за заштиту равноправности, супротна забрани дискриминације из члана 21. Устава, јер погађа само жене, бивше функционерке, што представља дискриминацију жена. Имајући то у виду, повереница за заштиту равноправности указује да за овакво прављење разлике између мушкараца и жена бивших функционера нема објективног и разумног оправдања. Наиме, с обзиром на то да је циљ одредбе члана 56. Закона био да се обезбеди накнада плате функционерима након престанка функције у периоду од три месеца, за које време се очекује

да ће они пронаћи друге изворе прихода (запослењем или пензионисањем), може се констатовати да је у питању законити циљ који се жели постићи. Међутим, повереница за заштиту равноправности указује да је поред законитог циља неопходно да средства за постизање тог циља буду примерена и нужна, као и да постоји сразмерност између мере која је предузета и циља који се том мером жели остварити. У конкретном случају, евидентно је да не постоји сразмера између предузете мере и циља, с обзиром на то да ова мера у пракси очигледно доводи до стављања бивших функционера у неједнак положај на основу њиховог пола. Последице за бивше функционере старосног доба од 62 до 65 година јесу ускраћивање права на накнаду плате у периоду од три месеца од дана када им је престала функција, док на мушкарце истог старосног доба ова законска одредба нема утицаја. Стога повереница за заштиту равноправности сматра да такве последице нити су сразмерне, нити сврсисходне циљу који се жели постићи.

Уставни суд је донео одлуку којом је утврдио да одредбе члана 20. Закона о начину одређивања максималног броја запослених у јавном сектору нису у сагласности са Уставом Републике Србије

Током 2015. године, због великог броја притужби грађанки, синдиката, струковних удружења и организација цивилног сектора поднетих због дискриминаторне одредбе члана 20. Закона о начину одређивања максималног броја запослених, повереница за заштиту равноправности заједно са заштитником грађана поднела је предлог за оцену уставности. Наиме, одредбом члана 20. Закона о начину одређивања максималног броја запослених у јавном сектору прописано је да „запосленом у јавном сектору за време примене овог закона престаје радни однос када наврши године живота и стаж осигурања који су прописани законом за одлазак у старосну пензију“. У предлогу за оцену уставности наведено је да су одредбе члана 20. овог закона несавлазне с одредбама Устава Републике Србије о зајемченим људским правима, условима за остваривање зајемчених људских права и условима за ограничење ових права, те да се овим одредбама, супротно забрани дискриминације и одредбама Устава о условима за ограничавање људских и мањинских права, женама одређеног старосног доба које су запослене у „јавном сектору“ ограничава право на рад и по основу рада, право из области социјалне заштите, односно право на социјално обезбеђење и осигурање запосленог и његове породице. Након подношења предлога, Уставни суд је у веома кратком року донео решење којим је до доношења своје коначне одлуке обуставио извршење појединачних аката и радњи предузетих на основу одредбе члана 20. Закона о начину одређивања максималног броја запослених. Како је наведено у образложењу решења, оваква одлука је донета због последица које би могле да наступе применом оспорене одредбе.

На седници одржаној 30. јуна 2016. године, Уставни суд је донео одлуку ПУз 255/2015, којом се утврђује да одредбе члана 20. Закона о начину одређивања максималног броја запослених у јавном сектору нису у сагласности са Уставом Републике Србије. Ову одлуку Уставни суд је образложио тиме да претварање једног законског права за жене, односно права на одлазак у старосну пензију под повољнијим условима у основ за престанак радног односа представља повреду Уставом гарантованог начела забране непосредне и посредне дискриминације на основу пола. Уставни суд је, такође, подсетио да је Уставом загарантована равноправност мушкараца и жена, као и да држава гарантује развијање политике једнаких могућности. На крају, Уставни суд је утврдио да је оспорено законско решење индиректно и у супротности с одредбом Устава којом се гарантује доступност свих радних места свима под једнаким условима.

3.8. Мишљења на нацрте закона и других општих аката

Имајући у виду значај који донети прописи имају на превенцију дискриминације и унапређење равноправности, Повереник је током 2016. године значајно интензивирао свој рад у сегменту давања мишљења на нацрте прописа (40 датих мишљења). Поред тога, Повереник је учествовао у јавним расправама о појединим нацртима закона, било самоиницијативно, било на захтев предлагача.

Мишљење на Нацрт закона о систему плата запослених у јавном сектору

Поступајући по захтевима Министарства државне управе и локалне самоуправе од 23. децембра 2015. године и 20. јануара и 1. фебруара 2016. године, дата су три мишљења на Нацрт закона о систему плата запослених у јавном сектору. Првим Нацртом закона је било прописано да Влада подзаконским актима утврђује коефицијенте платних група, Каталог радних места, односно звања у јавном сектору и методологију о примени критеријума и мерила за разврставање радних места у јавном сектору. Дата је примедба да се ова питања и одредбе Нацрта закона, уместо актом Владе, уреде законом. У вези с одредбом Нацрта закона којом је прописано да се на коефицијент платног разреда, платних група, као и рад у радном односу код послодавца (минули рад) вреднује кроз коефицијент запосленог као допринос запосленог квалитету и успешности обављања послова радног места, тако да за 40 година рада у радном односу на одређеном радном месту мора да доведе до повећања коефицијента платног разреда у које је радно место запосленог разврстано од најмање 16%, указано је да није јасна

дефиниција минулог рада, односно како се предложени обрачун минулог рада одражава на плату запослених, као ни однос ове одредбе у односу на одредбу члана 108. Закона о раду. Такође је истакнуто да није јасно везивање минулог рада за одређено радно место, чиме се запослени у јавном сектору стављају у неповољнији положај у односу на друге запослене.

Поводом одредаба Нацрта закона којима се уређује разврставање радних места, односно звања у платне групе и платне разреде и критеријуми за вредновање послова, чије се разврставање у платне групе и платне разреде врши у складу с методологијом која се утврђује актом Владе, уз претходно прибављено мишљење Социјално-економског савета Републике Србије, упућена је примедба да је неопходно допунити одредбе овог члана тако да се државни службеници у независним државним органима разврставају актима тих органа. Другим текстом Нацрта закона о систему плата запослених у јавном сектору прихваћене су поједине примедбе које је дао Повереник за заштиту равноправности. Међутим, анализа новог текста Нацрта закона показала је да су нека питања од системског значаја на другачији начин уређена, али да нису узете у обзир одређене специфичности независних органа, и у том смислу дате су примедбе на конкретна предложена решења. У трећем тексту Нацрта закона прописано је да напредовање на истом радном месту представља постигнуте резултате рада и остварени радни учинак изнад стандардног или очекиваног за наведено радно место, у складу с критеријумима за њихово вредновање који се заснивају на објективним и мерљивим мерилима утврђеним у складу с посебним законом, а критеријуми и мерила морају бити постављени тако да се може основано очекивати да најмање 50% запослених код послодавца задовољава стандардне или очекиване резултате рада и радни учинак и да се основано може очекивати да највише 15% запослених може постићи резултате и учинак изнад просека, од којих највише 5% значајно изнад просека. Такође је прописано да се део средстава од укупно утврђеног износа средстава за плате намењен за напредовање запослених на истом радном месту, одређује Законом о буџету. Повереник је указао да наведене одредбе не спадају у материју коју треба да уређује овај закон. На овај начин дерогирају се одредбе Закона о државним службеницима²⁵⁷ које се односе на напредовање државних службеника и намештеника. Уводе се нови критеријуми и мерила за напредовање, уместо оних прописаних Законом о државним службеницима. Такође, отвара се простор да многи који испуне услове да напредују у односу на квалитет свог рада, то право неће моћи да остваре због прекорачења законом планираног „броја успешних“, чиме се стављају у неповољнији положај у односу на ову групу лица.

257 „Службени гласник РС“, бр. 79/05, 81/05, 64/07, 67/07, 11/08, 104/09 и 99/14.

Мишљење на Нацрт закона о изменама и допунама Закона о начину одређивања максималног броја запослених у јавном сектору

На захтев Министарства државне управе и локалне самоуправе од 29. јануара 2016. године, дато је мишљење на Нацрт закона о изменама и допунама Закона о начину одређивања максималног броја запослених у јавном сектору. У мишљењу је указано да акт о унутрашњем уређењу и систематизацији радних места није акт којим се интервенише у области смањења броја запослених, јер у супротном не би било потребе за доношењем одлуке о одређивању максималног броја запослених. Актом о унутрашњем уређењу и систематизацији орган утврђује начин организовања рада, врсту послова, као и потребан број запослених у организационим облицима који су неопходни за ефикасан рад. Овај акт је променљив, јер промена процеса рада и врсте послова то повремено изискују, али не обавезно сваке календарске године, чиме би га, према члану 13. Нацрта закона о изменама и допунама Закона о начину одређивања максималног броја запослених у јавном сектору, условила одлука о одређивању максималног броја запослених (до 30. јуна сваке календарске године). Предложено је да се одредба члана 13. став 1. овог закона брише, јер не доприноси остварењу циља Закона – смањење и ограничавање броја запослених у јавном сектору. Даље у мишљењу је наведено да се заштита од незаконитог повећања броја запослених већ постиже самим доношењем одлуке о одређивању максималног броја запослених, те да је сувишно уподобљавање акта о унутрашњем уређењу и систематизацији радних места с наведеном одлуком. Примера ради, у раду Повереника за заштиту равноправности, коме сагласност на *Правилник о унутрашњем уређењу и систематизацији радних места у стручној служби* даје Народна скупштина у пленуму, могли би настати проблеми применом овог решења, јер се временски период добијања сагласности на овај акт не може фиксирати за 30. јун календарске године.

Мишљење на Нацрт закона о изменама и допунама Закона о основама система образовања и васпитања

На захтев Министарства просвете, науке и технолошког развоја од 1. фебруара 2016. године, дато је мишљење на Нацрт закона о изменама и допунама Закона о основама система образовања и васпитања. У мишљењу је наведено да је, поред предложених измена и допуна Нацрта закона, потребно уважити и примедбу Повереника за заштиту равноправности дату у мишљењу од 10. јула 2015. године, према којој је неопходно прописати обавезу финансирања, односно суфинансирања учбеника и наставних материјала у прилагођеним форматима (Брајево писмо, увећани фонт,

аудио-запис), како би се свој деци обезбедило право на квалитетно образовање и спречили свака евентуална дискриминација и неједнако поступање.

Мишљење на Нацрт закона о финансијској подршци породици са децом

Повереник за заштиту равноправности је на захтев Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања од 10. фебруара 2016. године, дао мишљење на Нацрт закона о финансијској подршци породици са децом. Нацртом закона прописано је да породицу у смислу овог закона чине: родитељи, односно старатељи, хранитељи, усвојитељи и деца, као и други сродници, под условом да живе у заједничком домаћинству.

Повереник је указао на то да је наведеном одредбом дефиниција породице сувише широко постављена и разликује се од дефиниције породице из члана 81. Закона о социјалној заштити. Ширим постављањем дефиниције породице шири се и круг лица чији се приходи узимају у обзир приликом остваривања појединих права. Повереник је у мишљењу указао и на неусклађеност појединих одредаба Нацрта закона које уређују питање утврђивање чињенице с којим родитељем дете живи, као основа за остваривање права на дечји додатак. Предложено је да се одредба Нацрта закона допуни тако што ће се прописати да се чињеница с којим родитељем дете живи, у одсуству одлуке надлежног органа, може утврђивати и према налазу надлежног центра за социјални рад. Ова измена је потребна како би се заштитили интереси детета у поступку остваривања права прописаних овим законом док траје судски поступак.

У мишљењу на Нацрт закона Повереник је позитивно оценио увођење накнаде зараде/прихода за лица која се баве пољопривредном делатношћу и лица која обављају или су обављала повремене и привремене послове. Међутим, указано је да су Нацртом закона наведена лица, као и лица која самостално обављају делатност, стављена у неповољнији положај у односу на лица која су запослена код послодавца. Наиме, накнада зараде за време породичног одсуства, одсуства са рада ради неге детета и одсуства са рада ради посебне неге детета исплаћује се запосленом код послодавца, док лица која самостално обављају делатност, лица која су носиоци породичног пољопривредног газдинства и лица која по основу уговора обављају или су обављала привремене и повремене послове имају тзв. накнаду осталих прихода по основу рођења и неге детета и посебне неге детета. Обе накнаде утврђене су у висини просечне месечне основице на коју су плаћени доприноси за обавезно социјално осигурање, за последњих 18 месеци који претходе првом месецу отпочињања одсуства. Међутим, максимални износ

накнаде зараде за запослене је пет просечних месечних зарада у Републици Србији, док је максимални износ накнаде осталих прихода три просечне месечне зарада у Републици Србији, чиме се ова лица доводе у неједнак положај код остваривања истих права. Такође, Повереник је указао на одредбу члана 94а Закона о раду, којом је прописано да запослена жена која роди треће дете и свако наредно новорођено дете има право на накнаду зараде у трајању од две године. Имајући у виду наведено, указао је да је неопходно прописати исте услове и трајање права како за запослене код послодавца, тако и за лица која самостално обављају делатност, лица која су носиоци пољопривредног газдинства и лица која обављају или су обављала привремене и повремене послове, како се ове категорије лица не би доводиле у неједнак положај приликом остваривања права на накнаду зараде, односно накнаду прихода за време породичног одсуства, одсуства са рада ради неге детета и одсуства са рада ради посебне неге детета.

У том смислу Повереник је предложио измене одредаба Нацрта закона које се односе на накнаду осталих прихода, тако да запослене жене, предузетнице, пољопривреднице и жене које обављају привремене и повремене послове буду у једнаком правном положају приликом остваривања права на накнаду зараде, односно накнаду прихода у случајевима прописаним Нацртом закона, односно да није потребно издвајање ових лица и утврђивање посебног права на „накнаду осталих прихода по основу рођења и неге детета и посебне неге детета“, већ да могу бити обухваћена у оквиру једног права на финансијску подршку породици са децом, као што прописује и сада важећи Закон о финансијској подршци породици са децом, уз проширење круга лица и на лица која су носиоци породичног пољопривредног газдинства и лица која обављају или су обављала привремене и повремене послове.

У мишљењу је такође истакнуто да је потребно да се још једном размотре одредбе Нацрта закона у погледу ограничења која се односе на број деце у породици која остварују право на деčји додатак из разлога што је деčји додатак мера материјалне подршке угроженој деци и не сме бити диктиран редоследом рођења и бројем деце у породици.

Поред тога, одредбом члана 21. став 8. Нацрта закона прописано је да право на родитељски додатак, под условима прописаним тим чланом, може остварити и отац детета уколико је мајка детета страна држављанка, није жива, напустила је дете, лишена је родитељског права или је из објективних разлога спречена да непосредно брине о детету. Повереник је указао да је ову одредбу потребно још једном размотрити са аспекта проширења случајева када ово право може остварити отац детета (нпр. у случају кад је мајка лице без држављанства).

На захтев Министарства финансија од 5. септембра 2016. године дато је мишљење на Нацрт закона о изменама и допунама Царинског закона. Нацртом закона прописано је да су ослобођени од плаћања увозних дажбина: „Особе са инвалидитетом, односно организације особа са инвалидитетом – на предмете посебно намењене за образовање, запошљавање или друштвени напредак особа са инвалидитетом, као и на резервне делове, компоненте или додатке који су посебно направљени за те производе, који се не производе у Републици Србији.“

Повереник је истакао да намера да се на један уопштен начин формулише ослобађање од плаћања дажбина, како је то наведено у образложењу Нацрта закона, доводи до тога да је ова одредба непрецизна и да би могла изазвати проблеме у примени. Дата је примедба да није могуће закључити да ли ће особе са инвалидитетом задржати већ постојећа права која имају на основу важећег закона или им се на овај начин умањују или проширују права, тј. прописане повластице. Такође, указано је да је потребно прецизније дефинисати шта се сматра „друштвеним напретком особа са инвалидитетом“, како у пракси не би дошло до различите примене права, односно рестриктивнијег тумачења овог појма на штету особа са инвалидитетом. Неправилно и различито тумачење спорне одредбе могло би довести и до неједнаког положаја особа са инвалидитетом у поступку пред органима јавне власти.

Нацртом закона предложено је и брисање одредбе којом је регулисано ослобођење од плаћања увозних дажбина на специјално конструисане путничке аутомобиле и друга моторна возила, која је образложена тиме да су новим законским решењем путнички аутомобили и друга моторна возила искључени из ослобођења, због пуне либерализације трговине у складу с постојећом мрежом споразума које је Република Србија потписала с одређеним бројем земаља. Указано је да изостављање у потпуности из Нацрта закона ослобођења од плаћања увозних дажбина за ове намене није добро и да овај вид ослобођења треба да остане регулисан законом на уопштен начин без обзира на то да ли постоји или не постоји потписани споразум, како би се са сигурношћу обезбедио једнак приступ правима за све особе са инвалидитетом без обзира на постојање закљученог споразума, његову природу и начин регулисања ових олакшица.

Мишљење на Нацрт закона о изменама и допунама Кривичног законика

На захтев Министарства правде од 6. септембра 2016. године, дато је мишљење на Нацрт закона о изменама и допунама Кривичног законика. Повереник је истакао важност прихватања иницијативе Повереника за заштиту равноправности за измену члана 179. Кривичног законика, којим је прописано кривично дело обљубе над немоћним лицем, а којим је била забрањена блажа казна него код кривичног дела силовања из члана 178. став 1. овог законика.

Поводом појединачних предложених решења истакнуто је да је Законом о потврђивању Конвенције Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици,²⁵⁸ Република Србија преузела обавезе из наведене конвенције, поред осталог и обавезе да предузме неопходне законодавне или друге мере ради инкриминисања одређених радњи или понашања која представљају акте насиља над женама и насиља у породици. У том смислу се Нацртом закона прописују нова кривична дела, и то у области кривичних дела против живота и тела (сакаћење женског полног органа), кривичних дела против слобода човека и грађанина (прогањање), кривичних дела против полне слободе (полно узнемиравање) и у области кривичних дела против брака и породице (принудно закључење брака). Повереник је указао да је потребно дефинисање бића (основног облика) кривичног дела из члана 8. став 1. Нацрта закона, на начин како је то учињено у члану 38а) Конвенције, како би се отклониле дилеме у погледу примене наведене инкриминације у пракси, односно, да се прецизира шта у смислу тог кривичног дела означава појам „сакаћење“.

У погледу усклађености Нацрта закона са Истанбулском конвенцијом, Повереник је у мишљењу указао и на члан 9. Нацрта закона, којим је прописано кривично дело прогањање, које чини онај који „другог неовлашћено упорно прогања на начин који може осетно да угрози његов лични живот“. У ставу 2. дефинисано је шта се сматра упорним прогањањем, али је изостало дефинисање када постоји стање које се може означити као „осетно угрожавање личног живота“. Према члану 34. Истанбулске конвенције прогањање постоји када узрокује да се „лице плаши за своју безбедност“. С тим у вези у мишљењу је наведено да би и у том смислу било потребно прецизније дефинисање, ради отклањања сваке сумње приликом примене законских

258 Закон о потврђивању Конвенција Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици („Службени гласник РС – Међународни уговори“, број 12/13).

одредаба које инкриминишу прогањање. Повереник за заштиту равноправности је и у ранијим мишљењима на нацрте појединих прописа (нпр. Нацрт закона о родној равноправности) указивао да је од великог значаја да се прогањање инкриминише као кривично дело, те је у том смислу увођење овог дела у Кривични законик од великог значаја. У циљу усклађивања са Истанбулском конвенцијом, у мишљењу је предложена и формулацију наведеног кривичног дела.

Такође, Конвенција обавезује државе потписнице (члан 396) да намерна операција у сврху или уз исход онемогућавања природне репродукције код жене без њеног информисаног пристанка (пристанак који је добијен након упознавања жене са самим чином, опасностима и последицама стерилизације) или разумевања процедуре, буде прописана као кривично дело. Истоветна примедба се односи и на принудно закључење брака (члан 17. Нацрта закона), у погледу којег није извршено потпуно усаглашавање са Истанбулском конвенцијом. Одредбама члана 37. Конвенције обавезане су државе на инкриминацију присиљавања одраслог лица или детета да ступи у брак, као и намамљивање одраслог лица, односно детета, на територију стране државе или државе која није његова држава боравишта, с циљем принуде тог одраслог лица или детета да ступи у брак. У мишљењу је наведено да уколико искључимо могућност – фактичку и правну, закључења брака с лицем млађим од 16 година (па онда и принудног брака), остаје отворено питање потребе кривичноправног нормирања намамљивања детета (односно лица млађег од 14 година) или малолетника на територију стране државе или државе која није дететова држава боравишта с циљем принудног ступања у брак.

Предложеним изменама Кривичног законика није обухваћена измена кривичног дела недозвољен прекид трудноће, мада се и у односу на то кривично дело може поставити питање усклађености са Истанбулском конвенцијом, и то са чланом 39, којим се државе потписнице обавезују на инкриминацију принудног абортуса. Стога је Повереник у мишљењу указао да би, у односу на члан 120. ст. 1. и 3. Кривичног законика, којим је прописано кривично дело недозвољеног прекида трудноће с пристанком бремените жене, односно без њега, било потребно, у духу наведене конвенције, прецизирати питање пристанка бремените жене тако да он подразумева потпуну обавештеност о значају, опасности и последицама прекида трудноће, чиме би се појачала и обавеза која у том смислу произлази и из Закона о поступку прекида трудноће у здравственим установама.²⁵⁹

У мишљењу је посебно указано на учестале појаве насиља у породици, и то с веома тешким, па и кобним последицама. При томе, пракса Пове-

259 „Службени гласник РС“, бр. 16/95 и 101/05 – др. закон.

реника, као и други релевантни расположиви подаци (како цивилног сектора, тако и државних органа), показују да су насиљу најчешће изложене жене, деца, старији, особе са инвалидитетом. У циљу превенције насиља у породици и пуне кривичноправне заштите жртава насиља, предложено је да се размотри могућност да се биће кривичног дела из члана 194. став 3. одреди тако да оно обухвати и случајеве када су дела из ст. 1. и 2. учињена према немоћном лицу, односно да се немоћ лица које је жртва насиља одреди као квалификаторна околност. Имајући у виду наведено, у мишљењу је истакнуто да би било целисходно да се у односу на кривично дело из члана 194. Кривичног законика размотри и могућност пооштравања запрећених казни затвора. На крају је указано на значај увођења ових кривичних дела у Кривични законик и усаглашавања са Истанбулском конвенцијом, јер сваки акт родно заснованог насиља доводи до физичке, сексуалне, психичке и економске повреде, односно патње за жене, укључујући и претње таквим понашањем. Према Општој препоруци бр. 19 УН Комитета CEDAW (1992), насиље над женама представља облик дискриминације у смислу члана 1. Конвенције о елиминисању свих облика дискриминације жена (CEDAW) и треба га сматрати озбиљним кршењем људских права. Одредбама члана 1. ове конвенције дефинисана је дискриминација жена која обухвата родно засновано насиље, односно насиље које је усмерено против жене само због тога што је жена, или које непропорционално погађа жене. У мишљењу је наведено да је свако превентивно деловање, као и санкционисање оваквих понашања, од изузетног значаја за једно друштво.

Мишљење на Нацрт закона о азилу и привременој заштити

На захтев Министарства унутрашњих послова од 23. септембра 2016. године, дато је мишљење на Нацрт закона о азилу и привременој заштити. У датом мишљењу Повереник је констатовао да је нејасно да ли предлагач закона родно засновано насиље препознаје као разлог односно основ прогона или као дело прогона. Предложено је да се одредбе Нацрта закона које се односе на дефинисање статуса избеглице и права на уточиште усагласе с одредбама Конвенције Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици (Истанбулска конвенција), коју је Република Србија ратификовала 2013. године. У одредбама наведене конвенције, као разлог прогона наведени су, између осталог, пол, род и родни идентитет, као и припадност одређеној друштвеној групи. Међутим, у члану 26. Нацрта закона набројани су разлози прогона с обзиром на садржај појмова као што су раса, вероисповест, националност, политичко мишљење и друштвена група. Пол, род и родни идентитет нису посебно образложени у наведеном члану. Стога је указано на то да је нејасно да ли је намера предлагача била да пол,

род и родни идентитет буду самостални разлози, односно основи прогона, или је намера да ови разлози буду подведени под припадност одређеној друштвеној групи и да, ради прецизности, треба усагласити ове чланове. Поред тога, у мишљењу је наведено да је потребно водити рачуна и о терминолошкој усклађености одредаба Нацрта закона (примера ради, у Нацрту закона су за исти појам у члану 2. став 1. тачка б) и у члану 24. коришћени различити термини: „националност“, „национална припадност“, „политичко уверење“, „политичко мишљење“). Такође, Повереник је указао на то да члан 7. Нацрта закона, којим се забрањује дискриминација, односно, којим се као једно од основних начела на којима се заснива примена Закона о азилу и привременој заштити уводи начело недискриминације, треба ускладити с одредбама члана 2. Закона о забрани дискриминације, с обзиром на то да је у питању основни антидискриминациони пропис. Нацртом закона било је предвиђено и да се посебним и прихватним гаранцијама пружа одговарајућа помоћ тражиоцу који с обзиром на своје личне околности није способан да остварује права и обавезе из овог закона без одговарајуће помоћи. У мишљењу је наведено да треба прецизирати врсту и обим те помоћи, а нарочито да треба предвидети доношење подзаконског акта којим би се детаљно уредило поступање према жртвама насиља и другим осетљивим групама.

Такође, одредбама Нацрта закона било је одређено да тражилац азила, односно лице коме је одобрено право на азил, има право на социјалну помоћ, а да министар надлежан за социјалну политику ближе уређује питања социјалне помоћи тражилаца азила, односно социјалне помоћи лицима којима је одобрено право на азил. С тим у вези, у мишљењу је указано на одредбе Закона о социјалној заштити, који не познаје појам социјалне помоћи. Наиме, чланом 4. Закона о социјалној заштити је прописано да се право на социјалну заштиту обезбеђује пружањем услуга социјалне заштите и материјалном подршком. Одредбама члана 6. наведеног закона прописано је да су корисници социјалне заштите држављани Републике Србије, као и да корисници могу бити и страни држављани и лица без држављанства у складу са законом и међународним уговорима. Одредбама члана 40. Закона о социјалној заштити прописано је које групе услуга социјалне заштите постоје, док су чланом 79. овог закона дефинисане врсте материјалне подршке (новчана социјална помоћ, додатак за помоћ и негу другог лица, увећани додатак за помоћ и негу другог лица, помоћ за оспособљавање за рад, једнократна новчана помоћ, помоћ у натури и друге врсте материјалне подршке, у складу с тим законом и прописима донетим за његово спровођење). Имајући у виду наведено, предложено је да се Нацртом закона јасно пропише о којем се виду подршке ради, као и ближи критеријуми за остваривање подршке, с обзиром на то да услове који су прописани Законом о социјалној заштити и доказе о њиховој испуњености не могу у потпуности испунити тражиоци азила, као ни лица којима је одобрено право на азил.

Поред овога, у мишљењу је наведено и да је у Нацрту закона потребно користити коректне термине, на пример, уместо израза: „лица са инвалидитетом“ користити израз: „особе са инвалидитетом“, а уместо израза: „особе са душевним поремећајима“, израз: „особе са менталним инвалидитетом“.

Мишљење на Нацрт закона о стиновању и одржавању зграда

На захтев Министарства грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре од 11. октобра 2016. године, дато је мишљење на Нацрт закона о стиновању и одржавању зграда. Поводом одредбе Нацрта закона која се односи на регулисање смештаја лица које се исељава и испуњава услове за пресељење у одговарајући смештај, наведена је и ситуација лица које нема пребивалиште с алтернативним решењем за пресељење у одговарајући смештај где је лице имало последње пребивалиште. У мишљењу је указано на неопходност прописивања одредаба којима се регулише пресељење у одговарајући смештај и лицима која уопште немају пријављено пребивалиште. У одредби Нацрта закона где је наведено „домаћинство са инвалидним чланом“, упућена је примедба да појам „инвалидни члан“ није у духу домаћих и међународних антидискриминационих прописа и да је неопходно извршити термилошко усклађивање Нацрта закона са антидискриминационим прописима, како основним законом у тој области – Законом о забрани дискриминације,²⁶⁰ тако и са Законом о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом.²⁶¹

Мишљење на Нацрт закона о изменама и допунама Закона о Војсци Србије

Поступајући по захтеву Министарства одбране од 14. новембра 2016. године, дато је мишљење на Нацрт закона о изменама и допунама Закона о Војсци Србије. У мишљењу је наведено да је одредбама члана 14. Нацрта закона прописано да се у члану 122. Закона о Војсци Србије после става 2. додаје став 3, који гласи: „Са лицем из става 1. тачка 3а) овог члана, које испуњава услове прописане одредбама закона који уређује приватно обезбеђење, закључује се уговор о раду на временски период до три године и може се обнављати, с тим да важност последњег уговора истиче моментом испуњења услова за одлазак у пензију у складу са прописима који регулишу пензијско и инвалидско осигурање.“ С тим у вези, Повереник је у мишљењу указао на то да је ову одредбу потребно појаснити имајући у виду стицање услова за одлазак у пензију жена и мушкараца, прописану Законом

²⁶⁰ „Службени гласник РС“, број 22/09.

²⁶¹ „Службени гласник РС“, бр. 33/06 и 13/16.

о пензијском и инвалидском осигурању. Наиме, Закон о пензијском и инвалидском осигурању прописује опште услове за стицање права на старосну пензију за жене и мушкарце. Међутим одредбама члана 19а овог закона предвиђен је одређени прелазни режим за осигуранике жене, тако да оне не морају „чекати“ да наврше 65 година живота да би стекле право на старосну пензију, већ у периоду од 2015. до 2031. године имају погодност да право на старосну пензију стекну и пре навршених 65 година живота. Имајући у виду поменуте одредбе, у мишљењу је наведено да је предложеној одредби потребно усагласити с наведеним законом тако да се не спречава право жене на одлучивање да ли ће у старосну пензију ићи у складу с одредбама Закона о пензијском и инвалидском осигурању и пре испуњења општих услова за одлазак у пензију, који су уређени чланом 19. овог закона. Тим поводом указано је на то да је приликом формулисања одредбе члана 14. Нацрта закона потребно имати у виду и Одлуку Уставног суда Републике Србије IУз-244/2015, од 4. октобра 2015. године, донету поводом оцене уставности члана 20. Закона о начину одређивања максималног броја запослених у јавном сектору. Повереник је указао на то да је Нацртом закона потребно обухватити и одредбу члана 149. став 1. тачка 5. Закона о Војсци Србије, која гласи: „поступање којим се вређа достојанство подређених, нарочито с обзиром на пол, верско убеђење или националну припадност или кршење права која им по закону припадају“. Ову одредбу потребно је ускладити са Законом о забрани дискриминације и уместо посебног истрајања само три лична својства навести сва лична својства која могу бити основ дискриминације. Нацртом закона прописано је да се одредбе о саставу Војске Србије једнако односе на жене и мушкарце. Дата је примедба да је ову одредбу потребно допунити и ускладити с међународним документима који се односе на недискриминаторну употребу језика, као што су *План за коришћење садашње неравнопостављености између мушкараца и жена у политичком животу* Међупарламентарне уније (МПУ) и *Препоруке Одбора министара о елиминисању сексизма у језику*, R (90)4.

Мишљење на Нацрт стављење за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Републици Србији за период од 2016. до 2025. године

На захтев Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања од 5. јануара 2016. године, Повереник је дао мишљење на *Нацрт стављење за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Републици Србији за период од 2016. до 2025. године*. Повереник је пружио подршку изради овог стратешког документа и настојању да се кроз остваривање стратешких циљева подстакну равноправност и социјално укључивање Рома и Ромкиња у друштво. У мишљењу је изражена важност прихватања препоруке за

сузбијање дискриминације и унапређење равноправности Рома и Ромкиња, које су дате у *Редовном годишњем извештају Повереника за заштити равнојравности за 2014. годину*. Повереник је указао и на важност успостављања адекватног законодавног оквира, нарочито када је реч о принудном расељавању, о чему је у протеклом периоду указивано кроз препоруке органима власти, као и давањем подршке брзом усвајању закона о легализацији одрживих неформалних ромских насеља, чиме би се створили предуслови за решавање овог комплексног проблема. Анализа текста *Нацрта стравеије* показала је да је он резултат пажљивог сагледавања уочених недостатака стратешког документа из 2009. године, али и одраз потребе усклађивања националног правног система са стандардима у ЕУ и прилагођавања јавних политика системима који функционишу у ЕУ. Поред тога, у мишљењу је указано да је поједина предложена решења у *Нацрту стравеије* потребно прецизније дефинисати, како би се избегле нејасноће и недоумице приликом њене реализације. Такође је наведено да је изразе: „посредна и директна дискриминација“, „отворена и прикривена дискриминација“, потребно заменити изразом „посредна и непосредна дискриминација“, ради термилошког усклађивања с одредбама Закона о забрани дискриминације. У мишљењу је указано на то да је у уводном делу *Нацрта стравеије* (4. Опис стања, 4.3. Запошљавање, стр. 45) потребно још једном размотрити претпоследњу реченицу става 3, јер је нејасно да ли се мисли на податке Републичке агенције за мирно решавање радних спорова који се односе на удео ромске популације у примљеним захтевима за покретање поступака поводом дискриминације или поступака поводом радних спорова. Такође је наведено да је у делу 5.1. Образовање, потребно размотрити формулацију последње мере у оквиру Оперативног циља 3 (стр. 64), која се односи на обезбеђивање да надлежни државни орган системски прати и извештава о дискриминацији и изложености различитим формама насиља припадника ромске заједнице у образовању, са посебним акцентом на родно заснованом насиљу. С обзиром на то да тек предстоји израда акционог плана за спровођење ове стратегије, у мишљењу је наведено да је нејасно о ком органу је реч, па је самим тим и нејасно на који начин би се спроводила предложена мера. У делу *Нацрта стравеије* који се односи на запошљавање (5.3. Запошљавање, Оперативни циљ 2, стр. 76), у мишљењу је наведено да је као исход до 2025. године предвиђен смањен број пријављених облика дискриминације у области приступа тржишту рада, запошљавања и права по основу рада, иако би, сагласно досадашњој пракси и истраживањима, у првом периоду пре требало очекивати повећање броја пријављених случајева дискриминације, као последицу подизања свести грађана и успостављања адекватних механизма заштите, а да би се тек у каснијем периоду могло очекивати смањење броја пријављених случајева дискриминације. Такође је у мишљењу, у делу *Нацрта стравеије* који се односи на управљање стратегијом (6.1. Управљање на националном

нивоу), образлажући разлоге за јачање капацитета Канцеларије за људска и мањинска права и Тима за социјално укључивање и смањење сиромаштва како би се створили капацитети за ефективно праћење и спровођење стратегије у свим фазама примене, наведено да не постоји орган који се делотворно стара о остваривању комплексних стратешких циљева – смањивање сиромаштва и елиминисање дискриминације. С тим у вези, у мишљењу је наведено да је поменути констатацију потребно другачије формулисати, имајући у виду делокруг рада и надлежност Повереника као централног националног тела специјализованог за борбу против свих видова и облика дискриминације и њену превенцију.

*Мишљење на Предлој уредбе о Шифарнику радних места
и на Шифарник звања и радних места у јавном сектору*

На три захтева Министарства државне управе и локалне самоуправе од 11. и 28. јануара 2016. године и 8. фебруара 2016. године, дата су мишљења на Предлог уредбе о Шифарнику радних места и на Шифарник звања и радних места у јавном сектору. У дописима Министарства наведено је да је Шифарник радних места у јавном сектору технички документ који је израђен на основу Нацрта каталога радних места и звања у јавном сектору, који је још увек у изради. Такође је наведено да је Шифарник радних места у јавном сектору подложен променама у складу са изменама релевантне законске регулативе. Имајући у виду наведено, Повереник за заштиту равноправности је у мишљењу дао начелну примедбу да Предлог уредбе, као ни Шифарник, који је саставни део ове уредбе, нису подобни за разматрање, јер акти који треба да им претходе нису коначни, односно подложни су променама, што потврђује и чињеница да је на интернет страници Министарства отворен позив за јавне консултације, достављање коментара, предлога и сугестија до краја јануара 2016. године. Међутим, у циљу доприноса ефикасном наставку рада на унапређењу ових аката, у мишљењу су дате и неке појединачне примедбе. У мишљењу је наведено да је Законом о регистру запослених, изабраних, именованих, постављених и ангажованих лица код корисника јавних средстава прописано да се Шифарник, на основу којег се уносе подаци у Регистар радних места запослених, изабраних, именованих, постављених и ангажованих лица код корисника јавних средстава, утврђује актом Владе на предлог министарства надлежног за послове државне управе. Имајући ово у виду, у мишљењу је указано да није јасно зашто Шифарник не обухвата сва радна места у складу с одредбама члана 3. овог закона и у складу са својим називом, као и зашто обухвата звања мимо одредаба овог закона, односно мимо законског овлашћења.

Поред тога, имајући у виду да је у називу Уредбе коришћен термин Шифарник радних места, док је у прилогу Предлога уредбе достављен

Шифарник звања и радних места у јавном сектору, а како није реч о терминолошкој неусклађености, у мишљењу је наведено да је потребно још једном размотрити предмет Предлога уредбе односно Шифарника, који чини њен саставни део. У делу Шифарника којим су утврђене шифре положаја у другим државним органима, уместо положаја наведена су конкретна радна места која су везана за постојећу организацију. С тим у вези, указано је да је ово посебно спорно са аспекта Повереника, као и других независних државних органа на чију систематизацију сагласност даје Народна скупштина, а не Влада Републике Србије. Ако би радно место службеник на положају било на овај начин утврђено уредбом, то би значило да Влада, након сваке измене правилника о организацији и систематизацији радних места независних државних органа на који Народна скупштина даје сагласност, мора да мења уредбу. Поред тога, у мишљењу је указано да приликом израде Шифарника звања и радних места у јавном сектору, као и у Нацрту закона о систему плата запослених у јавном сектору, нису у потпуности препознати независни органи и нису уважене њихове специфичности у правном систему, као ни специфичност послова који се обављају у овим органима. Такође, у мишљењу је на крају указано да је потребно извршити и терминолошко усклађивање Предлога уредбе са законом на основу којег се уредба доноси, како би се избегле нејасноће и обезбедила правна сигурност у правном систему Републике Србије.

*Мишљење на Предлој уредбе о спровођењу интерној и јавној
конкурса за попуњавање радних места у аутономним покрајинама
и јединицама локалне самоуправе*

Поступајући по захтеву Министарства државне управе и локалне самоуправе од 19. септембра 2016. године, дато је мишљење на Предлог уредбе о спровођењу интерног и јавног конкурса за попуњавање радних места у аутономним покрајинама и јединицама локалне самоуправе. Предлогом уредбе прописано је: „Потреба за запошљавањем припадника одређене националне мањине произилази из односа броја запослених који су се изјаснили као припадници поједине националне мањине и њихове заступљености у становништву, под условом да се о својој националној припадности изјаснило 50% запослених у јединици локалне самоуправе односно аутономне покрајине.“ Имајући у виду да је према одредби члана 47. Устава Републике Србије изражавање националне припадности слободно и да нико није дужан да се изјашњава о својој националној припадности, указано је на то да остаје нејасан начин утврђивања заступљености припадника националних мањина, као и услов о проценту изјашњених од 50% запослених у јединици локалне самоуправе, односно аутономне покрајине. С тим у вези, у мишљењу

је наведено да је поменуто одредбу потребно ускладити с одредбом Закона о запосленима у аутономним покрајинама и јединицама локалне самоуправе („Службени гласник РС“, број 21/16). С циљем примене родно осетљивог језика, у мишљењу је предложено да се у Предлог уредбе унесе и одредба којом ће се прописати да сви појмови употребљени у мушком граматичком роду обухватају мушки и женски род лица на која се односе.

Мишљење на Предлој уредбе о критеријумима за разврставање радних места и мерилима за опис радних места службеника у аутономним покрајинама и јединицама локалне самоуправе

Повереник је на захтев Министарства државне управе и локалне самоуправе од 19. септембра 2016. године, дао мишљење на Предлог уредбе о критеријумима за разврставање радних места и мерилима за опис радних места службеника у аутономним покрајинама и јединицама локалне самоуправе. У мишљењу је наведено да се питања критеријума за разврставање радних места и мерила за опис радних места службеника у аутономним покрајинама и јединицама локалне самоуправе уреду на начин којим ће омогућити поштовање начела равноправности, како би се свима обезбедила једнака права и спречиле свака евентуална неједнакост и дискриминација.

Поред тога, Повереник за заштиту равноправности је указао да је у циљу примене родно осетљивог језика у Предлог уредбе потребно унети одредбу којом би било прописано да сви појмови употребљени у мушком граматичком роду обухватају мушки и женски род лица на која се односе. Такође је начелно указано на то да се одредбом члана 8. Предлога уредбе, којом је дефинисан начин на који се разврставају извршилачка радна места и којом су утврђена звања у која се разврставају радна места, и то звање самостални саветник, саветник, млађи саветник, сарадник, млађи сарадник, виши референт, референт и млађи референт, с тим да се изузетно у органима аутономних покрајина и града Београда утврђује звање виши саветник, доводи до неједнаког третмана запослених у органима аутономне покрајине и града Београда у односу на запослене у другима органима на које се Уредба односи, као и пуног остваривања права из радног односа (нпр. права на напредовање и адекватан премештај). У мишљењу је указано на то да је и у јединицама локалне самоуправе, градским општинама и другим службама и организацијама на које се примењује Закон о запосленима у аутономним покрајинама и јединицама локалне самоуправе, једнако требало да буде прописано звање виши саветник, имајући у виду послове из надлежности ових органа који подразумевају веома високу сложеност послова.

Мишљење на Предлој закључка о усвајању Оперативног плана активности за успостављање јединственог јавног регистра административних поступака и осталих услова пословања, Упутства за спровођење пописа административних поступака и Обрасца за попис административних поступака који се односе на пословање

На захтев Републичког секретаријата за јавне политике од 8. децембра 2016. године, дато је мишљење на Предлог закључка о усвајању Оперативног плана активности за успостављање јединственог јавног регистра административних поступака и осталих услова пословања, Упутства за спровођење пописа административних поступака и Обрасца за попис административних поступака који се односе на пословање, у којем се наводи да Повереник за заштиту равноправности у оквиру своје надлежности не спроводи административне поступке који су у вези с пословањем привредних субјеката.

Мишљење на Нацрт закона о Агенцији за борбу против корупције – након одржане јавне расправе

Повереник за заштиту равноправности је присуствовао дебати која је у вези с Нацртом закона о Агенцији за борбу против корупције одржана 21. новембра 2016. године на Факултету политичких наука у Београду. У мишљењу је наведено да је, имајући у виду овлашћења, начин избора чланова одбора и чињеницу да су два независна државна органа – Заштитник грађана и Повереник за информације од јавног значаја и заштиту података о личности – овлашћени предлагачи чланова одбора, да је у овлашћене предлагаче потребно уврстити и Повереника за заштиту равноправности, који је самосталан државни орган установљен Законом о забрани дискриминације, независан у обављању послова утврђених овим законом, са широким кругом законских овлашћења које га чине централним националним механизмом за спречавање и сузбијање свих облика и видова дискриминације.

У датом мишљењу посебно је анализирана одредба члана 31. став 2, којом је прописано да „државни службеници у служби Агенције подлежу истим забранама и обавезама којима према овом закону подлежу јавни функционери, изузев ограничењима по престанку јавне функције (члан 55)“. Истовремено, ставом 3. одређено је да се „државном службенику у служби Агенције који повреди овај закон, изриче дисциплинска казна која се, према закону којим се уређују државни службеници, може изрећи за теже повреде дужности из радног односа“. У мишљењу је наведено да је Законом о

државним службеницима²⁶² у члану 1. став 2. прописано да се поједина права и дужности државних службеника у појединим државним органима могу посебним законом уредити и друкчије ако то произлази из природе њихових послова. Међутим, иако природа посла који обављају запослени у Агенцији за борбу против корупције даје основа за друкчије уређење појединих (не свих) права и дужности, Нацртом закона положај државних службеника на извршилачким радним местима у служби Агенције није уређен на системски начин, нити у духу наведене одредбе Закона о државним службеницима. Повереник је указао да прописивање посебних обавеза за државне службенике на извршилачким радним местима не прати и прописивање одговарајућих права. Такво решење се не може сматрати друкчијим уређивањем појединих права и обавеза државних службеника, већ се ради о томе да се државни службеници на извршилачким радним местима уподобљавају јавним функционерима на начин који није у складу с темељним прописима којима је уређен положај државних службеника. Наиме, Закон о државним службеницима у погледу права и обавеза јасно разликује државне службенике на извршилачким местима и државне службенике на положају који су у смислу Нацрта закона – јавни функционери. Поред тога, у мишљењу је указано на то да Нацрт закона на различит начин санкционише повреду одредаба тог закона зависно од тога да ли је одредбе закона повредио државни службеник на извршилачком радном месту или јавни функционер. На тај начин се лица која су у односу на обавезе и забране Нацртом закона изједначена, стављају у неједнак положај када се ради о санкцијама које им се могу изрећи за повреду одредаба тог закона, односно за истоветну повреду закона могу се изрећи мере које су и по врсти и по тежини последица битно различите, а у зависности од тога да ли се ради о јавном функционеру или државном службенику на извршилачком радном месту. Такође, у тексту Нацрта закона наведене су речи у мушком роду (нпр. јавни функционер, одборник, директор), као генерички неутрални термини и за мушки и женски род, чиме се нарушава принцип равноправности полова, те је у том смислу предложено усаглашавање ове одредбе с антидискриминационим прописима.

Осјала мишљења на нацртје закона и друјих акајја

У мишљењима на: Нацрт закона о јединственом матичном броју грађана, Нацрт закона о изменама и допунама Закона о пловидби и лукама на унутрашњим водама, Нацрт закона о изменама и допунама Закона о комуналној делатности, Нацрт закона о изменама и допунама Закона о одбрани, Нацрт закона о националном ДНК регистру, Предлог уредбе о спровођењу

262 „Службени гласник РС“, бр. 79/05, 81/05 – исправка, 83/05 – исправка, 64/07, 67/07 – исправка, 116/08, 104/09 и 99/14.

интерног и јавног конкурса за попуњавање радних места у аутономним покрајинама и јединицама локалне самоуправе, Предлог уредбе о критеријумима за разврставање радних места и мерилима за опис радних места намештеника у аутономним покрајинама и јединицама локалне самоуправе, Предлог уредбе о критеријумима за разврставање радних места и мерилима за опис радних места службеника у аутономним покрајинама и јединицама локалне самоуправе и Предлог уредбе о превентивним мерама за безбедан и здрав рад при коришћењу оштрих предмета који су медицинска средства у здравственој служби, дата је примедба да је у наведеним текстовима потребно прописати употребу родно диференцираног језика, било коришћењем форме и речи у мушком и женском роду или увођењем клаузуле да се све одредбе акта подједнако односе и на мушкарце и жене,

Повереник за заштиту равноправности са аспекта делокруга своје надлежности дао је мишљење без примедба на Нацрт закона о заштити становништва од заразних болести, Нацрт закона о јавном здрављу, Нацрт закона о транспорту опасне робе, Предлог закључка којим Влада прихватила Извештај Политичког савета о спровођењу Националног акционог плана за примену Резолуције 1325 Савета безбедности Уједињених нација – Жене, мир и безбедности у Рейублици Србији (2010–2015) у 2015. години, као и на Нацрт акционог плана за спровођење Стратегије одбране Републике Србије, са Предлојем закључка.

У 2016. години Повереник за заштиту равноправности дао је мишљења на Предлој закључка којим се усваја Предлој Преоварачке позиције Републике Србије за Међувладину конференцију о присувању Републике Србије Европској унији за преоварачко поглавље 23 – правосуђе и основна права и на Предлој закључка којим се усваја Предлој текста Акционог плана за преоварачко поглавље 23 – Правосуђе и основна права у оквиру присујних преовора Републике Србије са Европском унијом.

У току 2016. године дата су и четири мишљења на нацрте акционих планова и то: Мишљење на Предлој акционог плана за остваривање права националних мањина, Мишљење на Нацрт акционог плана за спровођење инклузивног образовања 2015–2020, Мишљење на Нацрт националног акционог плана за примену Резолуције 1325 Савета безбедности Уједињених нација – Жене, мир и безбедности у Републици Србији (2016–2020) и Мишљење на Нацрт акционог плана за примену Стратегије за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Републици Србији 2016–2025. године, за период 2016–2018. године.

На захтев ЈКП ГСП „Београд“ из Београда, дато је мишљење на чл. 46. и 77. Предлоја правилника о обавезама саобраћајног особља ЈКП ГСП „Београд“ из Београда о решењима садржаним у одредбама наведених чланова, која су релевантна са аспекта прописа о забрани дискриминације.

На захтев Завода за унапређивање образовања и васпитања, у складу с одредбама члана 11. Закона о уџбеницима („Службени гласник РС“, број 68/15) и члана 4. став 1. Правилника о начину и поступку давања стручне оцене и стручној мишљења о квалитету рукописа уџбеника, приручника и наставној материјала, додатних наставних средстава, наставних помаћала, дидактичких средстава и дидактичких електронских средстава („Службени гласник РС“, број 75/15), дато је мишљење о могућим дискриминаторним садржајима у рукопису додатка уџбенику *Свијет око нас, Додатак за наставу на босанском језику за први разред основне школе*.

Кабинет потпредседника Владе, дописом од 26. децембра 2016. године, доставио је Поверенику за заштиту равноправности Нацрт закона о родној равноправности, ради давања мишљења. Приказ овог мишљења биће дат у *Редовном годишњем извештају за 2017. годину.*

3.9. Судски поступци

Поред заштите од дискриминације која се остварује пред Повереником за заштиту равноправности у поступку по притужбама, постоји и судска заштита од дискриминације. У зависности од правне природе повреде која је проистекла из акта дискриминације, и од тога колика је њена друштвена опасност, разликујемо грађанскоправну, прекршајноправну и кривичноправну заштиту од дискриминације.

3.9.1. Парнични йосйуййци

Повереник за заштиту равноправности је једини независни државни орган с активном процесном легитимацијом. То значи да је Повереник овлашћен да подноси тужбе суду због повреде прописа који забрањују дискриминацију, у своје име а уз сагласност и за рачун дискриминисаног лица. Повереник покреће антидискриминационе парнице у општем интересу, а сам процењује када ће и у којим случајевима подићи тужбу за заштиту од дискриминације, имајући у виду чињеницу да циљ и смисао парнице коју покреће превазилазе значај који он има са аспекта заштите права самих дискриминисаних лица, односно групе лица. У питању су тзв. *сипрајшешке* *парнице*, које Повереник покреће и води у јавном интересу, с циљем да допринесе доследној примени прописа и унапређењу правне праксе, да додатно охрабри и подстакне жртве дискриминације на покретање антидискриминационих парница, као и да правно едукује и сензибилише јавност за проблем дискриминације. Поред тога, циљ Повереника јесте да својом процесном активношћу издејствује доношење повољних судских пресуда, којима се поред пружања правне заштите дискриминисаним лицима, упућује

и јасна порука јавности да је дискриминација забрањена и да се делотворно санкционише. С друге стране, циљ, односно сврха стратешких парница треба да буду и обезбеђење правилног тумачења или правилне примене антидискриминационих прописа, па самим тим да се путем судске праксе појасни смисао одређеног прописа, или да се путем ове праксе укаже на то да је одређени пропис потребно изменити, допунити, односно унапредити.

Поступак по притужби који Повереник спроводи и парница за заштиту од дискриминације представљају два потпуно различита и независна облика заштите од дискриминације, а сам поступак по притужби нема карактер претходног поступка и не представља процесну претпоставку од које зависи допуштеност пружања правне заштите у антидискриминационој парници. Такође, подизање тужбе за заштиту од дискриминације није механизам којим се обезбеђује поштовање препорука Повереника за заштиту равноправности.

Повереник за заштиту равноправности је до сада поднео 13 тужби ради заштите од дискриминације. Од овог броја, седам тужби је поднето због дискриминације на основу припадности ромској националној мањини, три због дискриминације на основу пола, једна тужба због дискриминације на основу инвалидитета и две тужбе због дискриминације по више основа.

Од укупно 13 парница за заштиту од дискриминације, седам је правноснажно окончано у корист Повереника за заштиту равноправности, тако што је суд у целисти усвојио постављене тужбене захтеве Повереника. У већини тужбених захтева, а у зависности од облика и случајева дискриминације, као и начина на који је дискриминација извршена, поред захтева за утврђење да је тужени дискриминаторно поступао, Повереник је од суда захтевао и да се туженом забрани даље вршење радње дискриминације и/или забрани понављање радње дискриминације. Уколико је у конкретном случају то било могуће, Повереник је тражио од суда да туженог обавезе на извршење радње којом би уклонио последице дискриминаторног поступања, као и на објављивање пресуде у неком од дневних листова с националним тиражом.

У два случаја, Повереник за заштиту равноправности је повукао тужбу, с обзиром на то да је тужени у једном случају укинуо спорну одлуку, а у другом случају изменио правилник који је био повод за тужбу. Један поступак је прекинут због тога што је тужени брисан из регистра привредних друштава. Два поступка су правноснажно окончана одбијањем тужбеног захтева Повереника за заштиту равноправности, а један поступак је још увек у току.

Повереник за заштиту равноправности указао је, још једном, на важност хитности у поступању када су у питању парнице за заштиту од дискриминације. У допису Министарству правде, као и председнику Вишег

суда у Београду, повереница је подсетила на раније дату *Прейоруку мера за остваривање равноправности*, која је достављена свим судовима у Републици Србији, како би се предузеле потребне мере којима ће се обезбедити да се поступци у дискриминационим парницама спроводе експедитивно и окончавају у најкраћем року у складу са одредбом члана 41. став 3. Закона о забрани дискриминације, који прописује да је овај поступак хитан.

Према информацијама које је Комитет правника за људска права доставио Поверенику, пред Вишим судом у Београду још увек је у току поступак за заштиту од дискриминације по тужби која је поднета 2009. године. Такође, још увек је у току поступак који је Повереник покренуо 2012. године против ресторана због дискриминације Рома.

Током 2016. године, Повереник за заштиту равноправности није подносио тужбе за заштиту од дискриминације. У овом делу извештаја биће представљен ток поступака парнице која је још увек у току. Поред тога, биће представљене две кривичне пријаве које је Повереник поднео надлежном тужилаштву, као и један захтев за покретање прекршајног поступка.

Тужба због дискриминације ромске деце у ресторану брзе хране

Повереник за заштиту равноправности поднео је тужбу против ресторана брзе хране у 2012. години, јер радник обезбеђења није дозволио деци ромске националности да уђу у ресторан са женом која је хтела да им купи храну. Првостепени суд је решењем одбацио тужбу, уз образложење да Повереник за заштиту равноправности није имао сагласност лица у односу на која се тврди да је извршена радња непосредне дискриминације. Виши суд у Смедереву одбио је жалбу Повереника и потврдио првостепену одлуку. Одлучујући по ревизији Повереника за заштиту равноправности, Врховни касациони суд је у септембру 2014. године укинуо решење Вишег суда у Смедереву и решење Првог основног суда у Београду, те предмет вратио на поновни поступак и одлучивање. Врховни касациони суд је заузео став да Поверенику није потребна писана сагласност за подношење тужбе у конкретном случају, с обзиром на то да је тужбу поднео ради утврђења дискриминације према групи лица – деци ромске националности. Врховни касациони суд указао је да тужба Повереника није усмерена на утврђење дискриминације према одређеном лицу, у ком случају би Поверенику била неопходна писана сагласност за подношење тужбе, већ на утврђивање дискриминације према групи лица. Као што је већ речено, Врховни касациони суд је због укидања одлука предмет вратио на поновни поступак Вишем суду, као стварно надлежном за одлучивање о споровима за заштиту од дискриминације, с обзиром на то да је изменама и допунама Закона о уређењу судова („Службени гласник РС“,

бр. 116/08, 104/09, 101/10, 31/11 – др. закон, 78/11 – др. закон, 101/11, 101/13, 106/15, 40/15 – др. закон, 13/16 и 108/16), који је почео да се примењује од 1. јануара 2014. године, стварна надлежност за одлучивање у споровима за заштиту од дискриминације са основних судова прешла у надлежност виших судова. Међутим, Виши суд у Београду се решењем од 16. марта 2015. године огласио стварно ненадлежним за поступање у овој правној ствари и одредио да након правоснажности решења списе предмета достави Првом основном суду у Београду, као стварно и месно надлежном суду. Виши суд у овом решењу наводи да је сагласно члану 23. став 1. тачка 7. Закона о уређењу судова надлежан у споровима за заштиту од дискриминације и злостављања на раду, те како се у конкретном случају не ради о дискриминацији на раду, то је за суђење надлежан основни суд. Први основни суд је изазвао сукоб стварне надлежности, сматрајући да није надлежан за поступање у овој правној ствари, већ да је стварно надлежан Виши суд у Београду, те је доставио предмет Апелационом суду у Београду, ради решавања сукоба стварне надлежности. Апелациони суд у Београду је решењем од 1. јула 2015. године одлучио да је за суђење у овој правној ствари надлежан Виши суд у Београду. Припремно рочиште у овом предмету одржано је 9. децембра 2015. године, три и по године након подношења тужбе. Рочиште за главну расправу одржано је у марту 2016. године, и након тога одржана су још два рочишта током 2016. године. Поступак још увек није окончан. Наредно рочиште за главну расправу одређено је за март 2017. године.

Овај поступак је стратешки важан из више разлога. Тужба је поднета првенствено да би се жртве дискриминације охрабриле и подстакле на покретање антидискриминационих парница, као и да би се јавност сензибилисала за проблем дискриминације и ближе разумела да је у питању противзаконита друштвена појава која може делотворно да се санкционише. С друге стране, важан циљ јесте унапређење судске праксе, као и допринос правилном тумачењу и примени норми антидискриминационог права. Тако, иако поступак још увек није окончан, остварени су неки важни стратешки циљеви. Врховни касациони суд је заузео став да Поверенику за заштиту равноправности није потребна сагласност када тужбу подноси ради утврђивања дискриминације према групи лица. С друге стране, отклоњене су све нејасноће у вези с тим да је у поступцима за заштиту од дискриминације стварно надлежан Виши суд.

3.9.2. Кривичне пријаве

Повереник за заштиту равноправности, као и сви други државни органи, овлашћен је да подноси кривичне пријаве када у свом раду сазна за постојање кривичног дела или учиниоца.

*Кривична пријава због дискриминације на основу здравственог стања
и припадности ромској националној мањини*

Подносилац притужбе се обратио Поверенику наводећи да је ромске националности и да је особа која живи са ХИВ-ом. Наведене чињенице представљају основ због којег мештани села у коме живи дискриминишу његову породицу, с циљем да се цела породица исели из тог места. У притужби је наведено да су чланови породице подносиоца притужбе све чешће жртве физичких напада и да им је сигурност угрожена. Наиме, како се наводи у притужби, поједини мештани су улазили у њихово двориште с аутоматским оружјем, бацали камење на њихову кућу, којом приликом су поломили прозоре на кући, а у ноћи између 27. и 28. августа 2016. године, у двориште њихове куће, бачен је и запаљен „Молотовљев коктел“. Породица подносиоца притужбе живи у сталном егзистенцијалном страху и приморана је да тражи начине да се исели из места у којем тренутно живи. Повереник за заштиту равноправности поднео је кривичну пријаву због постојања основа сумње да су непозната лица извршила кривично дело изазивање националне, расне и верске мржње и нетрпељивости из члана 317. став 2. Кривичног законика²⁶³.

*Кривична пријава против власника хотела због заговарања
и подстицања мржње и насиља према ЛГБТ популацији*

Повереници за заштиту равноправности притужбом се обратила организација цивилног друштва чије је деловање усмерено на побољшање положаја ЛГБТ особа у Србији. Подносиоци притужбе су указали на дискриминаторну садржину текста и коментара који су објављени на порталу. Испод објављеног текста који се односио на неуспели покушај одржавања трибине о насиљу и дискриминацији ЛГБТ особа, уследили су коментари у којима се отворено позива на насиље према грађанима другачије сексуалне оријентације и родног идентитета. Имајући у виду наведено, Повереник је поднео кривичну пријаву због кривичног дела расна и друга дискриминација из члана 387. став 4. Кривичног законика.

*Кривична пријава због боравка једне особе у дому за смештај старијих
без њене сагласности и воље*

Једна организација цивилног друштва обратила се Поверенику, наводећи да се једно лице налази у дому за смештај старијих лица против своје

263 „Службени гласник РС“, бр. 85/05, 88/05 – испр., 107/05 – испр., 72/09, 111/09, 121/12 и 104/13.

воље. Појаснили су да код себе нема личних докумената, кључ од стана, и да није упозната са садржином уговора о смештају који је потписао њен син. Повереник за заштиту равноправности поднео је кривичну пријаву против директора дома за смештај старих лица због кривичног дела против-правно лишење слободе из члана 132. Кривичног законика. Повереница је истакла да су старије особе у Србији изложене различитим облицима занемаривања или злостављања, чему често претходи дискриминација до које доводе предрасуде, стереотипи и идеја о непродуктивности старијих, као и слика да су старији пасивни примаоци помоћи и терет за друштво. Један од облика злостављања старијих јесте и лишавање права на одлучивање о свом начину живота, што доводи до ограничавања или лишавања слободе кретања, ограничавања слободног располагања својим финансијама, избора места живљења и начина лечења.

3.9.3. Прекршајни поступци

Повереник за заштиту равноправности покреће прекршајне поступке због повреде права из Закона о забрани дискриминације.

Током 2016. године поднет је један захтев за покретање прекршајног поступка. Такође, усвојена је жалба Повереника за заштиту равноправности на решење прекршајног суда по поступку који је покренут 2014. године.

Захтев за покретање прекршајног поступка због дискриминације ЛГБТ популације

Полицијска управа за град Београд обавестила је Повереника да су два лица, од којих је једно малолетно, на Тргу републике, код Споменика Кнезу Михаилу, неколико дана пре одржавања Параде поноса у Београду истакла транспарент који недвосмислено шаље поруку припадницима ЛГБТ заједнице да су непожељни и грешни, што представља узнемиравајуће поступање које повређује достојанство групе лица на основу њихове сексуалне оријентације, при чему се стварају страх, непријатељско и понижавајуће окружење. Због тога је Повереник поднео захтев за покретање прекршајног поступка против ових лица због прекршаја који је кажњив по члану 56. став 2. Закона о забрани дискриминације.

Прекршајни поступак против послодавца због дискриминације лица која су завршили приватне факултете

Поступајући по притужбама грађана, Повереник за заштиту равноправности дошао је до сазнања да је на интернет берзи послова оглашен оглас послодавца који садржи дискриминаторан услов за кандидате/кандидаткиње да су завршили државни правни факултет. Из тих разлога Повереник је поднео захтев за покретање прекршајног поступка.

Прекршајни суд у Београду обуставио је поступак против окривљеног, не упуштајући се у оцену да ли је извршен прекршај из члана 51. став 1. Закона о забрани дискриминације. Повереник за заштиту равноправности је уложио жалбу на такво решење, коју је Прекршајни апелациони суд у потпуности усвојио, укинуо решење Прекршајног суда у Београду и предмет вратио првостепеном суду на поновни поступак.

3.10. Остали исходи поступака

Законом о забрани дискриминације прописано је да Повереник за заштиту равноправности не поступа по притужби када је по истој ствари покренут поступак пред судом или је поступак пред судом правноснажно окончан; када је очигледно да нема дискриминације на коју подносилац притужбе указује; када је у истој ствари већ поступао, а нису поднети нови докази, као и када је због протекла времена од учињене повреде права немогуће постићи сврху поступања.

У току 2016. године Повереник у 68 притужби није поступао због ненадлежности, а у 128 због непотпуности притужбе и других разлога које онемогућавају поступање по притужби. Притужбе које су одбачене због ненадлежности односиле су се на повреду права која нису у надлежности Повереника, већ других државних органа. У овим случајевима се подносиоци притужбе обавештавају о разлозима за одбацивање притужбе, а дају им се и информације о томе који је орган надлежан у конкретном случају. Што се тиче притужби које су биле непотпуне, најчешће подносиоци притужбе не назначе све неопходне податке да би се по притужби могло поступати, или не доставе доказе, односно не допуне документацију у остављеном року. Сваки подносилац непотпуне притужбе обавештава се о разлозима због којих је притужба непотпуна, као и о томе које податке је неопходно да достави и/или шта треба да приложи уз притужбу, уз остављање рока од 15 дана за допуну притужбе. Уколико у остављеном року подносилац не отклони недостатке, Повереник за заштиту равноправности не поступа даље по притужби.

У 276 притужби је било очигледно да нема повреде права на коју подносилац притужбе указује, у 18 случајева био је покренут или окончан судски поступак у истој ствари, у четири случаја није поступано због протекла времена, због чега није било могуће постићи сврху поступања, у седам случајева по притужби је већ поступано а нису понуђени нови докази, а 13 случајева притужби је повучено.

У овом делу извештаја биће представљени поједини примери значајни по садржају за разумевање појма дискриминације, из притужби које су упућене Поверенику, а поводом којих Повереник није даље поступао јер је било очигледно да нема повреде права на које подносилац притужбе указује, или из других разлога прописаних законом.

Подносилац притужбе не може да оствари „јуни радни стаж“ заједно са завршио факултет

Притужба је поднета против Министарства здравља због одлуке да се са запосленима у здравственим установама не закључују споразуми о продужењу радног односа након престанка радног односа запослених који су навршили 65 година живота и стекли најмање 15 година стажа осигурања. Подносилац притужбе сматра да је на овај начин министар злоупотребио своја овлашћења и да је дискриминисан у односу на особе које су радни однос засновале са основном или средњом школом, па могу да остваре дужи стаж осигурања до своје 65. године живота.

Закон о раду²⁶⁴ у члану 175. прописује ситуације у којима радни однос престаје по сили закона. Један од разлога је кад запослени наврши 65 година живота и најмање 15 година стажа осигурања, уколико се послодавац и запослени другачије не споразумеју.

С друге стране, Закон о пензијском и инвалидском осигурању²⁶⁵ утврђује права из пензијског и инвалидског осигурања и то за случај старости, инвалидности, смрти, телесног оштећења проузрокованог повредом на раду или професионалном болешћу, као и за случај потребе за негом и помоћи трећег лица. Према одредби члана 19. овог закона, осигураник стиче право на пензију: 1) када наврши 65 година живота и најмање 15 година стажа осигурања; 2) када наврши 45 година стажа осигурања. Наведене услове не треба поистовећивати с разлозима за престанак радног односа. Ово су услови за остваривање права на старосну пензију.

264 „Службени гласник РС“, бр. 24/05, 61/05, 54/09, 32/2013 и 75/14.

265 „Службени гласник РС“, бр. 34/03, 64/04 – одлука УСРС, 84/04 – др. закон, 85/05, 101/05 – др. закон, 63/06 – одлука УСРС, 5/09, 107/09, 101/10, 93/12, 62/13, 108/13, 75/14 и 142/14.

Послодавац није изразио потребу да се закључи споразум о продужењу радног односа. Таква одлука послодавца односи се на сва лица запослена у здравственим установама, без разлике у односу на било које лично својство.

Нека лица у тренутку када наврше 65 година живота имају дужи, а нека краћи стаж осигурања. Међутим, наведена чињеница није у вези с било којим личним својством осигураника, већ с временским периодом уплаћивања доприноса у фонд пензијског и инвалидског осигурања. Треба имати у виду и да се неким осигураницима стаж осигурања рачуна с увећаним трајањем (такозвани бенефицирани радни стаж). Такође, стицањем услова за остваривање старосне пензије, осигураници не губе право на рад, па радни однос могу продужити код послодавца уколико постоји обострана сагласност, или засновати радни однос код другог послодавца.

Период од 45 година стажа осигурања, који је наведен у одредби члана 19. Закона о пензијском и инвалидском осигурању, није услов за престанак радног односа, нити је то период стажа осигурања који сви осигураници морају да имају, већ то представља услов за стицање старосне пензије без обзира на године живота. Како што је већ наведено, то није једини начин на који осигураник може да оствари право на пензију.

Према чињеницама које су наведене очигледно је да није дошло до прављења разлике или неједнаког поступања по било ком личном својству подносиоца притужбе, те због тога у конкретном случају нема повреде права у смислу Закона о забрани дискриминације.

Постављањем горње старосне границе, Фонд за младе таленте није учинио акти дискриминације

Притужба је поднета против Министарства просвете и науке, због наводне дискриминације студената на основу старосног доба, због тога што право учешћа на конкурс за младе таленте имају само студенти који нису старији од 30 година.

Подносиоцу притужбе је најпре појашњено да је Фонд за младе таленте који је расписао конкурс за стипендирање најбољих студената, у надлежности Министарства омладине и спорта. Образован је с циљем да се створе могућности за пружање подршке у финансирању школовања и усавршавања младих талената и представља једну од посебних мера које су усмерене ка томе да се пружи додатна подршка младим људима. Постављање горње старосне границе обезбеђује да стипендију добију студенти који нису правили паузу у образовању и који су током свог школовања били ефикасни. Наиме, уколико се узме у обзир да се основне студије редовно уписују одмах после

завршене средње школе, са 18 или 19 година, ефикасни студенти ће уписати завршну годину студија за 4,5 или 6 година, зависно од броја семестара, односно година трајања студија. Из тог разлога је постављен услов да стипендију могу добити студенти основних академских студија који нису навршили 25 година, односно, мастер академских студија који нису навршили 27 година. При томе треба имати у виду да је *Националном стратегијом за младе*²⁶⁶ и Законом о младима²⁶⁷ прописано да су млади особе од 15 до 30 година. Другим речима, држава на овај начин помаже школовање студената који су млади таленти, који су се за академско образовање определили одмах након завршене средње школе, који уредно извршавају своје обавезе, који су свој таленат већ потврдили високом просечном оценом и уписом завршне године до одређеног животног доба, тако што им кроз стипендију обезбеђује боље услове рада и школовања.

Имајући све то у виду, евидентно је да финансирање студената завршних година основних или мастер студија који нису навршили одређене године живота представља једну од посебних (афирмативних) мера које су усмерене ка томе да се пружи додатна подршка младим људима, као и право и могућност државе да пружи додатну подршку једном броју студената који су школовање на академским студијама наставили без прекида у образовању. Због свега наведеног, може се констатовати да у конкретном случају нема повреде прописа који забрањују дискриминацију.

Учесник рајдова 90-их сматра да је дискриминисан у односу на учеснике НОБ-а, јер му није одобрено право на бесплатан превоз

Повереник за заштиту равноправности примио је притужбу против Градске управе Града Београда, Секретаријата за саобраћај, Дирекције за јавни превоз. У притужби је наведено да је подносилац притужбе четири године користио „бус плус“ картицу типа „В 11“, на основу тада важећег правилника, који је прописивао право на бесплатан превоз борцима народноослободилачких ратова и слично. Позивао се на ту одредбу с обзиром да је борац ратова деведесетих и члан Удружења бораца ратова деведесетих. Крајем септембра 2016. године молба подносиоца притужбе је одбијена, иако је поднео исту документацију, а упућен је на Дирекцију за јавни превоз, која је такође одбила његову молбу. Подносилац притужбе је навео да је новим правилником одређено да право на „В 11“ картицу имају носиоци ордена, као и да је додата реченица – да „борци ратова после 1990. немају право на 'В 11' картицу“. Сматра да је дискриминисан у односу на учеснике НОБ-а.

266 „Службени гласник РС“, број 55/08.

267 „Службени гласник РС“, број 50/11.

Увидом у *Правилник о тарифном систему у јавном линијском превозу њишника на територији града Београда*²⁶⁸, утврђено је да је чланом 34. став 1. тачка 13. прописано да право на бесплатан превоз имају носиоци Орде-на народног хероја и носиоци Партизанске споменице 1941. године, као и корисници који су то право стекли на основу савезних и републичких прописа, под условом да имају одговарајућу легитимацију издату од надлежног органа којом доказују овај статус. Дакле, ово право не остварују сви учесници НОБ-а, као што је истакнуто у притужби, а у правилнику се такође не наводи да борци ратова 90-их немају право на бесплатан превоз.

Закон о основним правима лица одликованих Орденом народног хероја²⁶⁹ прописује свим лицима која су одликована Орденом народног хероја право на повлашћену и бесплатну возњу.

Закон о основним правима бораца, војних инвалида и породица палих бораца²⁷⁰ под називом „борац“ подразумева и учеснике народноослободилачког рата, као и лица која су вршила дужности за војне циљеве и циљеве државне безбедности у оружаним акцијама након 17. августа 1990. године. Истим законом у члану 21. прописано је право на бесплатну и повлашћену возњу војних инвалида, чланова породице палих бораца и чланова породице војних инвалида. Дакле, овом мером нису обухваћени сви борци, без обзира на то у ком рату су учествовали, већ је критеријум инвалидитет који су тим учешћем задобили.

Повереник за заштиту равноправности је указао да, према законским прописима у области заштите од дискриминације, није свако прављење разлике истовремено и дискриминаторно поступање. У складу са својим могућностима, пружалац услуге може да пружи одређене повластице појединим групама корисника који се налазе у неједнаком положају са осталим грађанима, тј. да према тим групама корисника установи посебне (афирмативне) мере. Наиме, одредбом члана 14. Закона о забрани дискриминације прописано је да се не сматрају дискриминацијом посебне мере уведене ради постизања пуне равноправности, заштите и напретка лица, односно групе лица која се налазе у неједнаком положају.

Тако на пример, Градска управа града Београда је *Правилником о тарифном систему* издвојила одређене групе лица (лица оболела од церебралне парализе, слепа лица и њихов пратилац, лица оболела од мишићне дистрофије и хемофилије, инвалиди рада услед последица болести са 100%

268 „Службени лист града Београда“, број 54/15.

269 „Службени лист СФРЈ“, бр. 53/82, 25/85, 75/85, 44/89, 87/89, 20/90, 42/90 и 24/98; члан 2. став 1. тачка 6.

270 „Службени лист СРЈ“, бр. 24/98, 29/98 – испр. и 25/00 – одлука СУС и „Службени гласник РС“, бр. 101/05 – др. закон и 111/09 – др. закон.

инвалидности итд.) за које је прописала посебну (афирмативну) меру, која се састоји у омогућавању бесплатног превоза.

На основу наведених законских прописа произлази да право на бесплатан превоз имају или она лица којима је то право признато посебним прописима или посебно рањиве групе у оквиру афирмативних мера за постизање равноправности. Учесницима ратова који нису носиоци одликовања, без обзира на то да ли су борци Народноослободилачког рата или ратова после 1990. године, није утврђено право на бесплатан превоз на основу закона, као ни на основу *Правилника о тарифном систему у јавном линијском превозу ујединика на територији града Београда*. С обзиром на наведене чињенице, нема повреде права на коју подносилац указује.

Посредна дискриминација интерно расељених лица

Повереник за заштиту равноправности примио је више притужби против једне локалне самоуправе поводом Одлуке о остваривању права на накнаду трошкова за вантелесну оплодњу. Одлуком се одређују ближи услови, критеријуми, начин и поступак за остваривање права на накнаду трошкова за вантелесну оплодњу. Чланом 3. став 1. тачка 2. Одлуке прописано је да пар може остварити право на накнаду трошкова вантелесне оплодње „уколико има пребивалиште на територији града Краљева најмање три године пре подношења захтева“. Подносиоци притужби наводе да овако формулисана одредба дискриминише интерно расељена лица која имају пребивалишта у општинама на Косову, а боравиште у овој локалној самоуправи. Наиме, они се већ дужи низ година (дуже од три године) због стања на Косову налазе у овој локалној самоуправи, која представља средиште њихових приватних и пословних активности, али због свог статуса интерно расељеног лица немају пријављено пребивалиште, већ боравиште.

Подносиоци притужби указали су на релевантне одредбе Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода²⁷¹, Женевске конвенције о статусу избеглица из 1951. године, али и на Водеће принципе Уједињених нација о интерном расељавању, у којима се наводи да интерно расељена лица уживају потпуно једнако иста права и слободе по међународном и домаћем праву као и сви други појединци у њиховој земљи.

Током поступка, председник Скупштине града је обавестио Повереника за заштиту равноправности да је Одлука о вантелесној оплодњи допуњена, тако да обухвата и лица која имају боравиште на територији града дуже од три године, а испуњавају остале услове.

271 „Службени лист СЦГ – Међународни уговори“, број 9/03.

Због наведене измене, подносиоци притужбе су повукли притужбу, услед чега је поступак обустављен.

Стиудирање на факултетима чији је оснивач Република Србија као услов за стиудирање ромских стиудената од локалне самоуправе

Службено лице градске управе за друштвене делатности, финансије, имовинске и инспекцијске послове затражило је мишљење Повереника за заштиту равноправности поводом Одлуке о стипендирању ромских студената коју управа намерава да сачини. Наиме, ово лице интересовало је да ли би услов за кандидате да похађају факултете и универзитете чији је оснивач Република Србија био дискриминаторан, будући да градска управа разматра постављање овог услова имајући у виду праксу коју практикује Министарство просвете када додељује ученичке и студентске стипендије и кредите, као и праксу која већ постоји приликом стипендирања талентованих ваљевских ученика и студената.

Повереница за заштиту равноправности указала је да су локалне самоуправе и Република Србија у потпуно другачијем положају по питању спровођења политике образовања и финансирања студената, те да се њихове надлежности не могу упоређивати. Наиме, Република Србија је, за разлику од јединица локалне самоуправе, оснивач одређених високошколских установа, те у складу с тим држава може да омогући нешто боље услове школовања оним студентима који се школују на факултетима чији је она оснивач. Другим речима, оправдано је да држава помаже школовање студената факултета чији је оснивач, а који припадају маргинализованим друштвеним групама, тако што им кроз стипендију обезбеђује боље услове рада и школовања и на тај начин им пружа подршку да достигну стварну равноправност са већинским становништвом. На овај начин није угрожено право студената факултета чији оснивач није држава, јер они могу да буду стипендирани преко других финансијера, међу које спадају и јединице локалне самоуправе на чијем подручју имају пребивалиште.

Из дописа службеног лица градске управе може се утврдити да је циљ града да спроведе посебну (афирмативну) меру тако што ће стипендирати студенте припаднике ромске националне мањине, чиме ће се у крајњој линији повећати број високообразованих Рома и Ромкиња који живе на територији овог града, што је, према мишљењу поверенице, од велике важности за постизање пуне равноправности ове маргинализоване друштвене групе. Стога, имајући у виду циљ града да стипендира ромске студенте и тиме повећа број факултетски образованих припадника ромске националне мањине, није јасно из ког разлога би се постављао услов који би искључио ромске студенте који похађају факултете чији је оснивач приватни субјект.

Одредбом члана 14. Закона о забрани дискриминације прописано је да се не сматрају дискриминацијом посебне мере уведене ради постизања пуне равноправности, заштите и напретка лица, односно групе лица која се налазе у неједнаком положају. Надаље, одредбама члана 4. Закона о високом образовању²⁷² прописани су принципи високог образовања, између осталог и принцип поштовања људских права и грађанских слобода, укључујући забрану свих видова дискриминације, као и принцип равноправности високообразовних установа без обзира на облик својине, односно на то ко је оснивач.

Повереница је указала да би постављањем услова да се стипендирају ромски студенти који похађају факултете и универзитете чији је оснивач Република Србија неоправдано у неравноправан положај били стављени ромски студенти који похађају факултете чији је оснивач приватни субјект. У оба случаја несумњиво су у питању припадници ромске националне мањине који желе да студирају, те је повереница указала да циљ посебне (афирмативне) мере чији је циљ да се спроведе (стипендирање ромских студената) није ни у каквој корелацији с тим ко је оснивач образовне институције коју ромски студент/киња похађа. Стога, анализа је показала да би услов да се стипендирају само ромски студенти који похађају факултете чији је оснивач Република Србија био у супротности с одредбама Закона о забрани дискриминације и Закона о високом образовању.

Службеница њаркинї сервиса није дозволила њаркирање особи са инвалидитетом на јавном градском њаркинїу док не ѡплати њпретходно задужење

Подносилац притужбе је особа са инвалидитетом, а притужбу је поднео против ЈКП „Паркинг сервис“, у којој је навео да му службеница Паркинг сервиса није дозволила улазак на градски паркинг, иако поседује паркинг карту за особе са инвалидитетом која је издата у Европској унији, док не плати претходно задужење због коришћења општег паркинг места на посебном паркиралишту. У циљу утврђивања правно релевантних чињеница затражено је изјашњење Паркинг сервиса града у коме се десио наведени случај, те је установљено да у конкретном случају не постоји узрочно-последична веза између поступања градског Паркинг сервиса и личног својства подносиоца притужбе. Наиме, поступање градског паркинг сервиса према подносиоцу притужбе није било засновано на његовом личном својству – инвалидитету, имајући у виду да је задужење настало због коришћења

272 „Службени гласник РС“, бр. 76/05, 100/07 – аутентично тумачење, 97/08, 44/10, 93/12, 89/13, 99/14, 45/15 – аутентично тумачење и 68/15.

општег паркинг места на посебном паркиралишту у складу са *Одлуком и Правилником рада*. Такође је установљено да на поступање градског паркинг сервиса није била од утицаја чињеница да подносилац притужбе поседује посебну картицу за паркирање особа са инвалидитетом, која је издата у Европској унији. Поступак је обустављен.

Где су њранице слободе говора

Организација цивилног друштва поднела је притужбу против познате списатељице, новинарке и водитељке програма са националном фреквенцијом због изјаве коју је именована дала у интервјуу једном дневном листу, а у којој је, између осталог, рекла да је противница геј параде зато што су јој геј познаници рекли „да је то глупост“. Подносилац притужбе сматра да је изјавама: „Немам ништа против хомосексуалних парова, али они што парадирају и они који их бију су ми на истом нивоу племенске свести“, као и да су „у овој земљи више угрожена права самохраних мајки, међу којима сам и ја, па опет никада не бих парадирала са дететом у наручју“, извршена дискриминација на основу сексуалне оријентације, и да је врло опасно да се пореде организатори и учесници параде с онима који примењују насиље према овој осетљивој групи.

Имајући у виду релевантне међународне и домаће правне прописе којима се забрањује дискриминација, али и гарантује слобода мишљења и изражавања, констатовано је да се не може сматрати да постоји слобода говора ако очекујемо да све што други изјаве мора бити у складу с нашим личним вредностима. Суштина слободе говора јесте да имамо лично мишљење, да га износимо, али и да други (укључујући и јавне личности и новинаре/ке) имају могућност да изнесу своје мишљење и ставове. У складу с тим, став познате новинарке, књижевнице и водитељке изражен поводом одржавања геј параде може бити и предмет расправе, па читаоци и читатељке могу да се сложе са овим ставовима, али могу и да ове ставове сматрају примитивним, застарелим или заснованим на недовољном познавању права и положаја ЛГБТ популације.

У многим својим одлукама Европски суд за људска права изразио је став да слобода изражавања представља један од основних темеља демократског друштва, један од основних услова његовог напретка и развоја сваког појединца/ке. Због тога су и границе слободе изражавања постављене веома широко, тако да ово право ужива заштиту и када је у питању говор који се може сматрати шокантним, увредљивим или узнемиравајућим, што намећу захтеви толеранције, плурализма и слободоумља, без којих нема демократског друштва.

Слобода изражавања је веома значајна у сваком демократском друштву и обухвата, пре свега, слободу да се има сопствено мишљење, затим слободу да се информације и идеје саопштавају, али исто тако и слободу да се информације и идеје примају. Ова врста слободе је апсолутно заштићена, односно, она се може ограничити само изузетно и као што се на основу наведених прописа може видети, то може бити у интересу националне безбедности, територијалног интегритета или јавне безбедности, ради спречавања нереда или криминала, заштите здравља или морала, заштите угледа или права других, спречавања откривања обавештења добијених у поверењу или ради очувања ауторитета и непристрасности судства. Комитет министара Савета Европе наводи да се „сва ограничења овог права сматрају неспојивим са природом демократског друштва“. Такође, према становишту Европског суда за људска права, одредбом члана 10. Конвенције не штите се само информације или идеје које се повољно примају или се сматрају неувредљивим или нечим што не изазива реакције, већ и оне које вређају, шокирају или узнемиравају, јер су такви захтеви плурализма, толеранције и широкоумности без којих нема демократског друштва. Сагласно томе, а према чињеницама наведеним у притужби, очигледно је да није дошло до неједнаког поступања према лицима у чије име је притужба поднета. То, међутим, не значи да нема повреде неког другог права, које није у надлежности Повереника за заштиту равноправности.

Кандидаткиња за посао сматра да није добила посао јер ју је градска управа за оштите и заједничке послове ставила у неједнак положај у односу на остале кандидате

Подноситељка притужбе се пријавила на конкурс за радно место нормативни послови за грађанска стања, који је објављен у листу Националне службе за запошљавање, али пријава није узета у разматрање приликом доношења одлуке о избору кандидата, већ је закључком одбачена пет дана након доношења одлуке. Као разлог је наведено да није доставила лекарско уверење, док је кандидаткиња која је добила посао доставила лекарско уверење старо седам година. Подносиатељка притужбе је истакла да других кандидата није било и да једино она испуњава услове конкурса, с обзиром на то да има положен државни стручни испит, што је такође био један од услова. Сматра да је оваквом одлуком градске управе стављена у неједнак положај у односу на друга лица. Подносиатељки притужбе је указано да нема повреде права у смислу Закона о забрани дискриминације, јер недостаје један од суштинских и конститутивних елемената дискриминације – основ дискриминације, те да не може поступати у овом предмету, сагласно члану 36. став 2. Закона о забрани дискриминације.

Притужба против Владе Републике Србије због начина обрачунавања висине пензије

Притужба је поднета против Владе Републике Србије. Подносиатеља притужбе навела је да се висина пензије раније обрачунавала узимајући у обзир просек за 10 година у којима је пензија била највиша, као и степен образовања, односно квалификација, те да је до 2014. године пензија више пута повећавана, а једном приликом, због политичких разлога, повећана је чак 10%. Истакнуто је да је за стицање услова за одлазак у пензију раније било потребно мање година живота и радног стажа него сада и да је таква одлука дискриминаторна. Имајући у виду да се према Закону о привременом уређивању начина исплате пензија пензија умањује појединим категоријама пензионера и примењује на затечене и будуће кориснике пензија, што значи да се односи на све пензионере одређене категорије, без прављења разлике када је корисник стекао услове за одлазак у пензију, очигледно је да нема повреде права у смислу Закона о забрани дискриминације, јер у описаној ситуацији није дошло до неоправданог прављења разлике, односно неједнаког поступања према подносиатељки притужбе на основу њеног личног својства – година старости.

Удружење глувих и наглувих поднело притужбу против општине због неконсултовања удружења приликом одлуке о суфинансирању медија чији је председник, између осталог, подизање квалитета информисања особа са инвалидитетом

Притужбу је поднело удружење глувих и наглувих против једне локалне самоуправе. Наиме, наведено је да је општина расписала конкурс за суфинансирање медија, у којем је навела да је поред информисања грађана, предмет подизање квалитета информисања особа са инвалидитетом и националних мањина. Такође, наведено је да ниједан ТВ медиј није контактирао удружење, које има кључну улогу у подизању стандарда глувих и наглувих особа, где се може указати на прикладност одређених стандарда на које пружаоци медијских услуга треба да обрате пажњу, о информацијама глувих и наглувих особа на знаковном језику, а како би се на најбољи начин искористила посвећеност општинске управе и трошкови намењени информисању особа са инвалидитетом.

Повереница за заштиту равноправности указала је да полазећи од законом утврђене надлежности Повереник не може да утиче на избор кандидата на конкурс, међутим може да утврђује да ли је у конкретном случају извршен акт дискриминације. На основу навода из притужбе и доказа који

су достављени, удружење није учинило вероватним постојање узрочно-последичне везе између личног својства (инвалидитет) и поступака локалне самоуправе, која је одредила средства и расписала конкурс, између осталог, и за подизање квалитета информисања особа са инвалидитетом, односно из дописа се не види на који начин је општина дискриминисала удружење. Повереница је додала да наменско односно ненаменско трошење средстава, као и правилност спровођења конкурсне процедуре, нису у надлежности Повереника за заштиту равноправности, те да удружење има могућност да се обрати Републичкој радио-дифузној агенцији, Служби за надзор и анализу програма емитера, као и Заштитнику грађана.

Подноситељка притужбе сматра да је дискриминисана на основу чланства у синдикалној организацији

Подноситељка притужбе се учланила у Синдикат просветних радника, након чега је директорка школе у којој ради позвала на разговор и навела да није требало да се учлани у синдикат. Подносиатељка притужбе је такође навела да је сазнала да планирају да је избаце из Синдиката. Након тога је одржана седница Синдиката просветних радника, на којој је искључена из Синдиката. Такође је навела да је, поред дискриминације на основу чланства у синдикалној организацији, према њој извршен и акт дискриминације на основу старосног доба и имовног стања. На основу навода из притужбе, записника са седнице Наставничког већа школе и изјава сведока закључено је да је догађај на који се подносиатељка притужује лични конфликт између ње и директорке школе, односно, да овај конфликт није био у узрочно-последичној вези с било којим њеним личним својством.

Професионални ватрогасац сматра да није унапређен на више радно место због ромске националне припадности

Притужба је поднета против Министарства унутрашњих послова, Сектора за ванредне ситуације, због дискриминације на основу ромске националне припадности. Подносилац притужбе је запослен као професионални ватрогасац и с колегама је имао фер и коректан однос све до догађаја који се десио у банци, када су они исмевали његовог оца јер је тамније пути. У притужби је истакао да је од тада свакодневно изложен дискриминацији на послу, у виду шала, доскочица и прозивки на рачун ромске националне припадности. Накнадно је завршио вишу машинску школу, смер заштита од пожара, и очекивао је да ће бити унапређен, међутим од тада су се погоршали услови рада и атмосфера на послу. Како је навео, инсценирани су дисциплински прекршаји, чак је почињено и неколико кривичних дела и

злоупотреба службеног положаја, да би се обезбедили докази против њега, након чега га је старешина по казни распоредио на радне задатке у опису послова нижег радног места. Убрзо је инсцениран још један дисциплински прекршај, након чега је удаљен с рада. У децембру 2015. године проглашен је вишком и пребачен на радно место анализа ризика, које је истог месеца укинута. Подносилац притужбе истиче да није ангажован на пословима на којима ради, иако је плаћен исто као командир одељења који иде на интервенције и извршава остале пословне обавезе, а његова једина обавеза јесте да буде физички присутан на послу, због чега сматра да је и то вид дискриминације послодавца према њему.

Повереница за заштиту равноправности је, тражећи накнадне доказе, дошла до сазнања да је од шест студената који су у исто време накнадно завршили исту школу као и подносилац притужбе, напредовало четворо, а да колегиница и он нису унапређени на радна места с вишом школом. Такође, за колегиницу је наведено да је примљена у стални радни однос 2005. године и да је исте године уписала вишу школу, те да је упоредо ишла на курс за ватрогасце и долазила на предавања. С обзиром на то да ни подносилац притужбе ни његова колегиница, која није припадница ромске националне мањине, нису унапређени на виша радна места након завршене више школе, очигледно је да подносилац притужбе није учинио вероватним да је поступање Министарства унутрашњих послова, Сектора за ванредне ситуације према њему у узрочно-последичној вези с његовим личним својством, припадност ромској националној мањини, већ да постоји други разлог ненапредовања.

Наставница музичке културе ради непуно радно време

Подноситељка притужбе је навела да од 1991. године ради као наставница музичке културе у основној школи, и да од септембра 2015. године у школи у којој је запослена ради непуно радно време. Истакла је да је у другој школи наставник музичке културе отишао у пензију и да се из тог разлога обратила директору те школе, како би се попунило радно место, али јој директор школе није одговорио на захтев. Навела је да се обраћала просветној инспекцији и начелници школске управе, али је добила одговор да директори школа одлучују кога желе да запосле. Између осталог, истакла је да је директор школе затражио мишљење Министарства просвете, науке и технолошког развоја о могућности да је радно ангажује с обзиром на то да је завршила вишу школу у трајању од три године. Навела је да је према Закону о основама система образовања и васпитања наставник и лице са стеченим одговарајућим високим образовањем на студијама у трајању од три године или вишим образовањем. Подносиољки притужбе је указано

да у конкретном случају нема повреде права у смислу Закона о забрани дискриминације, јер недостаје један од суштинских и конститутивних елемената дискриминације – основ дискриминације.

*Подноситељка притужбе сматра да је дискриминисана на основу
својазнана о преузимању*

Подноситељка притужбе је навела да је запослена као судијска помоћница у једном основном суду у Републици Србији и да је на основу *Одлуке о максималном броју запослених у јавном сектору* смањен број државних службеника у том суду. Број је смањен за два судијска помоћника од укупно четири, колико је запослено. Истакла је да је приликом одлучивања о томе коме ће да понуди споразум о преузимању у другом основном суду, председник основног суда у којем је запослена имао у виду оцењивање четири судијска помоћника, затим године стажа у правосудним органима, као и друге социјалне и личне чињенице (старост, брачно стање, број издржаваних лица и слично). Навела је да је као и троје других судијских помоћника у протекле две године оцењена оценом „нарочито се истиче“, те да је председник суда одлучио да споразум о преузимању понуди подносиоци притужбе, а изузме њену колегиницу, између осталог јер је самохрана мајка, и колегу, јер је особа са оштећеним видом (слепо лице), коме би било знатно отежано путовање у другу општину будући да долази и одлази на посао у пратњи. Подносиоци сматра да је дискриминисана на основу брачног и породичног статуса и година старости.

Подноситељка притужбе је обавештена да је одредбом члана 66. став 1. Устава Републике Србије²⁷³ прописано да породица, мајка, самохрани родитељ и дете уживају посебну заштиту, у складу са законом. Самохране мајке се у Србији суочавају с многим проблемима, као што су незапосленост и дискриминација, а према подацима Републичког завода за статистику²⁷⁴ једну од највиших стопа ризика од сиромаштва чине самохрани родитељи с једним дететом или више издржаване деце (36,2%). Према члану 16. Закона о забрани дискриминације, дискриминација у области рада прописана је као посебан случај дискриминације. Ставом 3. овог члана прописан је изузетак од опште забране дискриминације у области рада, а то је предузимање заштитних мера према одређеним категоријама лица које се налазе у рањивом положају: жене, труднице, породиље, родитељи, малолетници, особе са инвалидитетом и друге групе. Ове посебне мере уводе се ради постизања пуне равноправности, заштите и напретка лица, односно групе

273 Устав Републике Србије, „Службени гласник РС“, број 98/06.

274 http://webzrzs.stat.gov.rs/WebSite/repository/documents/00/01/25/63/PD10_366_srb.pdf.

лица која се налазе у неједнаком положају. Одредбом члана 8. став 1. Закона о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом²⁷⁵ прописано је да се не сматрају повредом начела једнаких права и обавеза нити дискриминацијом одредбе закона, прописа, као ни одлуке или посебне мере донете с циљем побољшања положаја особа са инвалидитетом, чланова њихових породица и удружења особа са инвалидитетом, којима се пружа посебна подршка, неопходна за уживање и остваривање њихових права под истим условима под којима их уживају и остварују други.

С обзиром на чињеницу да самохране мајке и особе са инвалидитетом представљају рањиве друштвене групе, те да им је прописима Републике Србије гарантована посебна заштита, одлука председника основног суда да приликом избора судијских помоћника који ће бити преузети у други основни суд изузме самохрану мајку и особу са инвалидитетом може се сматрати оправданом. Сагласно томе није дошло до неоправданог прављења разлике или неједнаког поступања по било ком личном својству. Самим тим, нема повреде права у смислу Закона о забрани дискриминације.

Подносилац притужбе није учинила вероватним постојање узрочно-последичне везе између њеног личног својства (пол) и поступања Пореске управе и пореске инспекторке

Притужбу је поднела председница удружења пензионера против једне филијале Министарства финансија, Пореске управе и пореске инспекторке. У притужби је наведено да је инспекторка, приликом контроле обрачунавања и плаћања пореза и доприноса, „упала“ у канцеларију Удружења пензионера веома арогантно и да су се према подносиоци притужбе „као жени и према удружењу односили другачије“. Још је наведено и да је пореска контрола била и раније у удружењу и да инспектори тада нису имали никаквих примедби, као и да је код осталих удружења контролисан краћи период, да је контрола краће трајала, да су инспектори код других „често жмурили на једно, а богами и на оба ока“, а да су се према подносиоци притужбе неравноправно понашали зато што је жена – председница удружења, једина жена на овом месту у округу. Увидом у притужбу и прилоге констатовано је да је Пореска управа поступала у оквиру свог законског овлашћења да врши пореску контролу, као и да подносиоца притужбе није учинила вероватним постојање узрочно-последичне везе између њеног личног својства (пол) и поступања Пореске управе и пореске инспекторке.

275 „Службени гласник РС“, бр. 33/06 и 13/16.

Реваншизам као основ дискриминације према виђењу подносиоца притужбе

Притужбу је поднео бивши запослени против основне школе као послодавца и директорке школе. Подносилац притужбе је навео да је радио у школи 25 година и да је 1. октобра 2015. године „незаконито добио отказ“. Даље је навео да је после инцидента с колегом, који га је вређао у ходнику школе, директорка покренула одвојене дисциплинске поступке против обојице, те да је подносилац притужбе добио отказ. Такође је додао да је директорка неједнако поступала према њему у односу на колегу, да је добио отказ из чистог реваншизма, као и да то представља дискриминацију. Подносилац притужбе сматра да је реваншизам основ дискриминаторног поступања директорке, јер је тражио њено разрешење. Према чињеницама које је подносилац притужбе навео очигледно је да није дошло до прављења разлике или неједнаког поступања по било ком његовом личном својству. Због тога у конкретном случају нема повреде права у смислу Закона о забрани дискриминације.

Поступање центра за социјални рад није засновано на личном својству подносиоца притужбе

Подноситељка притужбе је поднела притужбу против центра за социјални рад и навела да је у току бракоразводна парница између ње и супруга с којим има малолетног сина. Даље је навела да је суд донео привремену меру којом је малолетни син привремено поверен оцу и којом је уређено њено виђање с дететом. Додала је да је служба центра за социјални рад од самог почетка поступала пристрасно у корист њеног супруга, да је њихов рад непрофесионалан и на штету детета. Подносиатељка притужбе тражила је да Повереник предузме све радње из своје надлежности да се овакав рад центра за социјални рад заустави. Према чињеницама које је подносиатељка притужбе навела очигледно је да није дошло до прављења разлике или неједнаког поступања по било ком њеном личном својству. Због тога у конкретном случају нема повреде права у смислу Закона о забрани дискриминације.

Да ли је вређање на основу физичког изгледа дискриминација?

Поверенику за заштиту равноправности је електронским писмом постављено питање: „Да ли вређање на основу физичког изгледа спада у вид дискриминације?“ У одговору је указано да је *изглед* лично својство које је изричито наведено као могући основ дискриминације, као и да листа основа

дискриминације није затворена и да законодавац оставља могућност да основ дискриминације буде и неко друго стварно или претпостављено лично својство. Даље, објашњено је да је одредбама члана 12. Закона о забрани дискриминације забрањено узнемиравање и понижавајуће поступање које има за циљ или представља повреду достојанства лица или групе лица на основу њиховог личног својства, а нарочито ако се тиме ствара страх или непријатељско, понижавајуће и увредљиво окружење. Такође, дата је и поука на који начин се Поверенику за заштиту равноправности може поднети притужба за заштиту од дискриминације.

4. САРАДЊА ПОВЕРЕНИКА

Повереник за заштиту равноправности је током 2016. године наставио с радом на успостављању, одржавању и развијању сарадње с органима јавне власти, међународним и домаћим организацијама и институцијама, медијима, Европском мрежом тела за равноправност (ЕКВИНЕТ), а нарочито с регионалним телима за равноправност из Црне Горе, Босне и Херцеговине, Македоније, Албаније и Хрватске, с циљем заштите људских права и промоције равноправности и заједничког изналажења ефикасних и делотворних начина за сузбијање дискриминације. Поред тога, у циљу подизања видљивости институције, унапређења равноправности и подизања нивоа информисања грађана и грађанки о видовима заштите од дискриминације које пружа Повереник, представници Повереника за заштиту равноправности учествовали су, као предавачи или учесници, на различитим семинарима, радионицама, конференцијама, стручним скуповима, предавањима, презентацијама, обукама и тренинзима. У делу који следи представљена је сарадња, односно представљене су најважније активности у којима је учествовала повереница за заштиту равноправности, као и запослени у стручној служби Повереника за заштиту равноправности.

4.1. Сарадња са органима јавне власти

4.1.1. Сарадња са Народном скупштином Републике Србије

У складу са Законом о забрани дискриминације, Повереник за заштиту равноправности подноси Народној скупштини годишњи извештај о стању у области заштите равноправности. *Редовни годишњи извештај за 2015. годину* није разматран на седници Народне скупштине. Детаљно је разматран на шестој седници Одбора за људска и мањинска права и равноправност полова, одржаној 26. септембра 2016. године, као и на другој седници Одбора за правосуђе, државну управу и локалну самоуправу, одржаној 14. септембра 2016. године. Овај одбор је *Извештај Повереника за заштиту равноправности* разматрао заједно са извештајима још два независна државна органа, Заштитника грађана и Повереника за информације од јавног значаја и заштиту података о личности.

Током 2016. године настављена је успешна сарадња са Женском парламентарном мрежом, коју чине народне посланице окупљене око пет циљева: здравље жена и породице, борба против насиља над женама и децом, економско оснаживање жена, образовање жена и промоција женског знања, као и веће учешће жена у политичком и јавном животу.

На четвртој конференцији Женске парламентарне мреже, одржаној почетком новембра 2016. године, повереница за заштиту равноправности је истакла да јавне политике морају садржати компоненту родне перспективе и да се без равноправне заступљености жена у парламенту не може говорити о стварној равноправности жене ни у једној области друштвеног живота. Такође, повереница је нагласила да учешће жена у јавном и политичком животу Србије још увек није на задовољавајућем нивоу, иако су помаци видљиви у односу на претходни период. Нарочито је подвукла да су жене из мањинских група готово потпуно невидљиве у политичком и јавном животу и нагласила да се мора радити на промени погрешних, али дубоко укорене-них уверења да руководећа места треба да буду у рукама мушкараца и да су жене мање способне да доносе одлуке и да реагују у кризним ситуацијама.

Поред тога, у сарадњи са Женском парламентарном мрежом, а на иницијативу активисткиња и експерткиња окупљених око Женске платформе, у Народној скупштини је одржан „Форум за родне политике – Владавина права и антидискриминација“, на којој су учествовали представници Повереника за заштиту равноправности. Циљ Форума био је да се у дијалогу с експерткињама, активисткињама и политичаркама разговара о достигнућима у области владавине права и антидискриминације, а у контексту праћења постигнућа дефинисаних Женском платформом за развој Србије.

Повереница је учествовала на скупу „Значај неформалних парламентарних група“, који је у Народној скупштини Републике Србије организовала Женска платформа за развој Србије. На овом скупу су представљене Група за оснаживање особа са инвалидитетом и Женска парламентарна мрежа, које представљају важне примере модерног парламентарног деловања у сарадњи с организацијама цивилног друштва. Том приликом повереница је указала да је институција Повереника од почетка подржала пројекат „Јачање политичког учешћа особа са инвалидитетом у Србији“, као и формирање сталне парламентарне радне групе која се бави питањима права особа са инвалидитетом. Нагласила је да је, када је реч о тој осетљивој групи и њиховим правима, учињен велики помак, али да предстоји још много посла, нарочито у области образовања, безбедности, рада и запошљавања, социјалне и здравствене заштите.

Повереница је учествовала и на заједничком састанку народних посланица и посланика, представника државних институција и цивилног сектора о Предлогу закона о равноправности жена и мушкараца, који се тада налазио у скупштинској процедури. Састанак је организовала Женска парламентарна мрежа, на иницијативу групе активисткиња и експерткиња окупљених око Женске платформе за развој Србије. Повереница је, између осталог, указала на одређене недостатке и потребу за додатним разматрањем и унапређењем

појединих одредаба како бисмо дошли до квалитетнијег законског предлога, чија примена ће водити пуном поштовању принципа равноправности. Овај закон је повучен из скупштинске процедуре.

4.1.2. Сарадња са представницима извршне власти

Добра сарадња с представницима извршне власти од великог је значаја за сузбијање дискриминације и остваривање начела равноправности. У циљу ефикаснијег превентивног деловања, Повереник је упутио допис свим министарствима указујући на законску обавезу органа државне управе да Поверенику за заштиту равноправности достављају на мишљење све нацрте закона, као и предлоге других прописа, с циљем спречавања доношења прописа који садрже дискриминаторне одредбе, а тиме и спречавања дискриминације грађана у различитим областима друштвеног живота. С тим у вези, поступање органа државне управе резултирало је знатно већим бројем достављених нацрта на мишљење Поверенику, а пре свега спречавањем евентуалне системске дискриминације грађана садржане у предложеним одредбама. Неопходно је да сви државни органи и убудуће поштују прописану законску обавезу која се односи на процедуру усвајања закона и других прописа.

Област образовања је од изузетног значаја за изградњу толерантног друштва и боље разумевање различитости, што је и потврђено на првом састанку новоизабраног министра просвете, науке и технолошког развоја Младена Шарчевића и поверенице за заштиту равноправности. На састанку је разговарано о будућој сарадњи и актуелним проблемима у области унапређења равноправности и о улози система образовања у сузбијању дискриминације. Постигнута је сагласност да је заједнички циљ едукација младих о људским правима, равноправности и заштити од дискриминације кроз обавезне школске програме. Том приликом потврђена је спремност Министарства да учествује у пројекту који Повереник реализује у сарадњи са Уницефом, и који обухвата израду приручника за препознавање дискриминације у школама за запослене и родитеље, затим израду приручника који је намењен ученицима, као и израду едукативних материјала који ће на адекватан начин приближити деци и младима значај и њихову улогу у борби против дискриминације. Такође, договорена је и заједничка организација обука које су намењене најпре просветним радницима, а затим и просветним саветницима, инспекторима и свим запосленима у систему образовања.

Узимајући у обзир чињеницу да се случајеви дискриминације често дешавају приликом остваривања права грађана пред органима јавне власти, повереница се састала с новоизабраном министарком за државну управу и локалну самоуправу Аном Брнабић. На састанку је договорена будућа

заједничка активност едукације државних службеника и запослених у локалним самоуправама у погледу примене антидискриминационих прописа и упознавања с праксом и политикама из ове области. Министарка и повереница сагласиле су се да познавање антидискриминационог законодавства треба да буде део програма за полагање државног стручног испита и део обуке будуће Академије за државну управу. Такође, договорена је заједничка дистрибуција локалним самоуправама новог *Приручника за препознавање случајева дискриминације пред органами јавне власти*, који је намењен представницима државних органа, органа аутономне покрајине и локалне самоуправе, али и запосленима у јавним предузећима, установама, јавним агенцијама и другим организацијама којима су поверена јавна овлашћења.

Са Министарством унутрашњих послова у 2016. години настављена је успешна сарадња. Између осталог, одржан је циклус обука за полицијске службенике и службенице под називом „Препознавање и реаговање на дискриминацију“. Уз подршку ОЕБС-а реализовано је осам семинара и обуком је обухваћено преко 160 полицијских службеника из полицијских управа у Београду, Новом Саду, Суботици, Крагујевцу, Вршцу, Новом Пазару и на Дивчибарама. Програм обуке садржао је неколико тематских области с циљем бољег препознавања и реаговања полицијских службеника у случајевима дискриминације. У уводном делу сваког појединачног семинара повереница је држала предавања о улози, надлежностима и раду Повереника за заштиту равноправности и представила примере из праксе који се односе на најчешће случајеве дискриминације. Полазници обука, припадници саобраћајне и криминалистичке полиције, имали су прилику да се упознају и с међународним стандардима у области заштите од дискриминације, механизмима заштите, као и са праксом Европског суда за људска права. Поред тога, представљене су спроведене активности и достигнућа у остваривању родне равноправности у сектору безбедности, као и комуникацијски аспекти у примени полицијских овлашћења и значај комуникације у превенцији дискриминације.

Резултати евалуације су показали значајан проценат увећања знања о дискриминацији након завршених обука у односу на упитник попуњен пре почетка сваке од обука (удео нетачних одговора од 48,5% након одржаних семинара пао је на само 16,6%, док је прилично низак проценат тачних одговора [само 14,2%] „скочио“ на 40,2%).

Сарадња с националним саветима националних мањина врло је важна не само за Повереника за заштиту равноправности већ и за остале органе јавне власти. Министарка државне управе и локалне самоуправе одржала је радни састанак с председницима националних савета националних мањина, коме су присуствовале и повереница за заштиту равноправности и в. д.

директорке Канцеларије за људска и мањинска права. Констатовано је да је једна од најзначајнијих активности која је реализована у области заштите националних мањина усвајање Акционог плана за остваривање права припадника националних мањина, чије је доношење предвиђено у процесу приступања Србије Европској унији у оквиру преговарачког Поглавља 23 и наглашено да је веома важно учешће националних савета у наредним фазама спровођења активности из Акционог плана. Током састанка је истакнуто да су у плану и измене Закона о заштити права и слобода националних мањина, које ће додатно унапредити положај припадника националних мањина.

Са Канцеларијом за људска и мањинска права Владе Републике Србије (КЉМП) настављена је континуирана сарадња на пројекту ИПА 2011. У периоду 2015–2017. две институције заједнички реализују активности у оквиру твининг пројекта ИПА 2013, под називом „Подршка унапређењу људских права и нулта толеранција на дискриминацију“.

Имајући у виду проблеме с којима се грађани суочавају када су у питању сиромаштво и социјална искљученост, повереница је одржала састанак с менаџером Тима за социјално укључивање и смањење сиромаштва Владе Републике Србије, Иваном Секуловићем. Тема састанка је управо била дискриминација по основу имовинског стања и потреба за већом подршком грађанима који се налазе у ризику од сиромаштва. Једна од тема разговора била је и потреба за спровођењем истраживања о узроцима дискриминације, као и о резултатима студије „Делотворност системских механизма за спречавање насиља према женама и насиља у породици“, чији је циљ унапређење заштите и квалитативне препоруке за даље решавање овог проблема.

Повереница за заштиту равноправности учествовала је у процесу јавних консултација за израду *Нацрта националног акционог плана за примену Резолуције 1325 СБ УН – Жене, мир и безбедности*. Током консултација, повереница је указивала да су родна равноправност, унапређење права жена и њихово веће учешће у систему националне безбедности међу основним постулатима НАП-а за примену Резолуције 1325 СБ УН. Родна равноправност је важан предуслов за развој друштва у целини, посебно на нивоу локалних заједница, где је укључивање жена у систем безбедности до сада било недовољно. Указано је и на домете претходног *Националног акционог плана*, у периоду 2010–2015. године, посебно у вези са системом националне безбедности, у којем је приметан повећан број и учешће жена, али је неопходно створити услове за повећање броја жена у оперативним пословима и на вишим хијерархијским позицијама унутар система националне безбедности. Повереница је посебно истакла потребу за бољом координацијом локалних тела за родну равноправност и различитих тела која раде на унапређењу локалне безбедности, јер су њихова сарадња и координација до сада биле

недовољне, због чега је у наредном периоду веома важно унапредити рад и ојачати савете за безбедност на локалном нивоу.

Повереница је учествовала и на округлом столу „Унапређење нормативног оквира за заштиту деце од злоупотребе дечијег рада“, у организацији Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања. Том приликом указано је да експлоатација деце и дечијег рада може представљати и узрок и последицу дискриминације, односно неједнакости и да бројна истраживања показују да су услуге у заједници на локалном нивоу недовољно доступне, неравномерно развијене и често неодрживе. Посебно је наглашено да социјално-економска средина у којој дете живи може утицати на то да оно буде изложено злоупотреби дечијег рада и да су деца која припадају појединим друштвеним групама, као што су сиромашне породице или житељи ромских насеља, више и чешће изложена дискриминацији и могу бити приморана да раде у домаћинству или да и сама привређују.

4.1.3. Сарадња са јединицама локалне самоуправе

Сарадња између Повереника за заштиту равноправности и јединица локалних самоуправа у Републици Србији од кључног је значаја за делотворно спречавање и заштиту од дискриминације у нашем друштву. Повереник и представници јединица локалне самоуправе унапређују своју сарадњу реализовањем различитих активности, чији је циљ, између осталог, подизање капацитета представника јединица локалне самоуправе да сами препознају облике и видове дискриминације и да се таквим појавама супротставе, као и да се боље упознају са самом институцијом Повереника, њеним делокругом рада, начином деловања, могућностима за подношење притужби и начинима поступања, издавања мишљења и препорука.

Поред осталих активности, повереница је говорила на конференцији за медије поводом 16 дана активизма против насиља у организацији Удружења грађана „Ларис“ и локалне самоуправе града Чачка. Повереница се састала с градоначелником, замеником градоначелника и помоћником градоначелника за питање родне равноправности града Чачка. На састанку је било речи о узроцима дискриминације на локалном нивоу, препознавању и реаговању на случајеве дискриминације, али и о важности превентивног деловања. Договорено је да се у наредном периоду пажња посвети овим темама и организује обука за све запослене у органима јавне власти.

У циљу боље заштите грађана од дискриминације на локалном нивоу Повереник за заштиту равноправности учествовао је у пројекту „Независне институције ближе грађанима“, заједно са Заштитником грађана и Повереником за информације од јавног значаја и заштиту података о личности. Овај

пројекат је спровела организација цивилног друштва Грађанске иницијативе, са основним циљем повећања доступности независних институција грађанима на локалном нивоу. У оквиру пројектних активности одржани су информативни скупови у Сомбору, Врању, Пожеги, Новом Саду, Ваљеву. Учесницима су представљени резултати рада институције, механизми за заштиту од дискриминације, као и конкретни примери поступања по пријужбама. Учесници трибина су показали највише интересовања за питања дискриминације у области рада и запошљавања, дискриминацију у области образовања, пружања услуга, а нарочито за решавање питања архитектонских баријера с којима се сусрећу особе са инвалидитетом.

У оквиру пројекта „Заустави – Заштити – Помози – Снажнији институционални одговор на родно засновано насиље“, у организацији Покрајинског секретаријата за здравство и Центра за подршку женама из Кикинде, у Новом Саду одржана је конференција на којој су учествовали представници Повереника за заштиту равноправности. Такође, представници Стручне службе Повереника присуствовали су и седници Одбора за равноправност полова АП Војводине, која је одржана 18. новембра, у сусрет Међународном дану мушкараца.

4.2. Сарадња са организацијама цивилног друштва

Повереник за заштиту равноправности развија и унапређује сарадњу нарочито са организацијама цивилног друштва, које су значајан партнер у борби против дискриминације.

У 2016. години Повереник је наставио успешну сарадњу с Фондацијом за отворено друштво на спровођењу пројекта „Симулација суђења (Moot court) у области заштите од дискриминације“. Четврто по реду такмичење одржано је у периоду од октобра до децембра 2016. године, а полуфинални и финални део такмичења организовани су у згради Управног суда у Београду и просторијама Народне банке Србије. Ово такмичење, намењено студенткињама и студентима основних и мастер студија права у Србији, као и претходних година, састојало од израде тужбе и одговора на тужбу, као и симулације расправе на рочишту на основу задатог случаја. Тема овогодишњег такмичења била је дискриминација на основу старосног доба у области рада и запошљавања, а судије на симулацији суђења били су угледни адвокати, судије и правни стручњаци. Победио је тим студенткиња Правног факултета Универзитета у Нишу, а проглашени су и најбољи говорник и победници у писаном делу такмичења.

У оквиру сарадње са Фондацијом за отворено друштво, поводом Међународног дана старијих особа одржана је и конференција „Године су само број – покажимо међугенерацјску солидарност“, у Дечијем културном центру,

30. септембра 2016. године. Обележавање овог дана имало је за циљ поди-
зање свести о дискриминацији старијих, као и о проблемима с којима се
сусреће овај део популације. Конференција је била медијски пропраћена, а
присуствовало је преко 400 ученика основних и средњих школа града Бео-
града и корисника услуга Геронтолошког центра Београд. Након завршене
конференције, приказана је представа *Бонџон сѝарења*.

Под слоганом „Равноправно до циља“ Повереник за заштиту равноправ-
ности је учествовао на Београдском маратону 2016. у партнерству са Савезом
за спорт особа са инвалидитетом Београда (ССОСИБ) и Београдским мара-
тоном. Циљ учешћа на маратону јесте подизање видљивости и указивање
на проблеме с којима се сусрећу особе са инвалидитетом у области спорта,
при коришћењу јавних површина, објеката и јавног градског превоза. Про-
мотивни пулт Повереника за заштиту равноправности и Савеза за спорт
особа са инвалидитетом посетило је око 500 посетилаца, од којих око 300
спортиста и спортисткиња са инвалидитетом. Многи од њих учествовали
су у Трци задовољства са запосленима у Стручној служби повереника и
осталим грађанима Београда и Србије. Заинтересовани грађани имали су
прилику да се упознају с радом Повереника, док су кроз упитник тестирали
своје знање из области дискриминације и људских права.

У партнерству са организацијом Центар за истраживање и развој
друштва ИДЕАС, Повереник је у септембру 2016. године отпочео активности
на пројекту „Од ЛГБТ живота до политике“. Пројекат је подржала Амба-
сада Велике Британије у Србији, у оквиру програма за јачање отпорности
Републике Србије на интерне и екстерне промене. Циљ пројекта је да се
дефинишу модалитети утицаја на креирање јавних политика које би допри-
неле унапређењу положаја припадника ЛГБТ популације у нашем друштву.

Повереник за заштиту равноправности је дао подршку Комитету прав-
ника за људска права (YUCOM) за учешће у ДРИМ пројекту (Дунав реги-
онална информативна платформа за економску интеграцију миграната).
Циљ пројекта је побољшање капацитета јавних институција за одговор на
потребе придошних миграната. Пројекат ће трајати до 2019. године, а улога
Повереника је саветодавна.

Аутономни женски центар је у новембру 2016. године у Народној скупш-
тини организовао конференцију о примени Конвенције Савета Европе
о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици
„Подршка и оснаживање жена – чија је одговорност?“, на којој је учество-
вала повереница. На конференцији се између осталог говорило и о инсти-
туционалном оквиру и успостављању општих и специјализованих услуга
за подршку и оснаживање жена које су претрпеле насиље, као и о улози
законодавне власти у примени Конвенције.

Повереница и запослени у стручној служби подржали су скуп против фемицида у Србији, који је организовала Мрежа жена против насиља, на којем је иницирано да се 18. мај прогласи Даном сећања на жене жртве породичног насиља. Повереник за заштиту равноправности је подржао ову иницијативу, указујући да би тада најављене мере Владе Републике Србије за спречавање насиља у породици требало да успоставе ефикаснији механизам заштите жена од насиља.

Повереница за заштиту равноправности учествовала је на трибинама „Време против насиља“, које су организоване током 2016. године. Ови округли столови одржани су у оквиру медијског пројекта недељника *Време* „Насиље у породици – Поглед упрт у европско право“, који је финансирала Делегација ЕУ у Србији. Повереница је тиме пружила подршку пројекту чији је циљ био да се скрене пажња на породично и партнерско насиље као озбиљан друштвени проблем, као и да се кроз серију округлих столова укаже на могућа законска решења и мере које ће превенирати и смањити насиље над женама.

Повереница је у јуну говорила о утицају компанија у јавном и приватном сектору на рањиве групе у Србији, у оквиру прве панел-дискусије на скупу „Бизнис и људска права у Србији“, коју је организовао Београдски центар за људска права. Као групе најчешће изложене дискриминацији на тржишту рада, повереница је подсетила да су то жене, особе са инвалидитетом, Роми и Ромкиње и старије особе, и указала на важност афирмативних мера које могу да допринесу стварању равноправног положаја у области рада и запошљавања.

Повереница је у септембру отворила Међународну конференцију о правима детета коју је организовао Центар за унапређивање правних студија у сарадњи са AIRE центром из Лондона. Она је истакла да на основу притужби које стижу Поверенику, као и на основу бројних релевантних истраживања, може да се закључи да су ромска деца и деца са инвалидитетом највише изложена дискриминацији. Она је додала да су два највећа проблема с којима се наше друштво суочава – сегрегација ромске деце у школама и неразумевање и отпор према инклузивном образовању. Констатовано је да у Србији деци са инвалидитетом недостаје довољна подршка, као што су превоз, услуге личних пратилаца и педагошких асистената.

У септембру је повереница говорила на отварању првог *InterLink* фестивала дијалога, у организацији Фондације „Конрад Аденауер“ и *Космополиса*, а уз организациону подршку Канцеларије за младе и сарадњу са удружењима Града Београда. *InterLink* фестивал дијалога окупио је младе ауторе из региона који су имали прилику да фотографијом или филмом прикажу на који начин и у којим областима свакодневног живота уочавају

дискриминацију, али и инклузију, неговање дијалога и толеранције, као и да изложи теме које остају непримећене, запостављене и на маргинама. У свом обраћању повереница је истакла значај оваквих манифестација на којима је младима омогућено да буду креатори порука о толеранцији, и нагласила да је партнерство с институцијама добар начин да ефекти оваквих активности буду трајни и дугорочни.

На скупу поводом Међународног дана борбе против насиља над старијима, који је организовало удружење Снага пријатељства – АМІТУ, повереница је учествовала и подржала избор за најбоље путописе старијих у организацији овог удружења, указујући том приликом да је активно старење и учешће у свим сегментима живота један од начина за достојанственији живот старијих.

У септембру 2016. године повереница је учествовала у раду округлог стола „Стратегија унапређења положаја особа са инвалидитетом – пут ка једнакости особа са инвалидитетом“, у организацији Центра за транзицију и људска права „Спектар“. Повереница је, између осталог, указала на потребу системског успостављања услуга у заједници које би омогућиле особама с инвалидитетом да наставе да живе у заједници, и нагласила да је положај жена и девојкица са инвалидитетом посебно тежак зато што су оне често изложене вишеструкој дискриминацији.

Представници Повереника за заштиту равноправности присуствовали су отварању седмог Интернационалног филмског фестивала особа са инвалидитетом БОСИФЕСТ, у Дому омладине Београда. Сви приказани филмови – 34 играна, документарна и анимирана филма из целог света, баве се животима особа са инвалидитетом, или су њихови аутори особе са инвалидитетом. БОСИФЕСТ је пратио низ креативних радионица, округлих столова и музичких перформанса, а порука свих садржаја је била да у животу ништа није немогуће упркос препрекама с којима се особе са инвалидитетом свакодневно суочавају.

Чланице Удружења хранитеља из Београда посетиле су у септембру институцију Повереника за заштиту равноправности и са повереницом Бранкицом Јанковић и запосленима разговарали о проблемима са којима се хранитељи у Србији суочавају. У обилазак институције дошло је и седморо деце, којима су подељене сликовнице, бојанке и брошуре о борби против дискриминације, прилагођене њиховом узрасту.

У јуну су запослени у институцији Повереника за заштиту равноправности подржали скуп „Понос Србије“ и заједно с припадницима ЛГБТ заједнице прошетали од Пионирског парка до Трга републике, обележавајући јун – месец ЛГБТ поноса. Повереница је, заједно са запосленима у

институцији, учествовала и на Паради поноса у септембру 2016. године. Том приликом повереница је оценила да одржавање Параде поноса уз мање тензија и без инцидената показује да је Србија постала зрелије и толерантније друштво. Припадницима ЛГБТ популације и активистима су се и ове године придружили представници државних институција, међународних организација, страних амбасада, медијских кућа, али и грађани Београда и других градова у Србији.

Представник Повереника за заштиту равноправности учествовао је у „ЛГБТИ каравану“, који је у 2016. години организовало удружење грађана „Егал“. Циљ овог „Каравана“ био је да се иницирањем дијалога допринесе уклањању табуа и предрасуда о питањима другачије сексуалне оријентације и родног идентитета, као и да се јавност упозна с проблемима с којима се транс и ЛГБИ особе суочавају – случајевима дискриминације и вишеструке дискриминације и насиља према транс и ЛГБИ особама, њиховим узроцима и последицама.

У свечаној сали Скупштине града Београда уручена је четврта по реду „Дуга“, награда која се додељује сваке године поводом 17. маја – Међународног дана борбе против хомофобије и трансфобије у организацији Геј стрејт алијансе (ГСА). Добитник награде за допринос борби против хомофобије и трансфобије и заштити и унапређењу људских права ЛГБТ особа у Србији у претходних годину дана јесте Александар Стојменовић, официр за везу Министарства унутрашњих послова Србије са ЛГБТ заједницом. Повереница за заштиту равноправности Бранкица Јанковић, која је такође била међу номинованима за награду у ужем избору, нагласила је у поздравном говору да у Србији постоји добар законодавни оквир и да је доста тога урађено у добром правцу, али да не постоји оправдање за насиље и одбацивање ЛГБТ особа и да је награда „Дуга“ добар начин борбе против хомофобије и трансфобије.

Поводом 8. априла, Светског дана Рома, и у оквиру кампање „Месец ромског женског активизма“, повереница за заштиту равноправности састала се с представницама Женске ромске мреже. Теме састанка биле су економско оснаживање Ромкиња, њихов положај у јавном и политичком животу, сузбијање и спречавање насиља у породици, као и разбијање стереотипне слике о припадницама ромске националне мањине.

Повереница за заштиту равноправности отворила је интерактивну радионицу у просторијама Стартит центра, поводом 11. октобра, Међународног дана девојчица, који је био посвећен девојчицама и девојкама у информационо-комуникационим технологијама. Том приликом истакла је да у нашем образовању још увек нису искорењени родни стереотипи и да се оваква ситуација не може променити ако образовање не буде преузело

улогу промотера родне равноправности. Широко распрострањени ставови да су инжењерски послови мушки утичу на то да се код нас још увек мали број девојака одлучује за информатичке науке. Родни стереотипи у нашем образовању нису искорењени и ниједан факултет у Србији не издаје дипломе са звањима у женском роду и уколико би студенткиње желеле такву диплому, морале би да пишу молбу Министарству просвете и пролазе кроз компликоване процедуре.

У марту 2016. године у организацији Фонда за политичку изузетност и Фондације „Фридрих Ебарт“ представљен је документ под називом „Учврстити европску идеју на западном Балкану“ парламентарне групе Социјалдемократске партије Немачке. Повереница за заштиту равноправности учествовала је у панелу на тему демократије и цивилног друштва и представила актуелну ситуацију у овој области. Нагласила је да Повереник често сарађује с организацијама цивилног друштва у области заштите од дискриминације и истакла да је цивилни сектор од изузетног значаја за изградњу демократског, отвореног и толерантног друштва.

Такође, у марту, повереница је учествовала у раду конференције „Систем азила и миграције: избегличка криза и реформски процеси“, која је део пројекта „Умрежавање и грађење капацитета за ефективнију миграциону политику у Србији“, који Група 484 спроводи уз подршку Амбасаде Краљевине Норвешке у Београду, у партнерству с Београдским центром за људска права и Београдским центром за безбедносну политику.

У сарадњи с институцијом Повереника за заштиту равноправности, а у циљу унапређења равноправности деце са сметњама у развоју, организована је конференција Иницијативе за права особа са менталним инвалидитетом МДРИ-С и Иницијативе за инклузију ВеликиМали. На скупу се говорило о значају спровођења афирмативних мера за побољшање положаја деце са сметњама у развоју, посебно о обезбеђивању неопходних сервиса у свим локалним самоуправама. У разговору су учествовали млади панелисти Повереника, који су, радећи у својим локалним срединама, одржали неколико десетина радионица и у њих укључили више од 450 младих људи.

Повереница за заштиту равноправности учествовала је на конференцији „Рани, присилни и дечји бракови у Србији: ка мапирању проблема и могућих решења“, у организацији Београдског центра за људска права, Фондације „Ана и Владе Дивац“, YUROM центра и Бибије. Том приликом је истакла да се у јавности недовољно говори о овом проблему и навела да се девојчице из ромских породица суочавају с тешкоћама у школи, где су често присутни дискриминаторни ставови и ниска очекивања од њих, као и у породици и ближој околини, која сматра да женама школа није потребна.

Повереница је говорила на скупу Асоцијације слободних и независних синдиката (АСНС) на тему дискриминације из области рада и запошљавања. Она је указала на често неразумевање разлике између мобинга и дискриминације. Након детаљног објашњења како изгледа поступак пред Повереником и какву врсту подршке институција нуди дискриминисаном подносиоцу притужбе, представници синдиката упознали су повереницу с конкретним проблемима с којима се суочавају. Позвани су сви присутни да се обрате Поверенику увек када сматрају да су жртве дискриминације, али и када желе да се упознају са својим правима у складу са Законом о забрани дискриминације.

У оквиру вишегодишње сарадње с Београдским центром за људска права повереница је одржала предавање полазницима Школе људских права „Војин Димитријевић“.

На семинару Центра за друштвену едукацију и еманципацију младих – ЦЕДЕМ – повереница је одржала предавање студентима и студенткињама друштвено-хуманистичких наука на тему заштите равноправности и активног ангажовања жена у политици.

4.3. Међународна сарадња

У току 2016. године настављена је међународна сарадња с циљем размене знања и искуства с европским и регионалним телима за равноправност, кроз билатералне сусрете и континуирано активно учешће у раду Европске мреже тела за равноправност (ЕКВИНЕТ).

На иницијативу Повереника за заштиту равноправности у Београду је одржан трећи састанак Платформе за сарадњу Савета Европе, Агенције за основна права Европске уније (FRA), Европске мреже националних институција за људска права (ENNHRI) и Европске мреже тела за равноправност (EQUINET) о социјалним и економским правима. На састанку се говорило и о односу између недавно покренутог Европског стуба социјалних права и Европске социјалне повеље, а дискутовало се и о предлозима за праћење поштовања социјалних и економских права.

У сусрет Међународном дану особа са инвалидитетом, Повереник за заштиту равноправности и Агенција Уједињених нација за родну равноправност и оснаживање жена (UN Women) организовали су округли сто „Права жена и девојчица са инвалидитетом“. То је била прилика да се представи и анализира положај жена и девојчица са инвалидитетом у Србији, као и постојећа законска регулатива и обавезе преузете из међународних докумената. Посебно је представљен Општи коментар број 3 (2016), који је припремио

Комитет за права особа са инвалидитетом. У документу се истиче да је доказано да се жене и девојчице са инвалидитетом суочавају са препрекама у многим областима живота. Ове препреке стварају ситуације вишеструких и укрштених облика дискриминације жена и девојчица са инвалидитетом, а посебно у односу на равноправан приступ образовању, приступ економским могућностима, приступ социјалној интеракцији, приступ правди и равноправности пред законом, способност учешћа у политици, као и могућност да имају контролу над сопственим животом у различитим контекстима, на пример: у вези са здравственом заштитом, укључујући сексуално и репродуктивно здравље, и тиме где и са ким желе да живе.

Комитет за права особа са инвалидитетом констатовао је да постоје три главна проблема због којих је веома забринут у вези са заштитом људских права жена и девојчица: насиље, сексуално и репродуктивно здравље и дискриминација.

Повереница за заштиту равноправности боравила је у радној посети аустријским независним институцијама за заштиту људских права и равноправности. У склопу посете састала се с омбудсманом Републике Аустрије Гинтером Кројтером, као и са Бернадет Фојерстајн, заменицом председавајућег Одбора за мониторинг у аустријском Савезном министарству рада, социјалних питања и заштите потрошача. Поред тога, повереница се састала с омбудсманом за особе са инвалидитетом Републике Аустрије Ервином Бухинером, с којим је договорено унапређење сарадње између две институције, првенствено кроз размену знања и искустава. Такође, током ове радне посете, повереница се састала с директорком аустријске кровне организације удружења за заштиту особа са инвалидитетом Ериград Кауфман.

С циљем наставка сарадње с Агенцијом Сједињених Америчких Држава за развој (USAID), повереница се почетком године састала с представницима Пројекта за реформу правосуђа и одговорну власт (JPGA) и разговарала о будућој сарадњи и заједничким активностима Повереника и USAID-а.

Повереница за заштиту равноправности састала се с директорком Европског института за родну равноправност Виржинијом Лангбак поводом представљања резултата Индекса родне равноправности, који је показао да је Србија на заједничкој листи с чланицама ЕУ на 22. месту, а резултати су најлошији у области рада.

Повереница је учествовала на регионалној конференцији „Запошљавање теже запошљивих група“, у организацији Националне службе за запошљавање, која је окупила представнике националних служби за запошљавање Србије, Аустрије, Македоније, Словеније, Црне Горе, Босне и Херцеговине, међународне организације рада, стручњаке у области професионалне

рехабилитације, представнике Привредне коморе Србије и ресорних министарстава, на којој су се разматрала питања активације и подршке запошљавању младих, професионална рехабилитација и подстицање запошљавања особа са инвалидитетом.

У склопу сарадње са УНДП, повереница за заштиту равноправности састала се с координаторком УН у Србији Иреном Војачковом Солорано и новим саветником за људска права Клодом Каном. Представници Уједињених нација представили су своје програмске активности за 2016. годину и изразили интересовање за сарадњу са институцијом Повереника у погледу унапређења и заштите људских права.

У октобру 2016. године, специјална извешатељка Уједињених нација у области људских права у култури Карима Беноун посетила је институцију Повереника за заштиту равноправности и том приликом се информисала о дискриминацији у области културе по свим личним својствима.

Повереница за заштиту равноправности састала се и с амбасадорком Републике Чешке Иваном Хлавсовом. Такође, представници Одбора за петиције Парламента Чешке Републике посетили су у октобру Повереника за заштиту равноправности и ближе се упознали с надлежностима и радом институције.

У оквиру петодневне студијске посете Србији, делегација државних званичника, представника цивилног друштва и медија из Палестине упознала се с радом и праксом независних институција у Србији на заштити људских права.

Повереница за заштиту равноправности састала се с консултанткињом за родну равноправност Канцеларије шведске полиције, а тема састанка била је сарадња на реализацији дела активности у оквиру пројекта „Развијање родне агенде у МУП Републике Србије 2016–2018“, који има за циљ успостављање нових и унапређење постојећих интерних структура и процедура које гарантују превенцију и одговор на случајеве родно засноване дискриминације и сексуалног узнемиравања жена и мушкараца у полицији.

Поводом Међународног дана људских права и у сарадњи с амбасадом Краљевине Холандије у Србији, Повереник за заштиту равноправности организовао је изложбу фотографија о трансродном идентитету, познатог холандског уметника Криса Рексена. Отварајући изложбу, повереница за заштиту равноправности је нагласила да је уметност најбољи начин за разбијање предрасуда, док је амбасадор Хенк ван ден Дол истакао да у заштити људских права Холандија посебну пажњу поклања правима LGBTIQ заједнице, и захвалио повереници на организацији овог догађаја. Отварању

су присуствовали представници Делегације ЕУ у Србији и директор Канцеларије Уницефа у Србији, као и представници амбасада држава Европске уније и организација цивилног друштва које се баве унапређењем положаја LGBTIQ особа.

4.3.1. Сарадња са Мисијом ОЕБС-а у Србији

Током 2016. године настављена је интензивна сарадња Повереника за заштиту равноправности с Мисијом Организације за европску безбедност и сарадњу (ОЕБС) у Републици Србији. Поменута сарадња одвија се у неколико сегмената, који се на различите начине односе на унапређење заштите људских права свих дискриминисаних друштвених група (правосуђе, полиција, медији и др.).

У 2016. години у сарадњи са ОЕБС-ом започет је пројекат који се односи на обуку полицијских службеника и службеница, на тему препознавања и реаговања на дискриминацију. Овај пројекат је реализован у сарадњи са Министарством унутрашњих послова и детаљније описан у делу „Сарадња са органима извршне власти“.

Мисија ОЕБС-а у Србији је посебно подржала јачање регионалне сарадње тела за равноправност у региону. Организоване су посете Повереника за заштиту равноправности институцијама за равноправност у Босни и Херцеговини и Хрватској. На одржаним састанцима је договорено успостављање ближе регионалне сарадње и организовање регионалне конференције у Београду.

Поводом 16. новембра, Међународног дана толеранције, Повереник за заштиту равноправности уз подршку Мисије ОЕБС-а у Србији, другу годину заредом доделио је Годишњу медијску награду за најбоље медијске текстове и прилоге на тему борбе против дискриминације и промовисања равноправности и толеранције. Награде су додељене у три категорије: радио/ТВ репортажа у трајању до 30 минута, радијски/ТВ прилог и штампани / текст на интернету. Право на учешће на конкурс имали су новинари и новинарке свих штампаних и електронских, локалних и националних медија регистрованих у Србији, који су објавили текстове/прилоге на тему конкурса у периоду од 1. јануара до 1. септембра 2016. године. Од ове године, право учешћа имали су и студенти и студенткиње новинарства с акредитованих државних и приватних факултета у Србији, који су објавили текстове/прилоге у студентским медијима на тему и у форми која је задата на конкурс. Они су се такмичили ван наведених категорија и за њих је била предвиђена додела посебних захвалница.

На Првом додатном састанку људске димензије ОЕБС-а, који је одржан 14. и 15. априла у Бечу, учествовао је и представник Повереника за заштиту равноправности у оквиру панела „Едукација и подизање свести са циљем спречавање дискриминације, укључујући говор мржње и злочин из мржње“.

Средином септембра, представник Повереника је учествовао у раду НАП академије за примену Резолуције 1325 Савета безбедности УН, организоване у Бечу од стране ОЕБС-а и Института за инклузивну безбедност из Вашингтона. Циљ академије је био упознавање учесника с најновијим трендовима у сфери примене Резолуције Савета безбедности 1325, као и ефикаснији начин израде, надзора и евалуације пратећих националних акционих планова. На конференцији су, између осталог, презентовани пракса и искуство у примени акционог плана у различитим земљама, као што су Велика Британија, Канада, САД, Босна и Киргистан.

У организацији Правосудне академије и Повереника за заштиту равноправности, а уз подршку Мисије ОЕБС-а у Србији организован је једногодишњи програм обуке судија и суткиња под називом „Тренинг за тренере у области недискриминације“. Програмом су обухваћене судије виших судова са територија све четири апелације: Београд, Крагујевац, Нови Сад и Ниш. Програм је обрађивао све теме које обухватају антидискриминаторни прописи, с нагласком на дискриминацију у области рада и запошљавања и образовања, као и на дискриминацију на основу пола/рода, верског опредељења и инвалидитета. На обукама је било речи о проблемима у судској пракси у парницама за заштиту од дискриминације, а посебна пажња посвећена је случајевима из рада Повереника за заштиту равноправности. Програм је, поред обуке, укључивао и студијску посету судија Европском суду за људска права у Стразбуру.

Поводом 10. децембра, Међународног дана људских права, повереница за заштиту равноправности представила је Приручник за медије *Борба за равноправност*, који је израђен уз подршку Мисије ОЕБС-а у Србији. Циљ приручника за медије јесте да помогне свим новинарима који извештавају о темама у области људских права, заштите од дискриминације и промоције толеранције. Публикација садржи и *Речник толеранције*, односно листу антидискриминаторних, родно сензитивних и мање познатих термина са објашњењима, која може допринети бољем извештавању и смањењу дискриминације у медијима.

4.3.2. Сарадња са Делегацијом Европске уније у Србији

У октобру 2015. године Повереник за заштиту равноправности је започео реализацију Твининг пројекта „Подршка унапређењу људских права и нулта толеранција на дискриминацију“, који финансира Европска унија.

Партнер на пројекту је Канцеларија за људска и мањинска права Владе Републике Србије, а спроводе га Институт за људска и мањинска права „Лудвиг Болцман“ из Аустрије и Канцеларија за људска и мањинска права Владе Републике Словеније. Пројектне активности обухватају, између осталог, јачање капацитета Повереника у превенцији свих облика дискриминације, пре свега кроз едукацију запослених, анализу постојеће интерне базе података Повереника с циљем њеног унапређења, спровођење истраживања о односу грађана према дискриминацији и дискриминисаним групама у Србији, вођење кампања за унапређење заштите људских права и нулте толеранције на дискриминацију и др.

Као једна од пројектних активности, у току 2016. године спроведено је истраживање Повереника о ставовима јавног мњења, „Однос грађана и грађанки према дискриминацији у Србији“. Резултати истраживања представљени су у поглављу 3.1.1. овог извештаја.

У марту 2016. године повереница за заштиту равноправности учествовала је на конференцији на тему европских интеграција Србије и земаља Западног Балкана. На конференцији су разматрани изазови у будућем преговарачком процесу, улога организација цивилног друштва и геополитички аспекти интеграције Западног Балкана.

Поводом обележавања Међународног дана борбе против насиља над женама повереница за заштиту равноправности је учествовала и на дебати ЕУ инфо центра „Какав је одговор на насиље“, чији је циљ био да подигне свест о важности примене усвојених прописа, као и да се повећа медијска пажња о неопходности борбе против насиља над женама, уз промену начина извештавања о овом друштвеном проблему. Повереница је, између осталог, позвала грађане и грађанке да се обраћају институцији Повереника и пријаве дискриминацију која се налази у корену родно заснованог насиља, јер сваки решен случај представља корак ближе ка успостављању суштинске равноправности жена и мушкараца у нашем друштву.

4.3.3. Сарадња са Фондом Уједињених нација за децу (Уницеф)

У септембру 2012. године потписан је Меморандум о разумевању са Уницефом у циљу превенције свих облика дискриминације деце. Меморандумом је предвиђена вишегодишња сарадња по овом питању, која је реализована у оквиру Уницефовог програма за период 2011–2015.

Имајући у виду наведено, почетком 2016. године повереница се састала с директором канцеларије Уницефа у Србији Мишелом Сен-Лоом, с којим

је разговарала о наставку сарадње на пројектима у области заштите деце од дискриминације. С тим у вези, у другој половини 2016. године Повереник за заштиту равноправности је потписао изјаву о сарадњи са Уницефом за период до краја 2017. године.

Повереник за заштиту равноправности уз подршку Уницефа припремио је *Приручник за ђревенцију сејрејације, развој инклузивних ујисних јоли-џика и десејрејације школа и одељења*. У приручнику су, између осталог, представљена међународна искуства и конкретни предлози за унапређење праксе у Србији.

У оквиру планираних пројектних активности, урађена је евалуација рада Панела младих Повереника за заштиту равноправности, која подразумева објективно сагледавање ефеката њиховог деловања у односу на разлоге оснивања. Евалуација је показала да у Србији деца/млади, али и одрасли, у недовољној мери препознају право на партиципацију. Оцењено је да је Панел младих један од механизма који подстиче њихову партиципацију и обезбеђује веће учешће деце и младих у процесима доношења одлука, те да овај механизам треба да се прошири и обухвати већи број деце и младих, како уз примену досадашњих метода, тако и коришћењем друштвених мрежа у борби против дискриминације. Истовремено, доносиоци одлука треба да створе услове за значајнију партиципацију младих у друштвеним токовима. Осим тога, евалуација је приказала примере добре праксе до којих је Панел младих дошао, који су били корисни за препоруке за унапређење рада овог панела.

4.3.4. Сарадња са ГИЗ-ом

Немачка организација за техничку сарадњу (ГИЗ) подржала је израду *Стратешког плана Повереника за заштитиу равнојравности 2016–2020*. У процесу израде овог стратешког документа организована је и јавна дебата, у којој су учествовале организације цивилног друштва. Добијене сугестије представника невладиног сектора (Бибија, Јуком, Београдски центар за људска права, Центар за самостални живот особа са инвалидитетом, и др.) допринеле су квалитету овог документа, о којем је више речи било у претходном делу овог извештаја.

Уз подршку ГИЗ-а, а у организацији „Едукација за 21. век“, одржан је округли сто „Унапређивање људских права разградњом стереотипа у образовању, култури и медијима“, на којем је учествовала и повереница. Говорећи на отварању скупа, повереница је истакла да се у школама у Србији не ради довољно на подизању степена толеранције и искорењивању предрасуда и стереотипа, а да су дискриминацији најизложенија ромска деца и деца са сметњама у развоју.

Поводом наставка сарадње са ГИЗ-ом, у мају 2016. године повереница се састала са новим директором ГИЗ-а, Герхардом Зипелом. На састанку је било речи о даљој подршци ГИЗ-а активностима Повереника на плану унапређења равноправности.

Један од резултата сарадње са ГИЗ-ом јесте и објављивање *Приручника за препознавање случајева дискриминације пред органима јавне власти*. Потреба да се овај приручник изради проистекла је из праксе Повереника која показује да се дискриминација пред органима јавне власти годинама налази у врху по броју примљених притужби. Приручник треба да помогне запосленима у органима јавне власти да препознају дискриминацију и избегну дискриминаторне одредбе у правним актима из њихове надлежности.

Уз подршку ГИЗ-а, у септембру 2016. године одржана је конференција „Дискриминација Рома и Ромкиња – искуства Повереника за заштиту равноправности“. Циљ конференције био је да се сви релевантни актери који се баве заштитом права Рома и Ромкиња подстакну да ефикасније користе механизме за заштиту од дискриминације, укључујући и подношење притужби Поверенику, као и да се изнесу предлози за унапређење положаја ромске националне мањине. У раду конференције су учествовали бројни представници организација цивилног друштва које се баве заштитом права Рома, представници Националног савета ромске националне мањине и надлежних државних органа.

4.3.5. Сарадња са Савешом Европе

Повереник за заштиту равноправности и Канцеларија Савета Европе у Београду наставили су сарадњу на пројекту „Не цени књигу по корицама – Жива библиотека у Србији“, на којем присуствују и представници Министарства омладине и спорта, а који се успешно спроводи од 2012. године. Повереник је од септембра 2014. године преузео координациону улогу на пројекту и наставио с имплементацијом и унапређивањем успостављених стандарда у реализацији пројектних активности ради смањења утицаја негативних стереотипа и предрасуда као главних узрока дискриминације у друштву.

У 2016. години одржано је 12 „Живих библиотека“, и то у Београду (7), Панчеву (1), Шапцу (1), Лесковцу (2) и Ивањици (1). Њима је присуствовало готово 1.000 читалаца, 100 волонтера и 120 „књига“. „Најчитаније“ „књиге“ били су геј, веган и особа која живи са ХИВ-ом.

Тродневни национални тренинг за организаторе „Живих библиотека“, по методологији коју су успоставили Савет Европе и Повереник за заштиту

равноправности одржан је у Београду од 12. до 14. јуна 2016, у организацији Групе „Хајде да...“ и уз финансијску помоћ Канцеларије за људска и мањинска права. На тренингу су представљени стандарди квалитета у методологији организовања „Живих библиотека“, а циљ је био подизање капацитета организација цивилног друштва. Тренингу су присуствовали представници 19 организација цивилног друштва, који су имали прилику да се обуче за организовање „Живих библиотека“ у локалним заједницама из којих долазе.

Представљање пројекта на Београдском сајму одржано је пету годину заредом у оквиру Сајма образовања и наставних средстава, 29. и 30. октобра 2016. године. Представљено је укупно 27 „књига“, а међу „најчитанијим“ нашли су се веган, геј и особа са инвалидитетом. „Живој библиотеци“ на Сајму образовања и наставних средстава присуствовало је 211 посетилаца, који су остварили 315 „читања“. За организацију догађаја ангажовано је 17 волонтера, подељено је 270 мајица и 450 публикација и лифлета.

Повереник за заштиту равноправности остварио је сарадњу с Европском комисијом против расизма и нетолеранције (ЕКРИ), телом Савета Европе у чијем саставу су независни експерти који прате проблеме расизма, ксенофобије, антисемитизма, нетолеранције и дискриминације засноване на раси, националном или етничком пореклу, боји коже, држављанству, верској припадности и језику.

У мају 2016. године повереница је учествовала на семинару „Улога националних специјализованих тела и њихова саветодавна подршка законодавним и извршним органима власти као и осталим заинтересованим странама“, који је ЕКРИ организовао у Стразбуру. Током семинара представљени су примери добре праксе, а основна сврха скупа била је да национална тела специјализована за борбу против дискриминације међусобно размене искуства по питању своје саветодавне функције.

Поред тога, делегација експерата ЕКРИ посетила је крајем септембра Републику Србију у склопу петог циклуса мониторинга и том приликом разговарала с представницима независних државних институција, републичких органа власти, локалних самоуправа и цивилног друштва, како би стекли свеобухватну слику о мерама које држава предузима у борби против расизма, расне дискриминације и нетолеранције. У оквиру једног од састанака, повереница за заштиту равноправности разговарала је с члановима делегације у Дому Народне скупштине Републике Србије. Комитет даје препоруке државама чланицама Савета Европе и на основу увида стеченог током мониторинга.

4.4. Остали видови сарадње

Повереник за заштиту равноправности остварује сарадњу и с другим релевантним актерима који својим деловањем дају допринос у борби против дискриминације, уважавању различитости и поштовању начела равноправности. У овом делу извештаја дат је преглед најзначајнијих активности остварених у сарадњи с различитим партнерима.

И током 2016. године Повереник је наставио успешну сарадњу са Црвеним крстом Србије. Значајнија активност била је рад на заједничком пројекту „Положај старијих на селу“, у оквиру којег је спроведено истраживање о положају старијих у руралним подручјима, уз финансијску подршку Популационог фонда Уједињених нација (UNFPA). Резултати овог свеобухватног истраживања су приказани у делу извештаја који се односи на дискриминацију на основу старосног доба. На основу истраживања дате су и препоруке надлежним органима за унапређење положаја ове посебно рањиве друштвене групе. У оквиру пројекта, повереница за заштиту равноправности је, такође, учествовала у раду фокус група у више градова, којима су присуствовали старији становници села с ових градских подручја. Циљ је био и упознавање са свакодневним проблемима старијих становника у руралним подручјима Србије. На фокус групама, између осталог, представљен је и начин рада Повереника за заштиту равноправности, с посебним акцентом на поступак подношења притужби и заштиту од дискриминације.

У организацији Повереника и Црвеног крста организована је конференција „Не затварајмо очи: зауставимо злостављање старијих“, а поводом 15. јуна, Међународног дана борбе против насиља над старијима. Повереница за заштиту равноправности присуствовала је и обележавању 140 година од оснивања Црвеног крста Србије, једне од петнаест организација Црвеног крста које су прве основане у свету.

У оквиру сарадње с Европским центром за права Рома из Будимпеште (ERRC), Повереник за заштиту равноправности организовао је по други пут програм стажирања у стручној служби Повереника за стажисте ромске националности. Циљ програма је оснаживање припадника ромске националне мањине кроз упознавање с радом и функционисањем Повереника за заштиту равноправности, стицање практичног искуства и знања кроз свакодневни рад у институцији, продубљивање знања о различитим аспектима политика равноправности које су усмерене на инклузију ромске заједнице, подизање свести о неопходности укључивања свих мањинских група у рад органа јавне власти и практична примена знања и вештина стечених током студирања и/или претходног радног искуства.

У току 2016. године одржан је састанак с републичком јавном тужи-тељком, с циљем ефикаснијег поступања у области заштите од дискриминације, као и с председником Форума судија Србије о заједничком деловању у области борбе против дискриминације.

Повереница за заштиту равноправности састала се и с члановима Управног одбора Савета за штампу и Комисије за жалбе, приликом чега је истакнута важност поштовања Кодекса новинара Србије, као и антидискриминационих прописа.

Повереница за заштиту равноправности учествовала је у представљању анализе стања у Србији у области заштите од дискриминације на Правном факултету Универзитета у Београду. Такође, одржала је велики број предавања студентима и ученицима више факултета и школа у Београду, као и полазницима Школе људских права „Војин Димитријевић“. У оквиру Дечије недеље посетила је предшколце из вртића „Мала сирена“ ПУ Вождовац и разговарала с њима.

У току 2016. године повереница за заштиту равноправности се састала с представницима организација цивилног друштва и Националног савета румунске националне мањине, у организацији амбасаде Румуније у Београду, на Сребрном језеру. Том приликом представљени су механизми заштите које је Република Србија успоставила, с посебним фокусом на рад Повереника и конкретне примере из праксе, с циљем унапређења заштите од дискриминације националних мањина.

Повереница је учествовала у представљању резултата истраживања „Сузбијање дискриминације у Републици Србији и МУП“, о ставовима припадника полиције према дискриминацији, коју је организовала Криминалистичко-полицијска академија.

Повереница за заштиту равноправности учествовала је и на скупу „Утицај Великог рата на друштвени положај жена“, који је организовао Институт за историју оглашавања, у сарадњи с Музејем примењене уметности, уз подршку амбасада Велике Британије, Канаде и Турске, и истакла је допринос и ангажман жена тог доба не само на просвећивању и еманципацији већ и у борби за родну равноправност пре једног века.

Поводом 21. септембра, Светског дана борбе против Алцхајмерове болести, повереница је са запосленима учествовала у манифестацији у организацији Геронтолошког центра Београд. Циљ је био указивање на тешкоће оболелих од ове болести, али и њихових породица, и потребе да се више пажње посвети решавању проблема недостатка потребне подршке, с обзиром на чињеницу да према доступним подацима у Србији живи око 200.000

оболелих од Алцхајмерове болести. Повереница је такође присуствовала и свечаној академији поводом обележавања дана Геронтолошког центра Београд, када је одржана и манифестација „Наша прича“ у Дому Бежанијска коса.

Такође, повереница је учествовала на конференцији „Жене у спорту“, коју је, у Дому културе „Студентски град“, организовао Факултет за спорт Универзитета „Унион – Никола Тесла“. Том приликом истакла је да учешће жена у спорту није задовољавајуће, с обзиром на то да се у Србији мање од 25% жена бави рекреацијом или спортом, а да подстицање девојчица на бављење физичком културом није довољно.

У току 2016. године, као резултат заједничких активности Асоцијације медија, компаније „Media News & Consulting“ и Амбасаде САД у Београду одржан је семинар посвећен унапређењу извештавања на тему „Родна равноправности и медији“. Представник Повереника за заштиту равноправности одржао је предавање о дискриминацији и родној равноправности.

4.4.1. Сарадња са Евројском мрежом њела за равнојравносѝ (ЕКВИНЕТ)

У току 2016. године настављена је сарадња Повереника за заштиту равноправности са ЕКВИНЕТ-ом, кроз учешће на радним састанцима, тренинзима и семинарима у организацији ове мреже. Повереник за заштиту равноправности Републике Србије, као и претходних година, имао је важну улогу у оквиру мреже, чланством представника институције у Извршном одбору ЕКВИНЕТ-а, учешћем у раду годишње скупштине и активним учешћем у раду радних група мреже за креирање практичних политика, родну равноправност, комуникацију, антидискриминационо право у пракси и стратешки развој.

У јануару 2016. године представници Повереника су учествовали на радном састанку Савета Европе, Европске агенције за фундаментална права (ФРА), Европске мреже националних институција за људска права (ЕНХРИ) и ЕКВИНЕТ-а, посвећеном заједничкој Платформи о социјалним и економским правима, с циљем размене знања и искустава о датој теми и дефинисања приоритета за наредни период. Други део састанка је протекао у раду у мањим групама, где су учесници предлагали активности релевантне за креирање Платформе. На крају састанка, представник Повереника је предложио да следећи састанак радне групе буде одржан у Београду.

Средином фебруара 2016. године, представници Повереника су учествовали на првом годишњем састанку Радне групе тела за креирање практичних политика ЕКВИНЕТ-а. На састанку су презентовани резултати и искуства

Србије у примени методологије Европског института за родну равноправност. Поред тога, представник Повереника упознао је остале чланове Радне групе с почетком примене методологије за мерење родне равноправности у Србији, чиме је Србија постала прва земља ван ЕУ која примењује ову методологију. На састанку Радне групе дискутовано је и на тему „Родна равноправност из перспективе укрштене дискриминације“. Представник Повереника истакао је да антидискриминационо законодавство Републике Србије препознаје појмове вишеструке и укрштене дискриминације и представио је искуства у поступању по притужбама у овим случајевима.

Састанак комуникацијске радне групе ЕКВИНЕТ-а одржан је у марту, а тема састанка је била дискриминација миграната и утицај медија на формирање мишљења јавног међења о мигрантској кризи и мигрантима. Том приликом представљени су примери добре праксе.

Почетком априла 2016. године, представник Повереника присуствовао је семинару који је организован у Бечу од стране ЕКВИНЕТ-а и аустријског омбудсмана за особе са инвалидитетом, на тему приступачности и разумног прилагођавања за особе са инвалидитетом. На семинару су презентована искуства у раду аустријског омбудсмана за особе са инвалидитетом, а посебна пажња је посвећена и концепту разумног прилагођавања за особе са инвалидитетом, у контексту члана 5. Директиве Савета 2000/78/ЕК.

Генерална скупштина ЕКВИНЕТ-а одржана је 29–30. септембра у Бриселу. На скупштини су, поред представника Повереника, учествовали и руководиоци тела за равноправност свих држава чланица, а на самом састанку је донета одлука о примању у чланство институције Омбудсмана за људска права Босне и Херцеговине. У другом делу седнице разматран је план рада за 2017. годину, с посебним нагласком на развој стандарда тела за равноправност, као и могућностима коришћења европских фондова за развој и спровођење пројеката тела за равноправност.

У октобру 2016. године, на тренингу ЕКВИНЕТ-а „Употреба друштвених медија у телима за равноправност“, узео је учешћа и представник Повереника за заштиту равноправности. Тренинг је одржан с циљем да обучи чланове радне групе за комуникације за израду стратегија употребе друштвених мрежа у послу, као и да подстакне размену знања и искустава. На тренингу је поменут и најбољи пример из праксе коришћења друштвених мрежа и било је речи и о превенцији негативних појава на друштвеним мрежама, као што су дискриминаторни садржаји и говор мржње.

Почетком новембра 2016. године, ЕКВИНЕТ је организовао семинар о дискриминацији на основу расе и етничког порекла. Наглашена је потреба за сензитивисањем запослених у локалним самоуправама и образовним

институцијама, како би припадници угрожених група лакше остваривали своја права приликом прибављања докумената и приступа образовању.

Радна група ЕКВИНЕТ-а за родну равноправност састала се у новембру, уз учешће представника Повереника. Важан сегмент састанка односио се на представљање *Водича о једнаким зарадама*, који је та радна група израдила. Такође, на састанку се разговарало о садржају следећег приручника који радна група планира да изradi, а односи се на родну равноправност у области образовања.

Трећи састанак комуникацијске радне групе ЕКВИНЕТ-а одржан је у новембру. Циљ састанка било је упознавање с примерима употребе средстава за комуникацију у процесу измене прописа, којом приликом су представљени пројекти о елиминисању говора мржње и промоцији равноправности на интернету. Поред тога, договорен је рад на изradi приручника о употреби социјалних медија у телима за равноправност.

У децембру 2016. године представници Повереника су похађали ЕКВИНЕТ-ов тренинг „Кластер за стратешке парнице“, на којем су представници националних тела за равноправност представили актуелне изазове у области стратешког парничења. Разматрана су бројна питања у вези с одабиром стратешких случајева, фазама поступка, ризицима и осталим питањима од значаја за стратешке парнице. Постигнут је договор о изradi приручника о стратешким парницама, у чијој изradi би учествовали представници свих тела за равноправност која су чланови ЕКВИНЕТ-а.

Средином децембра 2016. године у организацији ЕКВИНЕТ-а одржан је тренинг „Квазисудске функције тела за равноправност“. Размењена су искуства у вези с пружањем правних савета и подршком жртвама дискриминације.

Посебан вид сарадње у 2016. години била је подршка ЕКВИНЕТ-а Поверенику за заштиту равноправности у јачању регионалне сарадње и одржавању Регионалне конференције у Београду. Извршна директорка ЕКВИНЕТ-а Ана Гаспард учествовала је на конференцији, а као радни материјал свим присутним представницима тела за равноправност подељен је документ ЕКВИНЕТ-а *Развој стандарда за тела за равноправност*, који је преведен на српски језик. Примена ових стандарда има за циљ оснаживање националних тела за равноправност за супротстављање дискриминацији по различитим основама и омогућавање рада и спровођења законом утврђених надлежности тела за равноправност, уз поштовање успостављених стандарда.

4.4.2. Регионална сарадња на унапређењу равноправности

У току 2016. године, у оквиру регионалне сарадње, повереница је присуствовала регионалној конференцији „Правна заштита од дискриминације у Југоисточној Европи“, која је одржана у Црној Гори. На конференцији су представљени резултати регионалног пројекта „Правна заштита од дискриминације“, а циљ пројекта био је побољшање методологије и јачање капацитета кључних актера у области борбе против дискриминације. Регионални експерти и правници из земаља Југоисточне Европе и стручњаци из Института за људска права из Беча спровели су анализу борбе против дискриминације с циљем да се открију недостаци у поступцима правне заштите, као и да се идентификују заједничка решења која ће ојачати институције земаља Југоисточне Европе које се баве заштитом равноправности. Република Србија је представљена као пример добре праксе у заштити од дискриминације и унапређењу равноправности. Том приликом одржан је и састанак с представницима Заштитника људских права Црне Горе и повереницом за заштиту од дискриминације Републике Албаније. На састанку је договорено учешће представника ових тела на конференцији у Београду.

Такође, повереница за заштиту равноправности учествовала је и на конференцији „Једнаки у различитости“, која је одржана у Сарајеву поводом обележавања двадесетогодишњице од оснивања Омбудсмана за људска права у Босни и Херцеговини.

У склопу регионалне сарадње повереница је учествовала на Регионалној конференцији под називом „Femicid Watch – за превенцију фемцида у Републици Хрватској“, у организацији Правобранитељице за равноправност полова Републике Хрватске поводом Међународног дана борбе против насиља над женама, 25. новембра. На конференцији је, између осталог, истакнута неопходност бољег умрежавања, координације и заједничког деловања свих учесника укључених у процес превенције и сузбијање насиља над женама, те јачања и формализовања сарадње с организацијама цивилног друштва. Такође, препозната је неопходност увођења родно осетљиве статистике за све институције, а посебно за судове, као и јачање регионалне сарадње и чешће размене искустава с циљем спровођења доследне политике „нулте толеранције на насиље над женама“.

4.4.2.1. Годишња конференција Повереника поводом Међународног дана толеранције

Поводом 16. новембра, Међународног дана толеранције, Повереник за заштиту равноправности организовао је конференцију под називом „Регионална конференција тела за равноправност Југоисточне Европе“, а подршку у

организацији pružili su Mисија OEBC-a у Србији и Фондација за отворено друштво Србија. Конференцији је присуствовало више од 200 представника државних органа, регионалних тела за равноправност, дипломатских мисија, ЕКВИНЕТ-а, цивилног сектора, медија и других.

На конференцији је потписана заједничка Изјава о сарадњи тела за равноправност Југоисточне Европе, која представља значајан корак ка успостављању делотворног модела регионалне сарадње тела за равноправност овог дела Европе.

Отварајући конференцију, повереница за заштиту равноправности истакла је значај и улогу сарадње тела за равноправност у Југоисточној Европи, која су својим присуством на конференцији у Београду показала спремност да допринесу ефикаснијој заштити људских права свих грађана у региону. Ова тела својим свакодневним деловањем треба да потврђују да је могуће живети достојанствено и уз пуно поштовање равноправности у свим државама Југоисточне Европе.

У уводном делу учесницима скупа се обратила и председница Народне скупштине Републике Србије Маја Гојковић и навела да је Србија посвећена регионалној сарадњи, миру и безбедности, а да је улога Повереника значајна у спречавању и борби против свих облика дискриминације и доприноси напретку државе у испуњавању међународних стандарда.

Нови шеф Мисије OEBC-a у Србији, Андреа Орицио, нагласио је да је организација овакве конференције добар начин да се понуди платформа за регионално умрежавање и сарадњу у области заштите од дискриминације, будући да је остваривање пуне равноправности дуготрајан процес у свакој земљи. Истакао је значај медија у стварању атмосфере „нулте толеранције на дискриминацију“ и навео да је управо из тих разлога, у сарадњи с Повереником за заштиту равноправности, OEBC подржао успостављање новинарске награде за толеранцију.

Извршна директорка Европске мреже тела за равноправност, Ана Гаспар, истакла је да тела за заштиту равноправности имају важну и сложену улогу, која није увек популарна, али да регионална сарадња појачава њихове капацитете.

Присутнима су се обратили и представници институција за заштиту равноправности из Албаније, Босне и Херцеговине, Хрватске, Македоније и Црне Горе. Сви говорници су се сагласили да је неопходна регионална сарадња на заштити људских права и у борби против дискриминације у свакој области живота, а правобранитељица за равноправност сполова Републике Хрватске најавила је да ће у циљу успешног наставка регионалне сарадње која је покренута у Београду, идуће године у Загребу та институција организовати нови регионални сусрет.

У наставку конференције уследило је потписивање Изјаве о сарадњи девет тела за равноправност у Југоисточној Европи – Повереника за заштиту од дискриминације Републике Албаније, Институције омбудсмена за људска права Босне и Херцеговине, Заштитника људских права и слобода Црне Горе, Комисије за заштиту од дискриминације Републике Македоније, Пучке правобранитељице Републике Хрватске, Правобранитељице за равноправност сполова Републике Хрватске, Правобранитељице за особе са инвалидитетом Републике Хрватске, Правобранитељице за децу Републике Хрватске и Повереника за заштиту равноправности Републике Србије.

На конференцији су додељене и Годишње медијске награде за толеранцију Повереника за заштиту равноправности и ОЕБС-а, а награђеним новинарима и новинаркама награде су уручили повереница и шеф мисије ОЕБС-а у Србији.

Критеријуми за доделу медијске награде били су: препознавање феномена дискриминације, допринос смањивању стереотипа и предрасуда, афирмативно извештавање, промовисање равноправности и употреба родно осетљивог језика. Победници су одлучени гласовима седмочланог стручног жирија, који су чинили: председник Независног удружења новинара Србије Вукашин Обрадовић, представница Удружења новинара Србије Јелена Спасић, представница Независног друштва новинара Војводине Драгана Продановић, професор Факултета политичких наука Веселин Кљајић, професорка Факултета за медије и комуникације Јелисавета Благојевић, шефица Одељења за медије Мисије ОЕБС-а у Србији Гордана Јанковић и шефица Кабинета поверенице за заштиту равноправности Антигона Андонов. За добитнике и добитнице прве награде биће организована посета једној од европских медијских кућа која има добре праксе у извештавању о људским правима.

Ове године први пут је додељена и награда за најбољи студентски рад, студенткињама Дуњи Фундук и Теодори Гавриловић за текст „Жене на мушком задатку“, објављеном у *Журналисти*у. Жири за студентску награду чинили су представници Повереника за заштиту равноправности, Мисије ОЕБС-а у Србији, Удружења новинара Србије, Независног удружења новинара Србије и представница Независног друштва новинара Војводине.

У тематском делу конференције било је речи о искуствима из региона, постојећим изазовима и могућим решењима за ефикасније сузбијање дискриминације у области рада и запошљавања. Извршна директорка ЕКВИ-НЕТ-а истакла је да је пракса ЕКВИНЕТ-а показала да су кључне препреке и изазови у области запошљавања недовољно пријављивање случајева дискриминације и да постоји потреба за делотворним, сразмерним и строжим санкцијама за непоштовање начела равноправности у овој области.

I место:

- *Каџејорија шџамџа / online медији* – за текст објављен у недељнику *Нови маџазин*, „Старост као нови почетак“, новинарке Бојане Миловановић, агенција БЕТА
- *Каџејорија рејорџажа* – за телевизијску репортажу „Они померају границе – живот у отвореној средини“, новинарке и уреднице Надежде Гаће, *Нови маџазин*
- *Каџејорија радио/ТВ* – за прилог „У Србији 19.000 људи лишено пословне способности“, новинарке Биљане Радуловић, РТС

II место:

- *Каџејорија шџамџа / online медији* – за чланак „Деца избеглице у опасности од искоришћавања“, новинара Филипа Рудића, ЦИНС
- *Каџејорија рејорџажа* – за емисију „Дубравко“ из серијала *Један животи*, новинара Оливере Миленковић и Мишка Билбије, VICE Србија
- *Каџејорија радио/ТВ* – за прилог „Деца просјаци – осим сажаљења, да ли можемо још нешто“, новинарке Јелене Кикић, ТВ Б92

III место:

- *Каџејорија шџамџа / online медији* – за текст о положају ЛГБТ заједнице „Од претњи смрћу до ударца у главу, стомак и кичму“, новинарке Јелене Диковић, дневни лист *Данас*
- *Каџејорија рејорџажа* – за репортажу „Живот и стандарди: Право на правду“, новинарке Татјане Манојловић, РТС
- *Каџејорија радио/ТВ* – за прилог „ЛГБТ парада може и другачије“, новинара Адама Сантовца, телевизија N1

Представници тела за равноправност која су потписала Изјаву о заједничкој сарадњи представили су примере добре праксе у својим државама.

Медији су показали изузетно интересовање за прво регионално окупљање, а свечани део конференције и потписивање Изјаве о сарадњи тела за равноправност у Југоисточној Европи директно је преносио Јавни сервис Србије на другом програму (РТС 2).

5. Медијско извештавање

Активности Повереника за заштиту равноправности резултирале су, између осталог, и знатно већим интересовањем медија за теме равноправности, толеранције и заштите људских права. У току 2016. године медији су континуирано пратили рад институције Повереника, а теме често проналазили управо у препорукама, упозорењима и изјавама поверенице. Једна од највише заступљених тема, нажалост, била је насиље у партнерским и породичним односима и дискриминација жена. Један од разлога актуелности ове теме био је и број жена убијених у партнерском и породичном насиљу, као и доношење Закона о спречавању насиља у породици и измене Кривичног законика. Повереница је на овај проблем и потребу за ефикаснијом заштитом континуирано указивала учествујући на различитим трибинама, скуповима и гостовањима у различитим информативним емисијама.

Пажњу новинара привукле су посебно и конференција о положају жена и девојчица са инвалидитетом и конференција о раним, присилним и децијим браковима у Србији, које су биле повод да медији и након самих догађаја наставе да се баве овим темама.

Новинари су у одређеној мери извештавали и о сексистичким увредама на социјалним медијима, а најчешће су биле у питању јавне личности из света политике, редовно преносећи упозорења и саопштења поверенице. Велика пажња посвећена је Предлогу закона о равноправности мушкараца и жена и његовом повлачењу из скупштинске процедуре, као и резултатима Индекса родне равноправности Европског института за родну равноправност, који је први пут у истраживање укључио и Републику Србију, као једину земљу која није чланица ЕУ.

Поред тога, у току 2016. године медији су показали веће интересовање за положај старијих грађана. Интересовање медија привукла су и два истраживања Повереника и Црвеног крста – на почетку године о насиљу над старијим особама, а крајем 2016. о положају старијих на селу. Такође, тема међугенерациске солидарности коју је институција Повереника кроз своје активности истакла као један од друштвених императива данашњице, налазила је места у медијима, који су препознали своју улогу у промовисању људских права старијих особа, али и неопходност да се о старењу не говори само из перспективе година. Због тога је велики публицитет имао скуп који је Повереник организовао поводом 1. октобра, Међународног дана старијих, којем су присуствовали корисници Геронтолошког центра Београд и ученици из 10 београдских основних и средњих школа и гимназија, уз подршку Министарства просвете, науке и технолошког развоја и Делегације ЕУ у

Србији. Истовремено, сваког месеца специјализовани часопис *Пензије* објављивао је колумну поверенице о положају старијих особа у Србији.

Нешто мањи број прилога у медијима односио се на положај особа са инвалидитетом, иако су из године у годину теме које се баве проблемима с којима се оне сусрећу све заступљеније. Учешће Повереника на Београдском маратону, у сарадњи са Савезом за спорт особа са инвалидитетом Београда, био је један од повода да новинари укажу на положај особа са инвалидитетом, као и на још увек присутне архитектонске баријере. Медији су такође анализирали и допуне Закона о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом, којим је прописана употреба печата који садржи податке о личном идентитету или печата са угравираним потписом особе са инвалидитетом која није у могућности да се потпише. Поред тога, локални медији су тематски обрађивали проблем запошљавања особа са инвалидитетом, јер је законом прописано да се предузетници могу ослободити обавеза запошљавања особа са инвалидитетом плаћањем пенала. Медији су се у мањем обиму бавили правима особа са менталним инвалидитетом и проблемима са којима се у образовном систему суочавају деца са сметњама у развоју.

За положај ЛГБТ особа из године у годину постоји велико медијско интересовање. Међутим, један број штампаних и онлајн медија износи дискриминаторне ставове, о чему сведоче и поднете притужбе, у којима је Повереник утврдио дискриминацију и донео мишљење с препорукама. Такође, повереница је у неколико наврата осудила увредљиве и омаловажавајуће текстове о ЛГБТ особама, којима се вређа њихово достојанство и угрожавају њихова права. Медијски су пропраћени Међународни дан борбе против хомофобије и трансфобије, затим Међународни дан поноса, као и Парада поноса.

Када су у питању националне мањине, медији су и у току 2016. највише извештавали о положају Рома, с тим што је приметан помак у броју текстова и прилога који посебно говоре о правима Ромкиња и чињеници да су оне у већем ризику да буду изложене вишеструкој дискриминацији. Појачано је било и интересовање локалних медија за теме које се односе на инклузију Рома и Ромкиња, о чему је писано током целе године.

У односу на 2015. годину смањен је у одређеном обиму број извештавања о избеглицама и азилантима, а медији су се мигрантском кризом бавили углавном када је било непосредног повода. Изузетак су извештаји о деци мигрантима, о чијем је тешком положају било неколико репортажа.

Извештавање о здравственом стању као основи дискриминације, током 2016. године односило се спорадично на дискриминацију деце са ретким болестима и тешкоћама са којима се суочавају у свакодневном животу. Велики

број текстова био је посвећен Светском дану борбе против ХИВ/АИДС-а и положају особа које живе са ХИВ-ом.

Сумирајући медијску сцену 2016. године из угла Повереника за заштиту равноправности, закључак је да, иако у неким сегментима постоји помак у извештавању, још увек је један број медија недовољно заинтересован за проблем дискриминације. Када је у питању извештавање о активностима и деловању Повереника за заштиту равноправности, највеће интересовање медија изазвала је Регионална конференција поводом Међународног дана толеранције, додела годишњих новинарских награда за толеранцију, представљање Истраживања о односу грађана и грађанки Србије према дискриминацији, обележавање Међународног дана старијих, као и представљање медијског приручника. Такође, сарадња с новинарским удружењима и Саветом за штампу допринела је квалитету извештавања о важности поштовања људских права и унапређењу равноправности.

Може се закључити да, иако један број текстова и прилога нажалост подстиче даље ширење стереотипа, предрасуда и дискриминаторних ставова, у 2016. години је знатно повећан број текстова и прилога који темама дискриминације, равноправности и толеранције прилазе с много више сензибилисаности, уз препознавање начина на који могу не само да информишу већ и да едукују и промовишу вредности и поштовање различитости.

6. Публикације Повереника

У циљу унапређивања равноправности, као и бољег информисања грађана о раду институције, Повереник за заштиту равноправности објавио је неколико публикација и брошура током 2016. године. Сви ови приручници, зборници и брошуре доступни су и у електронској форми, на интернет презентацији Повереника за заштиту равноправности www.ravnopravnost.gov.rs:

- 1) *Истраживање „Однос грађана и грађанки према дискриминацији“*. – Треће по реду истраживање од почетка рада институције спроведено је као део ИПА Твининг пројекта Европске уније који има за циљ пуну заштиту равноправности и постизање нулте толеранције на дискриминацију, кроз ојачавање и примену законодавног оквира у области људских права и мањина.
- 2) *Приручник за препознавање случајева дискриминације пред органима јавне власти*. – Овај својеврсни водич фокусира оне облике дискриминације који се појављују пред органима јавне власти пружајући запосленима у органима јавне власти додатну помоћ за примену антидискриминационих прописа и препознавање дискриминације. Публикација је настала у сарадњи и уз подршку ГИЗ-а.
- 3) *Приручник за новинаре и новинарке: Борба за равноправност*. – Публикација која је настала уз подршку Мисије ОЕБС-а у Србији, замишљена је као водич свим новинарима које се баве темама равноправности и недискриминације, уз информације о начинима поступања и примере из праксе Повереника за заштиту равноправности, али и Европског суда за људска права. Публикација такође садржи „Речник толеранције“, односно листу антидискриминаторних, родно сензитивних и мање познатих термина с објашњењима.
- 4) *Превенција сегрегације, развој инклузивних уџисних политика и десегрегација школа и одељења: међународна искуства и предлози за унапређење праксе у Србији*. – Публикација је настала у сарадњи са Уницефом, с циљем да омогући препознавање проблема сегрегације, али и да пружи преглед мера за превенцију, првенствено кроз развој инклузивног образовања. Приручник садржи и компаративни приказ модела десегрегације у појединим европским земљама, као и предлог за остварење процеса десегрегације у нашој земљи кроз конкретне кораке које различити актери предузимају да би се комплетно образовно окружење претворило у инклузивни недискриминаторни образовни контекст.

- 5) *Збирка радова студената и студенткиња – конференција поводом Међународног дана старијих особа.* – У питању је зборник радова учесника и учесница такмичења у симулацији суђења у области заштите од дискриминације, који су својим есејима учествовали на конкурс Повереника за заштиту равноправности у оквиру пројекта који финансира Фондација за отворено друштво Србије. Есеји су настали као жеља и потреба да се о старијима у Србији не говори само из перспективе година и не само на њихов дан, 1. октобар, већ да се о њиховом положају говори из угла међугенерациске солидарности.
- 6) *Брошура Повереника за заштитиу равнойравности.* – Препознајући потребу да институција буде још доступнија што већем броју грађана и грађанки, креирана је брошура која на једноставан начин и разноврсним примерима појашњава шта је дискриминација и како затражити заштиту, заједно с формуларом притужбе. Ова брошура израђена је на српском (ћирилица и латиница), ромском и мађарском језику, уз подршку ГИЗ Програма за правне и правосудне реформе.

7. Извршавање обавеза по закону о слободном приступу информацијама од јавног значаја

Повереник за заштиту равноправности обезбеђује слободан приступ информацијама поступајући по захтевима за слободан приступ информацијама од јавног значаја, објављивањем Информатора о раду и других информација на интернет презентацији, извештавањем Народне скупштине, обавештавањем јавности путем саопштења, публикацијама, одржавањем конференција за штампу и на друге одговарајуће начине.

У 2016. години поднето је дванаест захтева за слободан приступ информацијама од јавног значаја, на која је одговорено у законском року.

Табеларни приказ поднетих захтева по категоријама

Р. б.	Тражилац информације	Број поднетих захтева	Број усвојених / делимично усвојених захтева	Број одбачених захтева	Број одбијених захтева
1.	Грађани	5	4	–	1
2.	Медији	1	1	–	–
3.	Невладине организације и друга удружења грађана	3	3	–	–
4.	Политичке странке	–	–	–	–
5.	Органи власти	–	–	–	–
6.	Остали	3	3	–	–
7.	Укупно	12	11	–	1

Приликом давања информација посебно се води рачуна о заштити података о личности, у складу са Законом о заштити података о личности.²⁷⁶ Странка у поступку пред Повереником за заштиту равноправности има право на поверљивост свих приватних података који се налазе у списима предмета и с којима странка упозна Повереника или друго овлашћено лице.

Информатор о раду Повереника за заштиту равноправности доступан је на интернет презентацији (www.ravnopravnost.gov.rs). Ради лакшег остваривања права на слободан приступ информацијама од јавног значаја, грађанима је омогућено да на интернет адреси Повереника за заштиту равноправности преузму обрасце с примерима за подношење захтева за

276 „Службени гласник РС“, бр. 97/08, 104/09 – др. закон, 68/12 – одлука УС и 107/12.

слободан приступ информацијама. Захтев се може поднети у писаној форми и без коришћења образаца. Битно је да се у захтеву јасно наведе која се информација тражи и/или на шта се конкретно она односи, тј. што прецизнији опис тражене информације. Захтев може али не мора да садржи и разлоге за подношење захтева, као и друге податке који олакшавају проналажење тражене информације. Увид у документ који садржи тражену информацију је бесплатан.

Захтев за приступ информацијама од јавног значаја које се односе на рад Повереника или су настале у вези с његовим радом може се поднети у писаној форми на адресу: Повереник за заштиту равноправности, Булевар краља Александра бр. 84, 11000 Београд, или електронском поштом, на адресу: poverenik@ravnopravnost.gov.rs.

8. Извештај о извршењу финансијског плана

Законом о буџету Републике Србије за 2016. годину²⁷⁷ Поверенику за заштиту равноправности додељена су средства за Програм „Унапређење и заштита људских и мањинских права и слобода“, у износу од 81.255.000 динара.

Укључивањем неутрошених средстава донација из претходне године, као и средстава која су као нове донације пристигла у току 2016. године, расположива средства у буџету за Програм, односно износ који се налазио на текућим апропријацијама, достигао је ниво од 84.200.412 динара.

Релативно учешће финансијских средстава у укупном буџету по основу извора финансирања износи:

• извор 01	96%
• остали извори 05, 06, 08, 15	4%

Из извора 01 финансиране су :

- *Програмска активност „Деловно сузбијање и заштити од дискриминације“* : – Средства су коришћена за финансирање редовне делатности и функционисање стручне службе Повереника, у складу с Финансијским планом и Планом јавних набавки. Укупно извршење је износило 58.532.387 динара или 73,08% расположивих средстава. У структури Програмске активности, категорија расходи за запослене учествовала је са 75,03%, категорија коришћења услуга и роба и осталих расхода са 24,24%, а издаци за нефинансијску имовину 0,73%.
- *Пројекат „Не цени књигу по корицама – Жива библиотека“* . – Укупно извршење везано за овај пројекат је износило 330.812 динара, или 63,99% расположивих средстава.
- *Пројекат „Равноправно до циља“* . – Укупно извршење везано за овај пројекат је износило 174.960 динара или 45,68% расположивих средстава.

Из осталих извора финансирани су следећи пројекти:

- *Пројекат „Симулација суђења из области заштите од дискриминације – MOOT COURT“* . – Овај пројекат је у финансијском плану био представљен у мери у којој су преостала средства за његов завршетак, с обзиром на то да је био започет и финансиран у 2015. години. Извр-

277 „Службени гласник РС“, број 103/15.

шење за тај део донираних средстава је износило 92,43%. Средином 2016. године пројекат је настављен новом донацијом од 1.576.260 динара, али је његово извршење, услед распореда активности дефинисаних пројектом, износило на крају године 25,62%. Пројекат се наставља и у 2017. години.

- *Пројекат Уницефа „Превенција и заштити деце од дискриминације“*. – Средства за овај пројекат, у износу од 479.700 динара, стављена су на располагање Поверенику крајем октобра. Код овог пројекта није било реализације, јер су се до краја године тек спроводиле активности које ће бити плаћене у наредној години. Рок завршетка пројекта је децембар 2017. године.

Структура извршења буџета за 2016. годину, како по изворима финансирања, тако и по програму, програмској активности и пројектима, дата је у табелама које следе.

ИЗВРШЕЊЕ БУЏЕТА ЗА 2016. ГОДИНУ

СТРУКТУРА БУЏЕТА ПО ИЗВОРИМА ФИНАНСИРАЊА

Извор финан.	Програм	Програм. активност / пројекат	Екон. клас.	О П И С	*Почетна апроп.	**Текућа апроп.	Извршење буџета	% извршења (8 : 7)
1	2	3	4	5	6	7	8	9
01-15	1001		I-VI	УКУПАН БУЏЕТ ЗА 2016. ГОДИНУ	81.255.000	84.200.412	60.508.998	71,86
01, 05, 15	1001		I-III	УКУПНО ПРИХОДИ – ИЗВОР 01, 05, 15	80.919.000	80.990.072	59.038.159	72,90
01, 05, 15	1001	0012	I	СВЕГА – Програмска активност 0012	80.019.000	80.090.072	58.532.387	73,08
01	1001	0012	411	Плате, додаци и накнаде запослених	45.337.000	44.402.000	34.836.584	78,46
01	1001	0012	412	Социјал. доприноси на терет послодавца	8.000.000	7.835.000	6.234.137	79,57
01	1001	0012	413	Накнаде у натури	100.000	100.000	97.200	97,20
01	1001	0012	414	Социјална давања запосленима	700.000	700.000	311.279	44,47
01	1001	0012	415	Накнаде трошкова за запослене	3.000.000	3.000.000	2.255.598	75,19
01	1001	0012	416	Награде запосленима	300.000	300.000	181.210	60,40
01	1001	0012	421	Стални трошкови	4.897.000	4.547.000	2.711.042	59,62
01, 05	1001	0012	422	Трошкови путовања	2.085.000	1.885.000	987.650	52,40

Извор финан.	Програм	Програм. активност / пројекат	Екон. клас.	О П И С	*Почетна апроп.	**Текућа апроп.	Извршење бюжета	% извршења (8 : 7)
1	2	3	4	5	6	7	8	9
01	1001	0012	423	Услуге по уговору	7.690.000	8.790.000	6.675.114	75,94
01	1001	0012	424	Специјализоване услуге	255.000	255.000	33.360	13,08
01	1001	0012	425	Текуће поправке и одржавање	2.350.000	2.900.000	1.156.470	39,88
01	1001	0012	426	Материјал	2.825.000	2.825.000	2.286.497	80,94
01	1001	0012	462	Дотације међународним организацијама	130.000	130.000	124.132	95,49
15	1001	0012	465	Остале дотације и трансфери	100.000	171.072	171.072	100,00
01	1001	0012	482	Порези, обавезне таксе и казне	200.000	200.000	13.350	6,68
01	1001	0012	483	Новчане казне по решењу судова	100.000	100.000	28.500	28,50
01	1001	0012	512	Машине и опрема	1.700.000	1.700.000	429.192	25,25
01	1001	0012	515	Нематеријална имовина	250.000	250.000	0	0,00
01	1001	4004	II	СВЕГА – Пројекат Жива библиотека	517.000	517.000	330.812	63,99
01	1001	4004	422	Трошкови путовања	176.000	176.000	116.787	66,36
01	1001	4004	423	Услуге по уговору	341.000	341.000	214.025	62,76
01	1001	4005	III	СВЕГА – Пројекат Равноправно до циља	383.000	383.000	174.960	45,68
01	1001	4005	423	Услуге по уговору	383.000	383.000	174.960	45,68
06–15	1001		IV–VI	УКУПНО ПРИХОДИ – ОСТАЛИ ИЗВОРИ	336.000	3.201.340	1.470.839	45,82
06	1001	4007	IV	Донације од међунар. организација извор 06	0	479.700	0	0,00
06	1001	4007		СВЕГА – Пројекат UNICEF Превенција и заштити деце од дискриминације	0	479.700	0	0,00
06	1001	4007	422	Трошкови путовања	0	1.000	0	0,00
06	1001	4007	423	Услуге по уговору	0	478.700	0	0,00
08	1001	4003	V	Донације од невладиних организација извор 08	0	1.576.260	403.842	25,62
08	1001	4003		СВЕГА – Пројекат MOOT COURT Симулација суђења	0	1.576.260	403.842	25,62

Извор финан.	Програм	Програм. активност / пројекат	Екон. клас.	О П И С	*Почетна апроп.	**Текућа апроп.	Извршење буџета	% извршења (8 : 7)
1	2	3	4	5	6	7	8	9
08	1001	4003	422	Трошкови путовања	0	769.260	199.810	25,97
08	1001	4003	423	Услуге по уговору	0	807.000	204.032	25,28
15	1001		VI	Пренета средства из претх. година извор 15	336.000	1.154.380	1.066.997	92,43
15	1001	4003		СВЕГА – Пројекат <i>MOOT COURT</i> <i>Симулација суђења</i>	336.000	1.154.380	1.066.997	92,43
15	1001	4003	422	Трошкови путовања	336.000	557.760	482.411	86,49
15	1001	4003	423	Услуге по уговору	0	596.620	584.586	97,98

* Почетна апропријација је одобрена Законом о буџету Републике Србије за 2016. годину („Службени гласник РС“, број 103/15).

** Текућа апропријација представља почетну апропријацију увећану за износ нових донација као и износ пренетих неутрошених средстава из претходне године.

ИЗВРШЕЊЕ БУЏЕТА ЗА 2016. ГОДИНУ

СТРУКТУРА БУЏЕТА ПО ПРОГРАМУ, ПРОГРАМСКОЈ АКТИВНОСТИ И ПРОЈЕКТИМА

Извор финан.	Програм	Програм. активност / пројекат	О П И С	*Почетна апропријац.	**Текућа апропријац.	Извршење буџета	% извршења (8 : 7)
1	2	3	4	5	6	7	8
01–15	1001		ПРОГРАМ: <i>Унајређење и заштити људских и мањинских права и слобода</i>	81.255.000	84.200.412	60.508.998	71,86
01, 05, 15		0012	ПРОГРАМСКА АКТИВНОСТ: <i>Деловодно сузбијање и заштити од дискриминације</i>	80.019.000	80.090.072	58.532.387	73,08
08, 15		4003	ПРОЈЕКАТ: <i>MOOT COURT – Симулација суђења у обласи заштити од дискриминације</i>	336.000	2.730.640	1.470.839	53,86

Извор финан.	Програм	Програм. активност / пројекат	О П И С	*Почетна апропријац.	**Текућа апропријац.	Извршење буџета	% извршења (8 : 7)
1	2	3	4	5	6	7	8
01		4004	ПРОЈЕКАТ: Не цени књигу по корицама ЖИВА БИБЛИОТЕКА	517.000	517.000	330.812	63,99
Извор финан.	Програм	Програм. активност / пројекат	О П И С	*Почетна апропријац.	**Текућа апропријац.	Извршење буџета	% извршења (8 : 7)
01		4005	ПРОЈЕКАТ: РАВНОПРАВНО ДО ЦИЉА	383.000	383.000	174.960	45,68
06		4007	ПРОЈЕКАТ: UNICEF – Превенција и заштити деце од дискриминације	0	479.700	0	0,00

* Почетна апропријација је одобрена Законом о буџету Републике Србије за 2016. годину („Службени гласник РС“, број 103/15).

** Текућа апропријација представља почетну апропријацију увећану за износ нових донација као и износ пренетих неутрошених средстава из претходне године.

9. Препоруке за сузбијање дискриминације и унапређење равноправности

У Редовном годишњем извештају за 2015. годину, на основу података прикупљених у поступку по притужбама и увида у кључне проблеме у остваривању и заштити равноправности, дато је 19 препорука чије би спровођење допринело ефикаснијем и делотворнијем спречавању и сузбијању дискриминације.

Може се констатовати да се и у претходној години, као и у ранијим годинама, наставио тренд делимичног спровођења препорука општег карактера које Повереник даје у својим годишњим извештајима, за разлику од препорука које се односе на конкретне случајеве дискриминације, које се у високом проценту спроводе.

У 2016. години спроведене су у целости поједине препоруке које је Повереник дао у свом годишњем извештају за 2015. годину, а поједине препоруке су спроведене у само одређеном делу.

У извештајном периоду донети су: Закон о спречавању насиља у породици²⁷⁸, Закон о изменама и допунама Кривичног законика²⁷⁹, Закон о запосленима у аутономним покрајинама и јединицама локалне самоуправе²⁸⁰, Национална стратегија за родну равноправност за период од 2016. до 2020. године²⁸¹, Стратегија за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Републици Србији за период од 2016. до 2025. године²⁸², Правилник о мерилима и пословици за упис ученика – припадника ромске националне мањине у средњу школу под повољнијим условима ради остваривања јуне равноправности²⁸³, Правилник о мерилима и пословици за упис полазника који су завршили програм основног образовања одраслих у средњу школу под повољнијим условима ради остваривања јуне равноправности²⁸⁴, Правилник о ближим критеријумима за прекознавање облика дискриминације од стране запосленог, детета, ученика или трећег лица у установи образовања и васпитања²⁸⁵, Правилник о начину и пословици давања стручне оцене и стручној мишљењу о квалитету рукописа уџбеника, приручника и наставног материјала, донетих наставних средстава,

278 „Службени гласник РС“, број 94/16.

279 „Службени гласник РС“, број 94/16.

280 „Службени гласник РС“, број 21/16.

281 „Службени гласник РС“, број 4/16.

282 „Службени гласник РС“, број 26/16.

283 „Службени гласник РС“, број 12/16.

284 „Службени гласник РС“, број 42/16.

285 „Службени гласник РС“, број 22/16.

наставних йомаїала, дидактичких средсїава и дидактичких иїровних средсїава²⁸⁶. Повереник је спровео едукацију носилаца правосудних функција, полицијских службеника, запослених у државној управи, као и запослених у једном броју радних служби у области образовања и социјалне заштите.

На основу увида стечених у поступку по притужбама током 2016. године, као и на основу других релевантних доступних података о проблемима у остваривању равноправности, Повереник за заштиту равноправности даје следеће препоруке:

1. Успоставити и операционализовати јединствен, централизован и стандардизован систем за прикупљање и анализу релевантних података који служе за праћење појаве дискриминације и ефикасности система заштите од дискриминације.
2. Приступити изради стратешких докумената чије је важење истекло у 2016. или истиче у 2017. години. То се првенствено односи на доношење стратегије унапређења положаја особа са инвалидитетом, особа које живе са ХИВ-ом, стратегије о старењу, стратегије развоја образовања одраслих, као и доношење стратегије која ће унапредити заштиту менталног здравља. Нови стратешки документи би требало да буду базирани на евалуацији претходно важећих стратегија и уз уважавање тренутног стања и потреба друштвених група на које се односе. Приликом припреме свих стратешких докумената обезбедити родну перспективу, реално дефинисати циљеве и активности, обезбедити изворе финансирања и спровести широк консултативни процес са свим заинтересованим актерима.
3. Неопходно је донети закон о родној равноправности. Потребно је прописати обавезу „уродњавања“ јавних политика, тј. интегрисање родне перспективе у јавне политике, како би се обезбедило уклањање узрока родне неравноправности и прописати обавезу свих органа јавне власти и приватних послодаваца да развију интерне механизме за сузбијање и заштиту од дискриминације и вођење родно балансиране кадровске политике.
4. У циљу економског оснаживања жена потребно је континуирано предузимати мере за подстицање запошљавања и женског предузетништва, за заштиту жена од дискриминације на тржишту рада, као и прописивање посебних мера и за унапређење положаја жена које се баве пољопривредом, посебно код уписа у регистар пољопривредних газдинстава.

286 „Службени гласник РС“, број 75/16.

5. Потребно је да надлежни органи предузму мере и обезбеде координи-сано и ефикасно деловање институција система у пружању заштите од насиља у породици и других облика родно заснованог насиља, у циљу пуне примене закона.
6. Усвојити закон о бесплатној правној помоћи, којим ће се обезбедити делотворан приступ правди, без дискриминације по било ком основу, укључујући и приступ правди за жртве дискриминације.
7. Интензивирати рад на уклањању свих врста баријера које особама са инвалидитетом отежавају приступ јавним објектима и површинама, превозу, комуникацијама, услугама. Обезбедити да информације о раду свих органа јавне власти буду доступне у одговарајућим форматама, укључујући и садржаје интернет презентација. Потребно је обезбедити особама са инвалидитетом услове за пуно остваривање свих загарантованих права (изборног права, права на образовање и сл.).
8. Интензивирати процес деинституционализације и обезбедити адекватну подршку особама са инвалидитетом за самосталан живот у најмање рестриктивном окружењу, уз континуирано развијање разноврсних услуга у локалној заједници намењених деци и одраслима са инвалидитетом.
9. Предузети мере за унапређење/усклађивање правног оквира како би се омогућило особама са инвалидитетом да ефикасно и без дискриминације користе печат који садржи податке о личном идентитету или печат са угравираним потписом приликом остваривања права и коришћења услуга.
10. Предузети мере на стварању услова за оспособљавање за кретање са псом водичем, у складу са Законом о кретању уз помоћ пса водича.
11. Потребно је изменити законске прописе који уређују питање лишења пословне способности и старатељства над пунолетним особама у складу са савременим међународним стандардима и препорукама, што подразумева промену у приступу особама са инвалидитетом од преовлађујућег медицинског модела према социјалном.
12. Потребно је да надлежни државни органи предузму све неопходне радње и мере из своје надлежности којима ће обезбедити ангажовање педагошког асистента за децу и ученике којима је потребна додатна подршка у образовању и васпитању и наставити рад на развоју инклузивног образовања, у складу с принципима једнакости и доступности у образовању на свим нивоима.

13. Унапредити нормативни оквир за заштиту права детета у смислу усаглашавања с Конвенцијом о правима детета, а посебно у погледу дефинисања појмова, забране физичког кажњавања, забране дискриминације и заштите од економске експлоатације.
14. Континуирано радити на обезбеђивању једнаких могућности у приступу високом образовању младима из маргинализованих друштвених група, увођењем посебних мера и допуном стандарда за акредитацију високошколских установа, а нарочито у погледу приступачности простора, обезбеђивања асистивних технологија и одговарајућих сервиса за подршку студентима.
15. Предузети мере како би се у наставне програме и наставне материјале интегрисале теме које развијају културу мира, толеранције, разумевања и уважавања различитости, родне равноправности и недискриминације. Из наставних материјала уклонити дискриминаторне садржаје и садржаје који подржавају стереотипе и предрасуде. У школске програме треба увести здравствено и васпитање о репродуктивном и сексуалном здрављу.
16. Изменити Закон о финансијској подршци породици са децом посебно у погледу прописивања права очева на родитељски додатак уколико мајка нема држављанство Републике Србије, бољег обухвата лица која могу остварити право на накнаду за време породичког одсуства и одсуства са рада ради неге детета, као и унапређења других одредаба овог закона с циљем постизања пуне равноправности.
17. Интензивирати рад на побољшању положаја старијих, нарочито у руралним и неприступачним подручјима, посебно у погледу пружања услуга социјалне и здравствене заштите (мобилни тимови, мобилне апотеке и продавнице и сл.). То подразумева и рано препознавање социјалне искључености и благовремено активирање свих облика подршке и помоћи.
18. Предузимати мере за унапређивање положаја осуђених лица и њихову пуну социјалну укљученост, без стигматизације, посебно у поступку запошљавања. То подразумева и одговарајуће нормативне измене како би се у потпуности обезбедило поштовање одредбе члана 102. Кривичног законика којом је прописано да нико нема право да тражи од грађана да подносе доказ о својој осуђиваности или неосуђиваности.
19. Унапредити правни положај трансполних особа, доношењем посебног закона или изменама и допунама постојећих прописа, како

би се трансполним особама омогућило да нови идентитет у потпуности интегришу у свој приватни и професионални живот, уз пуно поштовање права на приватност.

20. Донети прописе којима се омогућава регистрација истополних парова и регулишу дејства, правне последице и начин престанка регистрованих партнерства, у складу са препорукама Савета Европе.
21. Предузети све потребне мере како би састав државних органа, органа локалне самоуправе и других органа јавне власти одговарао националном саставу становништва на њиховом подручју, и предузети мере у циљу управљања националном, етничком, верском, језичком и другом разноврсношћу.
22. Континуирано радити на едукацији носилаца правосудних функција, полицијских службеника, запослених у државној управи, запослених у систему образовања, здравствене и социјалне заштите и запослених у инспекцијским службама из области антидискриминационог права, како би се обезбедило правилно и уједињено тумачење и примена антидискриминационих прописа, у складу са међународним стандардима и праксом међународних институција.
23. Предузимати мере и активности на едукацији новинара о забрани говора мржње и других облика дискриминације, као и о важности принципа равноправности и толеранције.
24. Изменити и допунити Закон о забрани дискриминације, у сарадњи с Повереником за заштиту равноправности, у циљу постизања пуне усклађености с правним тековинама Европске уније. Такође, изменама и допунама прописати адекватна решења за превазилажење проблема и тешкоћа који су уочени у примени закона.

ПРИЛОГ:
СТАТИСТИЧКИ ПРИКАЗ РАДА ПОВЕРЕНИКА У 2016. ГОДИНИ

Број предмета у 2016. години

Предмети	2016.
Притужбе	626
Препоруке мера	665
Мишљења на нацрте аката	40
Предлог Уставном суду	1
Кривичне пријаве	3
Прекршајне пријаве	1
Иницијативе за измену закона	1
Упозорења	9
Саопштења*	25
Укупан број предмета*	1.346

* Саопштења не улазе у укупан број предмета.

Подносиоци притужби

Физичка лица подносиоци притужби	број	%
Мушкарци	287	58,0
Жене	209	42,0
Укупан број	496	100,0

Остали подносиоци притужби	број	%
Физичка лица	496	79,2
Организације	83	13,3
Правна лица	34	5,4
Државни органи	7	1,1
Група лица	6	1,0
Укупан број подносилаца притужби	626	100,0

Основ дискриминације (лично својство)

Притужбе по основу дискриминације	број	%
Притужбе у којима је наведено лично својство	505	81,9
Притужбе у којима није наведено лично својство	121	18,1
Укупан број притужби	626	100,0

Основ дискриминације (лично својство)

Притужбе по основу дискриминације	број
Притужбе у којима је наведено једно лично својство	403
Притужбе у којима је наведено више личних својстава	102
Укупан број притужби у којима је наведено лично својство	505

Притужбе у којима је наведено лично својство	број	%
Инвалидитет	82	12,9
Пол	82	12,9
Старосно доба	75	11,8
Национална припадност или етничко порекло	60	9,4
Здравствено стање	55	8,6
Брачни и породични статус	52	8,2
Чланство у политичким, синдикалним и другим организацијама	49	7,7
Имовно стање	36	5,7
Неко друго лично својство	31	4,9
Верска или политичка убеђења	29	4,6
Сексуална оријентација	26	4,1
Осуђиваност	18	2,8
Држављанство	10	1,6
Преци	9	1,4
Родни идентитет	6	0,9
Изглед	5	0,8

Језик	4	0,6
Генетске особености	3	0,5
Раса	2	0,3
Рођење	2	0,3
Укупно	636	100,0

* У 102 притужбе као основ дискриминације наведено је више личних својстава.

Притужбе у којима је наведено лично својство по подносиоцу притужбе		број	%
Инвалидитет		82	12,9
Физичка лица		61	
	мушкарци	36	
	жене	25	
Организације		14	
Правна лица		3	
Државни орган		2	
Група лица		2	
Пол		82	12,9
Физичка лица		75	
	мушкарци	18	
	жене	57	
Правна лица		3	
Група лица		2	
Организације		2	
Старосно доба		75	11,8
Физичка лица		60	
	мушкарци	33	
	жене	27	
Организације		11	
Група лица		2	

Државни орган	1	
Правно лице	1	
Национална припадност или етничко порекло	60	9,4
Физичка лица	38	
мушкарци	23	
жене	15	
Организације	15	
Правна лица	6	
Група лица	1	
Здравствено стање	55	8,6
Физичка лица	45	
мушкарци	30	
жене	15	
Организације	7	
Правна лица	2	
Државни орган	1	
Брачни и породични статус	52	8,2
Физичка лица	47	
мушкарци	15	
жене	32	
Организације	2	
Правна лица	2	
Државни орган	1	
Чланство у политичким, синдикалним и другим организацијама	49	7,7
Физичка лица	30	
мушкарци	18	
жене	12	
Организације	16	
Правна лица	3	

Имовно стање		36	5,7
Физичка лица		35	
	мушкарци	18	
	жене	17	
Правна лица		1	
Неко друго лично својство		31	4,9
Физичка лица		24	
	мушкарци	17	
	жене	7	
Организације		4	
Правна лица		3	
Верска или политичка убеђења		29	4,6
Физичка лица		28	
	мушкарци	18	
	жене	10	
Правна лица		1	
Сексуална оријентација		26	4,1
Физичка лица		5	
	мушкарци	4	
	жене	1	
Организације		19	
Државни орган		2	
Осуђиваност		18	2,8
Физичка лица		18	
	мушкарци	17	
	жене	1	
Држављанство		10	1,6
Физичка лица		7	
	мушкарци	2	
	жене	5	

Организације	2	
Државни орган	1	
Преци	9	1,4
Физичка лица	9	
мушкарци	9	
жене	0	
Родни идентитет	6	0,9
Физичка лица	4	
мушкарци	1	
жене	3	
Организације	1	
Правна лица	1	
Изглед	5	0,8
Физичка лица	4	
мушкарци	1	
жене	3	
Правна лица	1	
Језик	4	0,6
Физичка лица	4	
мушкарци	4	
жене	0	
Генетске особености	3	0,5
Физичка лица	3	
мушкарци	3	
жене	0	
Раса	2	0,3
Физичка лица	2	
мушкарци	1	
жене	1	

Рођење	2	0,3
Физичка лица	2	
мушкарци	2	
жене	0	
Укупан број подносилаца по наведеним личним својствима**	636	100,0

** У 102 притужбе као основ дискриминације наведено је више личних својстава.

Основ дискриминације – национална припадност

Притужбе – национална припадност	број	%
Ромска национална мањина	23	38,3
Хрватска национална мањина	7	11,7
Албанска национална мањина	6	10,0
Румунска национална мањина	4	6,7
Влашка национална мањина	4	6,7
Мађарска национална мањина	3	5,0
Бошњачка национална мањина	2	3,3
Македонска национална мањина	1	1,7
Словачка национална мањина	1	1,7
Грчка национална мањина	1	1,7
Друге националне мањине	8	13,3
Укупан број притужби	60	100,00

Основ дискриминације – старосно доба

Притужбе – старосно доба	број	%
Старији – преко 65 година	17	22,6
Деца до 18 година	30	40,0
Од 18 до 65	28	37,3
Укупан број притужби	75	100,0

Области друштвених односа на које се притужбе односе

Притужбе по области дискриминације	број	%
У поступку запошљавања или на послу	212	33,9
Поступак пред органима јавне власти (суд, општина, министарство...)	146	23,3
Приликом пружања јавних услуга или при коришћењу објеката и површина	59	9,4
Образовање и стручно оспособљавање	47	7,5
Здравствена заштита	31	5,0
Јавно информисање и медији	29	4,6
Јавна сфера / Општа јавност	24	3,8
Социјална заштита	18	2,9
Нешто друго	12	1,9
Није наведена област	12	1,9
Приватни односи	11	1,8
Имовинска права и односи	5	0,8
Култура, уметност, спорт	5	0,8
Пензијско и инвалидско осигурање	4	0,6
Деловање/активности у синдикатима, политичким странкама, НВО и др. орг.	3	0,5
Становање	4	0,6
Остваривање колективних мањинских права	1	0,2
Остваривање верских права	1	0,2
Правосуђе	2	0,3
Укупан број притужби	626	100,0

Области дискриминације по подносиоцима

Области дискриминације по подносиоцима		број	%
У поступку запошљавања или на послу		212	33,9
Физичка лица		180	
	мушкарци	85	
	жене	95	
Организације		19	
Правна лица		10	
Државни орган		3	
Поступак пред органима јавне власти (суд, општина, министарство, комисије...)		146	23,3
Физичка лица		126	
	мушкарци	94	
	жене	32	
Организације		10	
Правна лица		8	
Приликом пружања јавних услуга или при коришћењу објеката и површина		59	9,4
Физичка лица		46	
	мушкарци	32	
	жене	14	
Организације		8	
Група лица		2	
Правна лица		2	
Образовање и стручно оспособљавање		47	7,5
Физичка лица		34	
	мушкарци	17	
	жене	17	
Организације		9	
Група лица		4	

Здравствена заштита	31	5,0
Физичка лица	22	
мушкарци	14	
жене	8	
Организације	6	
Државни орган	2	
Правна лица	1	
Јавно информисање и медији	29	4,6
Физичка лица	8	
мушкарци	5	
жене	3	
Организације	20	
Правна лица	1	
Јавна сфера / Општа јавност	24	3,8
Физичка лица	18	
мушкарци	6	
жене	12	
Организације	4	
Правна лица	2	
Нешто друго	12	1,9
Физичка лица	11	
мушкарци	7	
жене	4	
Државни орган	1	
Социјална заштита	18	2,9
Физичка лица	15	
мушкарци	7	
жене	8	
Организације	3	

Приватни односи		11	1,8
Физичка лица		11	
	мушкарци	2	
	жене	9	
Имовинска права и односи		5	0,8
Физичка лица		4	
	мушкарци	2	
	жене	2	
Државни орган		1	
Култура, уметност, спорт		5	0,8
Физичка лица		4	
	мушкарци	3	
	жене	1	
Правна лица		1	
Пензијско и инвалидско осигурање		4	0,6
Физичка лица		3	
	мушкарци	2	
	жене	1	
Организације		1	
Деловање/активности у синдикатима, политичким странкама, НВО и др. орг.		3	0,5
Физичка лица		1	
	мушкарци	1	
	жене	0	
Организације		1	
Правна лица		1	
Становање		4	0,6
Физичка лица		3	
	мушкарци	3	
	жене	0	
Правна лица		1	

Остваривање колективних мањинских права	1	0,2
Физичка лица	1	
мушкарци	1	
жене	0	
Остваривање верских права	1	0,2
Физичка лица	1	
мушкарци	1	
жене	0	
Правосуђе	2	0,3
Правна лица	1	
Физичка лица	1	
мушкарци	1	
жене	0	
Није наведена област	12	1,9
Укупно	626	100,0

Област рада и запошљавања

Напомена: Процентуалне вредности су наведена лична својства и рачунате су у односу на број подносилаца притужби за притужбе у којима је наведено лично својство, а не у односу на укупан број притужби за дату област.

Подносиоци притужби у области рада и запошљавања	број	%
Пол	35	15,4
Физичка лица	34	
мушкарци	5	
жене	29	
Правна лица	1	
Чланство у политичким, синдикалним и другим организацијама	35	15,4
Физичка лица	24	
мушкарци	10	
жене	14	
Организације	11	

Национална припадност или етничко порекло	22	9,7
Физичка лица	14	
мушкарци	7	
жене	7	
Организације	5	
Правна лица	3	
Старосно доба	23	10,1
Физичка лица	22	
мушкарци	13	
жене	9	
Организације	1	
Верска или политичка убеђења	14	6,2
Физичка лица	13	
мушкарци	4	
жене	9	
Правна лица	1	
Брачни и породични статус	35	15,4
Физичка лица	32	
мушкарци	7	
жене	25	
Организације	2	
Државни орган	1	
Инвалидитет	14	6,2
Физичка лица	13	
мушкарци	9	
жене	4	
Државни орган	1	
Неко друго лично својство	12	5,3
Физичка лица	10	

мушкарци	7		
жене	3		
Организација		1	
Правна лица		1	
Имовно стање		11	4,8
Физичка лица		11	
мушкарци	3		
жене	8		
Здравствено стање		10	4,4
Физичка лица		10	
мушкарци	4		
жене	6		
Преци		7	3,1
Физичка лица		7	
мушкарци	7		
жене	0		
Осуђиваност		3	1,3
Физичка лица		3	
мушкарци	3		
жене	0		
Генетске особености		1	0,4
Физичка лица		1	
мушкарци	1		
жене	0		
Изглед		1	0,4
Физичка лица		1	
мушкарци	1		
жене	0		

Родни идентитет	2	0,9
Физичка лица	2	
мушкарци	1	
жене	1	
Сексуална оријентација	2	0,9
Државни орган	1	
Физичка лица	1	
мушкарци	1	
жене	0	
Укупно	227	100,0

Поступање органа јавне власти

Напомена: Процентуалне вредности су наведена лична својства и рачунате су у односу на број подносилаца притужби за притужбе у којима је наведено лично својство, а не у односу на укупан број притужби за дату област.

Лична својства у притужбама у области поступања органа јавне власти	број	%
Национална припадност или етничко порекло	14	10,7
Физичка лица	10	
мушкарци	8	
жене	2	
Организације	4	
Пол	15	11,5
Физичка лица	11	
мушкарци	7	
жене	4	
Правна лица	2	
Организације	2	
Осуђиваност	14	10,7
Физичка лица	14	
мушкарци	13	
жене	1	

Имовно стање	12	9,2
Физичка лица	11	
мушкарци	8	
жене	3	
Правна лица	1	
Неко друго лично својство	12	9,2
Физичка лица	9	
мушкарци	6	
жене	3	
Организације	2	
Правна лица	1	
Старосно доба	12	9,2
Физичка лица	12	
мушкарци	10	
жене	2	
Верска или политичка убеђења	9	6,9
Физичка лица	9	
мушкарци	9	
жене	0	
Здравствено стање	13	9,9
Физичка лица	12	
мушкарци	10	
жене	2	
Правна лица	1	
Брачни и породични статус	8	6,1
Физичка лица	7	
мушкарци	4	
жене	3	
Правно лице	1	

Инвалидитет	9	6,9
Физичка лица	8	
мушкарци	4	
жене	0	
Организација	1	
Држављанство	5	3,8
Физичка лица	4	
мушкарци	1	
жене	3	
Организација	1	
Генетске особености	2	1,5
Физичка лица	2	
мушкарци	2	
жене	0	
Преци	2	1,5
Физичка лица	2	
мушкарци	2	
жене	0	
Чланство у политичким, синдикалним и другим организацијама	1	0,8
Физичка лица	1	
мушкарци	1	
жене	0	
Језик	1	0,8
Физичка лица	1	
мушкарци	1	
жене	0	
Раса	1	0,8
Физичка лица	1	
мушкарци	0	
жене	1	

Рођење	1	0,8
Физичка лица	1	
мушкарци	0	
жене	1	
Укупно	131	100,0

Подносиоци притужби у области јавног информисања и медија

Напомена: Процентуалне вредности за наведена лична својства рачунате су у односу на број подносилаца притужби за притужбе у којима је наведено лично својство, а не у односу на укупан број притужби за дату област.

Подносиоци притужби у области јавног информисања и медија	број	%
Сексуална оријентација	15	48,4
Организације	15	
Национална припадност или етничко порекло	5	16,1
Физичка лица	2	
мушкарци	1	
жене	1	
Организације	3	
Чланство у политичким, синдикалним и другим организацијама	3	9,7
Физичка лица	1	
мушкарци	1	
жене	0	
Правна лица	1	
Организације	1	
Инвалидитет	3	9,7
Физичка лица	1	
мушкарци	1	
жене	0	
Организације	2	

Пол	3	9,7
Физичка лица	3	
мушкарци	1	
жене	2	
Старосно доба	1	3,2
Физичка лица	1	
мушкарци	1	
жене	0	
Верска или политичка убеђења	1	3,2
Физичка лица	1	
мушкарци	1	
жене	0	
Укупно	28	100,0

Пружање услуга и/или коришћење јавних површина и објеката

Напомена: Процентуалне вредности за наведена лична својства рачунате су у односу на број подносилаца притужби за притужбе у којима је наведено лично својство, а не у односу на укупан број притужби за дату област.

Подносиоци притужби у области пружања услуга и/или коришћења јавних површина и објеката	број	%
Инвалидитет	18	31,7
Физичка лица	14	
мушкарци	12	
жене	2	
Организације	3	
Правна лица	1	
Национална припадност или етничко порекло	6	10,9
Физичка лица	5	
мушкарци	4	
жене	1	
Група лица	1	

Чланство у политичким, синдикалним и другим организацијама	5	9,1
Физичка лица	3	
мушкарци	3	
жене	0	
Организације	2	
Пол	5	9,1
Физичка лица	4	
мушкарци	0	
жене	4	
Група лица	1	
Старосно доба	5	9,1
Физичка лица	5	
мушкарци	4	
жене	1	
Држављанство	3	5,5
Физичка лица	2	
мушкарци	1	
жене	1	
Организације	1	
Имовно стање	2	3,6
Физичка лица	2	
мушкарци	1	
жене	1	
Језик	2	3,6
Физичка лица	2	
мушкарци	2	
жене	0	
Родни идентитет	2	3,6
Организације	1	
Правно лице	1	

Сексуална оријентација		2	3,6
Физичка лица		1	
мушкарци	1		
жене	0		
Организација		1	
Здравствено стање		2	3,6
Физичка лица		1	
мушкарци	1		
жене	0		
Организације		1	
Брачни и породични статус		1	1,8
Физичка лица		1	
мушкарци	0		
жене	1		
Неко друго лично својство		1	1,8
Физичка лица		1	
мушкарци	1		
жене	0		
Рођење		1	1,8
Физичка лица		1	
мушкарци	1		
жене	0		
Језик		2	3,6
Физичка лица		2	
мушкарци	1		
жене	0		
Укупно		55	100,0

Образовање и стручно усавршавање

Напомена: Процентуалне вредности за наведена лична својства рачунате су у односу на број подносилаца притужби за притужбе у којима је наведено лично својство, а не у односу на укупан број притужби за дату област.

Подносиоци притужби у области образовања и стручног усавршавања	број	%
Инвалидитет	24	36,9
Физичка лица	16	
мушкарци	3	
жене	13	
Организације	6	
Групе лица	2	
Старосно доба	20	30,8
Физичка лица	12	
мушкарци	4	
жене	8	
Организације	6	
Групе лица	2	
Национална припадност или етничко порекло	5	7,7
Физичка лица	3	
мушкарци	2	
жене	1	
Организације	2	
Здравствено стање	4	6,2
Физичка лица	3	
мушкарци	2	
жене	1	
Организације	1	
Имовно стање	3	4,6
Физичка лица	3	
мушкарци	3	
жене	0	

Пол	3	4,6
Физичка лица	2	
мушкарци	0	
жене	2	
Група лица	1	
Неко друго лично својство	2	3,1
Физичка лица	2	
мушкарци	2	
жене	0	
Брачни и породични статус	1	1,5
Физичка лица	1	
мушкарци	0	
жене	1	
Језик	1	1,5
Физичка лица	1	
мушкарци	1	
жене	0	
Сексуална оријентација	1	1,5
Физичка лица	1	
мушкарци	1	
жене	0	
Верска или политичка убеђења	1	1,5
Физичка лица	1	
мушкарци	1	
жене	0	
Укупно	65	100,0

Против кога су притужбе поднете

Против кога су притужбе поднете	број	%
Државни орган	242	38,9
Правна лица	190	30,5
Физичко лице	126	20,3
Орган/Институција	34	5,5
Група лица	18	2,9
Организације	12	1,9
Укупно	622	100,0

*** У 4 притужбе није установљено лице које врши дискриминацију.

Број предмета с једним дискриминатором	590
Број предмета с више дискриминатора	32
Укупно	622

Број притужби по регионима

Број притужби по регионима	број	%
Београдски регион	186	29,7
Регион Војводине	80	12,8
Регион Шумадије и западне Србије	77	12,3
Регион јужне и источне Србије	73	11,7
Регион Косова и Метохије	19	3,0
Непознати регион*	191	30,5
Укупан број притужби	626	100,0

* Регион је непознат када је притужба послата електронском поштом, а подносилац не назначи општину пребивалишта.

Исходи поступака

Исходи поступака по притужбама	2016.
Поднет предлог Уставном суду	1
Покренут прекршајни поступак	1
Поднета кривична пријава	3
Ненадлежност	68
Непотпуност (недостаци)	128
Нема повреде права	276
Води се или је окончан судски поступак	18
Већ је поступано, али нису понуђени нови докази	7
Због протекла времена није било могуће постићи сврху поступања	4
Повучена притужба	13
Притужбе у којима је донето мишљење	51
мишљење с препоруком	46
мишљење без препоруке	5

Напомена: Део притужби из 2015. године решен је у 2016. години.

Поступање по препорукама

Поступање по препорукама	број	%
Поступљено по препоруци	33	76,7
Није поступљено по препоруци	10	23,2
Укупан број	43	100,0

У преосталим предметима рок за поступање по препорукама није истекао.

Поступање по препорукама мера	број	%
Поступљено по препоруци	434	93,9
Није поступљено по препоруци	28	6,1
Укупан број	462	100,0

У преосталим предметима рок за поступање по препорукама није истекао.

Поступање по предметима

Поступање по предметима	број	%
Завршен	570	91,0
У раду***	56	8,9
Укупан број	626	100,0

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

342.722

РЕДОВАН годишњи извештај Повереника за
заштиту равноправности за ... годину / уредница
Бранкица Јанковић. – 2010– . – Београд :
Повереник за заштиту равноправности, 2011–
(Београд : Службени гласник). – 24 cm

Годишње. – Има издање на другом језику: Regular
Annual Report (Commissioner for Protection of
Equality) = ISSN 2217-7302

ISSN 2217-6527 = Редован годишњи извештај
Повереника за заштиту равноправности

COBISS.SR-ID 185798924

